

**ZAVOD ZA GOZDOVE SLOVENIJE
OBMOČNA ENOTA TOLMIN**

**LOVSKO UPRAVLJAVSKI NAČRT ZA
XI. TRIGLAVSKO
LOVSKO UPRAVLJAVSKO OBMOČJE
(2011 – 2020)**

**Načrt sprejela:
Vlada Republike Slovenije,
Ljubljana, 8. november 2012**

(Ur. l. RS št. 87/2012)

KAZALO.

1	POVZETEK	1
2	UVOD	19
3	OPIS LOVSKO UPRAVLJAVSKEGA OBMOČJA	20
3.1	OPIS LOVSKO UPRAVLJAVSKEGA OBMOČJA IN POMEN ZA UPRAVLJANJE Z DIVJADJO.....	20
3.2	KRAJINSKO EKOLOŠKE ZNAČILNOSTI LOVSKO UPRAVLJAVSKEGA OBMOČJA.....	20
3.3	LOVIŠČA V LOVSKO UPRAVLJAVSKEM OBMOČJU	23
3.4	LOVIŠČA V UPRAVNI ORGANIZIRANOSTI LOVSKO UPRAVLJAVSKEGA OBMOČJA	24
3.5	MESTO LUO V SLOVENIJI IN NAJPOMEMBNEJŠA DIVJAD V LUO.....	24
3.6	OBORE.....	26
4	ZAVAROVANA OBMOČJA, NARAVNE VREDNOTE, EKOLOŠKO POMEMBNA OBMOČJA IN POSEBNA VARSTVENA OBMOČJA (NATURA 2000) V LUO	27
4.1	ZAVAROVANA OBMOČJA.....	27
4.2	NARAVNE VREDNOTE	28
4.3	EKOLOŠKO POMEMBNA OBMOČJA	32
4.4	POSEBNO VARSTVENO OBMOČJE (OBMOČJE NATURA 2000).....	34
4.5	HABITATNI TIPI	35
5	OPREDELITEV GLAVNIH PROBLEMOV UPRAVLJANJA S POPULACIJAMI DIVJADI.....	37
5.1	GLAVNI PROBLEMI V POVEZAVI S STANJEM V POPULACIJAH DIVJADI OZIROMA NJIHOVIH MEDSEBOJNIH ODNOSIH	37
5.2	GLAVNI PROBLEMI V POVEZAVI Z ŽIVLJENJSKIM OKOLJEM DIVJADI	37
5.3	GLAVNI PROBLEMI, KI IZHAJAJO IZ UPRAVNO ADMINISTRATIVNIH OVIR OZIROMA DOLOČB..	37
6	ŽIVLJENJSKO OKOLJE DIVJADI.....	39
6.1	PRETEKLA VLAGANJA V ŽIVLJENJSKO OKOLJE DIVJADI	39
6.2	PRESOJA USKLAJENOSTI DIVJADI IN NJENEGA ŽIVLJENJSKEGA OKOLJA.....	42
6.3	OCENA STANJA ŽIVLJENJSKEGA OKOLJA DIVJADI (TUDI TRENDI)	52
6.4	VPLIVI RABE PROSTORA NA BIVALNE RAZMERE	55
6.5	CILJNO STANJE ŽIVLJENJSKEGA OKOLJA DIVJADI	56
6.6	USMERITVE ZA DOSEGANJE UGODNEGA STANJA ŽIVLJENJSKEGA OKOLJA DIVJADI TER IZVAJANJE BIOMELIORATIVNIH IN BIOTEHNIČNIH DEL.....	57
7	UPRAVLJANJE S POSAMEZNIMI VRSTAMI DIVJADI	65
7.1	SPLOŠNI DEL	65
7.2	PROSTORSKI OKVIR OBRAVNAVE ZA VSE VRSTE DIVJADI IN SMERNICE ZA DELO V PRVEM VARSTVENEM OBMOČJU TNP	68
7.3	SRNA (<i>CAPREOLUS CAPREOLUS L.</i>)	70
7.4	NAVADNI JELEN (<i>CERVUS ELAPHUS L.</i>).....	80
7.5	DAMJAK (<i>DAMA DAMA L.</i>).....	90
7.6	MUFLON (<i>OVIS AMMON MUSIMON L.</i>).....	92
7.7	GAMS (<i>RUPICAPRA RUPICAPRA L.</i>).....	101
7.8	KOZOROG (<i>CAPREA IBEX L.</i>)	112
7.9	DIVJI PRAŠIČ (<i>SUS SCROFA L.</i>).....	120
7.10	LISICA (<i>VULPES VULPES L.</i>).....	130
7.11	JAZBEC (<i>MELES MELES L.</i>)	133

7.12	KUNA BELICA (<i>MARTES FOINA</i> L.) IN KUNA ZLATICA (<i>MARTES MARTES</i> L.).....	136
7.13	ALPSKI SVIZEC (<i>MARMOTA MARMOTA</i> L.)	140
7.14	NAVADNI POLH (<i>GLIS GLIS</i> L.)	143
7.15	PIŽMOVKA (<i>ONDATRA ZIBETHIA</i> L.)	144
7.16	POLJSKI ZAJEC (<i>LEPUS EUROPAEUS</i> L.).....	146
7.17	FAZAN (<i>PHASIANUS COLCHICUS</i> L.).....	149
7.18	RACA MLAKARICA (<i>ANAS PLATYRHYNCHOS</i> L.)	151
7.19	SRAKA (<i>PICA PICA</i> L), ŠOJA (<i>GARRULUS GLANDARIUS</i> L) IN SIVA VRANA (<i>CORVUS CORNIX</i> L.) 154	
7.20	NUTRIJA (<i>MYOCASTOR COYPUS MOLINA.</i>) IN RAKUNASTI PES (<i>NYCTEREUTES PROCYONOIDES</i> GRAY.).....	159
8	ZAKLJUČEK.....	160
9	PRILOGE	161
9.1	ZAVAROVANA OBMOČJA Z VARSTVENIMI REŽIMI	161
9.2	NARAVNE VREDNOTE Z VARSTVENIMI REŽIMI	166
9.3	EKOLOŠKO POMEMBNA OBMOČJA Z VARSTVENIMI REŽIMI.....	167
9.4	POSEBNA VARSTVENA OBMOČJA (OBMOČJA NATURA 2000)	168
9.5	KRONOLOGIJA IZDELAVE NAČRTA.....	177

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 3.1: Kmetijska zemljišča	21
Preglednica 3.2: Raba tal v LUO	22
Preglednica 3.3: Lovišča v lovsko upravljavskem območju	23
Preglednica 3.4: Lovišča v upravni organiziranosti v lovsko upravljavskem območju	24
Preglednica 3.5: Seznam obor v lovsko upravljavskem območju	26
Preglednica 4.1: Pregled pokrivanja LUO z območnimi enotami ZRSVN in z GGO.....	27
Preglednica 6.1: Opravljeni ukrepi v življenjskem okolju divjadi v lovsko upravljavskem območju v obdobju 2001 – 2010	39
Preglednica 6.2: Ocena števila osebkov na ha in stopnja poškodovanosti (objedenosti) gozdnega mladja po višinskih razredih – podatki za vse drevesne vrste iz opravljenih »podrobnih« popisov v letih 1996, 2000 in 2004.....	42
Preglednica 6.3: Delež posameznih drevesnih vrst v mladju po višinskih razredih in stopnja poškodovanosti (objedenosti) gozdnega mladja – podatki za vse drevesne vrste iz opravljenih »podrobnih« popisov v letih 1996, 2000 in 2004.....	42
Preglednica 6.4: Popisne enote v Triglavskem LUO.....	43
Preglednica 6.5: Analiza objedenosti gozdnega mladja 2009/2010 za območje LUO	44
Preglednica 6.6: Število popisanih osebkov in njihov delež po višinskih razredih za popisno enoto Zgornja Soča	44
Preglednica 6.7: Število popisanih osebkov in njihov delež po višinskih razredih za popisno enoto Zahodne Karavanke	45
Preglednica 6.8: Število popisanih osebkov in njihov delež po višinskih razredih za popisno enoto Jelovica in Pokljuka	46
Preglednica 6.9: Število popisanih osebkov in njihov delež po višinskih razredih za popisno enoto Tolmin.....	47
Preglednica 6.10: Število popisanih osebkov in njihov delež po višinskih razredih za popisno enoto Cerkljansko škofjeloško hribovje	47
Preglednica 6.11: Primerjava deležev razvojnih faz med modelnim in dejanskim stanjem po popisnih enotah na območju lovsko upravljavskem območju.....	48
Preglednica 6.12: Izplačana odškodnina na lovni površini od posameznih vrst divjadi po skupinah škodnih objektov v lovsko upravljavskem območju za obdobje 2001 – 2010	50
Preglednica 6.13: Deleži rabe prostora (%)	55
Preglednica 6.14 : Delež mestnih in podeželskih prebivalcev (%).....	56
Preglednica 7.1: Starostni in spolni razredi (kategorije).....	73
Preglednica 7.2: Izhodiščna starostna in spolna struktura načrtovanega odvzema	74
Preglednica 7.3: Dopustna odstopanja od načrtovanega odvzema pri srnjadi:.....	74
Preglednica 7.4: Pregled podatkov o srni za obdobje 2001 - 2011.....	76
Preglednica 7.5: Starostni razredi navadnega jelena.....	84

Preglednica 7.6: Izhodiščna starostna in spolna struktura načrtovanega odvzema za osrednja populacijska območja (v %)	85
Preglednica 7.7: Pregledpodatkov o navadnem jelenu za obdobje 2001 - 2011	86
Preglednica 7.8: Pregled podatkov o damjaku za obdobje 2001 - 2011	90
Preglednica 7.9: Spolni in starostni razredi muflona	95
Preglednica 7.10: Spolna in starostna struktura odvzema	96
Preglednica 7.12: Spolni in starostni razredi gamsov	105
Preglednica 7.13: Starostna in spolna struktura odvzema gamsa	106
Preglednica 7.14: Pregled podatkov o gamsu za obdobje 2001 - 2011	108
Preglednica 7.15: Pregled podatkov o kozorogu v obdobju 2001 - 2011	116
Preglednica 7.18: Pregled podatkov o divjem prašiču za obdobje 2001 - 2011	126
Preglednica 7.19: Pregled podatkov o lisici za obdobje 2001 - 2011	132
Preglednica 7.21: Pregled podatkov o kuni zlatici za obdobje 2001 - 2011	138
Preglednica 7.22: Pregled podatkov o kuni belici za obdobje 2001 - 2011	138
Preglednica 7.23: Pregled podatkov o alpskem svizcu za obdobje 2001 - 2011	142
Preglednica 7.24: Pregled podatkov o pižmovki za obdobje 2001 - 2011	145
Preglednica 7.25: Pregled podatkov o poljskem zajcu	148
Preglednica 7.26: Pregled podatkov o fazanu za obdobje 2001 - 2011	150
Preglednica 7.28: Pregled podatkov o sraki za obdobje 2001 - 2011	157
Preglednica 7.29: Pregled podatkov o šoji za obdobje 2001 - 2011	157
Preglednica 7.30: Pregled podatkov o sivi vrani za obdobje 2001 - 2011	158

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 3.1: Mesto Triglavskega LUO v Sloveniji	24
Grafikon 3.2: Po biomasi najpomembnejše vrste divjadi v LUO	25
Grafikon 3.3: Trend razvoja izločene biomase divjadi v LUO	25
Grafikon 6.1: Biomeiorativni ukrepi.....	40
Grafikon 6.2: Biotehnični ukrepi.....	41
Grafikon 6.3: Lovski objektii.....	41
Grafikon 6.4: Povzročitelji škod	51
Grafikon 6.5: Vrste škod	51
Grafikon 6.6: Trendi izplačanih odškodnin za nastalo škodo od rastlinojedih parkljastih in ostalih vrst v LUO 2001 – 2010	52
Grafikon 6.7: Primerjava med izplačanimi odškodninami za nastalo škodo od divjega prašiča in njegovim odvzemom v LUO 2001 – 2010	52
Grafikon 6.8 : Dinamika razvoja populacij nekaterih rastlinojedov (primer lovišče Ljubinj)	54
Grafikon 6.9: Deleži rabe prostora	56
Grafikon 6.10: Delež mestnih in podeželskih prebivalcev	56
Grafikon 7.1: Mesto relativne biomase srne med LUO v Sloveniji	70
Grafikon 7.2: Trend številčnosti srne	71
Grafikon 7.3: Mesto relativne biomase navadnega jelena med LUO v Sloveniji	80
Grafikon 7.4: Trend številčnosti navadnega jelena	82
Grafikon 7.5: Mesto relativne biomase muflona med LUO v Sloveniji	92
Grafikon 7.6: Trend številčnosti muflona	93
Grafikon 7.7: Mesto relativne biomase gamsa med LUO v Sloveniji	101
Grafikon 7.8: Trend številčnosti gamsa	102
Grafikon 7.9: Trend gamsjih garij	104
Grafikon 7.10: Trend številčnosti kozoroga	113
Grafikon 7.11: Mesto relativne biomase divjega prašiča med LUO v Sloveniji.....	120
Grafikon 7.12: Trend številčnosti divjega prašiča.....	122
Grafikon 7.13: Trend številčnosti lisice	131
Grafikon 7.14: Trend številčnosti jazbeca	134
Grafikon 7.15: Trend odvzema kune belice.....	137
Grafikon 7.16: Trend odvzema alpskega svizca	141
Grafikon 7.17: Trend številčnosti poljskega zajca	147
Grafikon 7.18: Trend odvzema rase mlakarice	152
Grafikon 7.19: Trend odvzema šoje	155
Grafikon 7.20: Trend odvzema sive vrane	156

KAZALO SLIK

Slika 3.1: Položaj lovsko upravljavskega območja v Sloveniji.....	20
Slika 3.2 : Raba tal v LUO	21
Slika 3.3: Ožje ekološke enote v lovsko upravljavskem območju	22
Slika 3.4: Lovišča v lovsko upravljavskem območju.....	23
Slika 4.1: Zavarovana območja v lovsko upravljavskem območju	28
Slika 4.2: Naravne vrednote v lovsko upravljavskem območju	32
Slika 4.3: Ekološko pomembna območja v lovsko upravljavskem območju	33
Slika 4.4: Območja Natura 2000 v lovsko upravljavskem območju.....	35
Slika 6.1: Popisne enote v lovsko upravljavskem območju.....	43
Slika 7.1: Prvo varstveno območje TNP znotraj LPN Triglav	69
Slika 7.2: Prostorska porazdelitev odvzema temeljnih vrst divjadi 2001–2010.....	69
Slika 7.3: Slika srne in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih	70
Slika 7.4: Prostorska porazdelitev srne v LUO	72
Slika 7.5: Slika navadnega jelena in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih.....	80
Slika 7.6: Prostorska porazdelitev navadnega jelena v LUO	82
Slika 7.7: Slika damjaka in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih.....	90
Slika 7.8: Slika muflona in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih.....	92
Slika 7.9: Prostorska porazdelitev muflona v LUO	94
Slika 7.10: Slika gamsa in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih.....	101
Slika 7.11: Prostorska porazdelitev gamsa v LUO	103
Slika 7.12: Slika kozoroga in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih	112
Slika 7.13: Slika divjega prašiča in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih	120
Slika 7.14: Prostorska porazdelitev divjega prašiča v LUO.....	122
Slika 7.15: Slika lisice in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih	130
Slika 7.16: Slika jazbeca in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih	133
Slika 7.17: Slika kune zlatice in belice in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih	136
Slika 7.18: Slika alpskega svizca in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih.....	140
Slika 7.19: Slika navadnega polha	143
Slika 7.20: Slika pižmovke in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih	144
Slika 7.21: Slika poljskega zajca in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih.....	146
Slika 7.22: Slika fazana in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih.....	149
Slika 7.23: Slika race mlakarice in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih	151
Slika 7.24: Slika srake, šoje in sive vrane in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih.....	154

1 POVZETEK

1.1 Predstavitev območja (LUO)

Opis območja in pomen za upravljanje z divjadjo

Triglavsko LUO je bilo ustanovljeno z Odlokom o lovsko upravljavskih območjih v Republiki Sloveniji in njihovih mejah (Ur.l., RS št. 110 z dne 11.10.2004). Zaporedna številka LUO je 11. Meji na II. Gorenjsko LUO na severnem in vzhodnem delu in XII. Zahodno visoko kraško LUO na južnem delu. Na zahodu Triglavsko LUO omejuje državna meja z Italijo. Triglavsko LUO je sestavljeno iz 14 lovišč lovskih družin in dveh lovišč s posebnim pomenom. LUO predstavlja zaokroženo populacijsko območje gamsa, jelenjadi, in muflona.

Gozdovi v Triglavskem LUO pokrivajo 66 % površine območja, kmetijskih površin je 13 % in neplodnega 20 %. Neplodna površina predstavlja visokogorje in ga je največ v osrednjem delu LUO. Za gozdove v LUO je značilno, da so to večinoma gorski in alpski bukovi gozdovi, alpski smrekovi gozdovi in alpsko rušje. Med azonalnimi gozdnimi združbami prevladujejo različne oblike toploljubnih bukovij in gabrovij. V Tolminskem GGO je izločenih 267 ha gozdov za gozdne rezervate, v Blejskem GGO pa je gozdnih rezervatov 2.332 ha. Z gozdovi gospodarijo lastniki gozdov, ki so v LUO bodisi fizične osebe, bodisi občine, agrarne skupnosti ali Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov RS.

V Triglavskem LUO je 18.000 ha kmetijskih površin ali 13 % celotne površine LUO. Kmetijske površine so obdelovalna zemlja, ki je ostala v glavnem le še v dolinah ob glavnih vodotokih, ter planine, oziroma pašniki nad zgornjo gozdno mejo. Med dolinami in planinami so obdelovalne površine le še okoli gorskih vasi. Izjema sta šentviška planota in cerkljansko, kjer so kmetijske površine enakomerneje razporejene po celotni površini. Značilno za kmetijske površine je, da so se začele po letu 1975 močneje zaraščati, oziroma, da se je opustila košnja odročnejših predelov, kateri so bili vzdrževani stoletja. Trend zaraščanja še vedno poteka, s tem, da so prve zaraščene površine že prešle prve faze zaraščanja in so danes praktično pionirski gozd. Glavno področje kmetijstva je živinoreja. Prevladuje reja goveje živine za proizvodnjo mleka in sira. Poleg goveje živine je razširjena reja drobnice, ki je v porastu. Z rejo drobnice se skuša zaustaviti procese zaraščanja krajine. V glavnem se redi ovce za prirejo mesa, v Zgornjem Posočju pa tudi za prirejo mleka in sira. Predvsem ovčereja in koridor za velike zveri se medsebojno izključujeta, oziroma prihaja do resnih konfliktov. Na njivah se prideluje v glavnem koruzo in krompir in še to le za potrebe lastnega kmetijskega gospodarstva.

Po relativno izločeni biomasi parkljaste divjadi (kg/100 ha) je Triglavsko LUO na zadnjem 15. mestu med LUO v Sloveniji, vendar so razlike med osmimi LUO z maso pod 60 kg majhne. Vzrok temu stanju lahko iščemo v življenjskem okolju divjadi, ki je v Triglavskem LUO med vsemi ostalimi LUO v Sloveniji, predvsem zaradi visokega deleža visokogorja, najmanj prijazno. Po izločeni biomasi v zadnjih letih presenetljivo izstopa jelenjad (36 %), kljub temu da to ni ciljno najpomembnejša vrsta divjadi. Ciljno najpomembnejša gams (22 %) in srna (28 %) sta v LUO zastopana z še vedno visokim in podobnim deležem. Divji prašič vsekakor ni zanemarljiva vrsta, kljub manjšemu deležu (11 %) v biomasi. Manjši pa je delež sicer neavtohtonega muflona (3 %).

Površina LUO (lovna, nelovna, delež gozda)

Triglavsko lovsko upravljavsko območje skupaj obsega 141.461 ha. Od tega je 108.345 ha lovnih površin. Nelovne površine predstavljajo predvsem naselja in ceste ter prvo varstveno območje v TNP. Gozdnatost območja je 66%.

Lovišča v lovsko upravljavskem območju

Z lovišči v Triglavskem LUO upravljajo sledeče lovske družine: LD Bovec, LD Log pod Mangrtom, LD Soča, LD Čezsoča, LD Drežnica, LD Kobarid, LD Smast, LD Tolmin, LD Ljubinj, LD Volče, LD Podbrdo, LD Planota, LD Porezen, LD Otavnik ter lovišči s posebnim namenom LPN Prodi – Razor in LPN Triglav.

Upravne enote, občine

Upravno območje pokrivajo upravne enote Tolmin, Idrija, Radovljica. Občine Tolmin, Kobarid, Bovec, Cerknjo in več občin v UE Radovljica (LPN Triglav). Lovsko upravljavsko območje spada v GGO Tolmin, Bled in Kranj.

1.2 Zavarovana območja, naravne vrednote, ekološko pomembna območja in posebna varstvena območja (Natura 2000) v lovsko upravljavskem območju:

Zavarovana območja

Zavarovana območja so ožja ali širša območja narave, za katere je vlada ali pristojni organ ene ali več lokalnih skupnosti ali skupaj vlada in pristojni organ ene ali več lokalnih skupnosti sprejel akt o zavarovanju (55. člen ZON). Ožja zavarovana območja so naravni spomenik, naravni rezervat in strogi naravni rezervat. Širša zavarovana območja so narodni, regijski in krajinski park.

Na zavarovanih območjih je potrebno, v skladu s Pravilnikom o presoji sprejemljivosti vplivov izvedbe planov in posegov na varovana območja, za posege (postavitve lovskih objektov: lovskih prež, krmišč, obor in mrhovišč) izvesti presojo sprejemljivosti posegov v naravo.

Seznam vseh zavarovanih območij v LUO in njihovi varstveni režimi, ki vplivajo ali omejujejo upravljanje z divjadjo in njenim življenjskim okoljem so v Prilogi 8.2 Zavarovana območja z varstvenimi režimi.

Vsa zavarovana območja so prikazana tudi v naravovarstvenem atlasu (ZO – Zavarovana območja) na internetni povezavi <http://www.naravovarstveni-atlas.si/ISN2KJ/profile.aspx?id=ZO@ZRSVN>.

Naravne vrednote

Naravna vrednota je poleg redkega, dragocenega ali znamenitega naravnega pojava tudi drug vredni pojav, sestavina oziroma del žive ali nežive narave, naravno območje ali del naravnega območja, ekosistem, krajina ali oblikovana narava. Zlasti so to geološki pojavi, minerali, fosili ter njihova nahajališča, površinski in podzemni kraški pojavi, podzemne jame, soteske in tesni ter drugi geomorfološki pojavi, ledeniki in oblike ledeniškega delovanja, izviri, slapovi, brzice, jezera, barja, potoki in reke z obrežji, morska obala, rastlinske in živalske vrste, njihovi izjemni osebki ter njihovi življenjski prostori, ekosistemi, krajina in oblikovana narava. Naravne vrednote obsegajo vso naravno dediščino na območju Republike Slovenije (4. člen ZON).

Za vse naravne vrednote so v načrtu LUO predpisane splošne in podrobnejše varstvene usmeritve!

Ekološko pomembna območja

Ekološko pomembno območje (v nadaljevanju: EPO) je območje habitatnega tipa, dela habitatnega tipa ali večje ekosistemske enote, ki pomembno prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti (32. člen ZON). So prepoznana kot biotsko najpomembnejša območja. Na teh področjih se z blagim varstvenim režimom, zlasti z usmeritvami za načrtovanje rabe prostora in naravnih dobrin ter izvajanja spodbujevalnih ukrepov zagotavlja ugodno stanje habitatov in vrst. Ekološko pomembna območja zagotavljajo širše ohranjanje biotske raznovrstnosti na obsežnih površinah, povezanost območij Natura 2000 in zagotavljanje tamponskih con okoli njih.

Za vsa ekološko pomembna območja so v načrtu LUO predpisane splošne in podrobnejše varstvene usmeritve!

Posebno varstveno območje (območje Natura 2000)

Posebno varstveno območje (območje Natura 2000) je ekološko pomembno območje, ki je na ozemlju Evropske unije pomembno za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja vrst, njihovih habitatov in habitatnih tipov (33. člen ZON). Na njihovem območju se izvajajo najpomembnejše aktivnosti za ohranjanje biotske raznovrstnosti na ravni Evropske unije.

Na posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000) je potrebno, v skladu s Pravilnikom o presoji sprejemljivosti vplivov izvedbe planov in posegov na varovana območja, za posege (postavitve lovskih objektov – lovskih prež, krmišč, obor in mrhovišč) izvesti presojo sprejemljivosti posegov v naravo.

Za posebno varstveno območje Natura 2000 so v načrtu LUO predpisane splošne in podrobnejše varstvene usmeritve!

Habitatni tipi

Habitatni tip je biotopsko ali biotsko značilna in prostorsko zaključena enota ekosistema, katerega ohranjanje v ugodnem stanju prispeva k ohranjanju ekosistemov (31. člen ZON). Za ohranjanje habitatnega tipa v ugodnem stanju se uporabljajo določila 3. člena Uredbe o habitatnih tipih ter varstveni cilji za doseganje ustreznih ekoloških razmer za posamezne skupine habitatnih tipov, ki so navedeni v Prilogi 2 iste uredbe.

Za habitatne tipe so v načrtu LUO predpisane splošne in podrobnejše varstvene usmeritve!

Vse naravovarstvene usmeritve, ki so vključene v načrt LUO so pridobljene v obliki naravovarstvenih smernic s strani ZRSVN. Smernice so usklajene med obema zavodoma, ZRSVN je potrdil primerno vgrajenost v osnutek načrta LUO.

1.3 Opredelitev glavnih problemov upravljanja s populacijami divjadi

Glavni problemi v povezavi s stanjem v populacijah divjadi oziroma njihovih medsebojnih odnosih

Naraščanje številčnosti in prostorska širitev populacije jelenjadi v LUO v zadnjih dvajsetih, še posebej pa v zadnjih desetih letih je fenomen, ki ga nismo pričakovali. Triglavsko LUO je tradicionalno območje gamsa, kjer si je svoj življenjski prostor poiskala jelenjadki, se počasi, a vztrajno širi v tipične gamsove habitate. Ker bo gams v prihodnosti še vedno najpomembnejša vrsta divjadi v LUO bomo morali medvrstnim problemom med gamsom (pa tudi drugimi vrstami divjadi) in jelenjadjo posvečati posebno pozornost in to predvsem v smislu upravljanja z jelenjadjo.

Podobno kot jelenjad, vendar v manjši meri in na manjšem prostoru, se širi v gamsove habitate tudi muflon. Z muflonom kot neavtohtono vrsto smo že dosedaj upravljali tako, da se je v čim manjši meri širil iz obstoječih populacijskih območij oziroma območij posameznih skupin. Problemom medsebojnih odnosov med muflonom, gamsom in srnjadjo moramo tudi v bodoče posvetiti pozornost.

Predvsem zaradi širjenja navadnega jelena se že opažajo težnje po upadu številčnosti srnjadi, ki je še do pred kratkim bila najštevilčnejša vrsta parkljaste divjadi v LUO. Predvsem z upravljanjem z jelenjadjo bomo morali uravnavati tudi trend številčnosti srnjadi.

Glavni problemi v povezavi z življenjskim okoljem divjadi

Zaraščanje krajine z gozdom v predelih pod zgornjo gozdno mejo, pa tudi zaraščanje številnih planin je najbolj pereč problem življenjskega okolja divjadi v LUO. Prvotno zaraščanje številnih senožeti po drugi svetovni vojni je sicer imelo na populacije divjadi ugoden vpliv predvsem na porast njihove številčnosti. V povojnem obdobju se je delež gozda povečal za 20 % in danes dodobra spremenil bivalne in življenjske navade večih vrst divjadi. Zaraščanje je v neposredni povezavi s fenomenom širjenja jelenjadi in morebitnim oz. pričakovanim upadom številčnosti srnjadi. Zaraščene površine po drugi strani pomenijo tudi oteženo upravljanje z divjadjo, posredno vplivajo tudi na povečan obseg biomeliorativnih del v okolju.

Škode od divjadi sicer niso zelo pereče, vendar jih je vseeno kot problem potrebno izpostaviti. Škode od divjih prašičev, kljub intenzivnemu odstrelu ne upadejo, poleg tega se pojavljajo v predelih, kjer jih še do pred kratkim ni bilo. Takšni predeli so na primer visokogorske pašne planine, kjer lahko prašiči razrijejo površine celotnega pašnika. Realizacija odstrela prašičev, ki rijejo med pasočo se živino, je izjemno problematičen. Škode po jelenjadi so v porastu, hkrati z porastom številčnosti jelenjadi. Pojavljajo se tudi škode v gozdovih, ki so manj opazne in jih oškodovanci še ne prijavljajo v tako velikem obsegu, kot škode na kmetijskih površinah.

Nemir, ki ga vnaša turizem praktično na celotnem območju LUO izrazito negativno vpliva na populacije divjadi. Priča smo izrednemu povečanju obiskovanja gora, prisotnosti adrenalinskih športov, ki ponekod posegajo v nekoč najbolj nedotaknjene dele narave. Divjad se temu nemiru le delno prilagodi, sicer pa po nepotrebnem izgublja za življenje potrebno energijo. Znan je primer podhranjenosti gamsov v nelovnem območju TNP.

Glavni problemi, ki izhajajo iz upravno administrativnih ovir oziroma določb

Prvo varstveno območje TNP znotraj LPN Triglav je veliko območje, kjer se lov ne izvaja. Že pred uveljavitvijo novega zakona o TNP iz leta 2010 se je na tem, takrat še manjšem območju, malo lovilo.

Kot posledica prepuščenemu naravnemu razvoju so se v tem območju pričele pojavljati bolezni, najbolj znana je gamsja garjavost. Bolezen se iz centra gamsje populacije širi tudi na robna območja.

1.4 Življenjsko okolje divjadi

Pretekla vlaganja v življenjsko okolje divjadi

Zbrani podatki o vlaganjih v življenjsko okolje divjadi se nanašajo na ukrepe, ki so bili izvedeni predvsem ali izključno z namenom izboljšati življenjske razmere divjadi z vidika njihove ohranitve, preprečevanja škode v gozdu, v prometu, na kmetijskih površinah in na divjadi.

Vzdrževanje pasišč s košnjo, oziroma košnja travnikov in senožeti je eden izmed najpomembnejših ukrepov za izboljševanje prehranske ponudbe za rastlinojedo divjad, z prenosom večjega deleža energije po drugi prehranski verigi. To je košnja odročnejših predelov in predvsem predelov, kjer obstaja nevarnost, da se bodo travniki, oziroma senožeti zrasla. To je še zlasti pomembno zaradi trendov spreminjanja krajine, kakor je opisano v enem izmed naslednjih poglavij načrta. V poprečju se letno pokosi 143 ha. površin. Za čiščenje grmišč velja podobno kot za košnjo, zakaj so pomembna. Vedeti je namreč potrebno, da se krajina v LUO že dalj časa močneje zarašča in da je čiščenje grmišč zelo dober ukrep, ko se površina, ki se je zrasla očisti prvič. Vsako nadaljnje čiščenje je težje, dokler praktično to ni več mogoče in se površina počasi spremeni v gozd. Posebna vrsta čiščenja grmišč je vzdrževanje gozdnega roba, ki preprečuje zaraščanje travnikov in kot grmišče nudi dodatno ponudbo hrane. Čiščenje gozdnega roba kot ukrep evidentiramo posebej z uveljavitvijo nove lovske zakonodaje. Letno se poprečno očisti 67 ha in 17 ha gozdnega roba.

Vzdrževanje remiz za malo divjad ni tipičen ukrep za lovišča v Triglavskem LUO. Predvsem se je nanašal na vzdrževanje okolja za fazana v nižinah ob reki Soči, pa še to z namenom lova in manj ohranjanju vrste. Glede na cilj in usmeritve glede fazana v LUO, so ta dela v bodoče nepotrebna. Ukrepi za vzdrževanje okolja ob reki Soči bi prišli v upoštevanje pri raci mlakarici. Letno se vzdržuje 1 ha površine v lovišču Kobarid. Mokrišča, kaluze in kali bodo v triglavskem LUO postajala vedno pomembnejša zaradi širitve jelenjadi na to območje. Letno se očisti in vzdržuje okoli 27 objektov. Ohranjanje in pospeševanje plodonosnega drevja je izredno pomemben ukrep, ki je podrobneje opredeljen tudi v smernicah za varovanje in nego habitatov zavarovanih in ogroženih živalskih vrst. Nanaša pa se tudi na številne ostale vrste. Ohranjanje plodonosnega drevja je izredno pomembno zaradi prenosa energije po drugi prehranski verigi. Na zaraščajočih kmetijskih površinah, kjer je še ohranjeno sadno drevje le tega ohranjamo z obrezovanjem in sproščanjem. Poprečni evidentirani letni obseg del je 31 vzdrževanih dreves.

Krmljenje divjadi predstavlja neposredno dodatno ponudbo hrane divjadi. Pri krmljenju ločimo tri bistveno različne oblike in sicer:

- Zimsko krmljenje, ki se v LUO nanaša na dodatno ponudbo hrane v zimskem času. K zimskemu krmljenju poleg neposrednega polaganja hrane lahko štejemo tudi ponudbo hrane preko krmnih njiv, pa tudi pridelovalne njive, ki so le ena izmed oblik pridobivanja dodatne hrane. Posebna oblika dodatne ponudbe hrane pozimi je tudi sečnja v zimskem času. V LUO je to običajno sečnja bršljana v zimah z visoko snežno odejo. K zimskemu krmljenju pa moramo prišteti tudi krmljenje muflonov, saj je preživetje populacije in doseganje ciljnega stanja populacije v veliki meri odvisno prav od krmljenja. Zimsko krmljenje naseljene race mlakarice je priporočljivo, saj je z več primeri, tudi v Sloveniji dokazano, da brez tega race ne obstanejo in so »izgubljene«. Raco se krmi predvsem ob reki Soči lovišči Kobarid in Tolmin. Letni obseg zimskega krmljenja znaša za vse vrste divjadi skupaj 57 ton položene krme.
- Preprečevalno krmljenje se v LUO nanaša na krmljenje divjih prašičev, ki je kot eden izmed ukrepov za preprečevanje škod, ki jih prašiči povzročajo na kmetijskih površinah. Pravilno postavljena in založena preprečevalna krmišča bistveno pripomorejo k zmanjšanju škod od divjih prašičih. Preprečevalno se krmi divje prašiče tam, kjer so najštevilčnejši, to sta predvsem lovišči Volče in Kobarid. Zaradi povečanega odstrela prašičev je teh krmišč v LUO vse manj, povečuje se privabljalno krmljenje. Letni obseg preprečevalnega krmljenja znaša 9 ton položene krme.
- Možna oblika krmljenja je tudi privabljalno krmljenje. To je predvsem občasno krmljenje za potrebe lažjega izvajanja lova. Letni obseg privabljalnega krmljenja znaša 19 ton položene krme.

V skupnem je krmljenje v porastu, predvsem v zadnjem času, ko se povečuje delež privabljalnega krmljenja in zmanjšuje delež preprečevalnega krmljenja.

Presoja usklajenosti divjadi in njenega življenjskega okolja

Trend vpliva parkljaste divjadi na gozdno vegetacijo

Objedenost gozdnega mladja

S primerjavo popisa objedenosti iz let 1996, 2000 in 2004 ugotovimo da se je število mladja tako višine 0 do 150, kakor 15 do 150 tekom treh popisov zmanjševalo. Zmanjševanje število mladja na ploskvah je posledica povečevanja sklepa krošenj in zmanjševanja dotoka svetlobe. Tekom treh popisov se je zmanjšalo mladje višine do 15 cm, dočim se je število mladja v višjih višinskih razredih povečevalo oziroma v zadnjih dveh popisih ostalo na isti ravni. Slednje kaže na nemoteno preraščanje mladja v višino. Stopnja objedanja mladja je že v drugem popisu upadla, močneje je upadla tudi v tretjem popisu. Trend preraščanja mladja in trend zmanjševanja stopnje objedenosti mladja kaže na ne preveč konfliktno odnose med rastlinojedo divjadjo in gozdni ekosistemi. Podobni trendi veljajo tudi za najpomembnejše drevesne vrste, ki so graditeljice sestojev. Močneje so objedeni le plemeniti listavci, dočim sta smreka in bukev malo objedeni. Trenutne analize objedenosti gozdnega mladja kažejo, da stopnja objedenosti ni problematična. Z pričakovano povečanostjo gostote jelenjadi v območju se bo lahko stanje objedenosti tekom veljave načrta spremenilo. Pričakujemo lahko probleme v zvezi s sektorskim usklajevanjem tudi zato, ker ostaja odprt bistveno prenizek delež mladovij, ki potencira konflikte med proizvodnjo lesa in lovstvom.

Ostale poškodbe parkljaste divjadi na gozdni vegetaciji (obgrizenost, lupljenje)

Obgrizenost in lupljenje od jelenjadi je v LUO prisotno in to v vedno večji meri. Zanesljivejših podatkov o tem nimamo, saj se škode zaradi teh poškodb ne prijavljajo redno, ker v veliko primerih niso opažene.

Škode od divjadi na kmetijskih kulturah, domačih živalih in objektih

Med povzročitelji škod prevladuje divji prašič (55 %) in sicer predvsem z ritjem travnikov in uničevanjem kmetijskih kultur. Drugi največji povzročitelj škod je navadni jelen (39 %), ki predvsem v zadnjih letih dela škodo s pašo na travnikih, prav tako uničuje tudi kulture, lomi sadno drevje, vedno več pa je škode tudi v gozdu. Škoda v gozdu z lupljenjem in obgrizanjem je poseben problem, saj je dosti višja kakor je škode prijavljene. Pojav škode pri jelenju je povezan z rastjo številčnosti populacije. Pri divjem prašiču je pojav škode povezan z letno številčnostjo prašičev, ki je zopet odvisna od letne prehranske ponudbe. Ostale vrste divjadi povzročajo manjšo škodo v skupnem le 6 % vrednosti vse škode.

Trend izplačane škode po divjih prašičih po letih zelo niha in je odvisen predvsem od letnih življenjskih pogojev divjega prašiča oziroma letne številčnosti prašiča in njihovega pojavljanja na kmetijskih površinah, ko v gozdu manjka hrane. Tako so odškodnine rahlo rasle prvih pet let do leta 2005, nato so v letih 2006 in 2007 močno upadle. Sledilo je leto 2008 z množičnim pojavljanjem divjega prašiča in najvišjimi odškodninami v desetletju. Zadnji dve leti so odškodnine zopet v upadanju. Odstrel divjih prašičev sledi višini odškodnine, kar pomeni, da se prašiča intenzivneje lovi takrat, ko je njegova številčnost velika in kadar povzroča veliko škodo.

Ocena stanja življenjskega okolja divjadi in trendi

Najpomembnejša prehranska in bivalna sprememba je nastala s spremembo velikih travnatih košenih površin v gozd. Proces zaraščanja opuščenih travnih površin ali senožeti, pa tudi drugih kmetijskih površin se je začel intenzivneje kazati po letu 1975. Po tem letu je začel na nekdanjih senožetih prevladovati mlad gozd. Mlade gozdne površine so nudile rastlinojedi divjadi dvoje: bogato ponudbo hrane in ugodne bivalne pogoje (zavetišče). Slednje je verjetno še pomembnejše kot sama hrana, saj je gosta zarast z predvsem pionirskimi drevesnimi vrstami nudila divjadi ugodno zavetišče, ki je bilo predpogoj za nadaljnji razvoj populacij rastlinojedov. Nove ugodne bivalne in prehranske razmere so imele za posledico dvoje:

1. Populacije obstoječih rastlinojedov so se spričo povečanega pretoka energije po drugi prehranjevalni verigi pričele številčno krepiti, v prostoru gostiti in osvajati nov življenjski prostor. Dve taki izraziti vrsti divjadi sta srnjad in gams.
2. V prostoru so se pričele pojavljati nove vrste divjadi, ki jih do tedaj tu še ni bilo, oziroma so se pojavljale zelo poredko. Dve izraziti vrsti sta divji prašič in jelenjad. Posebnost je v tem primeru umetno vnešen muflon.

Opisani proces je trajal 20 let do okoli leta 1995. Biomasa rastlinojedov se je v tem obdobju povečala za štiri krat. Bivalne in prehranske razmere so bile v teh dvajsetih letih, od povojnega časa do danes,

za rastlinojedo divjad najugodnejše. Po prelomnici okoli leta 1995 pa imamo opraviti z pomembno spremembo, ki je vplivala tako na prehranske, bivalne in tudi druge procese v okolju. Pionirski gozd je namreč v dvajsetih letih počasi prerasel pionirsko fazo in predvsem prehranske razmere so se z rastjo gozda močno spremenile. Nove, predvsem prehransko manj ugodne razmere, so imele za posledico dvoje:

1. Populacije nekaterih rastlinojedov so pričele številčno upadati. Najopaznejša taka vrsta je srnjad. Za gamsa to ne velja v tako močni meri, saj se del gamsovega habitata v visokogorju nad zgornjo gozdno mejo ni tako močno spreminjal.
2. Namesto upadajočih populacij nekaterih vrst so pričele številčno naraščati druge vrste. Na račun srnjadi, ki je v tem obdobju v upadanju se je pričela številčno krepiti jelenjad. Pri vsem tem je zanimivo to, da se skupna biomasa v tem času ne povečuje več, temveč da tudi v skupnem celo rahlo upada ali pa vsaj ostaja na istem mestu.

Pri analizi prehranskih in bivalnih razmer moramo posebej obravnavati tisti del LUO, ki pripada visokogorju, torej območju nad zgornjo gozdno mejo. Tekom desetletij se ta prostor ni tako močno spreminjal kakor sama gozdnata krajina, čeprav poznamo tudi tu spremembe. Delež rušja se je povečal, nekaj gre na račun zaraščajočih planin, nekaj pa na račun splošnih sprememb v klimi, ki je trenutno dosti milejša, kakor je bila pred 45. leti. Prehranske in bivalne razmere se torej v visokogorju niso tako zelo spreminjale, spreminjale pa so se populacije tam živeče divjadi. Spremembe v dinamiki populacij visokogorske divjadi moremo torej iskati drugje, ne le v prehranskih in bivalnih razmerah. Z povečevanjem deleža rušja se bivalne razmere celo nekoliko izboljšujejo. Na spremembe v populacijah močno vplivajo človekovi vplivi tako na populacije divjadi, kakor na okolje. Upravljanje z gamsom je vplivalo na razvoj bolezni, ki so pričele uravnati številčnost te vrste divjadi. Podobno velja za kozoroga, ki je bil poleg tega umetno naseljen. Danes je človekov vpliv v tem okolju zelo prisoten v obliki obiskovanja gorskega sveta in sploh vseh dejavnosti v visokogorju. Človek ne vnaša nemira le z množičnim obiskovanjem gora, temveč tudi z drugimi dejavnostmi, kot so na primer helikopterski in drugi zračni poleti. V zadnjem času močan razvoj jadralnega padalstva vnaša dodaten nemir v včasih mirne ekosisteme. Te motnje poslabšujejo tudi pogoje za izvajanje lova, kar pri načrtovanih višinah izločitev posameznih vrst divjadi ni zanemarljivo.

Trenutno so za vse vrste divjadi v LUO prehranske razmere še primerne, slabšajo pa se bivalne razmere, saj je vedno več nemira. Manj primerne postajajo prehranske razmere za srnjad, kjer so populacijski maksimumi že preseženi in se verjetno v bližnji prihodnosti ne bodo več ponovili.

Ciljno stanje življenjskega okolja divjadi

Ciljno stanje življenjskega okolja je zadržati današnje stanje, oziroma ga v nekaterih segmentih tudi izboljšati. Ta cilj bo zelo težko doseči, predvsem zaradi nezadržnega procesa zaraščanja krajine. Vsekakor nam je cilj zadržati dosedanj obseg biomeliorativnih del, s tem da bi ta dela v kolikor bi bilo le možno tudi povečevali. Ciljno stanje biotehniških del naj se vsaj kar se krmljenja tiče ne povečuje.

Ciljno stanje glede antropogenih motenj v življenjskem okolju, kot je vznemirjanje divjadi zaradi planinstva, turizma, jadralnega padalstva, vožnje v naravnem okolju, bi morali izboljšati. Doseganje tega cilja bo zelo kompleksno in interdisciplinarno. Za doseganje cilja bo potrebno vložiti bistveno več truda kakor do sedaj. Doseganje tega cilja mora biti tudi ena izmed prioritete tega načrta in se predvsem navezuje na ohranjanje statusa in populacija gamsa v LUO.

Usmeritve za doseganje ciljnega stanja življenjskega okolja divjadi

Izboljšanje prehranske ponudbe za divjad s košnjo travnikov in vzdrževanjem grmišč mora ostati tudi v bodoče v Triglavskem LUO prednostna naloga. V LUO naj bi letno pokosili od 100 do 150 ha površine, ter vzdrževali od 50 do 70 ha grmišč

Vzdrževanje remiz za malo divjad ni tipičen ukrep za lovišča v Triglavskem LUO. Predvsem se je nanašal na vzdrževanje okolja za fazana v nižinah ob reki Soči, pa še to z namenom lova in manj ohranjanju vrste. Glede na cilj in usmeritve glede fazana v LUO so ta dela v bodoče nepotrebna. Ukrepi za vzdrževanje okolja ob reki Soči bi prišli v poštev le pri raci mlakarici. Letni obseg teh del naj bo do 1 ha površine.

Kaluže in druge vodne vire je treba v območjih jelenjadi vzdrževati, najmanj 3 kaluže na 1000 ha površine lovišča. Kaluže in druge vodne vire je priporočeno v območjih s prisotnostjo divjega prašiča, predvsem kjer ni površinskih vod (kraški tereni), vzdrževati v obsegu najmanj 3 kaluže / 1000 ha. Pri tem je treba preprečiti dostop soli v vodo. Vzdrževanje teh objektov se sme opravljati v poznem poletju. Tudi vzdrževanje kaluž je potrebno zaradi varstva narave omejiti na zimski čas. Če je vodni vir suh, se ga lahko obnavlja tudi poleti. Gre namreč za življenjske prostore ogroženih in zavarovanih vrst

dvoživk ter nekaterih nevretenčarskih vrst, ki jih vzdrževalna dela ne smejo ogroziti. Upoštevati je potrebno usmeritve za naravne vrednote, ki se nanašajo na območja mokrišč, kaluž in kalov.

Na zaraščajočih kmetijskih površinah, kjer je še ohranjeno sadno drevje le tega ohranjamo z obrezovanjem in sproščanjem. V gozdovih pospešujemo z gozdnogojitvenimi ukrepi sledeče plodonosne drevesne vrste: lesniko (divjo jablano), drobnico (divjo hruško), jerebiko, mokovec, skorž, brek, domači kostanj in češnja. Za sadnjo primerne plodonosne vrste pa so češnja, hruška, v nižinah skorž in brek, ter domači in divji kostanj. Pospeševanje, ohranjanje in sadnjo plodonosnih drevesnih vrst opredeljujejo gozdnogojitveni načrti. V Triglavskem LUO je ta ukrep pomemben predvsem na zaraščajočih se kmetijskih površinah. Vsekakor pa naj ta ukrep ostane še naprej v veljavi kot eden izmed pomembnejših biomeliorativnih ukrepov v LUO.

Kot ukrep krmljenja sodijo vse vrste polaganja hrane v naravno okolje, ki je namenjena prehrani divjadi. Za polaganje hrane se ne smatra posek drevja za objedanje in pridelava krme na kmetijskih površinah (t.i. krmnih njivah), s katero se divjad prehranjuje neposredno na rastočih rastlinah. Kot ukrep krmljenja prav tako ne šteje polaganje soli, kljub temu pa je pri polaganju le te potrebno upoštevati v načrtih zapisane usmeritve in omejitve. Krmljenje s krmo pridelano na travnatih površinah (pašniki, travniki), ki jih vzdržujejo upravljavci lovišč/LPN, se šteje kot ukrep krmljenja in je tudi te lokacije potrebno vnesti v kataster krmišč. Takšno polaganje krme se lahko omeji v primerih negativnih učinkov divjadi na okolje.

Zimsko krmljenje se izvaja z namenom zmanjšanja pritiska divjadi na naravne prehranske vire in tvorbe energijske rezerve v času prehranske ožine. S tem ukrepom se divjad v obdobju leta, ko nastopi prehranska ožina prostorsko zadržuje v predelih zimovališč. Pri mali divjadi je namenjeno povečanju prehranske ponudbe tudi izven zimskega obdobja ter s tem preživetju posameznih osebkov oz. skupin divjadi, ki imajo kot skupni učinek povečevanje številčnosti te divjadi. Zimsko se krmi naslednje vrste divjadi: Navadni jelen, Damjak, Muflon, Mala divjad (fazan, poljska jerebica, poljski zajec, raca mlakarica).

Preprečevalno krmljenje se izvaja le za divjega prašiča v časovno omejenem vegetacijskem obdobju, kar bo opredeljeno z letnimi načrti LUO, z namenom zadrževanje živali v predelih, kjer so manjše možnosti nastanka škod na kmetijskih površinah.

Privabljalno krmljenje se izvaja z namenom privabljanja divjadi zaradi odstrela. Privabljalno se krmi naslednje vrste divjadi: Navadni jelen, Damjak, Muflon, Divji prašič, Lisica, Kuna belica, Kuna zlatca.

1.5 Upravljanje s posameznimi vrstami divjadi

Upravljanje s posameznimi vrstami divjadi – splošni del

Prostorski okvir *obravnave*

Lovne vrste divjadi obravnavamo ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor na lovni površini 81.544 ha in ločeno za LPN Triglav na lovni površini 26.801 ha. Vzrok zakaj ločujemo LUO na dve ekološki enoti leži v prvi vrsti v velikosti, pa tudi v geografski razmejitvi populacij. V geografskem smislu deljene populacije obravnavamo kot DEM populacije (gams). V nekaterih primerih, kot sta na primer jelenjad in muflon pa imamo dejansko opraviti z ločenimi populacijami. Iz slike v desetletju vse izločene parkljaste divjadi se tudi vidi, da je daleč večja gostota divjadi v prvi ekološki enoti. Nadaljnji vzrok zakaj je smiselno obravnavati divjad v dveh ekoloških enotah, je poudarjen naravovarstven pristop k obravnavanju vseh naravnih dobrin v LPN Triglav, kot sestavnemu delu javnega zavoda TNP.

V LPN Triglav je izločenih 33.179 ha površine prvega varstvenega območja (Zakon o TNP-1, Ur.l. RS št. 52/2010 z dne 30.6.2010). V prvem varstvenem območju je prepovedano loviti divjad (15. člen, 1. odstavek, 4. točka). Ne glede na določbo 4. točke je »zaradi preprečevanja pojava in širjenja nalezljivih bolezni ali ob porušenem naravnem ravnovesju zaradi prekomernega povečanja populacije ene vrste divjadi nad nosilno kapaciteto ekosistema, tako da so izkazani neugodni vplivi na druge živalske ali rastlinske vrste«, v prvem varstvenem območju dopustno odvzeti divjad iz narave na posebej za to določenih območjih (15. člen, 4. odstavek). Obseg območij ter vsebina in čas trajanja upravljavskega ukrepa za divjad se določijo v letnih lovskoupravljavskih načrtih Triglavskega LUO, ki jih pripravi ZGS na predlog upravljavca TNP po predpisih, ki urejajo divjad in lovstvo (15. člen, 5. odstavek).

Zaradi načrtovanja ukrepov v prvem varstvenem območju je LPN Triglav dolžan voditi evidenco odvzema divjadi v prvem varstvenem območju (15. revir z imenom »nelovno«). LPN Triglav vodi to evidenco že od vključno leta 2009 dalje. Število evidentiranih poginov je v prvem varstvenem območju zaenkrat majhno. Upravljavec LPN Triglav, TNP, mora skladno s 5. odstavkom 15. člena zakona o

TNP vsakoletno podati predlog za poseganje v prvem varstvenem območju, oziroma mora utemeljiti zakaj predloga ni podal.

Srna

Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Povprečen odvzem osebkov srne iz narave je bil v zadnjih desetih letih 1312 osebkov na leto. V tem obdobju je bil odvzem 13115 živali v primerjavi z načrti realiziran 95,9 %. Iz narave je bilo odvzetih 52,5 % moških in 47,5 % ženskih osebkov. Od tega je pri moškem spolu 26,4 % mladičev, 27,5 % lanščakov in 46,1 % starejših srnjakov, pri ženskem pa 37,4 % mladičev, 26,0 % mladic in 36,6 % starejših srn. V zadnjem desetletnem obdobju je bilo izgubljenih 2738 živali ali 20,9 % odvzema. Obseg izgub se skozi vse obdobje giblje okrog te vrednosti.

Ocena stanja populacije

Trend številčnosti srne je glede na odvzem zelo umirjen. Upad odvzema v letu 2010 je administrativna posledica povečanja prvega varstvenega območja v LPN Triglav. Zaradi uporabljenega modela gospodarjenja s srno tudi v bodoče pričakujemo umirjen trend številčnosti. V kolikor se bo številčnost jelenjadi v LUO še povečevala, pa bo morda že v prihodnjih desetih letih prišlo do upada številčnosti srnjadi. Srna najgosteje poseljuje LUO v njegovem JV delu v loviščih Podbrdo, Planota, Otavnik in Porezen. Velika gostota populacije je še v Soški dolini do Kobarida in v Bovški kotlini. Z večanjem deleža visokogorja je srnjadi manj, več pa je gamsov. Najmanj jo je v izrazito visokogorskih loviščih kot so Bovec, Log pod Mangrtom in LPN Triglav. Ne glede na različno gostoto pa srnjad poseljuje celotno področje LUO in se tudi povezuje s srnjadjo v sosednjih LUO. Spolna struktura populacije srne je naravna in ne odstopa veliko od razmerja 1 : 1 ali rahlo v korist ženskega spola. Ob veliki slučajnostni komponenti odvzema pri mladičih znaša delež moških mladičev v odvzemu 44 %. Tudi starostna struktura populacije je naravna in piramidalne oblike. Naravni in stabilni strukturi zagotavljata za populacijo ugodne socialne, znotraj vrstne odnose.

Cilj upravljanja s populacijo

Cilj gospodarjenja s srnjadjo je stabilna vitalna populacija naravne spolne in starostne strukture, ki mora biti usklajena z okoljem.

V prihodnjih petih letih pričakujemo umirjen trend številčnosti, oziroma celo rahel upad številčnosti srnjadi. Nikakor srnjadi ne bo moglo biti več toliko, kakor jo je bilo nekoč. Prvenstveni vzrok temu je sprememba življenjskega okolja, pa tudi pričakovani medvrstni odnosi z muflonom in jelenjadjo. Srnjad naj bo prisotna še vedno na celotnem področju LUO. Zaradi današnjega stanja porazdelitve gostote populacije ne moremo govoriti o novih smereh širjenja srnjadi.

Glede na stanje populacije v smislu zdravstvenega stanja, izgub, telesnih in trofejnih mas, realizacije načrta odvzema in trendov vpliva na okolje se lahko v desetletju dogodi, da bo trenutni cilj odstopal od zgoraj postavljenega dolgoročnega. Morda bomo trenutne cilje glede številčnosti morali korigirati v smislu povečevanja številčnosti, lahko pa tudi v smislu zmanjševanja številčnosti, kar pa je manj verjetno.

Usmeritve za upravljanje s populacijo

Višino odstrela se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča v upravljanju LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije rastlinojede divjadi v njenem najširšem smislu. višina odvzema lahko ostane na dosedanjem nivoju. Glede na rezultate biotskih kazalcev se višina prilagaja ugotovljenemu stanju. Morebitna lokalno pogojena neskladja med srnjadjo in njenim okoljem, ter v odnosu med srnjadjo in drugimi rastlinojedimi parkljarji, se rešuje s prostorskim razporejanjem odvzema med lovišči.

Navadni jelen

Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Povprečen odvzem osebkov navadnega jelena iz narave je bil v zadnjih desetih letih 233 osebkov na leto. V tem obdobju je bil odvzem 2333 živali v primerjavi z načrti realiziran 98,2 %. Iz narave je bilo odvzetih 48,6 % moških in 51,4 % ženskih osebkov. Od tega je pri moškem spolu 38,1 % mladičev, 23,0 % lanščakov in 38,8 % starejših jelenov, pri ženskem pa 43,0 % mladičev, 26,6 % mladic in 30,4 % starejših srn. V zadnjem desetletnem obdobju je bilo izgubljenih 276 živali ali 11,4 % odvzema.

Ocena stanja populacije

Trend številčnosti navadnega jelena je v zadnjih desetih letih v izrazitem porastu. Populacija jelenjadi, ki je opazna tudi v slovenskem merilu, se je izoblikovala praktično v zadnjih dvajsetih letih, s tem da so najintenzivnejši procesi izoblikovanja populacije nastali v zadnjih desetih letih. Jelenjad se je prostorsko razširila na celotno območje LUO in se tudi v socialnem smislu izgradila. Z doslednejšim uveljavljanjem modela ohranjanja številčnosti pri gospodarjenju z jelenjadjo, predvsem močnejšim poseganjem v rodni del populacije, ne pričakujemo več tako močnega povečevanja številčnosti.

Jelenjad je najgostejša v treh skupinah, vendar sta južni skupini v loviščih lovskih družin praktično že povezani tako, da izstopa po gostoti le populacija jelenjadi na Mežaklji v lovišču Triglav. Iz slike prostorske porazdelitve vidimo, da jelenjad (še) ni v celoti osvojila le visokogorskih predelov LUO, kjer je najpomembnejša vrsta še vedno gams. Največja gostota jelenjadi sovпада z največjo gostoto srnjadi, kar je tudi vzrok morebitnemu upadu številčnosti srnjadi. Jelenjad na Mežaklji dejansko pripada populaciji jelenjadi na gorenjskem, vendar se jelenjad v celotnem triglavskem LUO povezuje z jelenjadjo v obeh sosednjih LUO. Tako se jelenjad na JV delu LUO povezuje z jelovško jelenjadjo, jelenjad na Kolovratu se prostorsko nadaljuje in širi proti Goriškim Brdom. Zadnje raziskave tudi kažejo, da se je populacija zahodno visokokraške jelenjadi že povezala s triglavsko populacijo. Prostorska porazdelitev populacije v LUO je takšna, da jo lahko obravnavamo kot osrednje območje, brez robnih območij, seveda ločeno po ekoloških enotah.

Cilj upravljanja s populacijo

Osnovni cilj gospodarjenja z jelenjadjo je stabilna, vitalna populacija naravne spolne in starostne strukture, ki mora biti usklajena z okoljem

Ker je gams v LUO najpomembnejša vrsta divjadi, mora biti ciljna številčnost jelenjadi takšna, da ne bo povzročala prevelikih konfliktov v življenjskem okolju in v medvrstnih odnosih predvsem z gamsom in srnjadjo. Cilj je ustaviti nadaljnjo rast številčnosti in ustaviti širjenje jelenjadi v visokogorske gamsove habitate. Zaustavitev rasti številčnosti je potrebno tudi zaradi vse večjega negativnega vpliva jelenjadi na življenjsko okolje.

Glede na stanje populacije v smislu zdravstvenega stanja, izgub, telesnih in trofejnih mas, realizacije načrta odvzema in trendov vpliva na okolje se lahko v desetletju dogodi, da bo trenutni cilj odstopal od zgoraj postavljenega dolgoročnega. Morda bomo trenutne cilje glede številčnosti morali korigirali v smislu močnejšega zmanjševanja številčnosti, lahko pa lokalno tudi v smislu povečevanja številčnosti. Pri jelenjadi se namreč lahko dogodi, da so razlike v habitatnem izboru bistveno pomembnejši razlog za prostorsko separacijo, kot je neposredna kompeticija z srnjadjo in gamsom. Na ta problem smo opozorili pri stanju medvrstnih odnosov med jelenjadjo, srnjadjo in gamsom.

Usmeritve za upravljanje s populacijo

Višino odvzema se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča v upravljanju LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije rastlinojede divjadi v njenem najširšem smislu, kakor je opisano v uvodnem poglavju. Pri načrtovanju višine odvzema je potrebno paziti na razvoj medvrstnih odnosov med jelenjadjo, srnjadjo in gamsom. Ker se jelenjad vrača v historične habitate in je njen habitatni izbor pomembnejši razlog za poselitev, kot neposredna kompeticija, morda ne bomo mogli slediti ciljem ohranjanja gamsa in srnjadi v današnjem obsegu in bo populacija jelenjadi prevladala. V tem primeru ne bomo mogli favorizirati gamsa pred jelenjadjo na celotnem območju LUO, temveč le na območjih na gozdni meji in nad njo.

Muflon

Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Povprečen odzem osebkov muflona iz narave je bil v zadnjih desetih letih 112 osebkov na leto. V tem obdobju je bil odzem 1121 živali v primerjavi z načrti realiziran 81,1 %. Iz narave je bilo odvzetih 47,6 % moških in 52,4 % ženskih osebkov. Od tega je pri moškem spolu 30,0 % mladičev, 17,2 % lanščakov in 52,8 % starejših muflonov, pri ženskem pa 38,7 % mladičev, 22,1 % mladic in 39,2 % starejših ovc. V zadnjem desetletnem obdobju je bilo izgubljenih 104 živali ali 9,3 % odvzema.

Ocena stanja populacije

Trend številčnosti muflonov ni izrazit, vendar kaže tendenco porasta številčnosti, še zlasti v zadnjih nekaj letih. Trend številčnosti in prostorske širitve je opazen le pri naselitvi Ljubinj (center populacije), ki je skoraj v celoti izven območja TNP. Populacije treh naselitev muflonov v TNP pa so v številčnem upadu, predvsem zaradi vpliva volkov. Ker se muflon v zadnjem času v centru populacije naseljuje

Ljubinj opaznejše tudi prostorsko širi, pričakujemo povečevanje številčnosti tudi v bodoče, v kolikor ne bomo s cilji in ukrepi zavrli povečevanje številčnosti. V območju TNP pričakujemo nadaljnji padec številčnosti.

Muflon je v LUO prisoten v treh večjih skupinah. Največja gostota prve skupine je na območju naselitve izpred tridesetih let na območju lovišča Ljubinj. Pred dvajsetimi leti se je muflon pričel širiti na območje LPN Prodi–Razor, kjer je danes poleg Ljubinja prisoten v največji gostoti. Mufloni iz te skupine se povezujejo v enotno skupino skupaj z mufloni iz širše okolice Bohinja. Ta skupina muflonov se danes najhitreje prostorsko širi proti vzhodu v lovišče Podbrdo. Nekoliko manj intenzivno je širjenje proti zahodu v lovišče Tolmin. Druga skupina muflonov izhaja iz naselitve v Trenti in se danes nahaja v loviščih Soča in Triglav. Skupina je številčno precej šibkejša od prve skupine, tudi visokogorsko življenjsko okolje v Trenti ni najbolj ustrezno. Tretja, samostojna skupina muflonov se nahaja na območju Mežaklje. Z mufloni iz drugih skupin v sosednjih LUO se triglavski mufloni ne povezujejo in so relativno izolirani. Številčnost muflonov so v LPN Triglav v zadnjih štirih letih močno zmanjšali volkovi, v populacijo posega tudi ris. Mufloni so se umaknili na območja brez prisotnosti omenjenih plenilcev.

Cilj upravljanja s populacijo

Cilj upravljanja z muflonom je stabilna in zdrava populacija naravne spolne in starostne strukture, ki mora biti usklajena z življenjskim okoljem in še posebno z ostalimi populacijami divjadi. Bistvo zelenega stanja populacije muflona je ohranjanje današnje prostorske porazdelitve. To pomeni naj se populacija ne širi navzven izven današnjega populacijskega območja. Številčnost muflonov naj se več ne povečuje, zaželena je manjša številčnost predvsem populacije v južnem predelu LUO (naselitev Ljubinj). Nezaželeno je tudi širjenje muflona izven današnje razširjenosti v LPN Triglav. Izven obstoječega populacijskega območja naj muflon ne bo več prisoten. Ločene skupine muflonov naj se med seboj ne povezujejo.

Usmeritve za upravljanje s populacijo

Višino odstrela se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije rastlinojede divjadi v njenem najširšem smislu, kakor je opisano v uvodnem poglavju.

Prostorska porazdelitev odvzema: Z muflonom se gospodari le v današnjem osrednjem populacijskem območju, torej v loviščih Soča, Ljubinj, Prodi–Razor, Podbrdo in Triglav. Intenziteto in strukturo odvzema v tem območju je potrebno določiti tako, da se prepreči širjenje populacije, tudi z uporabo modela o zmanjševanju številčnosti. V osrednjem populacijskem območju se med muflona močneje poseže tudi v primeru okoljskih problemov ali v primeru večje konkurence z avtohtonimi vrstami.

V ostalih loviščih se skladno s ciljem odstranjuje vse muflone ne glede na spol in starost.

Muflone se odstrani tudi v LPN Triglav in sicer na območju 1. varstvene kategorije, skladno z določili zakona o TNP na tem območju.

Gams

Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Odvzem gamsa je znašal 95,6 % od načrta odvzema. Načrtovani odvzem je bil dosežen nad 90 % sedem let v desetletju. Najnižje je bil načrt dosežen 70,6 % v letu 2005, najvišje 101,1 % v letu 2001. Delež kozlov v odvzemu je znašal 52,6 %, delež koz 47,4 %. Odvzem mladih gamsov (mladičev, enoletnikov in dvoletnikov) ne glede na spol je dosegel 60,0 %. Delež kozlov II. starostnega razreda je znašal 15,0 %, delež koz istega razreda je znašal 13,0 %. Spolna struktura odvzema je tekom desetih let dokaj konstantna. Pri starostni strukturi je opazen trend povečanja odvzema mladih gamsov. Izgube predstavljajo 13,2 % odvzema. Delež nenaravnih izgub znaša 1,6 %, delež naravnih izgub dosega 98,4 %. Med izgubami prevladujejo neznani vzroki z 50,9 %, slede izgube zaradi garij z 37,2 % in bolezni z 8,6 %. Ostali vzroki izgub so manjši. Izkazuje se rahel porast neznanih izgub, vendar trend ni značilen. Trend izgub zaradi garij prikazujemo v naslednjem poglavju.

Ocena stanja populacije

Trend številčnosti gamsa je glede na odvzem zelo umirjen, kar priča o stabilnosti populacije. Upad odvzema v letu 2010 je posledica povečanja prvega varstvenega območja v LPN Triglav. Ker upravljamo z gamsom glede višine odvzema na meji prirastka in ker se jelenjad širi v tipične gamsove habitate, lahko pričakujemo v prihodnosti tudi nekoliko nižjo številčnost populacije gamsa. Prostorsko je gams dokaj enakomerno porazdeljen po celotnem območju LUO. Manjša gostota populacije se nahaja na južnem delu LUO v loviščih Kobarid, Volče, Planota in Porezen. Na tem območju se gamsi povezujejo s fragmentirano populacijo gamsov v sosednjem Zahodno visokokraškem LUO po

biokoridorjih. Največja gostota gamsov je v osrednjem delu LUO, proti zahodu se populacija povezuje z gamsi iz Gorenjskega LUO. Triglavsko LUO z nekaj lovišči iz Gorenjskega LUO (Stara fužina, Bohinjska bistrica, Nomenj, Bled) predstavlja enotno in celovito populacijo gamsov v triglavskem pogorju Julijskih Alp.

Zdravstveno stanje gamsov je nezadovoljivo zaradi gamskih garij. Trend številčnosti garij je izrazito nihajoč s periodo 5 do 6 let. V zadnjih letih je pojav garij v upadu. Pojav garij se je iz severnega dela LUO razširil na južni del in sicer na lovišča Tolmin, LPN Prodi - Razor in Podbrdo. Na severnem delu je največ pojavov garjavosti v lovišču Soča, dočim garij v Logu pod Mangrtom in Bovcu, vsaj zadnjih letih, skoraj ni. Garje se pojavljajo praviloma v loviščih, ki mejijo z LPN Triglav oziroma se pojavljajo na meji s tem loviščem. Zaradi garij so posegi v populacijo gamsov dokaj intenzivni. Ocenjujemo, da izvršujemo višino odvzema gamsov v višini prirastka populacije.

Cilj upravljanja s populacijo

Cilj upravljanja z gamsom kot najpomembnejšo vrsto divjadi v LUO je stabilna, vitalna in zdrava populacija naravne spolne in starostne strukture, ki mora biti usklajena tako z okoljem kakor tudi s populacijami drugih živalskih vrst. V populacijskem območju naj bodo gamsi zastopani v vseh habitatih, ki si jih sami izberejo.

Ohraniti želimo današnjo številčnost gamsov oziroma gostoto okoli 50 živali na 1000. ha. Glede na stanje populacije, predvsem v smislu zdravstvenega stanja, izgub, telesnih mas, realizacije načrta odvzema in trendov vpliva na okolje, se lahko v desetletju dogodi, da bo trenutni cilj odstopal od zgoraj postavljenega dolgoročnega. Zato se lahko dogodi, da bomomorali trenutne cilje glede številčnosti korigirali tudi v smislu povečevanja številčnosti, lahko pa tudi v smislu zmanjševanja številčnosti, kar pa je manj verjetno.

Usmeritve za upravljanje s populacijo

Višina odvzema: Višino odvzema se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije rastlinojede divjadi v njenem najširšem smislu, kakor je opisano v uvodnem poglavju. Za kontrolo določitve višine odvzema lahko poleg mehanizmov kontrolne metode uporabljamo tudi številčnost populacije, v kolikor je le ta vsaj približno natančno in sistematično določena za več prostorsko zaokroženih lovišč v LUO, ki upravljajo z gamsom. To lahko storimo v visokogorskih loviščih nad gozdno mejo, kjer se da gamse lažje prešteti. V ta namen priporočamo, da se v okviru LUO nadaljuje akcija monitoringa gamsa nad gornjo gozdno mejo s štetjem populacije na stalnih kontrolnih točkah. Podatki tega monitoringa naj služijo predvsem kot relativni kazalniki dinamike številčnosti. Deleži prirastka, preko katerega določimo višino odvzema, so odvisni od cilja glede številčnosti populacije:

pri ohranjanju številčnosti uporabimo delež 20 %,

pri zmanjšanju številčnosti uporabimo delež od 20 % do 25 %,

pri povečevanju številčnosti uporabimo delež od 15 % do 20 %.

Kozorog

Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Zaradi stanja populacije kozoroga, ki je omejen na manjše število osebkov v dveh skupinah v LPN Triglav in lovišču Bovec, je odzvem vezan le na nekaj starejših kozlov (58,2 %) in starejših koz (26,7 %). Mladih osebkov se načrtno ne odstreljuje. Načrti odvzema so nizki in še ti so realizirani le 65,5 %. Izgube predstavljajo 46,6 % odvzema. Delež naravnih izgub dosega 100,0 %. Med izgubami prevladujejo neznani vzroki z 57,4 % in garje z 35,3 %. Izgube so tekom desetih let dokaj konstantne brez izrazitih trendov.

Ocena stanja populacije

Trend številčnosti populacije kozorogov je izredno negativen, zmanjšuje se tako odzvem kakor tudi številčnost populacije. Z izbruhom garij v severnem delu LUO, kar je za pričakovati glede na dinamiko garij v naslednjih petih letih, lahko pade številčnost kozorogov pod populacijski minimum. Kozorogi kot ostanki naselitev iz preteklosti žive v glavnem v dveh skupinah na območju lovišča Bovec in LPN Triglav. Nova kolonija kozorogov je bila osnovana leta 2000 na italijanski strani Kanina. Z umetnim doseljevanjem se je ta kolonija razširila tudi na slovensko stran Kanina in se širi proti vzhodu v lovišče Log pod Mangrtom. Ti kozorogi so praviloma markirani in opremljeni s telemetričnimi oddajniki ter tudi na slovenski strani niso predmet lova. Nekateri starejši kozorogi se močno oddaljijo od opisanih skupin in jih najdemo prehodno tudi na južnem delu LUO.

Cilj upravljanja s populacijo

Cilj upravljanja s kozorogom je stabilna, vitalna in zdrava populacija naravne spolne in starostne strukture, ki mora biti usklajena tako z okoljem kakor tudi s populacijami drugih živalskih vrst. Ohraniti želimo številčnost populacije oziroma skupin nad populacijskim minimumom 50 živali. Na območju lovišč Log pod Mangrtom in Bovca želimo povečati številčnost kozorogov do okoli 100 živali, tako da bo presežen populacijski minimum. Dolgoročno, želimo dosežikar presega cilj tega načrta, povezavao teh kozorogov s kozorogi nove naselitve na Kaninu. Zaradi cilja upravljanja z gamsom širitev kozorogov proti jugu ni zaželen. V kolikor bi do te širitve, ki jo sicer ne pričakujemo, prišlo, bo potrebno temu prilagoditi upravljanje tako z gamsom kakor s kozorogom. V LPN Triglav je populacija kozorogov prepuščena naravnemu razvoju, kar pomeni, da z upravljanjem nanjo ne bomo mogli vplivati, niti ne moremo postaviti ciljnega stanja. Vsi kozorogi v tem LPN se nahajajo v območju brez lova, poleg tega se njihova številčnost zaradi bolezni nezadržno niža.

Usmeritve za upravljanje s populacijo

Višino odvzema se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije rastlinojede divjadi v njenem najširšem smislu kakor je opisano v uvodnem poglavju. Za kontrolo določitve višine odvzema lahko uporabljamo tudi številčnost populacije, v kolikor je le ta vsaj približno natančno določena. To lahko storimo v visokogorskih loviščih nad gozdno mejo, kjer se da kozoroge tudi prešteti. Deleži prirastka, preko katerega določimo višino odvzema, so odvisni od cilja glede številčnosti populacije:

pri ohranjanju številčnosti uporabimo delež 15 %.

pri povečevanju številčnosti uporabimo delež od 10 % do 15 %.

Za ostala lovišča LD v LUO pa postavljamo načrt odvzema za posamezno žival, ki naj bi bila odvzeta iz populacije prvenstveno zaradi starosti. Takšen načrt odvzema za posamezno žival postavimo za vsa lovišča, skupno kjer se ta žival, ki je navadno prestarel samec, lahko pojavi.

Divji prašič

Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Odvzem divjega prašiča je znašal 75,7 % od načrta odvzema. Načrtovani odvzem je bil dosežen nad 90 % le trikrat v desetletju. Najnižje je bil načrt dosežen 44,8 % v letu 2006, najvišje 115,0 % v letu 2002. Delež moških v odvzemu je znašal 55,2 %, delež žensk 44,8 %. Odvzem mladih prašičev, mladičev in enoletnikov, ne glede spol je dosegel 87,4 %. Delež merjascev 2+ in starejših je znašal 6,3 %, delež svinj 2+ in starejših je znašal 6,4 %. Spolna in starostna struktura odvzema tekom desetih let nekoliko niha, predvsem pri odvzemu znotraj mladega razreda. Izgube predstavljajo 2,0 % odvzema. Delež nenaravnih izgub znaša 27,5 %, delež naravnih izgub dosega 72,5 %. Med izgubami prevladujejo neznani vzroki s 70,0 %, slede povozi z 22,5 %, ostali vzroki izgub so manjši. Izgube so tekom desetih let dokaj konstantne brez izrazitih trendov.

Ocena stanja populacije

Odvzem divjega prašiča zaradi vzrokov, ki smo jih navedli v predhodnem poglavju, predvsem tudi zaradi odvisnosti pojavljanja prašičev od vsakoletnega obroda nekaterih drevesnih vrst (bukev, kostanj, dob), ne izkazuje nobenega trenda. Najverjetneje imamo opravka z neko številčnostjo populacije, ki sicer letno precej niha, vendar z odvzemom preprečujemo nadaljnje povečevanje številčnosti populacije. Prostorsko je divji prašič prisoten le v južnem delu LUO. V LPN Triglav, loviščih Soča in Log pod Mangrtom se prašiči pojavljajo le občasno. Tudi povezave od tu proti vzhodu v Gorenjsko LUO so šibke. Največja gostota prašičev pa je v loviščih Kobarid, Volče in Ljubinj. V tem delu se prašiči povezujejo z pomembno populacijo divjih prašičev ob zahodni državni meji v Zahodno visokokraškem LUO.

Cilj upravljanja s populacijo

Cilj upravljanja z divjim prašičem je vitalna in stabilna populacija naravne spolne in starostne strukture, vendar takšne številčnosti, ki je usklajena z naravnimi danostmi okolja oziroma takšne številčnosti, da ne bo povzročala velikih škod, predvsem na kmetijskih površinah. Divji prašič naj ostane prostorsko tako razširjen kot je danes. Širitev divjih prašičev v lovišča z večjim deležem visokogorja ni zaželen. Številčnost divjih prašičev se mora v LUO zmanjšati. Imeti želimo zdravo populacijo divjih prašičev, kjer se bodo bolezni pojavljale le sporadično.

Usmeritve za upravljanje s populacijo

Višina odvzema: Višino odvzema se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije v njenem najširšem smislu, kakor je opisano v uvodnem poglavju. Pri določevanju višine odvzema divjega prašiča moramo kot pomembnejši kazalec upoštevati trend škod, katere povzročajo prašiči.

Lisica

Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Odvzem lisice je znašal 82,4 % od načrta odvzema. Najnižje je bil načrt dosežen 42,4 % v letu 2006, najvišje 127,2 % v letu 2010. Delež lisjakov v odvzemu je znašal 51,4 %, delež lisic 48,6 %. Izgube predstavljajo 9,7 % odvzema in tekom let močno nihajo od 1,4 do 31,8 %. Delež nenaravnih izgub znaša 53,6 %, delež naravnih izgub dosega 46,4 %. Med izgubami prevladujejo povozi z 53,2 %, slede neznani vzroki z 17,1 %. Ostali vzroki izgub so manjši. S povečevanjem številčnosti lisic v zadnjih petih letih se povečujejo tudi povozi.

Ocena stanja populacije

Trend številčnosti lisic je nihajoč s periodo pet do šest let. Trenutna številčnost je v strmem porastu, v prihodnjih letih pričakujemo zopet upad številčnosti. Prostorsko je lisica prisotna na celotnem področju LUO.

Cilj upravljanja s populacijo

Populacija lisic naj bo v naravi zastopana s takim številom, da se bolezni ne bodo pojavljale v epidemijah, ter da bo populacija usklajena z nekaterimi drugimi vrstami, na katere imajo lisice močnejši vpliv, kot so mali glodalci in kasneje v trofični strukturi tudi ujede itd. V LPN Triglav so lisice predmet regulacije predvsem zaradi prenašanja kužnih bolezni, stekline in garjavosti ter zaradi morebitnih škod. Ciljno stanje v tem primeru predstavlja bolj ali manj naravi prepuščeno stanje populacije lisic. Ker populacija lisic močno niha, se bo v prihodnjem desetletju dogodilo, da bo trenutni cilj glede številčnosti tako povečana številčnost, kakor njena ohranitev in tudi njeno morebitno zmanjšanje.

Usmeritve za upravljanje s populacijo

Višino odvzema se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča v upravljanju LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije divjadi v njenem najširšem smislu, kakor je opisano v uvodnem poglavju. Načrtuje se odvzem. Izgube lisic se evidentirajo kot pomemben bioindikator ter se všttevajo v realizacijo odvzema. Pri načrtu odvzema moramo upoštevati tudi trend odvzema. Načrtovanje odvzema nadalje temelji na osnovi spremljanja številčnosti, zdravstvenega stanja in usklajenosti vrste z življenjskim okoljem. Pri lovu na lisico na sploh ter še posebej v času polaganja vab za peroralno vakcinacijo je potrebno upoštevati navodila in izdelan letni program Veterinarske uprave RS.

Jazbec

Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Odvzem jazbece je znašal 55,1 % od načrta odvzema. Najnižje je bil načrt dosežen 15,4 % v letu 2009, najvišje 98,5 % v letu 2003. Delež samcev v odvzemu je znašal 64,5 %, delež samic 35,5 %. Izgube predstavljajo 22,2 % odvzema in tekom let močno nihajo od 9,2 do 66,7 %. Delež nenaravnih izgub znaša 78,2 %, delež naravnih izgub dosega 21,8 %. Med izgubami prevladujejo povozi z 77,0 %, slede neznani vzroki z 20,7 %. Ostali vzroki izgub so manjši. Z upadom številčnosti jazbecev v zadnjih petih letih se zmanjšujejo tudi povozi.

Ocena stanja populacije

Trend številčnosti jazbecev je nihajoč s periodo pet do šest let. Trenutna številčnost je nasprotju z lisico v strmem upadu, v prihodnjih letih pričakujemo zopet porast številčnosti. Prostorsko je jazbec prisoten na celotnem področju LUO.

Cilj upravljanja s populacijo

Cilj gospodarjenja z jazbecem je stabilna populacija, ki naj ne bo številčnejša kakor je danes. Populacija naj bo predvsem usklajena z okoljem, da jazbeci ne bi delali prevelikih (sicer lokalnih) škod na kmetijskih površinah.

Usmeritve za upravljanje s populacijo

Višino odvzema se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča v upravljanju LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije divjadi v njenem najširšem smislu, kakor je opisano v uvodnem poglavju. Načrtuje se odzvem. Izgube se evidentirajo kot pomemben bioindikator ter se všttevajo v realizacijo odvzema. Pri načrtu odvzema moramo upoštevati tudi trend odvzema. Načrtovanje odvzema nadalje temelji na osnovi spremljanja številčnosti, zdravstvenega stanja in usklajenosti vrste z življenjskim okoljem. Številčnost se uravnava le s skupno višino odvzema, dodatne omejitve po spolni in starostni strukturi niso potrebne.

Kuna belica in zlatica

Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Odvzem kune zlatice je minimalen, v desetih letih so bile izločene le štiri živali. Odvzem belice je znašal 51,6 % od načrta odvzema. Najnižje je bil načrt dosežen 7,4 % v letu 2007, najvišje 89,4 % v letu 2010. Izgube predstavljajo 16,5 % odvzema in tekom let močno nihajo od 0,0 do 46,5 %. Delež nenaravnih izgub znaša 65,3 %, delež naravnih izgub dosega 34,7 %. Med izgubami prevladujejo povozji z 65,3 %, slede neznani vzroki z 20,0 %. Ostali vzroki izgub so manjši.

Ocena stanja populacije

Odvzem je slab kazalec številčnosti populacije te vrste, saj odstrel pokriva manjši odstotek populacije in verjetno ne vpliva na dinamiko populacije in verjetno tudi ne na škode. Trend odvzema kune belice je nihajoč s periodo štirih let. Trenutna številčnost je v porastu, v prihodnjih letih pričakujemo zopet upad številčnosti. Prostorsko je kuna belica prisotna na celotnem področju LUO. Občasno kuna belica povzroča kar znatno škodo predvsem na nelovnih površinah (ostrešjih, v skladiščih na embalaži...).

Cilj upravljanja s populacijo

Kune želimo ohraniti na celotnem področju LUO, še posebej želimo ohraniti kuno zlatico. Številčnost kun naj se ne povečuje, upad številčnosti kun zlatic pa z odstrelom ne smemo pospešiti.

Usmeritve za upravljanje s populacijo

Višino odvzema se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča v upravljanju LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije divjadi v njenem najširšem smislu, kakor je opisano v uvodnem poglavju. Načrtuje se odzvem. Izgube se evidentirajo kot pomemben bioindikator ter se všttevajo v realizacijo odvzema. Pri načrtu odvzema moramo upoštevati tudi trend odvzema. Načrtovanje odvzema nadalje temelji na osnovi spremljanja številčnosti, zdravstvenega stanja in usklajenosti vrste z življenjskim okoljem. Številčnost se uravnava le s skupno višino odvzema, dodatne omejitve po spolni in starostni strukturi niso potrebne.

Alpski svizec

Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Odvzem svizcev z odstrelom se je v preteklem desetletnem obdobju izvajal le na ozemlju izven območja TNP, skladno z do leta 2010 veljavnim starim zakonom o TNP. Odvzem je znašal 45,2 % od načrta odvzema. Najnižje je bil načrt dosežen 15,8 % v letu 2006, najvišje 69,2 % v letu 2004. Izgube predstavljajo 2,7 % odvzema in tekom let nihajo od 0,0 do 16,7 %. Delež nenaravnih izgub znaša 0,0 %, delež naravnih izgub dosega 100,0 %. Med izgubami prevladujejo plenilci s 50,0 %, slede neznani vzroki s 50,0 %.

Ocena stanja populacije:

Trend odvzema svizcev je neizrazit, saj ga je lovilo le v nekaj lovišč na ozemlju izven TNP. Z uveljavitvijo novega zakona o TNP v letu 2010, se bo svizca lahko lovilo na večjem ozemlju, tako bodo tudi trendi številčnosti na podlagi odvzema zanesljivejši. Svizci so bili na območje LUO naseljeni. Naseljeval jih je takratni Zavod za gojitev divjadi Triglav Bled. Naselitve so potekale od leta 1953 do

1971. Svizce so naseljevali iz Avstrije in Italije. Svizec je prisoten na celotnem območju LUO in sicer v številnih manjših skupinah – kolonijah, oziroma nahajališčih. Večina teh skupin je medsebojno povezanih, nekaj pa je dokaj izoliranih. Taka izolirana skupina je na Matajurju, kamor so se svizci zatekli iz sosednje Italije. Tja so bili v letu 2000 doseljeni trije svizci iz območja Mangarta. Populacija svizcev je v številčnem porastu, poleg tega se tudi prostorsko naravno širi in sicer v smeri proti jugu.

Cilj upravljanja s populacijo

Ker bomo svizca pričeli v letu 2011 normalno loviti, vsaj na območju lovišč lovskih družin, je glavni cilj ohranitev številčnosti in prostorske porazdelitve. Številčnost in prostorska porazdelitev naj bo takšna, da bodo svizci usklajeni z naravnim okoljem in še posebej z ostalimi vrstami divjadi, predvsem z gamsom pa tudi srnjadjo. odvzema .

Usmeritve za upravljanje s populacijo

Višino odstrela se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije rastlinojede divjadi v njenem najširšem smislu, kakor je opisano v uvodnem poglavju. Načrtuje se odvzem. Izgube se evidentirajo kot pomemben bioindikator ter se všttevajo v realizacijo odvzema. Pri načrtu odvzema moramo upoštevati tudi trend odvzema. Načrtovanje odvzema nadalje temelji na osnovi spremljanja številčnosti, zdravstvenega stanja in usklajenosti vrste z življenjskim okoljem. Številčnost se uravnava le s skupno višino odvzema, dodatne omejitve po spolni in starostni strukturi niso potrebne.

Navadni polh

Ocena stanja populacije

Vrsta je prisotna v vsem območju, najbolj ji ustrezajo listnati in mešani gozdovi. Gostota populacije je močno odvisna od trenutne ponudbe hrane v okolju in s tem od gozdnega obroda. V preteklosti je polha lahko lovila vsakdo, z Zakonom o divjadi in lovstvu Uredbo o določitvi divjadi in lovnih dob (2004) pa je postal predmet lovskoupravljavskega načrtovanja in gospodarjenja z lovišči. Lov na polha je dovoljen od 1. oktobra do 30. novembra. Zaradi narave življenja in izredne potencialne natalitete, ki se izkaže ob ustrezni ponudbi hrane, polh ni ogrožen.

Usmeritve za upravljanje s populacijo

Kjer je lov na polha dovoljen s pastmi in pridobljeno dovolilnico od krajevno pristojnega upravljavca lovišča oz. LPN tudi nelovcem, števila polhov za lov vnaprej ni mogoče napovedati in načrtovati, saj je to odvisno od letnega obroda gozdnega drevja in grmovja, zato je tukaj ni toleranc za realizacijo načrtovanega števila. Lovske organizacije morajo na področju svojega lovišča nadzorovati predvsem spoštovanje lovne dobe in spoštovanje nepotrebnega vznemirjanja drugih gozdnih živali ter zagotoviti evidenco odvzema.

Pižmovka

Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Odvzem pižmovke načrtuje le nekaj lovišč v LUO. Načrt znaša okoli 4 do 6 živali. V desetletju je bila odstreljena le ena pižmovka.

Ocena stanja populacije

Pižmovko opažajo na vodotokih v loviščih Tolmin, Smast in Kobarid.

Cilj upravljanja s populacijo

Pižmovka je alohtona vrsta in na območju LUO ne sodi v pristo naravo. Cilj je postopno zmanjševanje današnje številčnosti in prostorske porazdelitve. V kolikor bi se alohtona vrsta številčno prenamnožila je potrebno cilj prilagoditi v močnejše zmanjševanje številčnosti.

Usmeritve za upravljanje s populacijo

Višino odvzema se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča v upravljanju LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije divjadi v njenem najširšem smislu, kakor je opisano v uvodnem poglavju. Načrtuje se odvzem. Izgube se evidentirajo kot pomemben bioindikator ter se všttevajo v realizacijo odvzema.

Pri načrtu odvzema moramo upoštevati tudi trend odvzema. Načrtovanje odvzema nadalje temelji na osnovi spremljanja številčnosti, zdravstvenega stanja in usklajenosti vrste z življenjskim okoljem. Številčnost se uravnava le s skupno višino odvzema, dodatne omejitve po spolni in starostni strukturi niso potrebne.

Poljski zajec

Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Odvzem poljskega zajca znašal 71,7 % od načrta odvzema. Najnižje je bil načrt dosežen 56,6 % v letu 2002, najvišje 89,9 % v letu 2007. Izgube predstavljajo 10,7 % odvzema in tekom let nihajo od 5,6 do 15,0 %. Delež nenaravnih izgub znaša 75,7 %, delež naravnih izgub dosega 24,3 %. Med izgubami prevladujejo povozi s 75,7 %, slede neznani vzroki z 11,7 %. Ostali vzroki izgub so manjši.

Ocena stanja populacije

Trend številčnosti poljskega zajca je nihajoč s periodo pet let. Trenutna številčnost je v rahlem upadu. Poljski zajec je pomembna divjad v LUO, danes zaradi številčnega stanja populacije ni več tako zanimiv kot nekoč, kio je bil ena izmed glavnih lovnih vrst divjadi. Prisoten je enakomerno na celotnem območju LUO. Njegova populacijska gostota je odvisna od deleža gozda v posameznem lovišču. Populacija poljskega zajca v LUO sicer ni zelo številna, vendar je stabilna. Ta ugotovitev velja za vsa lovišča v sredogorju. Takšno stanje poljskega zajca pričakujemo tudi bodočem desetletju. Lahko sicer pričakujemo tudi rahel upad številčnosti, povečanja številčnosti pa ne pričakujemo. Struktura populacije in prirastek sta zadovoljiva, prav tako tudi zdravstveno stanje. Negativnih odnosov z drugimi vrstami ne beležimo., verjetno pa na njegovo številčnost negativno vpliva predvsem številčnost nekaterih plenilskih vrst (lisica, kuni...).

Cilj upravljanja s populacijo

Cilj upravljanja z zajcem je stabilna in zdrava populacija, ki glede številčnosti ne bi smela pasti pod današnji oraven. Zajca želimo ohraniti na celotnem območju LUO, še posebej v loviščih z večjim deležem gozda na južnem območju LUO. Življenjsko okolje naj bi zaradi ohranjanja številčnosti zajca ostalo takšno kakor je danes. Ker pa je to odvisno tudi od drugih dejavnikov, je pomembno vzdrževanje življenjskega okolja divjadi, kakor je opisano v posebnem poglavju tega načrta.

Usmeritve za upravljanje s populacijo

Višino odvzema se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije v njenem najširšem smislu, kakor je opisano v uvodnem poglavju. Upravljanje z divjadjo in izkoriščanje male poljske divjadi z lovom se načrtuje s spremljavo populacij v daljšem časovnem obdobju (spremljava prostorske razširjenosti, številčnosti, odstrela in ugotovljenih izgub) in se prilagaja stanju populacije. Načrtuje se kot pri ostalih vrstah odvzem posamezne vrste divjadi. Izgube divjadi se evidentirajo kot pomemben bioindikator ter se všteto v realizacijo odvzema. Pri določevanju višine odvzema upoštevamo tudi trende številčnosti. Na isti površini lovišča se lov vrši praviloma samo enkrat letno ali pa se v smislu kolobarjenja lov lahko izvaja na isti površini tudi večkrat, vendar največ do 1/3 lovne površine lovišča, kjer se izvaja lova na poljskega zajca, na preostanku površine pa se lov konkretno leto ne izvaja. Površine namenjene izvajanju lova in t.i. »mirnih con« brez lova se letno menjajo. Upravlavec lovišča takšne površine opredeli v letnem načrtu lovišča. Lov zajcev v bližini intenzivnih nasadov ima prednost pred lovom v ostalem delu lovišča. Na teh površinah se lov lahko ponavlja. Dodajanje poljskega zajca v prosto naravo praviloma ni dovoljeno.

Fazan

Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Po letu 2002 se fazana v LUO ni več lovilo, niti načrtovalo odvzem. a Odvzemi pred letom 2002 se nanašajo na fazane iz umetne vzreje, predvsem v lovišču LD Kobarid.

Ocena stanja populacije

Fazan je v lovišča LD v Triglavskem LUO vnesena vrsta, saj naravno okolje zanj ni primerno. »Naravnega« fazana srečamo v nižinah ob reki Soči. Tu je številčnost fazana minimalna. V LD Kobarid se je fazana gojilo in dodajalo v lovišče za potrebe lova »pred puško«. kar se je v zadnjih letih opustila.

Cilj upravljanja s populacijo

Ker življenjsko okolje za fazana ni primerno, da bi ta v LUO bival in preživel kot populacija, s fazanom kot divjadjo v prihodnjem desetletju ne računamo, posamezni osebkovi ob reki Soči naj ostanejo v naravi zaradi biodiverzitete in zanimivosti.

Usmeritve za upravljanje s populacijo

Fazana se v LUO ne lovi. Morebitno prisotnost posameznih osebkov se prepusti naravnemu razvoju. Vlaganje fazana v naravo je v LUO prepovedano.

Raca mlakarica

Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Odvzem race mlakarice je znašal 31,8 % od načrta odvzema. Najnižje je bil načrt dosežen 23,4 % v letu 2002, najvišje 61,4 % v letu 2009. Izgube predstavljajo 0,4 % odvzema (en osebek v 10-letju).

Ocena stanja populacije

Trend številčnosti race mlakarice je neizrazit, kar kaže na stabilno številčnost populacije. Raco mlakarico smo na Tolminskem pričeli naseljevati 1974. Ker so že prvi preizkusi naselitve izredno dobro uspeli, je bil leta 1976 podpisan samoupravni sporazum za gojitev race mlakarice. V začetku so ga podpisale: LD Tolmin, Ljubinj, Most na Soči, Volče, Smast, Kobarid, Drežnica, Planota. Kasneje so se Bazenu pridružile še LD Kanal, Trebuša in Podbrdo, tako, da je sedaj vključenih 11 LD. Številčnost rac na celotnem območju se giblje med 1300 - 1500.— živali obeh spolov, pri čemer znatno prevladujejo samci. Race so našle svoj ugoden življenjski prostor z ugodnimi bivalnimi in prehrabnimi razmerami ob rekah Soči in Idrijci. Race se povezujejo z racami v sosednjem zahodno visokokraškem LUO in sicer nizvodno reke Soče.

Cilj upravljanja s populacijo

Raco mlakarico želimo v LUO ohraniti na takšni številčnosti, ki omogoča da normalno preživi kot populacija. Raco želimo ohraniti na rekah Soči, Idrijci in akumulacijskem jezeru pri Mostu na Soči. Pričakujemo stabilno številčnost ob hkratnem vlaganju v življenjsko okolje z dodatno ponudbo hrane.

Usmeritve za upravljanje s populacijo

Višino odvzema se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije v njenem najširšem smislu, kakor je opisano v uvodnem poglavju. Upravljanje z divjadjo in izkoriščanje male poljske divjadi z lovom se načrtuje s spremljavo populacij v daljšem časovnem obdobju (spremljava prostorske razširjenosti, številčnosti, odstrela in ugotovljenih izgub) in se prilagaja stanju populacije. Načrtuje se kot pri ostalih vrstah odvzem posamezne vrste divjadi. Izgube divjadi se evidentirajo kot pomemben bioindikator ter se všteto v realizacijo odvzema. Pri določevanju višinae odvzema upoštevamo tudi trende številčnosti. Dodajanje rac na naravne vodotoke praviloma ni dovoljeno. Dodajanje rac je izjemoma dovoljeno le v njim primerno okolje, na lokacijah in območjih, urejenih za revitalizacijo populacije. Lov na raco mlakarico na posebnih varstvenih območjih mora biti skladen z naravovarstvenimi usmeritvami, ki veljajo za to območje. Lov na raco mlakarico se na določenih predelih območja ali vsem območju zaradi varstva rac in ostalih vodnih ptic pred vznemirjanjem lahko omeji na 2 dneva v tednu, katera skupaj dorečejo upravljavci lovišč in LPN, združeni v OZUL.

Sraka, šoja, siva vrana

Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Odvzem srak je dosti nižji od načrtovanega in realizacija načrta znaša le 8,8 %. Načrte odvzema šoj se bolje realizira in sicer 68,7 %. Realizacija načrta odvzema sivih vran pa v desetletju dosega 26,3 %. Izgub ne beležimo.

Ocena stanja populacije

Srake, šoje in sive vrane so prisotne na celotnem območju LUO. Številčnost šoj in sivih vran je zadovoljiva in stabilna. Srak je manj in se pojavljajo v nižjih predelih lovišč. Šoje in sive vrane povzročajo tudi škodo na kmetijskih površinah in kulturah. Škode, predvsem po šojah na intenzivnih nasadih jabolk, so lokalno znatne in jih že posebej obravnavamo in vrednotimo. Zaradi ograjenih

nasadov beležimo te škode kot škode na nelovnih površinah. Prav zaradi škod je trend odvzema šoj izrazito naraščajoč. Trend izločenih sivih vran je manj izrazit.

Cilj upravljanja s populacijo

Srake, šoje in sive vrane želimo v LUO ohraniti na taki številčnosti, ki omogoča da normalno preživijo kot populacija, da ne povzročajo pretiranih škod in da vrše svojo vlogo v ekosistemu.

Usmeritve za upravljanje s populacijo

Naštete vrste ptic iz družine vranov imajo pomembno vlogo razširjevalcev plodov in semen gozdnega drevja in grmovja, zato višine načrtovanega odvzema za srako in šojo ni potrebno dosežati, razen v primeru večjih škod na kmetijskih kulturah. Odvzem srake in šoje se v osnovi načrtuje skladno s trajnostno rabo naravnih virov v minimalnem številu, praviloma pa le za primere preprečevanja povzročanja škode na človekovem premoženju.

Nutrija in rakunasti pes

Nutrija po sedanjih podatkih v LUO (še) ni prisotna. Prisotnost je zabeležena v nekaterih sosednjih LUO, predvsem po pobegu iz vzrejališč v prosto naravo. Vrsta ima veliko sposobnost reprodukcije in osvajanja novih teritorijev. Ob morebitnem pojavu nutrije, ki je tujerodna in invazivna vrsta, se v LUO načrtuje popolna izločitev. Odvzema v celotni lovni dobi (vrsta nima delnega lovopusta) se ne omejuje, potrebno je odstreliti vse opažene osebkke.

Podobno velja za rakunastega psa. Želimo, da v prostoru območja kot tujerodna in invazivna vrsta ni prisoten. V primeru pojavljanja se upošteva lovno dobo odstreliti vse opažene osebkke rakunastega psa. Lov rakunastega psa naj se intenzivira v loviščih z malo poljsko divjadjo in v habitatih gozdnih ter poljskih kur.

2 UVOD

Namen Lovsko upravljavskega načrta za XI. Triglavsko lovsko upravljavsko območje za obdobje 2011 – 2020 je, da se na podlagi analize preteklega upravljanja s populacijami divjadi in njihovim življenjskim okoljem, sedanje ocene stanja populacij ter presoje naravnega ravnovesja in usklajenosti z okoljem, določijo cilji, usmeritve in ukrepi za zagotovitev trajnostnega upravljanja s populacijami divjadi in primernega življenjskega okolja za prihodnje desetletno obdobje.

V letu 2008 je pričel veljati Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o divjadi in lovstvu (Ur.l. RS, št. 17/2008), ki je med drugim določil, da se dolgoročni načrt lovsko upravljavskega območja in dolgoročni načrt gozdnogospodarskega območja pripravita kot skupen gozdnogospodarski in lovsko upravljavski načrt območja v skladu z zakonom, ki ureja gozdove. Zato je pričujoči načrt že drugi dolgoročni načrt za XI. Triglavsko lovsko upravljavsko območje za obdobje 2011 – 2020, ki nadomešča predhodnega za obdobje 2007 – 2016.

Načrt bo v nadaljevanju predstavljal osnovo vsem bodočim letnim načrtom lovsko upravljavskega območja in bo služil kot strategija upravljanja s populacijami divjadi in njenim okoljem v naslednji dekadi. Izdelan je na osnovi številnih zelo podrobnih analiz dogajanj tako v populacijah, kot tudi v njenem življenjskem okolju v preteklem desetletju. Vsi podatki se skladno s predmetno zakonodajo sistematično zbirajo v okviru evidenc lovsko upravljavskega območja in se jih nadgrajuje z dodatnimi raziskovanji s področja divjadi in lovstva. Načrt vključuje tudi novejšo ugotovitve s področja upravljanja s populacijami divjadi, prav tako pa upošteva strategije drugih uporabnikov prostora.

Načrt za XI. Triglavsko lovsko upravljavsko območje za obdobje 2011 – 2020 je izdelan skladno z:

- Zakonom o divjadi in lovstvu (Ur.l. RS, št. 16/04), Odločbo US (Ur.l. RS, št. 120/06) ter Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o divjadi in lovstvu (Ur.l. RS, št. 17/08)
- Zakonom o gozdovih (Ur.l. RS, št. 30/93) ter Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o gozdovih (Ur.l. RS, št. 76/02 in 110/07),
- Pravilnikom o načrtih za gospodarjenje z gozdovi in upravljanje z divjadjo (Ur.l. RS, št. 91/2010),
- Odlokom o lovsko upravljavskih območjih v Republiki Sloveniji in njihovih mejah (Ur.l. RS, št. 110/04),
- Odlokom o loviščih v Republiki Sloveniji in njihovih mejah (Ur.l. RS, št. 128/04),
- Uredbo o ustanovitvi lovišč s posebnim namenom v RS (Ur.l. RS, št. 117/04),
- Uredbo o določitvi divjadi in lovnih dob (Ur.l. RS, št. 101/04),
- Osnutkom ON - gozdnogospodarski del za Gozdnogospodarsko območje Tolmin (2011-2020),
- Zakonom o Triglavskem narodnem parku (Ur.l. RS št. 52/2010 z dne 30.6.2010),
- Navodili za usmerjanje razvoja populacij divjadi v Sloveniji (izdelana na Oddelku za gozdne živali in lovstvo in usklajena z lovskimi organizacijami v letu 2011) in
- Predlogo za izdelavo lovsko upravljavskega dela območnega načrta, izdelane na Oddelku za gozdne živali in lovstvo ZGS, januarja 2011.

Za pogosteje uporabljene izraze so v pričujočem načrtu uporabljene naslednje okrajšave:

- LUO – XI. Triglavsko lovsko upravljavsko območje,
- LD – lovška družina,
- LPN – lovišče s posebnim namenom,
- EE – ekološka enota,
- GGO – Tolminsko gozdnogospodarsko območje,
- ZGS – Zavod za gozdove Slovenije,
- TNP – Triglavski narodni park in
- TRI – triglavsko.

3 OPIS LOVSKO UPRAVLJAVSKEGA OBMOČJA

3.1 OPIS LOVSKO UPRAVLJAVSKEGA OBMOČJA IN POMEN ZA UPRAVLJANJE Z DIVJADJO

Triglavsko LUO je bilo ustanovljeno z Odlokom o lovsko upravljavskih območjih v Republiki Sloveniji in njihovih mejah (Ur.l., RS št. 110 z dne 11.10.2004). Zaporedna številka LUO je 11. Meji na II. Gorenjsko LUO na severnem in vzhodnem delu in XII. Zahodno visoko kraško LUO na južnem delu. Na zahodu Triglavsko LUO omejuje državna meja s Italijo. Triglavsko LUO je sestavljeno iz 14 lovišč lovskih družin in dveh lovišč s posebnim pomenom. LUO predstavlja zaokroženo populacijsko območje gamsa, jelenjadi, in muflona.

Slika 3.1: Položaj lovsko upravljavskega območja v Sloveniji

Topografska podlaga za vpogled v položaj LUO se nahaja na spletni strani ZGS: <http://prostor.zgs.gov.si/pregledovalnik/>.

3.2 KRAJINSKO EKOLOŠKE ZNAČILNOSTI LOVSKO UPRAVLJAVSKEGA OBMOČJA

Gozdovi v Triglavskem LUO pokrivajo 66 % površine območja, kmetijskih površin je 13 % in neplodnega 20 %. Neplodna površina predstavlja visokogorje in ga je največ v osrednjem delu LUO. Za gozdove v LUO je značilno, da so to večinoma gorski in alpski bukovi gozdovi, alpski smrekovi gozdovi in alpsko rušje. Med azonalnimi gozdnimi združbami prevladujejo različne oblike toploljubnih bukovij in gabrovij. V Tolminskem GGO je izločenih 267 ha gozdov za gozdne rezervate, v Blejskem GGO pa je gozdnih rezervatov 2.332 ha. Z gozdovi gospodarijo lastniki gozdov, ki so v LUO bodisi fizične osebe, bodisi občine, agrarne skupnosti ali Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov RS.

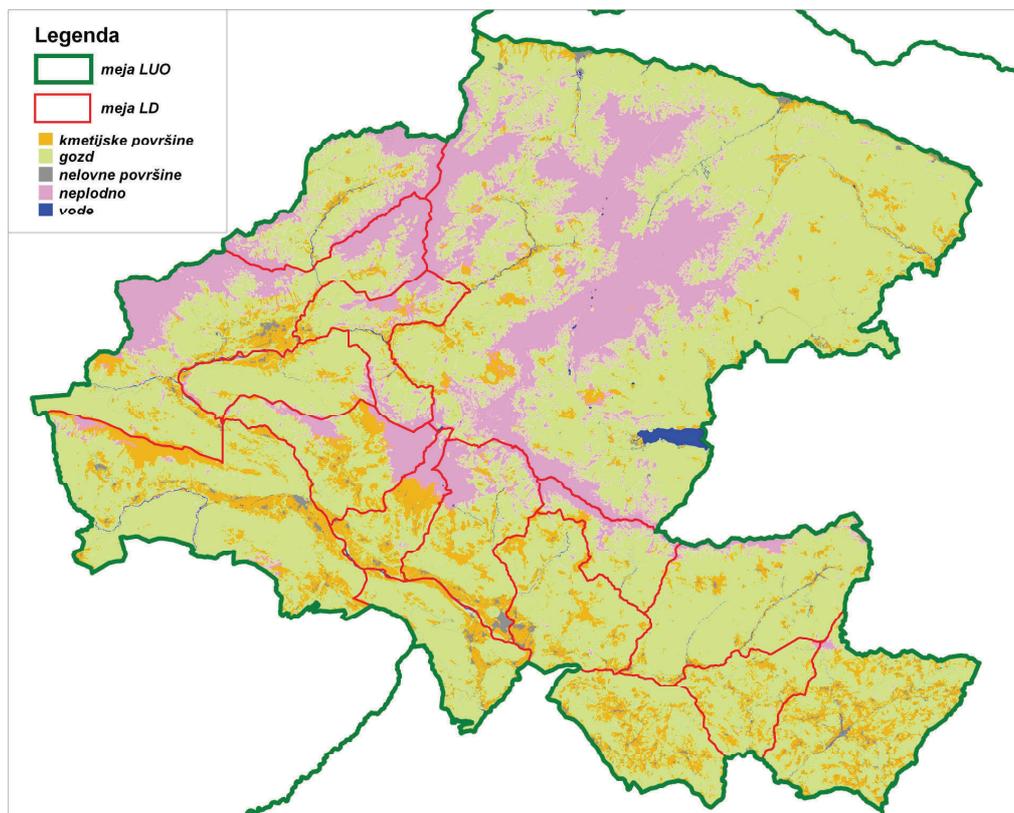
V Triglavskem LUO je 18.000 ha kmetijskih površin ali 13 % celotne površine LUO. Kmetijske površine so obdelovalna zemlja, ki je ostala večinoma le še v dolinah ob glavnih vodotokih, ter planine, oziroma pašniki nad zgornjo gozdno mejo. Med dolinami in planinami so obdelovalne površine le še okoli gorskih vasi. Izjema sta šentiviška planota in cerkljansko, kjer so kmetijske površine enakomerneje razporejene po celotni površini. Značilno za kmetijske površine je, da so se začele po letu 1975 močneje zaraščati, oziroma, da se je opustila košnja odročnejših predelov, kateri so bili vzdrževani

stoletja. Trend zaraščanja še vedno poteka, s tem, da so prve zaraščene površine že prešle prve faze zaraščanja in so danes praktično pionirski gozd. Glavno področje kmetijstva je živinoreja. Prevladuje reja goveje živine za proizvodnjo mleka in sira. Poleg goveje živine je razširjena reja drobnice, ki je v porastu. Z rejo drobnice se skuša zaustaviti procese zaraščanja krajine. Večinoma se redi ovce za rejo mesa, v Zgornjem Posočju pa tudi za pridelavo mleka in sira. Občasno prihaja do konfliktnih situacij med rejo ovc in velikimi zvermi. Na njivah se prideluje večinoma koruzo in krompir in še to le za potrebe lastnega kmetijskega gospodarstva.

Preglednica 3.1: Kmetijska zemljišča

raba tal	Šif.	P (ha)	%
njive in vrtovi	1100	440	2
vinogradi	1211	7	0
intenzivni sadovnjaki	1221	19	0
ekstenzivni sadovnjaki	1222	311	2
travniki	1300	14.043	78
barjanski travniki	1321	10	0
zemljišča v zaraščanju	1410	2.580	14
mešana raba zemljišča	1500	598	3
skupaj	1000	18.008	100

Triglavsko LUO je glede vodotokov zelo bogato. Najpomembnejša reka je Soča skupaj z akumulacijskim jezerom pri Mostu na Soči. Pomembnejši pritoki Soče so Tolminka, Volarnik, Kozjek, Učēja, Koritnica, Lepena, Krajcarca, Mlinarca. Na Primorski strani je pomembna še reka Bača s številnimi pritoki, med katerimi je največji reka Knežca. Na Gorenjski strani so pomembnejši vodotoki Savica z Bohinjskim jezerom, Bistrica, Ribnica, Krmarica in Radovna. Med jezeri so pomembna še ledeniška jezera, kot so malo in veliko Krnsko jezero ter Triglavska jezera. Kot posebna oblika mokrišč so v LUO pomembne tudi kaluže, ki pa so opisane v posebnem poglavju tega načrta.

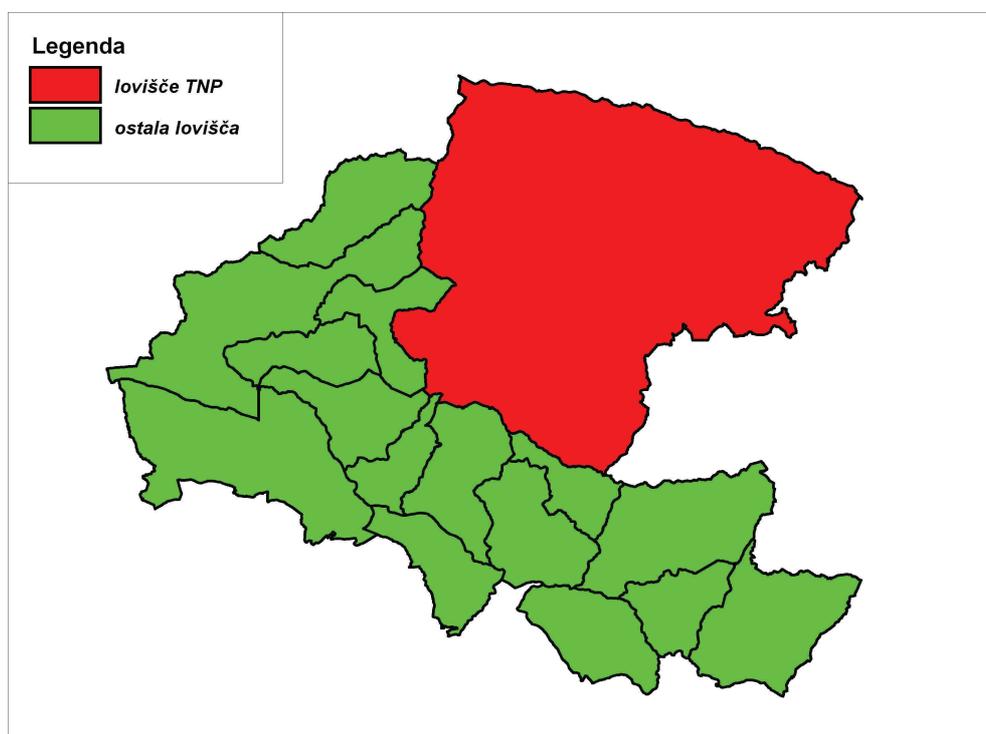

Slika 3.2 : Raba tal v LUO

Preglednica 3.2: Raba tal v LUO

lovišče	kmetijsko	gozd	nelovno	močvirje	odprto po.	odprto ne.	vode	skupaj
	1000	2000	3000	4000	5000	6000	7000	
BOVEC	1353	6165	151	0	629	3262	57	11616
ČEZSOČA	474	2843	26	0	117	115	32	3607
DREŽNICA	980	2193	41	0	531	543	23	4312
KOBARID	2718	8515	226	0	162	101	75	11796
LJUBINJ	1089	3913	115	0	9	25	32	5183
LOG POD MANGRTOM	242	3045	31	0	284	1649	19	5270
LPN PRODI - RAZOR	163	1705	7	0	120	539	4	2537
LPN TRIGLAV	2890	38146	509	16	2628	13642	458	58290
OTAVNIK	733	2440	81	0	16	2	11	3283
PLANOTA	1358	3242	152	0		2	44	4799
PODBRDO	693	6952	126	0	291	141	28	8230
POREZEN	2203	4812	277	0	51	4	15	7362
SMAST	1005	993	47	0	105	332	27	2509
SOČA	375	2194	28	0	440	532	35	3604
TOLMIN	1009	2932	142	1	336	737	44	5202
VOLČE	725	2922	121	0		16	77	3860
skupaj	18008	93013	2079	17	5719	21641	983	141459
%	13	66	1	0	4	15	1	100

Prostorski okvir obravnave vseh vrst divjadi je LUO. V LUO je možno ločiti dve ekološki enoti, ki ju razdvaja razvodje med Sočo in Savo. V grobem to pomeni ločiti LUO na lovišča na primorski strani LUO in na lovišče LPN Triglav, ki leži večinoma na gorenjski strani LUO. Podrobneje je določitev dveh ekoloških enot opisana v uvodnem poglavju o glavnih vrstah divjadi.

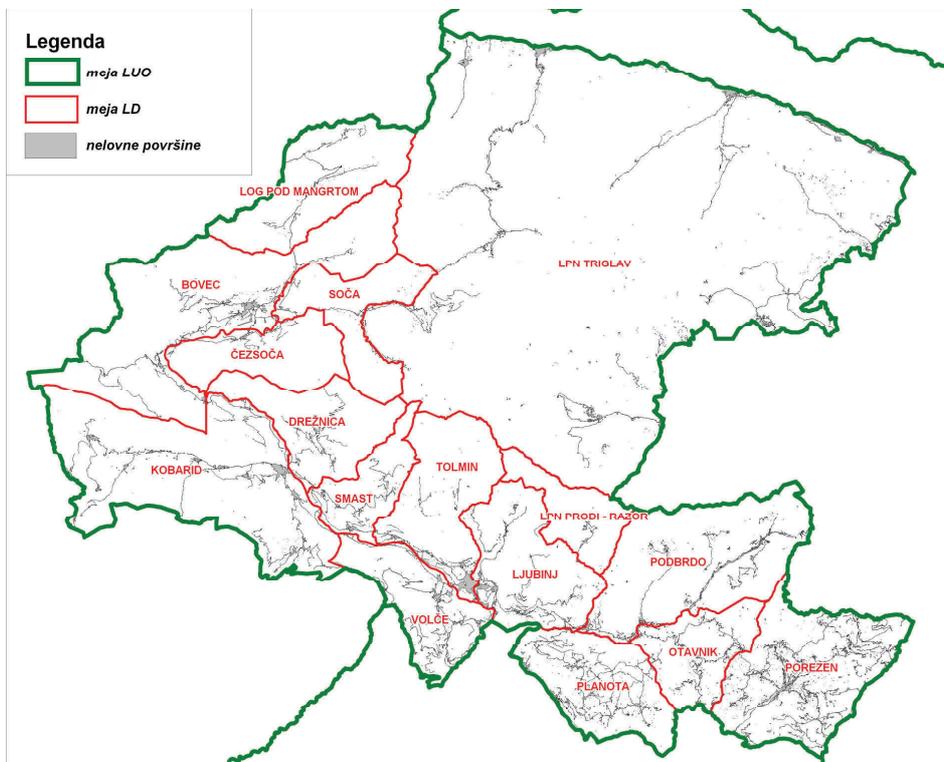
Slika 3.3: Ožje ekološke enote v lovsko upravljavskem območju

3.3 LOVIŠČA V LOVSKO UPRAVLJAVSKEM OBMOČJU

Triglavsko LUO združuje 14 lovišč in dve lovišči s posebnim namenom ter meri skupaj 141.461 ha. Največje lovišče v upravljanju lovskih družin je Kobarid ter meri 11.798 ha skupne površine, najmanjše pa je lovišče Smast in meri 2.509 ha. Nelovna površina znaša 33.116 ha, kar predstavlja 23,4 % LUO. Povprečna gozdnatost s 66 % je nad slovenskim povprečjem.

Preglednica 3.3: Lovišča v lovsko upravljavskem območju

šifra		naziv lovišča	površina		delež gozda
stara	nova		skupna	lovna	
363	1103	Bovec	11.616	11.465	53
360	1105	Čezsoča	3.607	3.581	79
362	1106	Drežnica	4.312	4.271	51
357	1107	Kobarid	11.798	11.572	72
355	1112	Ljubinj	5.183	5.068	75
361	1102	Log pod Mangartom	5.270	5.209	58
74	1115	Otavnik	3.283	3.202	67
364	1114	Planota	4.799	4.644	65
359	1113	Podbrdo	8.230	8.105	74
72	1116	Porezen	7.362	7.085	68
368	1111	LPN Prodi - Razor	2.537	2.531	84
366	1108	Smast	2.509	2.462	65
358	1104	Soča	3.604	3.545	40
356	1109	Tolmin	5.202	5.060	61
275	1101	LPN Triglav	58.289	26.801	56
354	1110	Volče	3.860	3.744	76
		skupaj	141.461	108.345	66

Slika 3.4: Lovišča v lovsko upravljavskem območju

3.4 LOVIŠČA V UPRAVNI ORGANIZIRANOSTI LOVSKO UPRAVLJAVSKEGA OBMOČJA

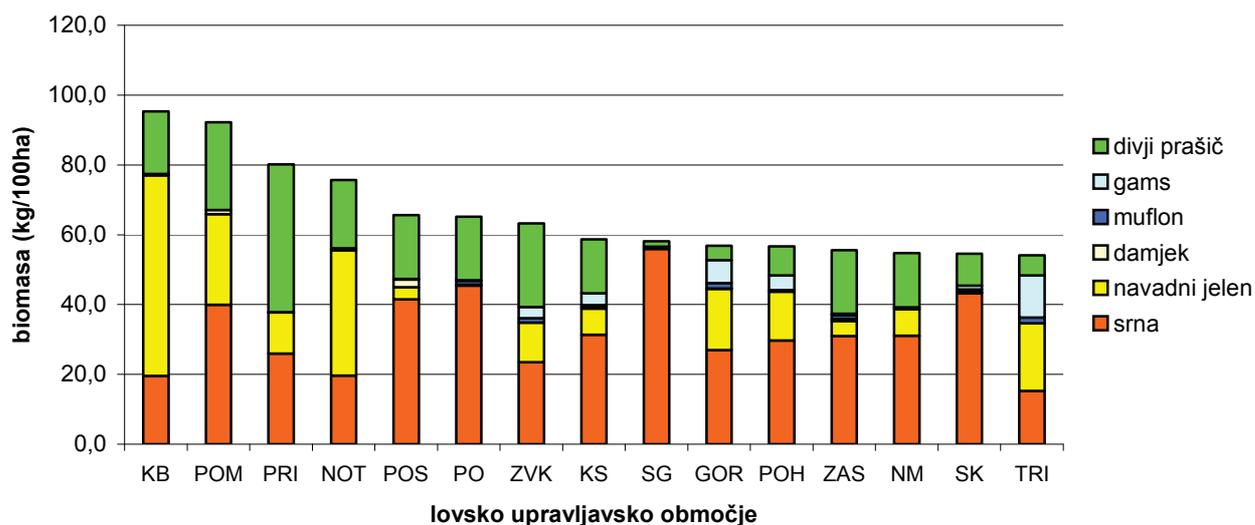
V upravni organiziranosti spadajo lovišča v tri upravne enote, na primorski strani LUO v štiri občine, na gorenjski strani LPN Triglav v večje število občin ter v dve gozdnogospodarski območji.

Preglednica 3.4: Lovišča v upravni organiziranosti v lovsko upravljavskem območju

šifra		naziv lovišča	upravna enota	občina	GG območje
stara	nova				
275	1101	LPN Triglav	Radovljica	več občin	Tolmin, Bled
361	1102	Log pod Mangartom	Tolmin	Bovec	Tolmin
363	1103	Bovec	Tolmin	Bovec	Tolmin
358	1104	Soča	Tolmin	Bovec	Tolmin
360	1105	Čezsoča	Tolmin	Bovec	Tolmin
362	1106	Drežnica	Tolmin	Kobarid	Tolmin
357	1107	Kobarid	Tolmin	Kobarid	Tolmin
366	1108	Smast	Tolmin	Kobarid	Tolmin
356	1109	Tolmin	Tolmin	Tolmin	Tolmin
354	1110	Volče	Tolmin	Tolmin	Tolmin
368	1111	LPN Prodi - Razor	Tolmin	Tolmin	Tolmin
355	1112	Ljubinj	Tolmin	Tolmin	Tolmin
359	1113	Podbrdo	Tolmin	Tolmin	Tolmin
364	1114	Planota	Tolmin	Tolmin	Tolmin
74	1115	Otavnik	Idrija	Cerkno	Tolmin
72	1116	Porezen	Idrija	Cerkno	Tolmin

3.5 MESTO LUO V SLOVENIJI IN NAJPOMEMBNEJŠA DIVJAD V LUO

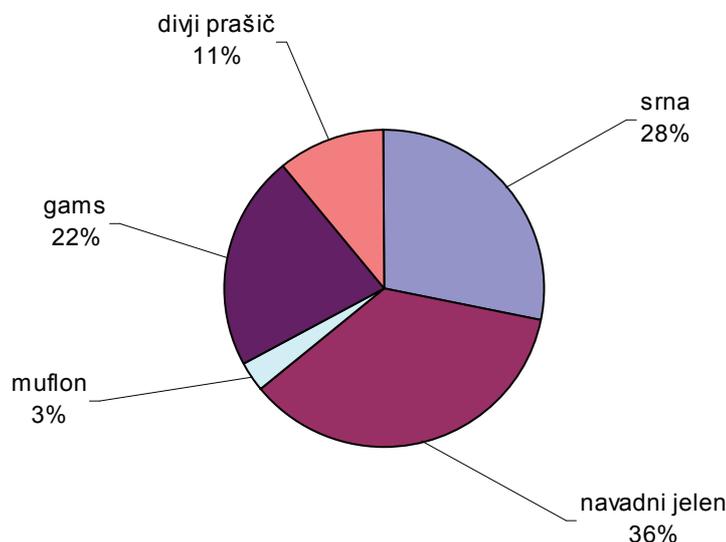
Po relativno izločeni biomasi parkljaste divjadi (kg/100 ha) je Triglavsko LUO na zadnjem 15. mestu med LUO v Sloveniji, vendar so razlike med osmimi LUO z maso pod 60 kg majhne¹. Vzrok temu stanju lahko iščemo v življenjskem okolju divjadi, ki je v Triglavskem LUO med vsemi ostalimi LUO v Sloveniji, predvsem zaradi visokega deleža visokogorja, najmanj prijazno.

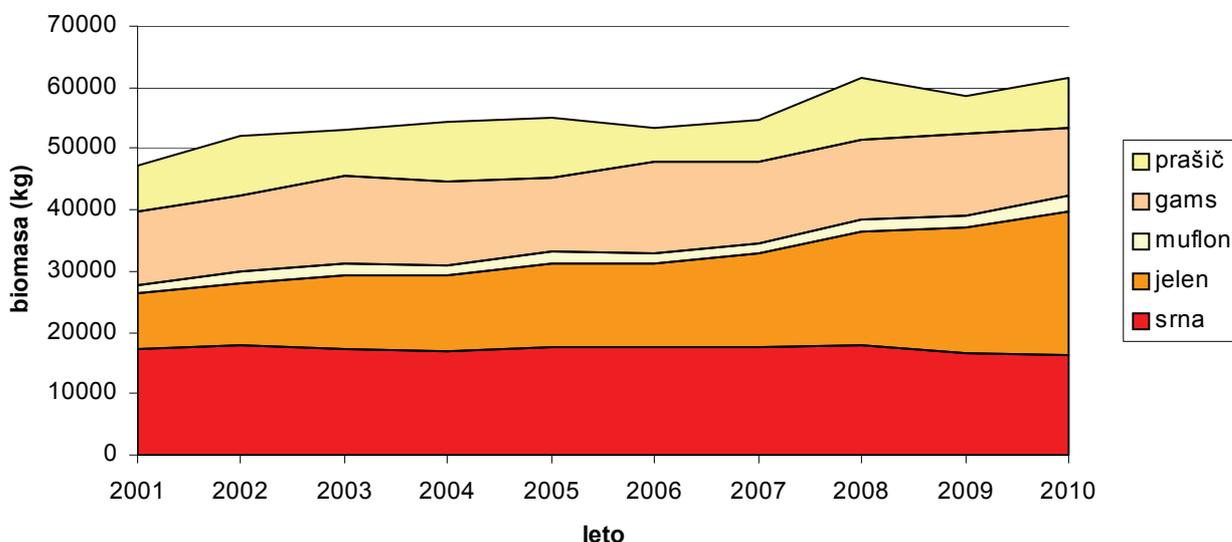
Grafikon 3.1: Mesto Triglavskega LUO v Sloveniji

¹ Analiza je narejena za leto 2009.

Po izločeni biomasi v zadnjih letih presenetljivo izstopa jelenjad, kljub temu, da to ni ciljno najpomembnejša vrsta divjadi. Ciljno najpomembnejša gams in srna sta v LUO zastopana s še vedno visokim in podobnim deležem. Divji prašič vsekakor ni zanemarljiva vrsta, kljub manjšemu deležu v biomasi. Manjši pa je delež sicer neavtohtonega muflona.

Grafikon 3.2: Po biomasi najpomembnejše vrste divjadi v LUO

Grafikon 3.3: Trend razvoja izločene biomase divjadi v LUO

Biomasa izločene parkljaste divjadi v Triglavskem LUO narašča ($R^2 = 0,8877$). Porast biomase je najbolj značilen pri navadnem jelenu, dočim je opazen oziroma možen rahel upad biomase pri gamsu in srnjadi. Izločena biomasa ne izkazuje posebnega trenda pri prašiču in muflonu. Porast izločene biomase je pomemben podatek o upravljanju z divjadjo v LUO, saj kaže na prizadevanja upravljavcev lovišč v prilagajanju trajnostnega upravljanja na stanje, vsaj gospodarsko najpomembnejših vrst divjadi, ter na prizadevanja po usklajevanju odnosov med divjadjo in okoljem.

3.6 OBORE

V LUO je evidentiranih 11 obor v katerih se goji damjake, muflone in jelene. Njihova skupna površina je okoli 32 ha. Zakon o ohranjanju narave v 21. in 22. členu določa pogoje za postavitve obore, namenjene gojitvi – reji divjih živali. Fizična ali pravna oseba, ki namerava gojiti živali v obori mora za to pridobiti ustrezna dovoljenja s področja varstva okolja in urejanja prostora. Gojitev živali in označitev mora potekati na način, ki ga predpisuje predmetna zakonodaja s področja živinoreje in veterine. Lastnik gojenih živali mora skrbeti, da živali ne uidejo iz obor. V primeru pobega mora lastnik takoj obvestiti lovsko inšpekcijo, pristojnega upravljavca lovišča in Zavod za gozdove Slovenije. Tudi upravljavec lovišča v primeru, ko opazi pobeg živali iz obore o tem obvesti lovsko inšpekcijo, ZGS in lastnika obore. Za škodo, ki jo povzročijo pobegle živali, odgovarja lastnik ne glede na krivdo. V primeru, da se gojene živali pojavijo v prosti naravi, ima lastnik osem dni časa, da jih odlovi in jih spravi nazaj v ograjeno površino, sicer se pobegle živali štejejo za prosto živečo divjad. O nadaljnjem ravnanju s pobeglo divjadjo odloča Zavod v skladu s strokovnimi usmeritvami iz načrtov LUO, ter v dogovoru z upravljavci lovišč/LPN in lovsko inšpekcijo. Avtohtone vrste, ki po navedenem roku ostanejo zunaj obore, upravljavec praviloma lovi skladno s potrjenim načrtom lovišča in predpisanimi lovnimi dobami, enako velja tudi za alohtone vrste, ki so v okolici obore predmet upravljanja medtem, ko je alohtone vrste v območju upravljavca(ev) kjer se z njimi ne upravlja, potrebno čimprej izločiti iz naravnega okolja neglede na lovno dobo, o čemer odloča na predlog ZGS lovsko inšpekcija z izdajo potrebnih dovoljenj. Enako velja tudi za vse osebkne vrste gojene divjadi, ki so pobegnile iz obore in kažejo atipično obnašanje, ki ni prilagojeno na naravno okolje (približevanje naseljem, ljudem ...). Po prenehanju gojenja divjadi v obori, je investitor dolžan v roku 6 mesecev odstraniti ograjo, sanirati morebitne poškodbe na površini, ki je bila ograjena in obvestiti krajevno pristojnega delavca Zavoda za gozdove Slovenije.

Preglednica 3.5: Seznam obor v lovsko upravljavskem območju

zap.	Krajevno ime	lovišče	površina (ha)	vrsta divjadi	opombe
1	Avsa	Kobarid	1,0	damjak	
2	Pod Kočo	Kobarid	4,0	jelen	
3	Ob koči	Kobarid	3,0	damjak	
4	Borovnica	Ljubinj	5,0	damjak	
5	Bukovski vrh	Otavnik	2,7	damjak	
6	Grahovo	Podbrdo	2,2	damjak	
7	Kacempoh	Podbrdo	5,0	damjak	
8	Kladje	Čezsoča	1,1	muflon, damjak	
9	Pri Motaru	Porezen	5,0	muflon, damjak	
10	Trebež	Volče	3,0	damjak	
11	Mlaka	LPN Triglav	3,0	damjak	Izven TNP

4 ZAVAROVANA OBMOČJA, NARAVNE VREDNOTE, EKOLOŠKO POMEMBNA OBMOČJA IN POSEBNA VARSTVENA OBMOČJA (NATURA 2000) V LUO

Preglednica 4.1: Pregled pokrivanja LUO z območnimi enotami ZRSVN in z GGO

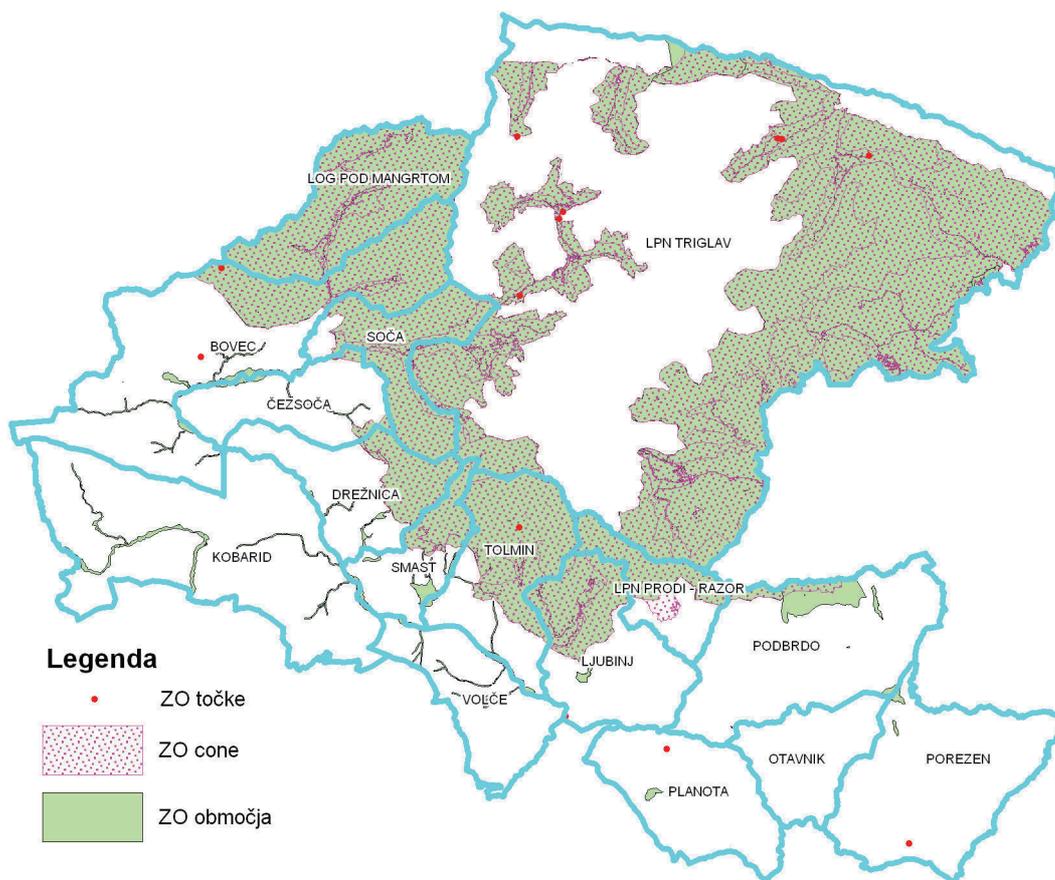
LUO	OE ZRSVN	POVRŠINA (ha)
Triglavsko LUO	Kranj	44878,6
	Ljubljana	380,1
	Nova Gorica	96118,7
SKUPAJ		141377,3
LUO	GGO	POVRŠINA (ha)
Triglavsko LUO	GGO Bled	44879,0
	GGO Kranj	381,0
	GGO Tolmin	96196,3
SKUPAJ		141456,2

4.1 ZAVAROVANA OBMOČJA

Zavarovana območja so ožja ali širša območja narave, za katere je vlada ali pristojni organ ene ali več lokalnih skupnosti ali skupaj vlada in pristojni organ ene ali več lokalnih skupnosti sprejel akt o zavarovanju (55. člen ZON). Ožja zavarovana območja so naravni spomenik, naravni rezervat in strogi naravni rezervat. Širša zavarovana območja so narodni, regijski in krajinski park.

Na zavarovanih območjih je potrebno, v skladu s Pravilnikom o presoji sprejemljivosti vplivov izvedbe planov in posegov na varovana območja, za posege izvesti presojno sprejemljivosti posegov v naravo.

Seznam vseh zavarovanih območij v LUO in njihovi varstveni režimi, ki vplivajo ali omejujejo upravljanje z divjadjo in njenim življenjskim okoljem so v Prilogi 7.1 Zavarovana območja z varstvenimi režimi. Vsa zavarovana območja so prikazana tudi v naravovarstvenem atlasu (ZO – Zavarovana območja) na internetni povezavi <http://www.naravovarstveni-atlas.si/ISN2KJ/profile.aspx?id=ZO@ZRSVN>.

Slika 4.1: Zavarovana območja v lovsko upravljavskem območju

4.2 NARAVNE VREDNOTE

Naravna vrednota je poleg redkega, dragocenega ali znamenitega naravnega pojava tudi drug vredni pojav, sestavina oziroma del žive ali nežive narave, naravno območje ali del naravnega območja, ekosistem, krajina ali oblikovana narava. Zlasti so to geološki pojavi, minerali, fosili ter njihova nahajališča, površinski in podzemni kraški pojavi, podzemne jame, soteske in tesni ter drugi geomorfološki pojavi, ledeniki in oblike ledeniškega delovanja, izviri, slapovi, brzice, jezera, barja, potoki in reke z obrežji, morska obala, rastlinske in živalske vrste, njihovi izjemni osebki ter njihovi življenjski prostori, ekosistemi, krajina in oblikovana narava. Naravne vrednote obsegajo vso naravno dediščino na območju Republike Slovenije (4. člen ZON).

Splošne varstvene usmeritve

Posegi in dejavnosti zunaj naravnih vrednot, na območju vpliva na naravno vrednoto se izvajajo tako, da vpliv posega ali dejavnosti ne povzroči uničenja ali bistvene spremembe lastnosti, zaradi katerih je bil del narave opredeljen za naravno vrednoto, ali uničenja naravne vrednote (6. člen Uredbe o zvrsteh naravnih vrednot).

Za potrebe priprave načrtov rabe naravnih dobrin se območje vpliva na naravno vrednoto opredeli glede na nameravani poseg ali dejavnost na podlagi naslednjih izhodišč:

- za hidrološko naravno vrednoto je območje vpliva na naravno vrednoto območje porečja ali dela porečja, v katerem se naravna vrednota nahaja,
- za podzemno geomorfološko naravno vrednoto je območje vpliva na naravno vrednoto površje nad podzemno jamo ter, če je naravna vrednota vodna podzemna jama, porečje voda, ki tečejo v podzemno jamo,
- za naravne vrednote drugih zvrsti je območje vpliva na naravno vrednoto območje, v katerem vplivi posegov in dejavnosti človeka lahko ogrozijo tiste lastnosti, zaradi katerih je bil del narave opredeljen za naravno vrednoto: za geomorfološke in geološke naravne vrednote je to

zlasti njihova stabilnost, za botanične, zoološke, ekosistemske in drevesne naravne vrednote je to zlasti kvaliteta habitatov rastlin in živali.

- Naravno vrednoto se lahko uredi za obisk javnosti z nadelavo poti, razgledišč, počivališč, postavitvijo ograj, tabel z informacijami, opozorili in podobno, vendar tako, da se bistveno ne spremenijo lastnosti naravne vrednote. Naravno vrednoto ali njen del, ki je posebej občutljiv na fizične učinke hoje, ki jih povzročijo obiskovalci, se uredi tako, da se onemogoči ogrožanje naravne vrednote.

Podrobnejše varstvene usmeritve

Površinske geomorfološke naravne vrednote

- Gradnja objektov, vključno z enostavnimi objekti (tudi lovski objekti), **se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti zunaj naravne vrednote**, izvaja tako, da se izkoristijo vse možne tehnične ali druge rešitve, da se naravna vrednota ne poškoduje ter, da je njena vidna podoba čim manj spremenjena¹. Na naravnih vrednotah označenih z »V« naj se z gradnjo lovskih objektov ne spreminja
- Zemeljska dela (izravnavanje, poglobljanje terena, nasipavanje, zasipavanje) **naj se na naravni vrednoti ne izvaja**. Izjema so naravne vrednote označene z »V«, kjer naj se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti dela izvajajo na tak način, da se ohranjajo lastnosti, zaradi katerih je del narave opredeljen za naravno vrednoto ter, da je njena vidna podoba čim manj spremenjena.
- Odpadkov in drugega materiala naj se ne odlaga ali skladišči na naravni vrednoti.
- Na naravni vrednoti se lahko izvaja takšne športne in rekreacijske aktivnosti, zaradi katerih se bistveno ne spreminjajo fizične lastnosti naravne vrednote (npr. z obsežnim odstranjevanjem skal, pritrjevanjem klinov, jeklenih vrvi in podobnim).
- **Vegetacijo na naravni vrednoti se lahko odstrani le v primeru**, da se s tem omogoči dostop, izboljša vidnost ali prepreči vpliv rastlinstva na vrednoto.

Podzemeljske geomorfološke naravne vrednote

- Sigastih tvorb in drugega jamskega inventarja se ne poškoduje, uničuje, odstranjuje, odnaša.
- Tekočih odpadkov se ne odvaja v jamo in se jih ne izliva v jami.
- V jamo se ne vnaša organskih snovi.

Na površju nad znanimi rovi jame, v vplivnem območju ponornic:

- Gradnja objektov (tudi lovskih objektov) se ne izvaja, zemeljsko površje se ne spreminja.
- Vibracij zaradi eksplozij ali iz drugih virov se ne povzroča.
- Vegetacijsko odejo, vključno z njenim odstranjevanjem, se spreminja le v takšnem obsegu, da se ne ali bistveno ne spremenijo kakovostne (kemične) in količinske lastnosti pronicaajoče vode.
- Ne slabša se kvalitete vod, ki tečejo v jamo. Uporablja naj se biološko razgradljiva olja. Onemogoči naj se vnos soli v vodne biotope.

V jamskem vhodu in njegovi neposredni okolici:

- Enostavne objekte (tudi lovske objekte), ki nimajo vsebinske povezave z naravno vrednoto, se namešča v takšni oddaljenosti, da se vidna podoba jamskega vhoda ohranja nespremenjena.
- V vegetacijsko združbo v jamskem vhodu se ne posega s fizičnim uničevanjem, spreminjanjem vrstne sestave ipd. Obseg odstranitve vegetacije sme biti tolikšen, da se ohranijo obstoječe lastnosti mikroklimе v jamskem vhodu in jami.
- Umeščanje krmišč in solnic naj bo na takšni oddaljenosti od jamskih vhodov, da ne prihaja do neposrednega vnosa soli in organskih snovi v jame.

Za vse jame s statusom naravna vrednota veljajo omejitve, ki so podane z Zakonom o varstvu podzemnih jam (Uradni list RS, št. 2/04). Varstveni režim je določen v 18. in 19. členu, obisk je določen v 14., 15., 16. in 17. členu, gradnja objektov je določena v 21. in 22. členu Zakona o varstvu podzemnih jam.

V letu 2006 je bil sprejet Pravilnik o sporočanju podatkov o podzemnih jamah (Uradni list RS, št. 120/06), katerega namen je zbiranje in izpopolnjevanje podatkov o jamah. V 8. členu omenjenega Pravilnika je opredeljen obseg sporočanja popolnejšega podatka za že znano jamo, vključno z

natančnejšo določitvijo lege vhoda v že znano jamo. V kolikor razpolagate s takšnimi podatki jih sporočite Inštitutu za raziskovanje krasa Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU.

Geološke naravne vrednote

- Gradnja objektov, vključno z enostavnimi objekti (tudi lovski objekti), **se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti zunaj naravne vrednote**, izvaja tako, da se izkoristijo vse možne tehnične ali druge rešitve, da se naravna vrednota ne poškoduje ter, da je njena vidna podoba čim manj spremenjena¹.
- Zemeljska dela (izravnavanje, poglobljanje terena, nasipavanje, zasipavanje) naj se na naravni vrednoti ne izvaja. Izjema so naravne vrednote označene z »V«, kjer naj se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti dela izvajajo na tak način, da se ohranjajo lastnosti, zaradi katerih je del narave opredeljen za naravno vrednoto ter, da je njena vidna podoba čim manj spremenjena.
- Delov naravne vrednote se ne lomi, razbija, odkopava ali odnaša v takem obsegu, da se uniči nahajališče oziroma okrni lastnosti, zaradi katerih je del narave opredeljen za naravno vrednoto.
- Z namenom preprečitve erozije, neugodnega delovanja atmosferilij in vegetacije se naravno vrednoto lahko fizično zaščiti (prekrije), odstrani vegetacijo in podobno.

Hidrološke naravne vrednote

- Gradnja objektov, vključno z enostavnimi objekti (tudi lovski objekti), **se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti zunaj naravne vrednote**, izvaja tako, da se izkoristijo vse možne tehnične ali druge rešitve, da se naravna vrednota ne poškoduje ter, da je njena vidna podoba čim manj spremenjena¹.
- Ne slabša se kvalitete vode. Uporablja naj se biološko razgradljiva olja.
- Na naravni vrednoti se ne postavlja solnic in krmišč za divjad, morebitne obstoječe solnice in krmišča pa naj se z naravne vrednote odstrani.
- Odpadkov in drugega materiala, vključno z odpadnim izkopnim ali gradbenim materialom, se ne odlaga ali skladišči na naravni vrednoti.
- V obrežno vegetacijo se posega s sekanjem, obsekavanjem, redčenjem, zasajanjem, tako da se bistveno ne spremenijo fizikalne lastnosti obrežja.

Botanične naravne vrednote

- Gradnja objektov, vključno z enostavnimi objekti (tudi lovski objekti), **se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti zunaj naravne vrednote**, izvaja tako, da se izkoristijo vse možne tehnične ali druge rešitve, da se naravna vrednota ne poškoduje ter, da je njena vidna podoba čim manj spremenjena¹.
- Na **naravni vrednoti se ne postavlja solnic in krmišč za divjad**, morebitne obstoječe solnice in krmišča pa naj se z naravne vrednote odstrani.
- Združbo rastišča se spreminja z izkrčenjem gozda oziroma posameznih dreves, s pogozditvijo, oranjem in podobno, le toliko, da se bistveno ne spremenijo življenjske razmere na rastišču.
- Rastlin se ne požiga, nabira, izkoreninja, lomi ali drugače poškoduje ali uničuje.
- Sestave biocenoze se ne spreminja z vnašanjem rastlin tujerodnih in rastišču neustreznih vrst.
- Na naravni vrednoti se ne uporablja kemičnih sredstev za uničevanje živali in rastlin.
- Na naravni vrednoti, kjer se rastišče vzdržuje s tradicionalno kmetijsko rabo, se upošteva zlasti naslednje usmeritve: način in količina gnojenja se ne spreminjata glede na tradicionalen način gnojenja, na rastišča se ne vnaša mineralnih gnojil, pri času košnje se upošteva življenjski cikel rastlin, po možnosti se kosi po semenitvi.

Zoološke naravne vrednote

- Gradnja objektov, vključno z enostavnimi objekti (tudi lovski objekti), **se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti zunaj naravne vrednote**, izvaja tako, da se izkoristijo vse možne tehnične ali druge rešitve, da se naravna vrednota ne poškoduje ter, da je njena vidna podoba čim manj spremenjena¹.
- Posege, dejavnosti in aktivnosti na naravni vrednoti se izvaja tako, da se način in čas opravljanja posegov, dejavnosti in aktivnosti kar najbolj prilagodita življenjskim ciklom živalim; posege, dejavnosti in aktivnosti se izvaja v času, ki ne sovпада z obdobji, ko živali potrebujejo mir, npr. sekanje grmišč se opravlja izven obdobja gnezdenja ptic, gozdarska in druga

opravila, ki lahko uničijo gnezda ali mladiče, se opravljajo po gnezdenju ali poleganju mladičev in na način, da se živali lahko umaknejo.

- Živali se ne vznemirja, preganja, nabira, zastruplja ali drugače uničuje.
- Sestave zoocenoze se ne spreminja z naseljevanjem živali tujerodnih vrst.
- Odstranjevanje ali spreminjanje vegetacije, odstranjevanje zemlje, ruše ali kamninske podlage, zasipavanje, nasipavanje naj se izvaja le v takem obsegu, da ne bo negativnega vpliva na naravno vrednoto.
- Na naravni vrednoti se ne postavlja solnic in krmišč za divjad, morebitne obstoječe solnice in krmišča pa naj se z naravne vrednote odstrani.
- Eksploziji ali drugih dejanj, ki povzročajo močan hrup ali vibracije, se ne izvaja.
- Rekreativne in športne aktivnosti se preusmerja na spoznavanje in doživljanje narave.

Ekosistemske naravne vrednote

- Gradnja objektov, vključno z enostavnimi objekti (tudi lovski objekti), **se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti zunaj naravne vrednote**, izvaja tako, da se izkoristijo vse možne tehnične ali druge rešitve, da se naravna vrednota ne poškoduje ter, da je njena vidna podoba čim manj spremenjena².
- Odstranjevanje ali spreminjanje vegetacije, spreminjanje vodnih razmer (npr. osuševanje, poplavitve), spreminjanje temperature vode, spreminjanje kislosti oziroma alkalnosti tal, odstranjevanje zemlje, ruše ali kamninske podlage, zasipavanje, nasipavanje, vključno z odlaganjem odpadnih materialov naj se izvaja le v takem obsegu, da ne bo negativnega vpliva na naravno vrednoto.
- Na naravni vrednoti se ne postavlja solnic in krmišč za divjad, morebitne obstoječe solnice in krmišča pa naj se z naravne vrednote postopoma odstrani oziroma premesti na primernejše lokacije izven območja naravne vrednote.
- Sestave biocenoze se ne spreminja z naseljevanjem živali in rastlin tujerodnih in rastišču neustreznih vrst.
- Na naravno vrednoto se ne vnaša gensko spremenjenih organizmov.
- Na naravni vrednoti, kjer se habitat vzdržuje s tradicionalno kmetijsko rabo, se upošteva zlasti naslednje usmeritve: način in količina gnojenja se ne spreminjata glede na tradicionalen način gnojenja, na naravno vrednoto se ne vnaša mineralnih gnojil, pri času košnje se upošteva življenjski cikel rastlin in živali, po možnosti se kosi po semenitvi.
- Številčnost rastlinojede divjadi in divjega prašiča se ohranja na nivoju, ki še omogoča naravno pomlajevanje gozdnega ekosistema in trajnost predvsem biotopske funkcije in funkcije varstva naravnih vrednot in biotske pestrosti.
- Za vsa mokrišča velja usmeritev, da se po mokriščih ne hodi izven urejenih poti, na območjih naj se ne umešča lovskih stez ter druge lovske infrastrukture.

Za kale in druge vodne površine veljajo naslednje usmeritve:

- Kali se vzdržujejo na način, ki ohranja biotsko pestrost. Kali se obnavljajo le v obdobjih izven razmnoževalnih ciklov dvoživk in drugih živali, to je predvsem pozno jeseni ali pozimi. Če je kal suh, se ga lahko obnavlja tudi poleti.
- Pri obnovi se ohranijo položne brežine kala, da se bodo vanj lahko naselile rastline in živali.
- Pri obnovi kalov naj se v čim večji uporablja naravne materiale.
- V kale se ne vnaša tujerodnih rastlin in živali.
- Na območju vpliva na kale se ohranja vegetacija in druge naravne lastnosti, ki omogočajo povezavo sistema kalov v mrežo.

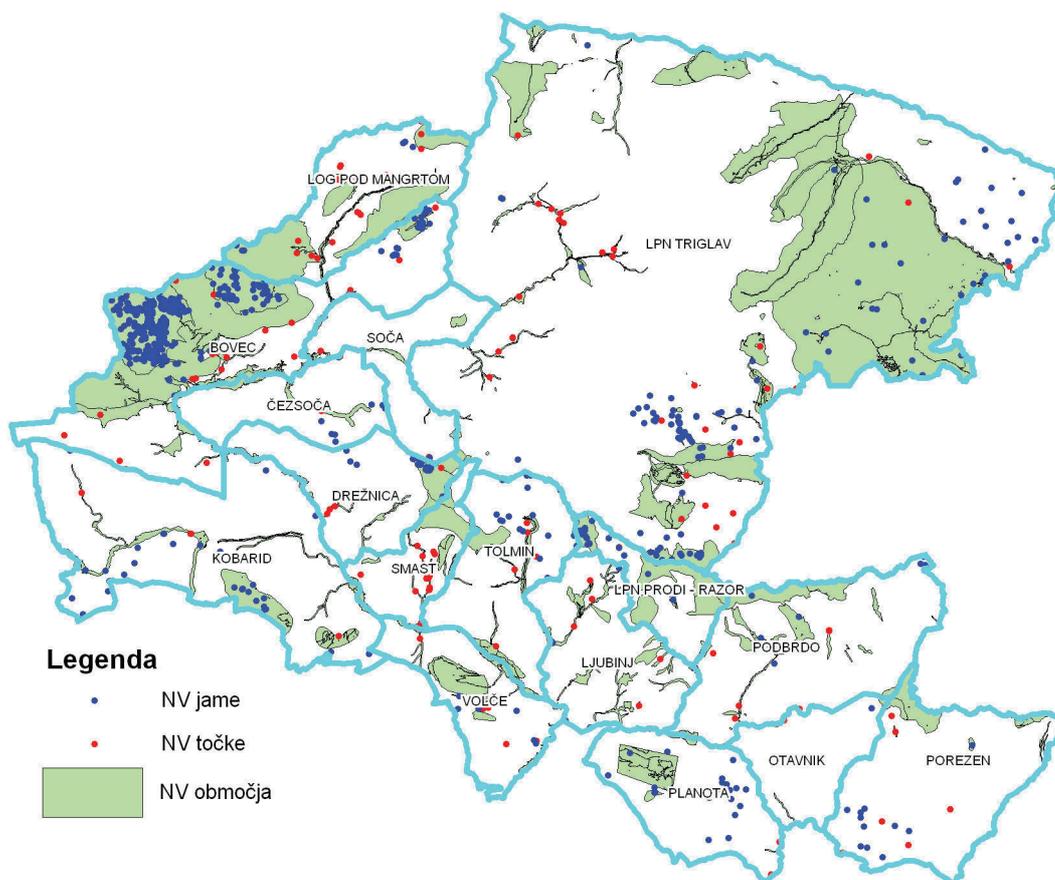
Drevesne naravne vrednote

- Vej, debel, drevesne skorje in korenin se ne lomi, seka, obsekava ali drugače poškoduje, razen če gre za sanacijske ukrepe na drevesu.
- Življenjske razmere na rastišču se ohranja nespremenjene, zato se ne odstranjuje zemlje, razkriva korenin, zasipava debela ali rastišča oz površine nad koreninami, s hojo, vožnjo ali kako drugače ne tepta tal, ne poplavlja rastišča, spreminja višine podtalnice, kislosti oziroma alkalnosti tal, spušča škodljivih tekočin ali plinastih snovi na rastišče ter ne odlaga odpadkov.

² Lovski objekti naj se ne gradijo na točkovnih naravnih vrednotah, na območjih naravnih vrednot, ki niso označene z »V« pa naj bodo umeščene le izjemoma (tam kjer res ni druge možnosti). Pri tem naj se ne spreminja in uničuje lastnosti zaradi katerih so bili naravni pojavi razglašeni za naravne vrednote.

- Podlago na rastišču naj se ne utrjuje, če ni druge možnosti je potrebno omogočiti zadostno zračnost in vodoprepustnost tal nad koreninskim sistemom.
- Na rastišče naj se ne postavlja objektov ali naprav.
- Na deblo, korenine in veje dreves se ne obeša, pritrjuje ali postavlja tujih teles, kot so plakati, obvestila, svetilke, nosilci žičnih vodov, table, omarice, antene in podobno. Na drevesne naravne vrednote naj se ne pritrjuje lovskih prež.
- Na območju habitusa drevesa (dve dolžini krošnje) naj se ne postavlja krmišč in solnic. Morebitne solnice in krmišča v neposredni bližini drevesne naravne vrednote naj se premesti na primernejše lokacije izven območja vpliva na naravno vrednoto.

Seznam vseh naravnih vrednot v LUO in morebitne konkretne usmeritve, ki vplivajo ali omejujejo upravljanje z divjadjo in njenim življenjskim okoljem so v Prilogi 7.2 Naravne vrednote z varstvenimi režimi. Vse naravne vrednote, za katere je potrebno upoštevati splošne in podrobnejše varstvene usmeritve so prikazane v naravovarstvenem atlasu (NV – Naravne vrednote) na internetni povezavi: <http://www.naravovarstveni-atlas.si/ISN2KJ/profile.aspx?id=NV@ZRSVN>.

Slika 4.2: Naravne vrednote v lovsko upravljavskem območju

4.3 EKOLOŠKO POMEMBNA OBMOČJA

Ekološko pomembno območje (v nadaljevanju: EPO) je območje habitatnega tipa, dela habitatnega tipa ali večje ekosistemske enote, ki pomembno prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti (32. člen ZON). So prepoznana kot biotsko najpomembnejša območja. Na teh področjih se z blagim varstvenim režimom, zlasti z usmeritvami za načrtovanje rabe prostora in naravnih dobrin ter izvajanja spodbujevalnih ukrepov zagotavlja ugodno stanje habitatov in vrst. Ekološko pomembna območja zagotavljajo širše ohranjanje biotske raznovrstnosti na obsežnih površinah, povezanost območij Natura 2000 in zagotavljanje tamponskih con okoli njih.

Splošne varstvene usmeritve

Na ekološko pomembnih območjih, ki niso tudi posebna varstvena območja, so vsi posegi in dejavnosti možne, načrtuje pa se jih tako, da se v čim večji možni meri ohranja naravna razširjenost habitatnih tipov ter habitatov rastlinskih ali živalskih vrst, njihova kvaliteta ter povezanost habitatov populacij in omogoča ponovno povezanost, če bi bila le-ta z načrtovanim posegom ali dejavnostjo prekinjena.

- Pri izvajanju posegov in dejavnosti, ki so načrtovani v skladu s prejšnjim odstavkom, se izvedejo vsi možni tehnični in drugi ukrepi, da je neugoden vpliv na habitatne tipe, rastline in živali ter njihove habitate čim manjši.
- **Solnice za divjad** se ne smejo nameščati na način, ki omogoča vnos soli v mokrišča in druge vodne površine. **Solnica je lahko nameščena v razdalji 50 metrov in več od roba mokrišča in drugih vodni površin.** Obstoječe solnice, ki ne ustrezajo temu predpisu naj se odstranijo.

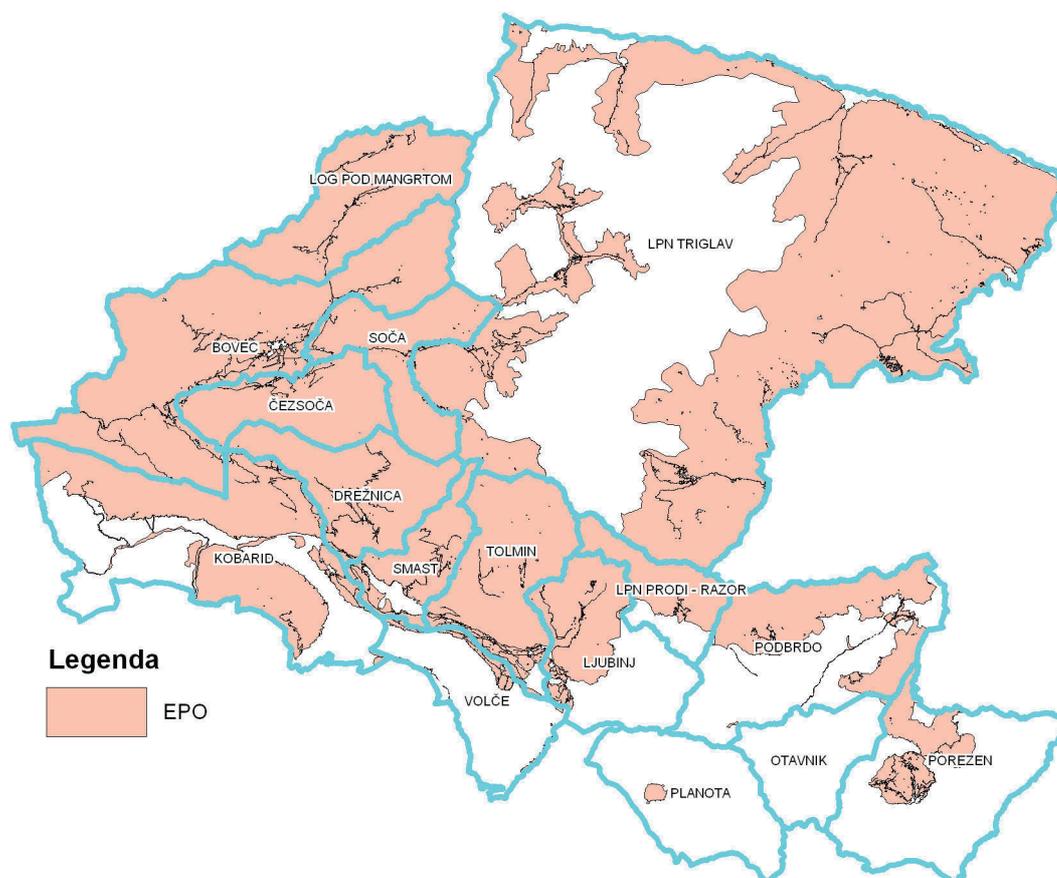
Podrobne varstvene usmeritve

Na EPO območjih, ki se prekrivajo z območji Natura 2000 je potrebno upoštevati varstvene usmeritve, ki so podane v poglavju 3.4 Posebna varstvena območja oziroma Konkretna varstvena usmeritve.

Na EPO območjih, ki se prekrivajo z zavarovanimi območji je potrebno upoštevati varstvene usmeritve, ki so podane v poglavju 3.1 Zavarovana območja.

Na EPO območjih, ki se prekrivajo z naravnimi vrednotami je potrebno upoštevati varstvene usmeritve, ki so podane v poglavju 3.2 Naravne vrednote.

Seznam vseh ekološko pomembnih območij v LUO in morebitne konkretne usmeritve, ki vplivajo ali omejujejo upravljanje z divjadjo in njenim življenjskim okoljem so v Prilogi 7.3 Ekološko pomembna območja z varstvenimi režimi. Vsa ekološko pomembna območja so prikazana v naravovarstvenem atlasu (EPO – Ekološko pomembna območja) na povezavi: <http://www.naravovarstveni-atlas.si/ISN2KJ/profile.aspx?id=Epo@ZRSVN>.

Slika 4.3: Ekološko pomembna območja v lovsko upravljavskem območju

4.4 POSEBNO VARSTVENO OBMOČJE (OBMOČJE NATURA 2000)

Posebno varstveno območje (območje Natura 2000) je ekološko pomembno območje, ki je na ozemlju Evropske unije pomembno za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja vrst, njihovih habitatov in habitatnih tipov (33. člen ZON). Na njihovem območju se izvajajo najpomembnejše aktivnosti za ohranjanje biotske raznovrstnosti na ravni Evropske unije.

Na posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000) je potrebno, v skladu s Pravilnikom o presoji sprejemljivosti vplivov izvedbe planov in posegov na varovana območja, za posege izvesti presajo sprejemljivosti posegov v naravo.

Splošne varstvene usmeritve

Na vseh Natura območjih se posege in dejavnosti načrtuje tako, da se v čim večji možni meri:

- ohranja naravna razširjenost habitatnih tipov ter habitatov rastlinskih ali živalskih vrst;
- ohranja ustrezne lastnosti abiotskih in biotskih sestavin habitatnih tipov, njihove specifične strukture ter naravne procese ali ustrezno rabo;
- ohranja ali izboljšuje kakovost habitata rastlinskih in živalskih vrst, zlasti tistih delov habitata, ki so bistveni za najpomembnejše življenjske faze kot so zlasti mesta za razmnoževanje, skupinsko prenočevanje, prezimovanje, selitev in prehranjevanje živali;
- ohranja povezanost habitatov populacij rastlinskih in živalskih vrst in omogoča ponovno povezanost, če je le-ta prekinjena.

Pri izvajanju posegov in dejavnosti, ki so načrtovani v skladu s prejšnjim odstavkom, se izvedejo vsi možni tehnični in drugi ukrepi, da je neugoden vpliv na habitatne tipe, rastline in živali ter njihove habitate čim manjši.

Čas izvajanja posegov, opravljanja dejavnosti ter drugih ravnanj se kar najbolj prilagodi življenjskim ciklom živali in rastlin tako, da se:

- živalim prilagodi tako, da poseganje oziroma opravljanje dejavnosti ne, ali v čim manjši možni meri, sovпада z obdobji, ko potrebujejo mir oziroma se ne morejo umakniti, zlasti v času razmnoževalnih aktivnosti, vzrejanja mladičev, razvoja negibljivih ali slabo gibljivih razvojnih oblik ter prezimovanja,
- rastlinam prilagodi tako, da se omogoči semenenje, naravno zasajevanje ali druge oblike razmnoževanja.

Na Natura območja se ne vnaša živali in rastlin tujerodnih vrst ter gensko spremenjenih organizmov.

- Na krmnih njivah naj se ne **zasaja tujerodnih invazivnih vrst** (kot je topinambur), oziroma sadi vrst (primer sončnica), s katerimi se lahko prenašajo invazivne vrste (topinambur).
- Velikost obstoječe **populacije alohtonih vrst divjadi** (muflon, damjak, pižmovka, nutrija) naj se na območjih Nature 2000 **zmanjšuje oziroma vzdržuje** na taki ravni, da le te ne vplivajo na **ugodno stanje kvalifikacijskih habitatnih tipov in vrst**. Za nekatera območja je bilo ocenjeno, da tujerodne vrste ogrožajo kvalifikacijske habitatne vrste zato je bila podana usmeritev za postopno izločanje alohtonih vrst divjadi.
- **Solnice za divjad** se ne smejo nameščati na način, ki omogoča vnos soli v mokrišča in druge vodne površine. **Solnica je lahko nameščena v razdalji 50 metrov in več od roba mokrišča in drugih vodni površin**. Obstoječe solnice, ki ne ustrezajo temu predpisu naj se odstranijo.

Seznam vseh posebnih varstvenih območij v LUO ter območja s splošnimi ali konkretnimi usmeritvami, ki vplivajo ali omejujejo upravljanje z divjadjo in njenim življenjskim okoljem so v Prilogi 7.4 Posebna varstvena območja z varstvenimi režimi. Vsa posebna varstvena območja, za katere veljajo splošne varstvene usmeritve so prikazana v Naravovarstvenem atlasu (Natura 2000 – Območja Nature 2000) na internetni povezavi: <http://www.naravovarstveni-atlas.si/ISN2KJ/profile.aspx?id=N2K@ZRSVN>.

Slika 4.4: Območja Natura 2000 v lovsko upravljavskem območju

4.5 HABITATNI TIPI

Habitatni tip je biotopsko ali biotsko značilna in prostorsko zaključena enota ekosistema, katerega ohranjanje v ugodnem stanju prispeva k ohranjanju ekosistemov (31. člen ZON). Za ohranjanje habitatnega tipa v ugodnem stanju se uporabljajo določila 3. člena Uredbe o habitatnih tipih ter varstveni cilji za doseganje ustreznih ekoloških razmer za posamezne skupine habitatnih tipov, ki so navedeni v Prilogi 2 iste uredbe.

Splošne varstvene usmeritve

Habitatni tipi se ohranjajo v ugodnem stanju tako, da se posegi in dejavnosti na območjih habitatnih tipov načrtujejo in izvajajo na takšen način, da je njihov neugoden vpliv čim manjši.

Posegi in dejavnosti na območjih habitatnih tipov se načrtujejo na način in v obsegu:

- da se v kar največji možni meri ohranja ali večja naravna razširjenost habitatnih tipov in območij, ki jih posamezni habitatni tip znotraj te razširjenosti pokriva,
- da se v kar največji možni meri ohranjajo specifična struktura habitatnega tipa in naravni procesi ali ustrezna raba v skladu z varstvenimi cilji iz priloge 2 Uredbe o habitatnih tipih,
- da se ohranja ugodno stanje za te habitatne tipe značilnih rastlinskih in živalskih vrst v skladu z varstvenimi cilji iz predpisov, ki urejajo varstvo zavarovanih rastlinskih in živalskih vrst.

Habitatni tipi, ki so tudi kvalifikacijski tipi za Naturo 2000 so natančneje obravnavani v poglavju 5 Posebna varstvena območja (območja Natura 2000).

Habitatni tipi, ki so tudi kvalifikacijski tipi za Naturo 2000 so natančneje obravnavani v poglavju 2.3.4 Posebna varstvena območja (območja Natura 2000).

Splošne usmeritve za zavarovane vrste

Osnovo varstva zavarovanih vrst predstavljata uredba o zavarovanih prosto živečih rastlinskih in živalskih vrstah ter uredba o habitatnih tipih. Glede na to, da je upravljanje z divjadjo delno povezano tudi z varstvom vrst, samo podali nekatere usmeritve za ohranjanje habitatnih tipov ter usmeritve, ki so podane za območja s statusom. Pri upravljanju z divjadjo pa je potrebno upoštevati še:

- Strategijo upravljanja z rjavim medvedom (*Ursus arctos*) v Sloveniji,
- Strategija ohranjanja in trajnostnega upravljanja z volkom (*Canis lupus*) v Sloveniji.

5 OPREDELITEV GLAVNIH PROBLEMOV UPRAVLJANJA S POPULACIJAMI DIVJADI

5.1 GLAVNI PROBLEMI V POVEZAVI S STANJEM V POPULACIJAH DIVJADI OZIROMA NJIHOVIH MEDSEBOJNIH ODNOSIH

Naraščanje številčnosti in prostorska širitev populacije jelenjadi v LUO v zadnjih dvajsetih, še posebej pa v zadnjih desetih letih, je fenomen, ki ga nismo pričakovali. Triglavsko LUO je tradicionalno območje gamsa, kjer si je svoj življenjski prostor poiskala jelenjad, ki se počasi, a vztrajno širi v tipične gamsove habitate. Ker bo gams v prihodnosti še vedno najpomembnejša vrsta divjadi v LUO bomo morali medvrstnim problemom med gamsom (pa tudi drugimi vrstami divjadi) in jelenjadjo posvečati posebno pozornost in to predvsem v smislu upravljanja z jelenjadjo.

Podobno kot jelenjad, vendar v manjši meri in na manjšem prostoru, se širi v gamsove habitate tudi muflon. Z muflonom kot neavtohtono vrsto smo že dosedaj upravljali tako, da se je v čim manjši meri širil iz obstoječih populacijskih območij oziroma območij posameznih skupin. Problemom medsebojnih odnosov med muflonom, gamsom in srnjadjo moramo tudi v bodoče posvetiti pozornost.

Predvsem zaradi širjenja navadnega jelena se že opažajo težnje po upadu številčnosti srnjadi, ki je še do pred kratkim bila najštevilčnejša vrsta parkljaste divjadi v LUO. Predvsem z upravljanjem z jelenjadjo bomo morali uravnavati tudi trend številčnosti srnjadi.

5.2 GLAVNI PROBLEMI V POVEZAVI Z ŽIVLJENJSKIM OKOLJEM DIVJADI

Zaraščanje krajine z gozdom v predelih pod zgornjo gozdno mejo, pa tudi zaraščanje številnih planin je najbolj pereč problem življenjskega okolja divjadi v LUO. Prvotno zaraščanje številnih senožeti po drugi svetovni vojni je sicer imelo na populacije divjadi ugoden vpliv, predvsem na porast njihove številčnosti. V povojnem obdobju se je delež gozda povečal za 20 % in danes dodobra spremenil bivalne in življenjske navade večih vrst divjadi. Zaraščanje je v neposredni povezavi s fenomenom širjenja jelenjadi in morebitnim oz. pričakovanim upadom številčnosti srnjadi. Zaraščene površine po drugi strani pomenijo tudi oteženo upravljanje z divjadjo, posredno vplivajo tudi na povečan obseg biomeliorativnih del v okolju.

Škode od divjadi sicer niso zelo pereče, vendar jih je vseeno kot problem potrebno izpostaviti. Škode od divjih prašičev, kljub intenzivnemu odstrelu ne upadejo, poleg tega se pojavljajo v predelih, kjer jih še do pred kratkim ni bilo. Takšni predeli so na primer visokogorske pašne planine, kjer lahko prašiči razrijejo površine celotnega pašnika. Realizacija odstrela prašičev, ki rijejo med pasočo se živino, je izjemno problematičen. Škode od jelenjadi so v porastu, hkrati s porastom številčnosti jelenjadi. Pojavljajo se tudi škode v gozdovih, ki so manj opazne in jih oškodovanci še ne prijavljajo v tako velikem obsegu, kot škode na kmetijskih površinah.

Nemir, ki ga vnaša turizem praktično na celotnem območju LUO izrazito negativno vpliva na populacije divjadi. Priča smo izrednemu povečanju obiskovanja gora, prisotnosti adrenalinskih športov, ki ponekod posegajo v nekoč najbolj nedotaknjene dele narave. Divjad se temu nemiru le delno prilagodi, sicer pa po nepotrebnem izgublja za življenje potrebno energijo. Znan je primer podhranjenosti gamsov v nelovnem območju TNP (pomanjkanje določenih rudnin)³. Tudi ostale človekove dejavnosti, kot je košnja, gnojenje (polivanje gnojevke), sprehajalci, sprehajanje psov predstavlja že resen problem pri varstvu in upravljanju z divjadjo.

5.3 GLAVNI PROBLEMI, KI IZHAJAJO IZ UPRAVNO ADMINISTRATIVNIH OVIR OZIROMA DOLOČB

Prvo varstveno območje TNP znotraj LPN Triglav je veliko območje, kjer se lov ne izvaja. Pod posebnimi z Zakonom o TNP (Ur. l. RS, št. 52/2010) določenimi pogoji se lahko posega v populacije tudi na tem območju. Že pred uveljavitvijo novega zakona o TNP iz leta 2010 se je na tem, takrat še manjšem območju, malo lovilo. Kot posledica prepuščenemu naravnemu razvoju so se v tem območju

³ Hrovat S.: Rudninske snovi v vsebini vampa, blatu in tkivih gamsov, diplomsko delo, Ljubljana 2002.

pričele pojavljati bolezni, najbolj znana je gamsja garjavost. Bolezen se iz centra gamsje populacije širi tudi na robna območja (MEDVEŠ 2010*).⁴

---

⁴ Medveš A.: Gamsja garjavost v triglavski populaciji gamsa, diplomsko delo, 2010.

6 ŽIVLJENJSKO OKOLJE DIVJADI

6.1 PRETEKLA VLAGANJA V ŽIVLJENJSKO OKOLJE DIVJADI

Preglednica 6.1: Opravljeni ukrepi v življenjskem okolju divjadi v lovsko upravljavskem območju v obdobju 2001 – 2010

Vrsta ukrepa / leto	e.m.	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1. UKREPI ZA VARSTVO IN MONITORING DIVJADI											
Ukrepi za varstvo in monitoring divjadi	ure	3.069	4.643	4.085	3.375	3.463	3.872	7.658	7.768	9.365	9.886
2. BIOMELIORATIVNI UKREPI											
Vzdrževanje pasišč s košnjo (ročna in strojna)	ha	105	158	176	170	173,5	146,7	126,4	136,6	118,0	123,0
Spravilo sena z odvozom	ha						24,7	31,7	37,5	26,1	26,0
Priprava pasišč za divjad	ha						4,3	7,9	4,4	6,7	4,5
Gnojenje travnikov	ha						3,0	1,5			1,0
Vzdrževanje grmišč	ha	54	71	61	63	72,9	72,9	62,7	75,4	68,0	69,3
Vzdrževanje remiz za malo divjad	ha	1	2	2	1	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Vzdrževanje gozdnega roba	ha						3,6	15,8	11,5	29,3	23,2
Izdelava in vzdrževanje kaluž	št.	25	27	30	30	30	17	21	23	36	30
Izdelava in vzdrževanje večjega vodnega vira	št.										
Sadnja in vzdrževanje plod.drevja in grmovja	št.	17	18	21	14	15	63	39	47	45	28
Postavitev in vzdrževanje gnezdnic	št.									5	
3. BIOTEHNIČNI UKREPI											
Zimsko krmljenje	kg	37.195	59.181	64.826	61.520	71.960	52.170	50.960	56.710	59.775	56.685
Preprečevalno krmljenje	kg	14.218	15.851	11.798	11.780	15.760	14.200	10.350	800	715	840
Privabljalno krmljenje	kg						9.670	11.110	20.720	22.580	29.045
Krmne njive	ha	2	1	2	2	1,9	2,1	2,4	4,1	4,0	2,9
Pridelovalne njive	ha										
Solnice	kg	9.916	9.439	10.172	9.950	10.993	10.505	9.613	10.691	9.570	9.850
4. LOVSKI OBJEKTI											
Solnice (obnova in novogradnja)	št.	1.876	1.820	1.871	1.605	1.625	1.640	1.651	1.451	1.345	1.420
Lovske preže (obnova in novogradnja)	št.	108	110	127	115	116	74	84	94	80	78
Krmišča (obnova in novogradnja)	št.	21	34	30	40	35	19	20	26	19	25
Lovske steze (obnova in novogradnja)	km	704,2	706,6	718,7	543,0	729,0	883,0	847,0	894,3	947,5	883,0
5. UKREPI ZA PREPREČEVANJE ŠKOD OD DIVJADI											
Kemična sredstva	št. obj.				5	1	1	8	5	5	4
Tehnična sredstva	št. obj.	5	2	2	10	16	16	8	20	20	15

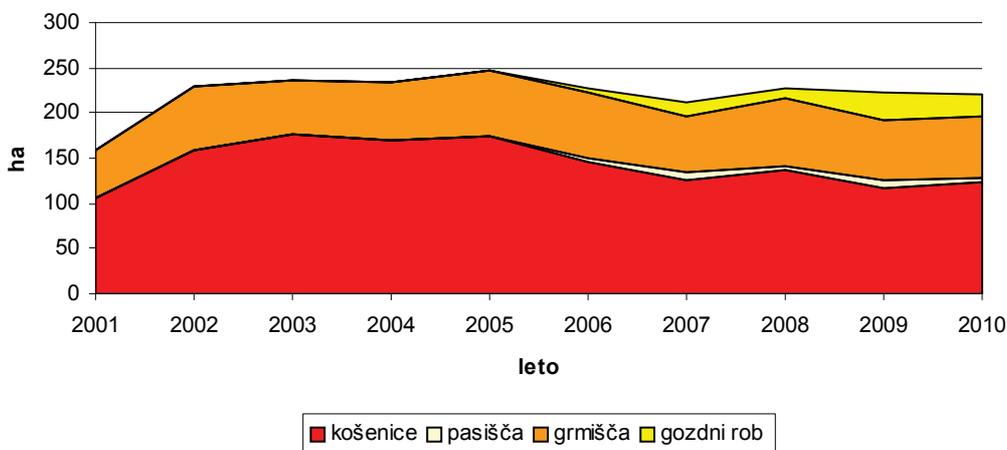
Ukrepi za varstvo in monitoring divjadi

Najpomembnejši ukrep za varstvo in monitoring divjadi je po uveljavitvi novega Zakona o divjadi in lovstvu ter podzakonskih aktov izvajanje lovsko čuvajske službe. To je tudi vzrok, zakaj se po letu 2004 število opravljenih ur tako poveča. Ostala dela se nanašajo na spremljavo bolezni divjadi, vsemi deli v zvezi s poveženo divjadjo in na ugotavljanje številčnosti divjadi (monitoring). V Triglavskem LUO se izvaja poseben monitoring spremljanja stanja gamsa z vsakoletnim preštevanjem vrste na v naprej določenih točkah. LPN Triglav v okviru svoje naravovarstvene službe izvaja številne druge monitoringe in spremljanja populacij prostoživečih vrst živali. Poprečno je bilo letno opravljeno 5.700 ur.

Biomeliorativni ukrepi

Vzdrževanje pasišč s košnjo, oziroma košnja travnikov in senožeti je eden izmed najpomembnejših ukrepov za izboljševanje prehranske ponudbe za rastlinojedo divjad, s prenosom večjega deleža energije po drugi prehrabni verigi. To je košnja odročnejših predelov in predvsem predelov, kjer obstaja nevarnost, da se bodo travniki oziroma senožeti zrasla. To je še zlasti pomembno zaradi trendov spreminjanja krajine, kakor je opisano v enem izmed naslednjih poglavij načrta. V poprečju se letno pokosi 143 ha. površin Za čiščenje grmišč velja podobno kot za košnjo, zakaj so pomembna. Pomembno je namreč, da se krajina v LUO že dalj časa močnejše zarašča, in da je čiščenje grmišč

zelo primeren ukrep, ko se površina, ki se je zarasla, očisti prvič. Vsako nadaljnje čiščenje je težje, dokler praktično to ni več mogoče in se površina počasi spremeni v gozd. Posebna vrsta čiščenja grmišč je vzdrževanje gozdnega roba, ki preprečuje zaraščanje travnikov in kot grmišče nudi dodatno ponudbo hrane. Čiščenje gozdnega roba kot ukrep evidentiramo posebej z uveljavitvijo nove lovske zakonodaje. Letno se povprečno očisti 67 ha grmišč in 17 ha gozdnega roba.

Grafikon 6.1: Biomeliorativni ukrepi

Vzdrževanje remiz za malo divjad ni tipičen ukrep za lovišča v Triglavskem LUO. Predvsem se je nanašal na vzdrževanje okolja za fazana v nižinah ob reki Soči, pa še to z namenom lova in manj ohranjanju vrste. Glede na cilj in usmeritve glede fazana v LUO, so ta dela v bodoče nepotrebna. Ukrepi za vzdrževanje okolja ob reki Soči bi prišli v upoštevanje le pri rasi mlakarici. Letno se vzdržuje 1 ha površine v lovišču Kobarid.

Mokrišča, kaluze in kali bodo v Triglavskem LUO postajala vedno pomembnejša zaradi širitve jelenjadi na to območje. Letno se očisti in vzdržuje okoli 27 objektov.

Ohranjanje in pospeševanje plodonosnega drevja je izredno pomemben ukrep, ki je podrobneje opredeljen tudi v smernicah za varovanje in nego habitatov zavarovanih in ogroženih živalskih vrst. Nanaša pa se tudi na številne ostale vrste. Ohranjanje plodonosnega drevja je izredno pomembno zaradi prenosa energije po drugi prehranski verigi. Na zaraščajočih kmetijskih površinah, kjer je še ohranjeno sadno drevje, le tega ohranjamo z obrezovanjem in sproščanjem. Poprečni evidentirani letni obseg del je 31 vzdrževanih dreves.

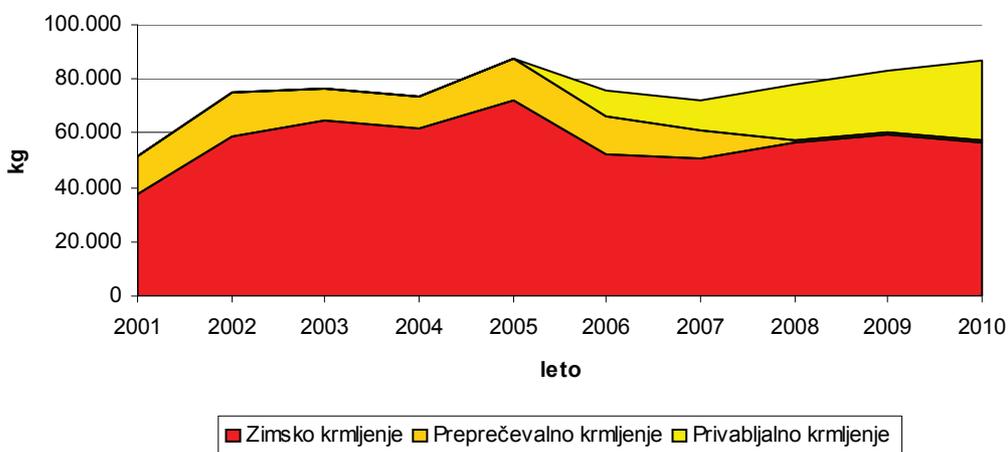
Biotehnični ukrepi

Krmljenje divjadi predstavlja neposredno dodatno ponudbo hrane divjadi. Pri krmljenju ločimo tri bistveno različne oblike in sicer:

- Zimsko krmljenje, ki se v LUO nanaša na dodatno ponudbo hrane v zimskem času. K zimskemu krmljenju poleg neposrednega polaganja hrane lahko štejemo tudi ponudbo hrane preko krmnih njiv, pa tudi pridelovalne njive, ki so le ena izmed oblik pridobivanja dodatne hrane. Posebna oblika dodatne ponudbe hrane pozimi je tudi sečnja v zimskem času. V LUO je to običajno sečnja bršljana v zimah z visoko snežno odejo. K zimskemu krmljenju pa moramo prišteti tudi krmljenje muflonov, saj je preživetje populacije in doseganje ciljnega stanja populacije v veliki meri odvisno prav od krmljenja. Zimsko krmljenje naseljene rase mlakarice je priporočljivo, saj je z več primeri, tudi v Sloveniji dokazano, da brez tega rase ne obstanejo in so »izgubljene«. Raso se krmi predvsem ob reki Soči lovišči Kobarid in Tolmin. Letni obseg zimskega krmljenja znaša za vse vrste divjadi skupaj 57 ton položene krme.
- Preprečevalno krmljenje se v LUO nanaša na krmljenje divjih prašičev, ki je kot eden izmed ukrepov za preprečevanje škod, ki jih prašiči povzročajo na kmetijskih površinah. Pravilno postavljena in založena preprečevalna krmišča bistveno pripomorejo k zmanjšanju škod od divjih prašičih. Preprečevalno se krmi divje prašiče tam, kjer so najštevilnejši, to sta predvsem lovišči Volče in Kobarid. Zaradi povečanega odstrela prašičev je teh krmišč v LUO vse manj, povečuje se privabljalno krmljenje. Letni obseg preprečevalnega krmljenja znaša 9 ton položene krme.

- Možna oblika krmljenja je tudi privabljalno krmljenje. To je predvsem občasno krmljenje za potrebe lažjega izvajanja lova. Letni obseg privabljalnega krmljenja znaša 19 ton položene krme.

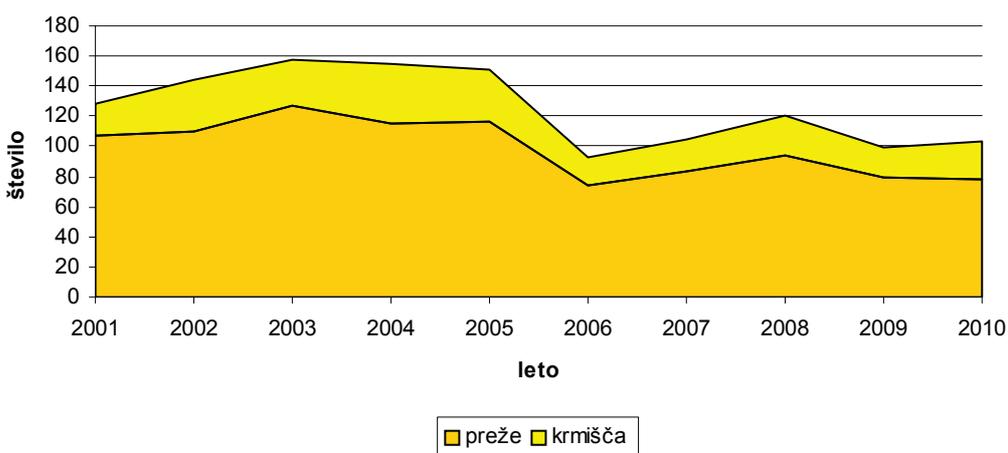
V skupnem je krmljenje v porastu, predvsem v zadnjem času, ko se povečuje delež privabljalnega krmljenja in zmanjšuje delež preprečevalnega krmljenja.

Grafikon 6.2: Biotehnični ukrepi

Lovski objekti

Med lovske objekte, ki se v Triglavskem LUO intenzivno gradijo in vzdržujejo, štejemo zlasti preže in krmišča. Poprečno se letno postavi in vzdržuje okoli 100 visokih prež in 30 krmišč. Trend izdelave teh objektov je v upadanju. Pomembne za LUO so lovske steze, ki se letno vzdržujejo v obsegu okoli 800 km. Polaganje soli za divjad je v Triglavskem LUO star in tradicionalen biotehnični ukrep. Namen solnic je nuditi rastlinojedi divjadi dodaten vir mineralov in olajšati spomladanske prehode na sočno hrano, enako pomembna funkcija pa je privabljanje za namene monitoringa divjadi in tudi odstrela. Sol se polaga na okoli 1.600 solnicah v poprečju se položi okoli 10.000 kg soli letno. Polaganje soli ima v predelih gamsovih habitatov tudi negativni učinek na prenos gamsjih garij. Prenos garij pospešujemo z dodajanjem točkovnih atraktantov v prostor, sem spadajo tudi solnice, saj te povzročajo trajne koncentracije živali in stike med njimi, zato tudi prenos patogenih organizmov. Pomemben objekt v Triglavskem LUO, predvsem zaradi izvajanja lova, so tudi lovski bivaki in lovske kočje.

Grafikon 6.3: Lovski objekti

Ukrepi za preprečevanje škod od divjadi

Ker škode v LUO niso visoke, se tudi dodatni ukrepi za preprečevanje škod ne izvajajo v velikem obsegu. Prevladujejo tehnični ukrepi zavarovanja z električnimi pastirji, katere lovišča nabavljajo in jih

razdelujejo oškodovancem. Letni povprečni obseg zaščite je 11 objektov. Med kemičnimi ukrepi prevladujejo različna odvrčala, vendar je uporaba le teh vse manjša. Letni povprečni obseg zaščite so 4 objekti.

6.2 PRESOJA USKLAJENOSTI DIVJADI IN NJENEGA ŽIVLJENJSKEGA OKOLJA

6.2.1 Trend vpliva parkljaste divjadi na gozdno vegetacijo

Objedenost gozdnega mladja

Leta 1996 je ZGS pričel s sistematičnim spremljanjem objedenosti gozdnega mladja in sicer v LUO na 152 ploskvah, ki so morala zadostovati v naprej določenim pogojem. Popis se je ponavljal in sicer v letih 1996, 2000 in 2004 podroben popis (vse poškodbe nad statistično srednjo višino razreda v oddaljenosti od vrha poganjka) skupaj s podrobnim popisom (poškodbe terminalnega poganjka nastale v približno enem letu) ter v letih 1998 in 2000 samo hitri popis.

Preglednica 6.2: Ocena števila osebkov na ha in stopnja poškodovanosti (objedenosti) gozdnega mladja po višinskih razredih – podatki za vse drevesne vrste iz opravljenih »podrobnih« popisov v letih 1996, 2000 in 2004

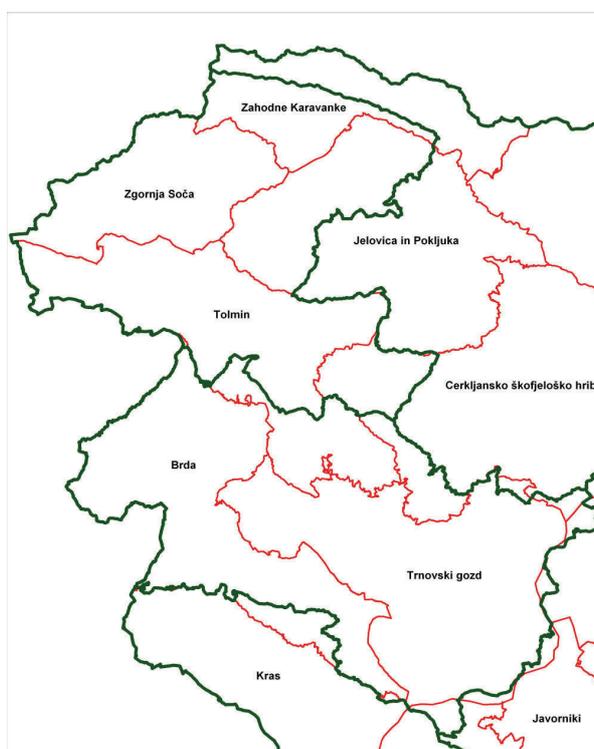
višinski razred	Število (N/ha)					Objedenost (%)				
	1996	2000	Indeks 1996	2004	Indeks 1996	1996	2000	Indeks 1996	2004	Indeks 1996
1. do 15 cm	52.537	41.478	79	19.660	37	11	14	127	12	109
2. od 16 do 30 cm	12.403	15.146	122	13.960	113	51	38	75	24	47
3. od 31 do 60 cm	6.497	7.343	113	7.843	121	66	50	76	32	48
4. od 61 do 150 cm	2.074	3.768	182	3.740	180	68	49	72	27	40
Skupaj 1 - 4	73.511	67.735	92	45.203	61	24	25	104	21	88
Skupaj 2 - 4	20.974	26.257	125	25.543	122	58	43	74	27	47

Preglednica 6.3: Delež posameznih drevesnih vrst v mladju po višinskih razredih in stopnja poškodovanosti (objedenosti) gozdnega mladja – podatki za vse drevesne vrste iz opravljenih »podrobnih« popisov v letih 1996, 2000 in 2004

drevesna vrsta	0 do 150					15 do 150				
	1996	2000	% (1996)	2004	% (1996)	1996	2000	% (1996)	2004	% (1996)
smreka	16	21	131	14	88	80	49	61	26	33
jelka	50	69	138	54	108	85	89	105	70	82
bori		20		17						
ostali iglavci										
bukev	29	22	76	18	62	43	29	67	18	42
hrasti	26	23	88	16	62	53	30	57	21	40
plemeniti listavci	26	27	104	29	112	53	52	98	42	79
drugi trdi listavci	34	37	109	26	76	64	46	72	32	50
mehki listavci	70	58	83	50	71	82	67	82	53	65
iglavci	17	23	135	16	94	80	51	64	29	36
listavci	30	27	90	23	77	51	40	78	26	51
SKUPAJ	24	25	104	21	88	58	43	74	27	47

Število mladja tako višine 0 do 150, kakor 15 do 150 se je tekom treh popisov zmanjševalo. Zmanjševanje števila mladja na ploskvah je posledica povečevanja sklepa krošenj in zmanjševanja dotoka svetlobe. Tekom treh popisov se je zmanjšalo mladje višine do 15 cm, dočim se je število mladja v višjih višinskih razredih povečevalo oziroma v zadnjih dveh popisih ostalo na isti ravni. Slednje kaže na nemoteno preraščanje mladja v višino. Stopnja objedanja mladja je že v drugem popisu upadla, močneje je upadla tudi v tretjem popisu. Trend preraščanja mladja in trend zmanjševanja stopnje objedenosti mladja kaže na ne preveč konfliktno odnose med rastlinojedo divjadjo in gozdnimi ekosistemi. Podobni trendi veljajo tudi za najpomembnejše drevesne vrste, ki so graditeljice sestojev. Močneje so objedeni le plemeniti listavci, dočim sta smreka in bukev malo objedeni.

Zaradi izpada številnih ploskev, ker le te niso več izpolnjevala že omenjenih pogojev (osebki so prerasli 1,5 metrov višine, zastor matičnega sestoja se je povečal preko 80 – 90 %), je ZGS leta 2004 izvedel zadnji popis po zgornji metodi. V letih 2009 in 2010 se je po celi Sloveniji opravil popis objedenosti gozdnega mladja po prenovljeni in racionalnejši metodi, ki bo na podlagi dolgoročnega in periodičnega izvajanja omogočala korektnije analize, tudi s pomočjo statističnih orodij. Osnova za izvedbo popisa predstavljajo popisne enote, ki ob upoštevanju težko prehodnih ovir in populacijskih območij rastlinojede parkljaste divjadi, združujejo med seboj si podobne gozdnogospodarske enote glede na območne rastiščno-gojitvene tipe.

Slika 6.1: Popisne enote v lovsko upravljavskem območju

Preglednica 6.4: Popisne enote v Triglavskem LUO

popisna enota	šifra	P (ha) SKU	P (ha) LUO	%
Tolmin	31	66.020	49.181	74,5
Cerkljansko škofjeloško hribovje	30	86.856	10.066	11,6
Zgornja Soča	34	37.210	37.210	100,0
Jelovica in Pokljuka	33	72.168	27.987	38,8
Zahodne Karavanke	35	36.764	16.931	46,1

Iz zgornje slike in preglednice je razvidno, da v LUO v celoti leži le popisna enota Zgornja Soča. V LUO leži z nekaj pod polovico površine popisna enota Jelovica in Pokljuka in sicer predel Pokljuke. V LUO leži z nekaj pod polovico površine tudi popisna enota Zahodne Karavanke in sicer predel Mežaklje. Južni del LUO pokriva popisna enota Tolmin in sicer večji del te popisne enote. Le manjši del LUO na območju cerkljanskega pripada popisni enoti Cerkljansko škofjeloško hribovje.

Preglednica 6.5: Analiza objedenosti gozdnega mladja 2009/2010 za območje LUO

Skup. DV	% DV	< 15cm		R1 15-30cm		R2 30-60cm		R3 60-100cm		R4 100-150cm		Skupaj R1-R4	
		št./ha	obj. %	št./ha	obj. %	št./ha	obj. %	št./ha	obj. %	št./ha	obj. %	št./ha	obj. %
Smreka	13	14.029	6	5.855	7	4.969	13	1.579	417	14	12.822	7	
Jelka	1	569	58	681	64	80	6				751	60	
Macesen				13	19		45		26	25	103	6	
Bukev	28	13.097	18	11.820	30	8.899	36	4.905	1.618	42	27.242	27	
Hrasti		104	6								6		
Plemeniti listavci	44	14.391	64	7.371	76	3.435	75	1.303	449	69	12.558	69	
Drugi trdi listavci	12	2.640	42	2.177	51	1.939	61	700	193	43	5.008	48	
Mehki listavci	2	259	50	295	51	289	53	109	51	38	745	50	
Iglavci	14	14.599	11	6.549	7	5.053	12	1.631	443	14	13.675	10	
Listavci	86	30.491	37	21.669	44	14.561	46	7.017	2.311	48	45.559	41	
Skupaj	100	45.090	31	28.218	34	19.614	40	8.648	2.754	42	59.234	34	

Ker je bil popis po novi metodi izveden prvič, še ne moremo analizirati trendov objedanja, za kar bo potreben vsaj še en popis. Novi popis zaradi metode, predvsem izbire ploskev, tudi ni direktno primerljiv z starimi popisi. V nadaljevanju prikazujemo osnovne podatke iz popisa gozdnega mladja v letu 2009 in 2010 (preglednica 3.10). Visoko stopnjo objedenosti izkazujejo plemeniti listavci, drugi trdi listavci, mehki listavci in jelka. Skupna objedenost perspektivnega mladja 15-150 cm znaša 34 % in je večja kakor v popisu iz leta 2004, ko je znašala 27 %, vendar primerjava zaradi različnih metod ni popolnoma korektna. Iglavci predstavljajo v mladju le 23 % delež, njihova objedenost je majhna in znaša 10 %. Večino mladja predstavljajo listavci, ki so močnejše, 40 % objedeni.

V nadaljevanju prikazujemo podrobnejše podatke popisa gozdnega mladja za posamezno popisno enoto v okviru LUO

Preglednica 6.6: Število popisanih osebkov in njihov delež po višinskih razredih za popisno enoto Zgornja Soča

Skup. DV	< 15cm		R1 15-30cm		R2 30-60cm		R3 60-100cm		R4 100-150cm		Skupaj R1-R4	
	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%
Smreka	2.742	12,3	5.090	22,5	4.993	32,7	2.138	27,5	632	27,4	12.853	26,8
Jelka	1.207	5,4	1.203	5,3	109	0,7	12	0,2		0,0	1.324	2,8
Macesen		0,0	24	0,1		0,0	12	0,2	12	0,5	49	0,1
Bukev	10.970	49,3	10.739	47,4	6.718	44,0	4.191	53,9	1.239	53,7	22.888	47,7
Plemeniti listavci	4.278	19,2	2.928	12,9	1.336	8,8	607	7,8	158	6,8	5.030	10,5
Drugi trdi listavci	2.742	12,3	2.369	10,5	1.895	12,4	741	9,5	243	10,5	5.248	10,9
Mehki listavci	329	1,5	279	1,2	207	1,4	73	0,9	24	1,0	583	1,2
Iglavci	3.949	17,7	6.317	27,9	5.102	33,4	2.162	27,8	644	27,9	14.226	29,7
Listavci	18.319	82,3	16.316	72,1	10.156	66,6	5.613	72,2	1.664	72,1	33.749	70,3
Skupaj	22.269	100,0	22.633	100,0	15.259	100,0	7.775	100,0	2.308	100,0	47.975	100,0
%			47,2		31,8		16,2		4,8		100,0	

Popisna enota se prostorsko večinoma pokriva z rastiščno-gojitvenim razredom (v nadaljevanju: RGR) alpska bukovja. Popisna enota se v celoti nahaja na območju LUO, kjer se prepletajo populacije gamsa, jelenjadi in v manjši meri srnjadi. Drevesne vrste graditeljice sestojev so smreka, bukev, plemeniti pa tudi trdi listavci. Prisotnost teh vrst v mladju, ter njihovo preraščanje v višje višinske razrede mladja so zadovoljivi in omogočajo nadaljnji razvoj sestojev z deleži vrst, kakor so predvideni v RGR. Smreka je v perspektivnem mladju zastopana s 27 %, v končni podobi sestojev naj bi je bilo 36 % od lesne mase. Bukjev je v perspektivnem mladju zastopana s 54 %, v končni podobi sestojev naj bi je bilo 57 % od lesne mase. Plemeniti listavci so v perspektivnem mladju zastopani s 7 %, v končni podobi sestojev naj bi jih bilo 1 % od lesne mase. Drugi trdi listavci so v perspektivnem mladju zastopani z 11 %, v končni podobi sestojev naj bi jih bilo 3 % od lesne mase. V popisni enoti ne opazamo večjega problema pri pomlajevanju in preraščanju mladja. Vpliv objedanja gozdnega mladja pa utegne postati vseeno problem zaradi širitve jelenjadi v celotni popisni enoti. Delno skušamo na to vplivati tudi s postavitvijo ciljev in ukrepov v populaciji jelenjadi, saj naj bi preprečili nadaljnje širjenje jelenjadi v popisni enoti ter tudi zaustavili naraščanje številčnosti.

Preglednica 6.7: Število popisanih osebkov in njihov delež po višinskih razredih za popisno enoto Zahodne Karavanke

Skup. DV	< 15cm		R1 15-30cm		R2 30-60cm		R3 60-100cm		R4 100-150cm		Skupaj R1-R4	
	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%
Smreka	25.197	43,6	11.294	36,7	8.438	33,7	3.000	39,3	743	43,8	23.475	36,0
Jelka	405	0,7	157	0,5	143	0,6	143	1,9	13	0,8	456	0,7
Bori		0,0	26	0,1	13	0,1	65	0,9		0,0	104	0,2
Macesen		0,0	26	0,1	235	0,9	209	2,7	117	6,9	587	0,9
Bukev	22.667	39,2	11.438	37,1	10.799	43,1	3.417	44,7	587	34,6	26.240	40,2
Hrasti		0,0	104	0,3		0,0		0,0		0,0	104	0,2
Plemeniti listavci	4.857	8,4	4.617	15,0	2.739	10,9	404	5,3	183	10,8	7.943	12,2
Drugi trdi listavci	3.643	6,3	1.774	5,8	1.565	6,2	222	2,9	39	2,3	3.600	5,5
Mehki listavci	1.012	1,8	1.369	4,4	1.122	4,5	183	2,4	13	0,8	2.687	4,1
Iglavci	25.602	44,3	11.503	37,3	8.829	35,2	3.417	44,7	874	51,6	24.623	37,8
Listavci	32.180	55,7	19.302	62,7	16.224	64,8	4.226	55,3	822	48,5	40.573	62,2
Skupaj	57.782	100,0	30.805	100,0	25.053	100,0	7.643	100,0	1.695	100,0	65.196	100,0
%			47,2		38,4		11,7		2,6		100,0	

Popisna enota Zahodne Karavanke ustreza osrednjemu arealu razširjenosti jelenjadi na tem območju. Zaradi nizkega deleža mladovij in številčno močne (sub)populacije jelenjadi beležimo tu ene najvišjih deležev objedenosti na ravni celotne Slovenije. Skupna objedenost znaša 36 % od tega so listavci objedeni 50 %, iglavci pa 14 %. Za velik del popisne enote, ki leži na prisojnih Karavanških območjih velja, da je pomlajevanje zaradi zatravljenosti dolgotrajno, številne zasnove mladja pa so pomanjkljive oz. slabe. V ostalem delu popisne enote večjih težav s pomlajevanjem ne zaznavamo.

Ključne drevesne vrste, ki so zastopane v enoti, so smreka, bukev, plemeniti listavci, macesen in jelka. Z največjim deležem v mladju je v popisni enoti zastopana smreka. V mladovjih je zastopana s 57 %, v vrsti s 50 % deležem v lesni zalogi pa s 54 % deležem. Z 20 % deležem je v mladovju zastopana bukev, njen delež se v vrsti poveča na 32 %, v lesni zalogi pa je zastopana z deležem 31 %. S pomembnejšim deležem so zastopani tudi plemeniti listavci in sicer v mladovjih s 4 %, v vrsti prav tako s 4 % v lesni zalogi pa z 1,5 %. Delež macesna v mladovjih znaša 5 %, v deležu temeljnice vrsti 2 %, v lesni zalogi pa ponovno 5 %. Z manjšim deležem je zastopana tudi jelka in sicer v mladovjih s 1,4 %, v vrsti se njen delež poveča na 2,4 % v lesni zalogi pa je zastopana z deležem 2,5 %. Zelo podobne rezultate kaže tudi primerjava po rastiščno-gojitvenih razredih. Če izvzamemo varovalne gozdove in gozdne rezervate, prevladujeta v popisni enoti dva razreda in sicer alpska bukovja in kisloljubna zgornjegorska bukovja. Zaradi znatnega deleža objedenosti mladja, bi pričakovali, da se bodo bistveno zmanjšali deleži v vrsti pri tistih vrstah, katere divjad rada objeda. Podatki kažejo ravno obratno stanje. Delež plemenitih listavcev in jelke se v vrsti v primerjavi z deležem v mladovjih poveča, delež smreke pa se celo zmanjša. Glede na analizirane podatke ocenjujemo, da rastlinojeda divjad ni pomembneje vplivala na drevesno sestavo preraščanja. V mlajše razvojne faze gozdov preraste zadosten delež rastiščem primernih drevesnih vrst. Dejstvo pa je, da se je številčnost rastlinojede divjadi (predvsem jelenjadi) v zadnjem obdobju na tem območju močno povečala, tako da je možno, da se vpliv na preraščanje nekaterih drevesnih vrst (plemeniti listavci, jelka) še ni odrazil.

Ocenjujemo, da so pomlajevanje in posledično zasnove boljše na osojnih pobočjih alpskih bukovij (alpske doline Tamar, Krnica, Vrata, Kot) kot na prisojnih pobočjih ter v rastiščnogojitvenem razredu kisloljubnih zgornjegorskih bukovij. Glavni problem prisojnih pobočij za samo pomlajevanje predstavljajo rastiščne razmere, ki se odražajo v zelo močni zatravljenosti, dolgih pomladitvenih dobah in skromni vrstni pestrosti (območje med Srednjim vrhom in Tromejo). Temu je potrebno dodati še vpliv rastlinojede divjadi, saj predstavljajo prav prisojna pobočja Karavank ugodne razmere za prezimovanje divjadi. Zaradi skromne zastopanosti mladja, ki v zimskem času predstavlja edini razpoložljivi vir prehranske baze je posledično večja tudi objedenost. Intenzivnost gospodarjenja z gozdovi je bila praktično na celotnem obravnavanem območju v preteklosti skromna, kar se odraža v majhnem deležu mladovij, zato bo v bodoče potrebno povečati delež mladovij, hkrati z intenziviranjem sečenj.

Preglednica 6.8: Število popisanih osebkov in njihov delež po višinskih razredih za popisno enoto Jelovica in Pokljuka

Skup. DV	< 15cm		R1 15-30cm		R2 30-60cm		R3 60-100cm		R4 100-150cm		Skupaj R1-R4	
	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%
Smreka	49.281	66,9	16.240	50,9	11.959	50,4	5.600	45,8	1.516	34,3	35.315	48,8
Jelka	1.129	1,5	533	1,7	112	0,5	70	0,6	98	2,2	814	1,1
Macesen		0,0	42	0,1	112	0,5	197	1,6	56	1,3	407	0,6
Bukev	13.142	17,8	9.601	30,1	9.432	39,7	5.755	47,0	2.667	60,3	27.455	38,0
Hrasti	103	0,1	182	0,6	56	0,2		0,0		0,0	239	0,3
Plemeniti listavci	9.959	13,5	3.972	12,5	912	3,8	182	1,5	14	0,3	5.081	7,0
Drugi trdi listavci		0,0	421	1,3	337	1,4	84	0,7	28	0,6	870	1,2
Mehki listavci	103	0,1	898	2,8	828	3,5	351	2,9	42	1,0	2.119	2,9
Iglavci	50.411	68,4	16.815	52,7	12.183	51,3	5.867	47,9	1.670	37,8	36.536	50,5
Listavci	23.306	31,6	15.075	47,3	11.566	48,7	6.372	52,1	2.751	62,2	35.764	49,5
Skupaj	73.717	100,0	31.890	100,0	23.749	100,0	12.240	100,0	4.421	100,0	72.301	100,0
%			44,1		32,8		16,9		6,1		100,0	

Popisna enota Jelovica in Pokljuka obsega območje razširjenosti jelovške (sub)populacije jelenjadi. Enota velja za zelo spremenjeno glede drevesne sestave. V lesni zalogi znaša delež smreke kar 69 %, delež bukke 21 %, 5 % predstavlja jelka ter 2 % plemeniti listavci. Ostale vrste so zastopane s 3%. Zaradi znatnega deleža smreke so sestoji na tem območju zelo podvrženi napadom podlubnikov in ujmam. Zasmrečeni gozdovi nudijo manjšo prehransko bazo divjadi, kar se odraža v večji obremenjenosti ostalih sestojev. Podatki vrasti s stalnih vzorčnih ploskev sicer kažejo nekaj manjšo vrast smreke v primerjavi z lesno zalogo in nekaj večji delež listavcev, kljub temu pa bo potrebno nadaljevati razvoj gozdov v smer manjše zasmrečenosti.

Podatki popisa objedenosti iz leta 2009 kažejo, da je skupna objedenost 19 %, od tega pri iglavcih 6 % in pri listavcih 31 %. Za večino popisne enote velja, da samo pomlajevanje pogojeno z rastiščnimi razmerami ni problematično. S problematiko pomlajevanja zaradi rastiščnih razmer se srečujemo v treh rastiščnogojitvenih razredih in sicer v razredu zgornjegorskih bukovij (pobočja Ratitovca, vrh Mežakle) in v subalpskih smrekovjih (Mesnovec, Rudno polje). V omenjenih razredih predstavlja glavno oviro pri pomlajevanju močna zatravljenost, ki onemogoča vznik mladja. Samo pomlajevanje je dolgotrajno in je vezano na trohnečo biomaso. Vpliv divjadi je zaradi mraziščnih leg na teh območjih minimalen. Najpomembnejši rastiščno-gojitveni razred tako v gozdnogospodarskem območju kot v popisni enoti predstavljajo predalpska jelova bukovja, katera najdemo na platojih Jelovice in Pokljuke. Pomlajevanje na teh območjih je dobro, pretežno z bogatimi oz. dobrimi zasnovami. Delež mladovij je na obeh platojih med najvišjimi v območju in ustreza zastavljenim ciljem. Kljub znatnemu deležu mladovij pa oba platoja veljata za območji, kjer so zaradi močno poudarjene proizvodne vloge, vplivi divjadi na pomlajevanje še bolj izpostavljeni.

Za večji del območja platojev, lahko trdimo, da pomlajevanje in v nadaljevanju preraščanje, ni problematično. Primerjava deležev posameznih drevesnih vrst tako v mladju kot v deležu temeljnice vrasti kaže, da se deleži posameznih drevesnih vrst z višinsko rastjo ne zmanjšujejo. Pričakovali bi, da se bosta vsaj deleža jelke kot plemenitih listavcev zaradi vpliva rastlinojede divjadi zmanjšala, vendar tega nismo ugotovili. Približno 10 % delež jelke ugotavljamo tako v deležu mladovij kot v temeljnici vrasti. Podobno ugotavljamo tudi pri plemenitih listavcih, kjer v mladovijh beležimo 1,1 % delež, v temeljnici vrasti pa 1,3 % delež. Ocenjujemo, da divjad bistveno ne vpliva na samo preraščanje in drevesno pestrost. Negativen vpliv divjadi pa zaznavamo v starejših razvojnih fazah (gošča, letvenjak), kjer beležimo večji obseg poškodb zaradi obgrizanja debel (jelka, smreka).

Platoja Pokljuke in Jelovice se v nadaljevanju spustita v svoje obronke, kjer najdemo razred alpskih bukovij. Intenzivnost gospodarjenja se tu bistveno zmanjša, posledično pa se zmanjša tudi delež mladovij. V večjem delu razreda, ki leži v popisni enoti pomlajevanje zaradi objedanja in rastiščnih razmer ni problematično. Zastopanost deležev rastiščem primernih drevesnih vrst je ustrezno. Vpliv divjadi na pomlajevanje in vrstno zastopanost se rahlo poveča v rastiščnogojitvenem razredu kisloljubnih bukovij (Grofija, Perniki, Boršt, Podnart). Za ta razred je značilna močna spremenjenost sestojev in intenzivnost gospodarjenja. Rastiščne razmere za rast plemenitih listavcev so tu zelo dobre, le ti pa se pojavljajo v premajhnem deležu, za kar gre iskati vzroke v tudi močnejši objedenosti. Ostali rastiščnogojitveni razredi so v popisni enoti zastopani v manjših deležih. Gre predvsem za

območja v okolici večjih naselij, kjer je vpliv rastlinojede divjadi manjši in ne predstavlja resne ovire za samo pomlajevanje in preraščanje.

Preglednica 6.9: Število popisanih osebkov in njihov delež po višinskih razredih za popisno enoto Tolmin

Skup. DV	< 15cm		R1 15-30cm		R2 30-60cm		R3 60-100cm		R4 100-150cm		Skupaj R1-R4	
	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%
Smreka	488	1,0	854	2,6	625	3,3	252	3,5	132	5,4	1.864	3,1
Jelka	781	1,6	445	1,4	577	3,0	265	3,7	96	3,9	1.383	2,3
Bukev	14.054	28,1	12.456	38,5	8.861	46,4	3.559	49,8	1.190	48,3	26.066	42,7
Hrasti	195	0,4	24	0,1		0,0		0,0		0,0	24	0,0
Plemeniti listavci	31.134	62,3	16.111	49,8	6.384	33,4	2.152	30,1	794	32,2	25.441	41,7
Drugi trdi listavci	2.635	5,3	2.128	6,6	2.092	11,0	745	10,4	168	6,8	5.134	8,4
Mehki listavci	683	1,4	361	1,1	553	2,9	168	2,4	84	3,4	1.166	1,9
Iglavci	1.269	2,5	1.298	4,0	1.202	6,3	517	7,2	228	9,2	3.246	5,3
Listavci	48.702	97,5	31.080	96,0	17.890	93,7	6.625	92,8	2.236	90,7	57.831	94,7
Skupaj	49.971	100,0	32.378	100,0	19.093	100,0	7.142	100,0	2.465	100,0	61.078	100,0
%			53,0		31,3		11,7		4,0		100,0	

Popisna enota se prostorsko večinoma pokriva z RGR podgorska bukovja na karbonatih. Popisna enota se nahaja na večjem delu LUO, kjer se prepletajo populacije srne, jelena, muflona in gamsa. Glavni graditelji sestojev v RGR so smreka, bukev in plemeniti listavci. Bukev glede pomlajevanja ni problematična vrsta. Njena vrst v mladju je dobra iz 39 % v nizkem mladju do 48 % v perspektivnem mladju. Doseganje deleža v lesni zalogi v RGR s 45 % je zagotovljeno. Tudi plemeniti listavci niso problematični, vrst v mladju je dobra iz 50 % v nizkem mladju do 32 % v perspektivnem mladju. Doseganje deleža v lesni zalogi v RGR z 13 % je zagotovljeno. Popis mladja kaže, da smreka, kot pomembna graditeljica sestojev ne prerašča tako, da bi zagotovila svoj delež v odraslih sestojih. V perspektivnem mladju je delež smreke le 5 %, v končni podobi sestojev v RGR pa je njen delež 23 % od lesne zaloge. Vedeti pa moramo, da je današnji delež smreke v sestojih posledica sajenja smreke, oziroma smreke v nasadih in ne gre za smreko, ki se je pomladila po naravni poti. Popisna enota Tolmin torej glede sestave in preraščanja mladja ni problematična.

Preglednica 6.10: Število popisanih osebkov in njihov delež po višinskih razredih za popisno enoto Cerkljansko škofjeloško hribovje

Skup. DV	< 15cm		R1 15-30cm		R2 30-60cm		R3 60-100cm		R4 100-150cm		Skupaj R1-R4	
	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%
Smreka	4.370	5,9	6.564	16,6	5.402	23,8	1.366	18,5	157	5,8	13.489	18,7
Jelka	12.190	16,5	3.957	10,0	2.026	8,9	691	9,4	330	12,1	7.004	9,7
Bukev	6.670	9,0	11.510	29,2	7.899	34,8	3.235	43,8	1.429	52,6	24.073	33,3
Hrasti	25.529	34,5	3.486	8,8	94	0,4	16	0,2	16	0,6	3.612	5,0
Plemeniti listavci	23.229	31,4	10.835	27,5	4.036	17,8	864	11,7	157	5,8	15.892	22,0
Drugi trdi listavci	1.840	2,5	2.685	6,8	2.685	11,8	785	10,6	455	16,7	6.611	9,1
Mehki listavci	230	0,3	408	1,0	581	2,6	424	5,7	173	6,4	1.586	2,2
Iglavci	16.559	22,4	10.521	26,7	7.428	32,7	2.057	27,9	487	17,9	20.493	28,4
Listavci	57.498	77,6	28.925	73,3	15.295	67,3	5.323	72,1	2.230	82,1	51.774	71,6
Skupaj	74.057	100,0	39.447	100,0	22.723	100,0	7.381	100,0	2.717	100,0	72.266	100,0
%			54,6		31,4		10,2		3,8		100,0	

Delež mladovij v popisni enoti Cerkljansko škofjeloško hribovje, vključujoč vse gozdne površine, znaša 4,6 % (2.573 ha). V popisni enoti varovalnih gozdov praktično ni. Za popisno enoto je značilna velika fragmentiranost gozdnega prostora (preplet gozdnih s kmetijskimi površinami) z znatnim deležem gozdnega robu. Na splošno lahko rečemo, da se v mladovjih pojavljajo vse tiste drevesne vrste, ki ustrezajo posameznim rastiščnim razmeram, prav tako menimo, da so tudi deleži rastišču primernih drevesnih vrst ustrezni. Za popisno enoto je značilna zelo velika vrstna pestrost z znatno večjimi deleži, v primerjavi z ostalimi popisnimi enotami v Gorenjskem lovsko upravljavskem območju. V mladovjih je v največjem deležu zastopana smreka (38 %), sledijo bukev (28 %), plemeniti listavci (11 %), drugi trdi listavci (11 %) ter številne ostale vrste z deleži manjšimi od 2 %. Če primerjamo delež temeljnice vrasti po posameznih drevesnih vrstah ugotovimo, da se zmanjša delež smreke na 23 %, delež bukve se poveča na 34 %, močno se poveča tudi delež drugih trdih listavcev na 22 %. Ostale vrste bolj ali manj ohranijo delež iz mladovij. Za popisno enoto lahko rečemo, da se delež ostalih drevesnih vrst v vrasti povečuje na račun zmanjšanja deleža smreke. V popisni enoti je

praktično na celotnem območju najbolj razširjen rastiščnogojiveni tip kisloljubnih bukovij. V njem (mladovjih) je smreka zastopana z 48 % , sledijo bukev s 26 % , kostanj z 8 % , jelka in hrasti s 3 % , plemeniti listavci s 4 % , ostalo predstavljajo druge drevesne vrste. V starejših sestojih (vrast) se delež posameznih drevesnih vrst v primerjavi z mladovji bistveno ne spremeni in se ohranja. Večje razlike beležimo zgolj pri jelki in pa hrastih in sicer se njuni deleži povečajo. S pomembnejšimi deleži so v popisni enoti zastopana tudi visokogorska in alpska bukovja, jelovja, toploljubna in osojna bukovja. Na podlagi primerjave deleža drevesnih vrst v mladovju in v vrasti ugotavljamo, da se deleži posameznih drevesnih vrst v teh razredih bistveno ne razlikujejo. Ocenjujemo, da je zastopanost ciljnih drevesnih vrst tako v mladovjih kot v vrasti ustrezna. Na podlagi primerjav nismo odkrili, da bi rastlinojedi parkljarji pomembno vplivali na drevesno sestavo. Še največje razlike ugotavljamo v razredu jelovij, kjer se delež jelke v vrasti v primerjavi z mladovji močno poveča s 13 na 30 %.

Preglednica 6.11: Primerjava deležev razvojnih faz med modelnim in dejanskim stanjem po popisnih enotah na območju lovsko upravljavskem območju

Zgornja Soča			
razvojna faza	P (ha)	%	% model
mladovje	240,4	1,1	6,6
drogovnjak	2256,0	10,3	24,8
debeljak	4336,3	19,8	18,2
sestoj v obnavljanju	1000,4	4,6	13,3
ostalo	14059,8	64,2	37,1
skupaj	21893,0	100,0	100,0
Zahodne Karavanke			
razvojna faza	P (ha)	%	% model
mladovje	737,8	3,0	10,5
drogovnjak	2.142,1	8,8	18,3
debeljak	3.954,5	16,2	26,2
sestoj v obnavljanju	1.461,7	6,0	13,1
ostalo	16.176,3	66,1	31,9
skupaj	24.472,3	100,0	100,0
Jelovica in Pokljuka			
razvojna faza	P (ha)	%	% model
mladovje	3.726,9	6,9	10,8
drogovnjak	9.449,8	17,5	18,9
debeljak	15.180,6	28,1	28,6
sestoj v obnavljanju	5.627,2	10,4	14,6
ostalo	20.128,4	37,2	27,1
skupaj	54.112,9	100,0	100,0
Tolmin			
razvojna faza	P (ha)	%	% model
mladovje	1.220,4	2,6	12,1
drogovnjak	10.954,4	23,3	31,9
debeljak	12.173,4	25,9	25,0
sestoj v obnavljanju	1.876,1	4,0	7,9
ostalo	20.861,2	44,3	23,2
skupaj	47.085,5	100,0	100,0
Cerkljansko škofjeloško hribovje			
razvojna faza	P (ha)	%	% model
mladovje	2.644,0	4,7	12,1
drogovnjak	15.099,5	26,9	36,7
debeljak	28.813,1	51,4	34,1
sestoj v obnavljanju	8.178,2	14,6	14,7
ostalo	1.355,5	2,4	2,4
skupaj	56.090,2	100,0	100,0

V zgornji preglednici so prikazani deleži stanja posameznih razvojnih faz gozdov po popisnih enotah ter pričakovano modelno stanje glede deležev posameznih razvojnih faz. Modelni deleži posameznih razvojnih faz so oblikovani na podlagi dolžin proizvodnih dob, na podlagi časovnega obdobja, ki je potrebno, da posamezna razvojna faza gozda preraste v drugo, ter dolžine pomladitvene dobe. Za zagotavljanje trajnostnega gospodarjenja z gozdovi, se stremi, da se razvoj gozdov čim bolj usmerja v izenačitev dejanskega stanja z modelnim.

Ker gozdovi predstavljajo glavni vir prehranske baze za divjad, je zato zelo pomemben delež mladovij in sestojev v obnovi. Kot je razvidno iz podatkov, dejanski deleži tako mladovij kot sestojev v obnovi po vseh popisnih enotah bistveno zaostajajo za modelnim stanjem. Ob tem je potrebno opozoriti, da so bili v primerjavo vključeni tudi varovalni gozdovi, kjer gospodarjenja z gozdovi praktično ni.

Večja odstopanja beležimo v strmejših predelih z manj intenzivnim gospodarjenjem, bistveno manjša odstopanja pa v večjih lastniških kompleksih (državni gozdovi). Posledično so bistveno bolj obremenjene površine, kjer je proizvodna vloga gozda močno poudarjena. Izostanek znatnega deleža mladovij in sestojev v obnovi se odraža v večji obremenjenosti obstoječih pomlajenih površin. S povečanjem deleža mladovij lahko bistveno razbremenimo ostale površine in poskrbimo za večjo usklajenost med živalsko in rastlinsko komponento. V osnovanju novih pomladitvenih jeder, ki je tesni povezavi z intenzivnostjo sečenj oz. gospodarjenjem z gozdovi, vidimo glavni ukrep s katerim lahko bistveno izboljšamo življenjsko okolje divjadi.

Trenutne analize objedenosti gozdnega mladja kažejo, da stopnja objedenosti ni problematična. Z pričakovano povečanostjo gostote jelenjadi v območju se bo lahko stanje objedenosti tekom veljave načrta spremenilo. Pričakujemo lahko probleme v zvezi s sektorskim usklajevanjem tudi zato, ker ostaja odprt bistveno prenizek delež mladovij, ki potencira konflikte med proizvodnjo lesa in lovstvom.

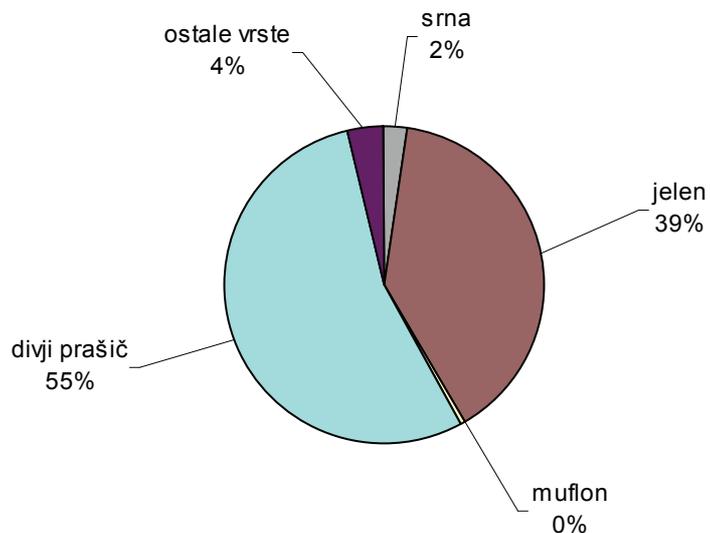
Ostale poškodbe parkljaste divjadi na gozdni vegetaciji (obgrizenost, lupljenje)

Obgrizenost in lupljenje od jelenjadi je v LUO prisotno in to v vedno večji meri. Zanesljivejših podatkov o tem nimamo, saj se škode zaradi teh poškodb ne prijavljajo redno, ker v veliko primerih niso opažene.

6.2.2 Škode od divjadi na kmetijskih kulturah, domačih živalih in objektih

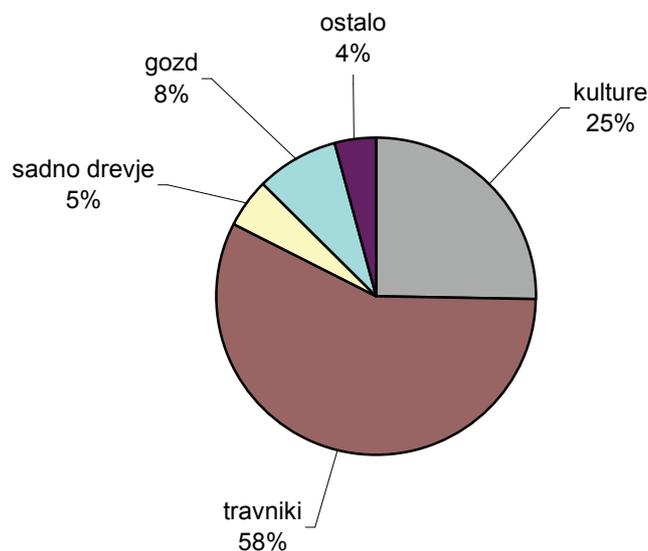
Preglednica 6.12: Izplačana odškodnina na lovnih površinah od posameznih vrst divjadi po skupinah škodnih objektov v lovsko upravljavskem območju za obdobje 2001 – 2010

Vrsta divjadi	Kultura	IZPLAČANA ODŠKODNINA (v eur)									
		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
SRNA	kulture	417,29	83,45		20,86	232,80	318,90	36,80	66,60	98,09	69,17
	travniki			304,62		38,00	292,10				
	sadno drevje			62,59	62,59		438,15		82,50		
	gozd										
	ostalo						91,80				
skupaj SRNA		417,29	83,45	367,21	83,45	270,80	1.140,95	36,80	149,10	98,09	69,17
NAVADNI JELEN	kulture	2.962,77	125,18	137,70	200,30	327,60	609,00	2.229,00	533,50	450,00	784,90
	travniki		1.397,93	2.754,13	2.286,76	2.065,60	1.773,50	1.173,00	2.330,00	1.940,00	2.451,00
	sadno drevje		146,05	417,29	125,18	203,60	1.643,40	380,00	550,00	990,00	552,00
	gozd		250,37		125,18	4.172,90		1.467,00	2.154,00		1.150,00
	ostalo				2.048,90	208,60	406,20		319,00	990,00	40,00
skupaj NAVADNI JELEN		2.962,77	1.919,53	3.309,12	4.786,32	6.978,30	4.432,10	5.249,00	5.886,50	4.370,00	4.977,90
DAMJAK	kulture										
	travniki										
	sadno drevje										
	gozd										
	ostalo										
skupaj DAMJAK		0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
MUFLON	kulture										
	travniki									60,00	
	sadno drevje										
	gozd										
	ostalo		83,45	250,37						30,00	
skupaj MUFLON		0,00	83,45	250,37	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	90,00	0,00
GAMS	kulture										
	travniki										
	sadno drevje										
	gozd										
	ostalo										
skupaj GAMS		0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
DIVJI PRAŠIČ	kulture	4.214,65	3.980,97	2.962,77	1.717,57	542,50	90,10	134,40	1.842,45	1.791,30	966,12
	travniki	571,69	3.668,00	1.347,85	6.321,98	4.607,30	1.732,10	2.321,20	10.659,67	6.860,96	6.123,78
	ostalo										
skupaj DIVJI PRAŠIČ		4.786,34	7.648,97	4.310,62	8.039,55	5.149,80	1.822,20	2.455,60	12.502,12	8.652,26	7.089,90
SKUPAJ PARKLJARJI		8.166,40	9.735,40	8.237,32	12.909,32	12.398,90	7.395,25	7.741,40	18.537,72	13.210,35	12.136,97
JAZBEC			183,60	667,66	58,42	293,40	14,60	150,00	155,00	145,00	34,97
LISICA				25,03	83,45	179,40		213,00	133,00		85,00
POLJSKI ZAJEC				20,86			554,90		33,60		
ŠOJA						83,50					
KUNE		714,29							56,00		15,00
SIVA VRANA									200,00		
NUTRIJA											
SKUPAJ OSTALE VRSTE		714,29	183,60	713,55	141,87	556,30	569,50	363,00	577,60	145,00	134,97
<u>VSE SKUPAJ</u>		<u>8.880,69</u>	<u>9.919,00</u>	<u>8.950,87</u>	<u>13.051,19</u>	<u>12.955,20</u>	<u>7.964,75</u>	<u>8.104,40</u>	<u>19.115,32</u>	<u>13.355,35</u>	<u>12.271,94</u>

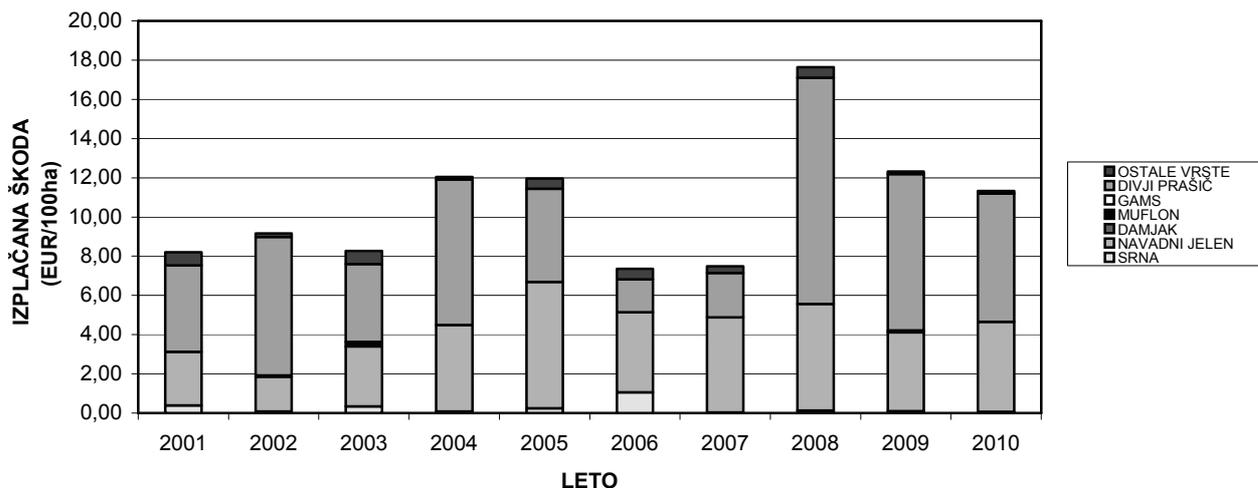

Grafikon 6.4: Povzročitelji škod

Med povzročitelji škod prevladuje divji prašič in sicer predvsem z ritjem travnikov in uničevanjem kmetijskih kultur. Drugi največji povzročitelj škod je navadni jelen, ki predvsem v zadnjih letih dela škodo s pašo na travnikih, prav tako uničuje tudi kulture, lomi sadno drevje, vedno več pa je škode tudi v gozdu. Škoda v gozdu z lupljenjem in obgrizanjem je poseben problem, saj je dosti višja kakor je škode prijavljene. Pojav škode pri jellenu je povezan z rastjo številčnosti populacije. Pri divjem prašiču je pojav škode povezan z letno številčnostjo prašičev, ki je zopet odvisna od letne prehranske ponudbe. Ostale vrste divjadi povzročajo manjšo škodo v skupnem le 6 % vrednosti vse škode.

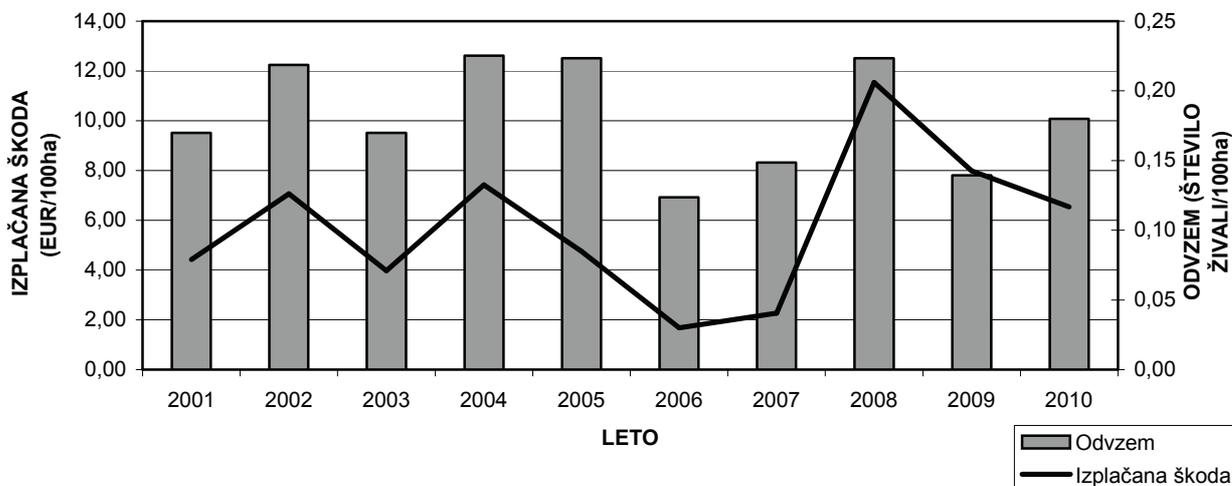

Grafikon 6.5: Vrste škod

Grafikon 6.6: Trendi izplačanih odškodnin za nastalo škodo od rastlinojedih parkljastih in ostalih vrst v LUO 2001 – 2010

Trend izplačane škode po letih zelo niha in je odvisen predvsem od letnih življenjskih pogojev divjega prašiča oziroma letne številčnosti prašiča in njihovega pojavljanja na kmetijskih površinah, ko v gozdu manjka hrane. Tako so odškodnine rahlo rasle prvih pet let do leta 2005, nato so v letih 2006 in 2007 močno upadle. Sledilo je leto 2008 z množičnim pojavljanjem divjega prašiča in najvišjimi odškodninami v desetletju. Zadnji dve leti so odškodnine zopet v upadanju.

Grafikon 6.7: Primerjava med izplačanimi odškodninami za nastalo škodo od divjega prašiča in njegovim odvzemom v LUO 2001 – 2010

Iz grafikona je lepo razvidno, da odstrel sledi višini odškodnine, kar pomeni, da se prašiča intenzivneje lovi takrat, ko je njegova številčnost velika in kadar povzroča veliko škodo.

6.3 OCENA STANJA ŽIVLJENJSKEGA OKOLJA DIVJADI (TUDI TRENDI)

Prehranske in bivalne razmere za divjad

Prehranske in bivalne razmere za divjad prikazujemo s pomočjo razvoja populacij nekaterih rastlinojedov za daljše – 60 letno časovno obdobje. Dinamike razvoja rastlinojedov so namreč v tesni povezavi z prehranskimi in bivalnimi razmerami, ki so se tekom desetletij tudi spreminjale.

Najpomembnejša prehranska in bivalna sprememba je nastala s spremembo velikih travnatih košenih površin v gozd. Proces zaraščanja opuščenih travnih površin ali senožeti, pa tudi drugih kmetijskih površin, se je začel intenzivneje kazati po letu 1975. Po tem letu je začel na nekdanjih senožetih prevladovati mlad gozd. Mlade gozdne površine so nudile rastlinojedi divjadi dvoje: bogato ponudbo hrane in ugodne bivalne pogoje (zavetišče). Slednje je verjetno še pomembnejše kot sama hrana, saj je gosta zarast predvsem s pionirskimi drevesnimi vrstami nudila divjadi ugodno zavetišče, ki je bilo predpogoj za nadaljnji razvoj populacij rastlinojedov. Nove ugodne bivalne in prehranske razmere so imele za posledico dvoje:

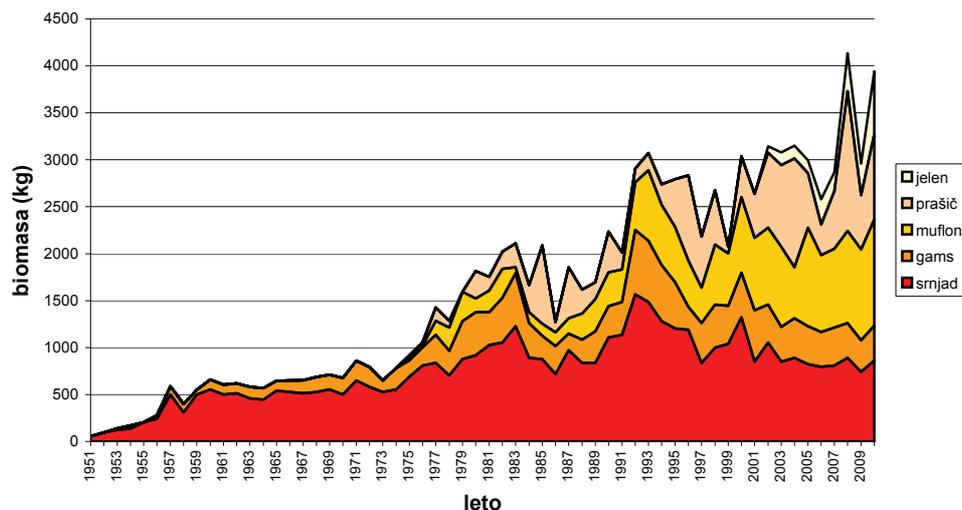
1. Populacije obstoječih rastlinojedov so se spričo povečanega pretoka energije po drugi prehranjevalni verigi pričele številčno krepiti, v prostoru gostiti in osvajati nov življenjski prostor. Dve taki izraziti vrsti divjadi sta srnjad in gams.
2. V prostoru so se pričele pojavljati nove vrste divjadi, ki jih do tedaj tu še ni bilo, oziroma so se pojavljale zelo poredko. Dve izraziti vrsti sta divji prašič in jelenjad. Posebnost je v tem primeru umetno vnešen muflon.

Opisani proces je trajal 20 let do okoli leta 1995. Biomasa rastlinojedov se je v tem obdobju povečala za štiri krat. Bivalne in prehranske razmere so bile v teh dvajsetih letih, od povojnega časa do danes, za rastlinojedo divjad najugodnejše. Po prelomnici okoli leta 1995 pa imamo opraviti s pomembno spremembo, ki je vplivala tako na prehranske, bivalne in tudi druge procese v okolju. Pionirski gozd je namreč v dvajsetih letih počasi prerasel pionirsko fazo in predvsem prehranske razmere so se z rastjo gozda močno spremenile. Nove, predvsem prehransko manj ugodne, razmere so imele za posledico dvoje:

1. Populacije nekaterih rastlinojedov so pričele številčno upadati. Najopaznejša taka vrsta je srnjad. Za gamsa to ne velja v tako močni meri, saj se del gamsovega habitata v visokogorju nad zgornjo gozdno mejo ni tako močno spreminjal.
2. Namesto upadajočih populacij nekaterih vrst so pričele številčno naraščati druge vrste. Na račun srnjadi, ki je v tem obdobju v upadanju, se je pričela številčno krepiti jelenjad. Pri vsem tem je zanimivo to, da se skupna biomasa v tem času ne povečuje več, temveč, da tudi v skupnem celo rahlo upada, ali pa vsaj ostaja na istem mestu.

Pri analizi prehranskih in bivalnih razmer moramo posebej obravnavati tisti del LUO, ki pripada visokogorju, torej območju nad zgornjo gozdno mejo. Tekom desetletij se ta prostor ni tako močno spreminjal kakor sama gozdnata krajina, čeprav poznamo tudi tu spremembe. Delež rušja se je povečal, nekaj zaradi zaraščajočih planin, nekaj pa zaradi splošnih sprememb v klimi, ki je trenutno dosti milejša, kakor je bila pred 45 leti. Prehranske in bivalne razmere se torej v visokogorju niso tako zelo spreminjale, spreminjale pa so se populacije tam živeče divjadi. Spremembe v dinamiki populacij visokogorske divjadi moremo torej iskati drugje, ne le v prehranskih in bivalnih razmerah. Z povečevanjem deleža rušja se bivalne razmere celo nekoliko izboljšujejo. Na spremembe v populacijah močno vplivajo človekovi vplivi tako na populacije divjadi, kakor na okolje. Upravljanje z gamsom je vplivalo na razvoj bolezni, ki so pričele uravnavati številčnost te vrste divjadi. Podobno velja za kozoroga, ki je bil poleg tega umetno naseljen. Danes je človekov vpliv v tem okolju zelo prisoten v obliki obiskovanja gorskega sveta in sploh vseh dejavnosti v visokogorju. Človek ne vnaša nemira le z množičnim obiskovanjem gora, temveč tudi z drugimi dejavnostmi, kot so na primer helikopterski in drugi zračni poleti. V zadnjem času močan razvoj jadralnega padalstva vnaša dodaten nemir v včasih mirne ekosisteme. Te motnje poslabšujejo tudi pogoje za izvajanje lova, kar pri načrtovanih višinah izločitev posameznih vrst divjadi ni zanemarljivo.

Trenutno so za vse vrste divjadi v LUO prehranske razmere še primerne, slabšajo pa se bivalne razmere, saj je vedno več nemira. Manj primerne postajajo prehranske razmere za srnjad, kjer so populacijski maksimumi že preseženi in se verjetno v bližnji prihodnosti ne bodo več ponovili.

Grafikon 6.8 : Dinamika razvoja populacij nekaterih rastlinojedov (primer lovišče Ljubinj)

Bivalne in prehranske razmere za posamezne vrste divjadi:

Srnjad:

Prehranske in bivalne razmere za srnjad so se bistveno izboljšale po letu 1975 s povečanim procesom zaraščanja senožeti in tudi kmetijskih površin. Prenos energije po drugi prehranjevalni verigi se je močneje povečal in vplival na biomaso srnjadi, ki se je predvsem gostila in tudi širila v prostoru. Ta proces se je pri srnjadi nadaljeval 20 let do okoli leta 1995, ko je srnjad dosegla svoj populacijski maksimum. Po tem letu so se predvsem prehranske razmere za srnjad poslabšale. Dostopne hrane je bilo z rastjo gozda vedno manj in populacija je začela številčno upadati. V LUO pričakujemo še nadaljnji rahel upad številčnosti prav kot posledica prehranskih razmer. Prav tako pričakujemo, da se bo številčnost ustalila, saj so prehranske razmere za srnjad, v seveda manjši populacijski gostoti, še vedno ugodne.

Jelenjad:

Jelen je prebivalec gozdov in z večanjem deleža gozda se povečuje tudi populacija jelenjadi. Pri jelenjadi imamo opravka torej z obratnim procesom, kakor pri srnjadi. Z zmanjševanjem biomase srnjadi se povečuje biomasa jelenjadi, saj so prehranske in bivalne razmere z večanjem deleža gozda in vraščanjem gozda v starejše razvojne faze vedno bolj ugodne. Ker trend zaraščanja še ni upadel lahko pričakujemo v bodoče vedno bolj ugodne razmere za jelenjad in posledično tudi razvoj same populacije jelenjadi. Prehranske in bivalne razmere so v LUO za jelenjad ugodne predvsem v gozdnatih predelih, vendar se jelenjad vedno pogosteje pojavlja tudi v visokogorju, kjer je do sedaj nismo srečevali. Jelenjadi ustreza očitno tudi visokogorski habitat. Vendar v tem primeru prihaja do negativnih medvrstnih odnosov in tudi do negativnih odnosov v bivalnem in prehranjevalnem pogledu med jelenjadjo in ostalimi tipičnimi predstavniki divjadi visokogorja.

Muflon:

Muflon je v LUO vnešena vrsta v obdobju 70 let. Vnos muflona je sovpadal z procesi okolja, ki v prehranskem in bivalnem pomenu predstavlja kombinacijo procesov, ki so značilni za srnjad in jelenjad. Bivalni in prehranski procesi so za vnešenega muflona postajali vedno ugodnejši, tako da populacija številčno še danes narašča in se širi v prostoru. Porast številčnosti pa ni tako močan, kakor pri jelenjadi. V gozdnatih predelih so danes bivalne in prehranske razmere za muflona ugodne. Širi se izven tega prostora v visokogorje, kjer pa veljajo glede tega iste zakonitosti in zaključki, kakor za jelenjad.

Gams:

Procesi glede prehranskih in bivalnih razmer pri gamsu niso tako intenzivni, kakor pri srnjadi, jelenjadi in muflonu. Gams je tipičen predstavnik visokogorja, kjer se življenjske razmere niso tako spreminjale, kakor v gozdnati krajini. To je imelo tudi posledice na stanje populacije, ki se je spreminjala predvsem zaradi človekovih vplivov, bodisi na samo populacijo, bodisi na okolje v katerem gams živi. Prehranske

in bivalne razmere v gozdovih so prav tako ugodne za gamsa, vendar procesi zaraščanja na gamsa niso vplivali tako močno kakor na srnjad in jelenjad. Ker skupna biomasa srnjadi in jelenjadi ostaja konstantna, se dosti ne spreminja tudi biomasa gamsov v gozdnatih predelih. Vsekakor so danes prehranski in bivalni pogoji za gamsa ugodni in omogočajo razvoj populacije vsaj v takšnem obsegu kakor je danes.

Kozorog:

Bivalne in prehranske razmere so za kozoroga v LUO ugodne. Neugodne razmere oziroma obstoj in razvoj populacije ogrožajo drugi dejavniki, zlasti bolezen gamsje garje. Vpliv prisotnosti človeka ni odločujoč, saj je kozorog vrsta, ki ima visoko toleranco do bližine ljudi, s tem pa visoko vrednost možnosti opazovanja, raziskovanja in spremljanja upravljavskih ukrepov.

Divji prašič :

Divji prašič je izrazita vrsta, za katerega so postale bivalne in prehranske razmere izrazito ugodne skozi ves proces zaraščanja in tvorbe novega gozda. Številčnost prašiča se je povečala in prostorsko razširila tako zaradi ugodnih razmer, kakor tudi zaradi načina gospodarjenja s to vrsto. Pri prašiču so ponekod prehranske in bivalne razmere botrovale pravi ekspanziji divjih prašičev. Obsežna zaraščena področja nudijo prašičem predvsem mir in zatočišče. Problem ekspanzije je tudi širitev prašičev v habitate, ki so zanje povsem neprimerni. To je predvsem visokogorje, kamor prašiči v zadnjem času kar pogosto vdirajo in posledično puščajo sledove v okolju, predvsem na pašnih planinah. Prehranske in bivalne razmere so danes vsaj v južnem delu LUO za prašiča zelo ugodne in brez ustreznega upravljanja s prašičem lahko pričakujemo nadaljnjo rast populacije.

Poljski zajec:

Poljski zajec pa je vrsta divjadi na katero so spremembe v okolju, kakor so opisane v tem poglavju, izrazito negativno vplivale. Z zmanjšanjem kmetijskih površin, z zmanjšanjem odprtih travnatih površin, se je življenjsko okolje za zajca zelo spremenilo in to v izrazito negativnem smislu. Prehranske in bivalne razmere so se tako poslabšale, da je številčno populacija močno upadla. Biomasa zajca je upadla tudi za šestkrat. Konstanten upad beležimo do okoli leta 1975, ko se je intenzivneje začel proces zaraščanja. Od tedaj dalje se je poljski zajec prilagodil prehranskim in bivalnim razmeram v LUO in ostal številčno na približno enakem nivoju vse do današnjih dni.

Ostale vrste:

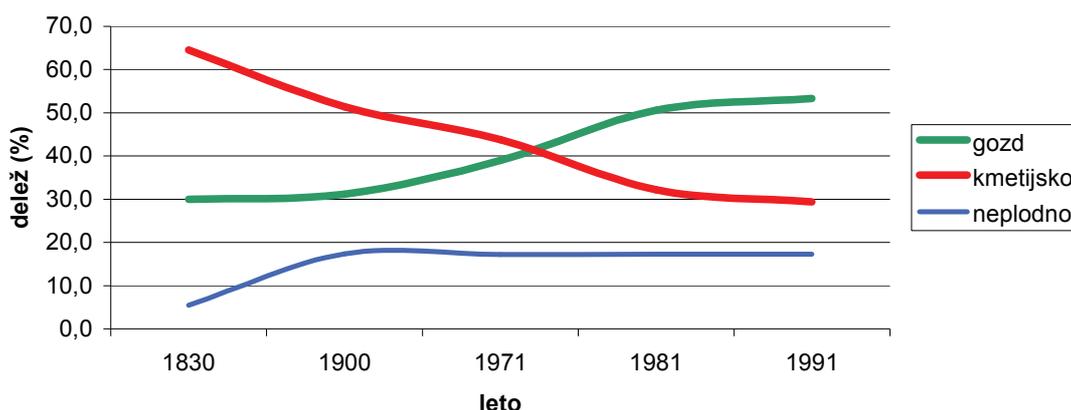
Prehranske in bivalne razmere so v LUO za ostale vrste dokaj ugodne, vrste divjadi so se prilagodile na ponudbo hrane, predvsem tiste vrste, ki so vezane na prvo trofično strukturo v prehrabni verigi. Vrste iz višjih trofičnih struktur pa so glede hrane vezane na nižje strukture.

6.4 VPLIVI RABE PROSTORA NA BIVALNE RAZMERE

Za alpsko regijo je značilen velik delež varovalnih gozdov. Leta 1830 je bil povprečen delež gozdov 30 %, danes pa znaša že 53 %. Površina gozdov se je najmanj povečala v Gozdnogospodarski enoti Soča – Trenta in sicer za 2 %. Zaradi kmetijske rabe se je zgornja gozdna meja v tej enoti precej znižala. V ostalih gozdnogospodarskih enotah pa se je površina gozdov v povprečju povečala za 20 do 30 %. Površina neplodnega zemljišča je leta 1830 znašala 5,5, danes pa znaša 17,3 %. Tako majhen delež neplodnega zemljišča v letu 1830 je posledica različnih kriterijev za opredeljevanje te kategorije tega leta so kot neplodno zemljišče opredelili samo skalovje, melišča in ledenike, saj je bil takrat vsak kos zemlje pomemben za preživetje. V alpski regiji se delež podeželskega prebivalstva vztrajno zmanjšuje, tako da je leta 1991 padel že pod 68 % vsega prebivalstva te regije (LEBAN 1998³).

Preglednica 6.13: Deleži rabe prostora (%)

raba prostora	1830	1900	1971	1981	1991
gozd	30,0	31,2	39,0	50,5	53,3
kmetijsko	64,5	51,4	43,8	32,2	29,4
neplodno	5,5	17,4	17,2	17,3	17,3
skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

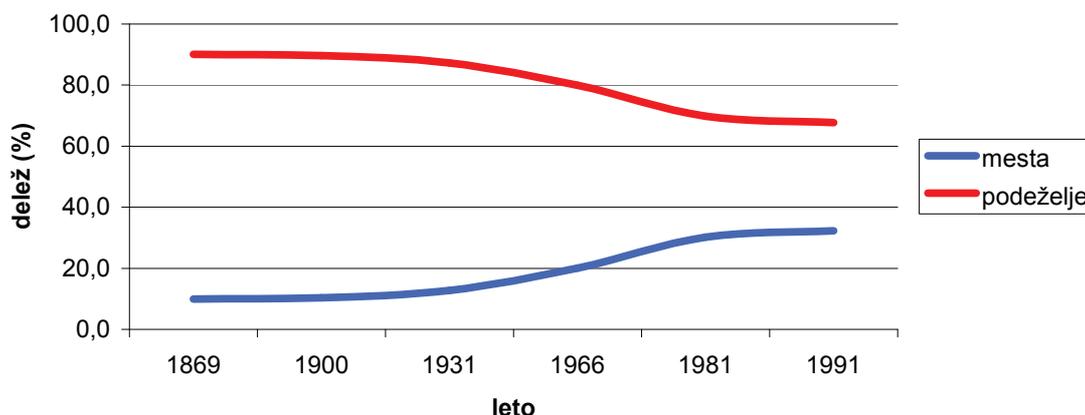

Grafikon 6.9: Deleži rabe prostora

Preglednica 6.14 : Delež mestnih in podeželskih prebivalcev (%)

vrsta prebivalcev	1869	1900	1931	1966	1981	1991
mestni	9,9	10,3	12,7	20,1	30,2	32,3
podeželjski	90,1	89,7	87,3	79,9	69,8	67,7
skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Leban 1998

Grafikon 6.10: Delež mestnih in podeželskih prebivalcev

6.5 CILJNO STANJE ŽIVLJENJSKEGA OKOLJA DIVJADI

Ciljno stanje življenjskega okolja je zadržati današnje stanje, oziroma ga v nekaterih segmentih tudi izboljšati. Ta cilj bo zelo težko doseči, predvsem zaradi nezadržnega procesa zaraščanja krajine. Vsekakor nam je cilj zadržati dosednji obseg biomeliorativnih del, s tem da bi ta dela v kolikor bi bilo le možno tudi povečevali. Ciljno stanje biotehniških del naj se vsaj kar se krmljenja tiče ne povečuje.

Ciljno stanje glede antropogenih motenj v življenjskem okolju, kot je vznemirjanje divjadi zaradi planinstva, turizma, jadralnega padalstva, vožnje v naravnem okolju, bi morali izboljšati. Doseganje tega cilja bo zelo kompleksno in interdisciplinarno. Za doseganje cilja bo potrebno vložiti bistveno več truda kakor do sedaj. Doseganje tega cilja mora biti tudi ena izmed prioritete tega načrta in se predvsem navezuje na ohranjanje statusa in populacija gamsa v LUO.

6.6 USMERITVE ZA DOSEGANJE UGODNEGA STANJA ŽIVLJENJSKEGA OKOLJA DIVJADI TER IZVAJANJE BIOMELIORATIVNIH IN BIOTEHNIČNIH DEL

6.6.1 Košnja travnikov in vzdrževanje grmišč

Izboljšanje prehranske ponudbe za divjad s košnjo travnikov in vzdrževanjem grmišč mora ostati tudi v bodoče v Triglavskem LUO prednostna naloga. .

- V LUO naj bi letno pokosili od 100 do 150 ha površine, ter vzdrževali od 50 do 70 ha grmišč
- Lovišča v državnih in občinskih gozdovih naj skušajo jase sredi gozda vzeti od Sklada kmetijskih in gozdnih zemljišč in Občin v najem. Pri tem bo nudil Zavod za gozdove Slovenije pomoč in strokovno obrazložitev.
- Lovišča ne smejo dopustiti, da se danes košeni travniki zarastejo. Zaraščajoče površine pa naj vzdržujejo kar najdalj časa, kolikor je mogoče.
- Revirni gozdarji ZGS naj sodelujejo pri izločanju košenih površin v gozdu, namenjenih za prehrano divjadi tako, da te površine vnesejo v detaljne gozdnogojitvene načrte kot posebno negovalno enoto katero je prepovedano pogozditi.
- Z vidika varstva narave je najustrenejši čas za vzdrževanje grmišč izven reprodukcijskega obdobja večine živali, to je poleti ali spomladi. Pozna košnja je pomembna tudi iz vidika ohranjanja pestrosti rastlinskih vrst.
- Košnja se izvaja enkrat do dvakrat letno, po cvetenju za travnike, kjer se ne pridelava krma. Travniki, ki so pomembni za ohranjanje biotske raznovrstnosti, se ne gnojijo.

6.6.2 Vzdrževanje remiz za malo divjad

Vzdrževanje remiz za malo divjad ni tipičen ukrep za lovišča v Triglavskem LUO. Predvsem se je nanašal na vzdrževanje okolja za fazana v nižinah ob reki Soči, pa še to z namenom lova in manj ohranjanju vrste. Glede na cilj in usmeritve za fazana v LUO so ta dela v bodoče nepotrebna. Ukrepi za vzdrževanje okolja ob reki Soči bi prišli v poštev le pri raci mlakarici. Letni obseg teh del naj bo do 1 ha površine.

6.6.3 Vzdrževanje mokrišč, kaluž in kalov

Kaluže in druge vodne vire je treba v območjih jelenjadi vzdrževati, najmanj 3 kaluže na 1.000 ha površine lovišča. Kaluže in druge vodne vire je priporočeno v območjih s prisotnostjo divjega prašiča, predvsem kjer ni površinskih vod (kraški tereni), vzdrževati v obsegu najmanj 3 kaluže / 1.000 ha. Pri tem je potrebno preprečiti dostop soli v vodo. Vzdrževanje teh objektov se sme opravljati v poznem poletju. Tudi vzdrževanje kaluž je potrebno zaradi varstva narave omejiti na zimski čas. Če je vodni vir suh, se ga lahko obnavlja tudi poleti. Gre namreč za življenjske prostore ogroženih in zavarovanih vrst dvoživk ter nekaterih nevretenčarskih vrst, ki jih vzdrževalna dela ne smejo ogroziti. Upoštevati je potrebno usmeritve za naravne vrednote, ki se nanašajo na območja mokrišč, kaluž in kalov.

6.6.4 Ohranjanje in pospeševanje plodonosnega drevja

Na zaraščajočih kmetijskih površinah, kjer je še ohranjeno sadno drevje le tega ohranjamo z obrezovanjem in sproščanjem. V gozdovih pospešujemo z gozdnogojitvenimi ukrepi sledeče plodonosne drevesne vrste: lesniko (divjo jablano), drobnico (divjo hruško), jerebiko, mokovec, skorž, brek, domači kostanj in češnjo. Za sadnjo primerne plodonosne vrste pa so: češnja, hruška, v nižinah skorž in brek, ter domači in divji kostanj. Pospeševanje, ohranjanje in sadnjo plodonosnih drevesnih vrst opredeljujejo gozdnogojitveni načrti. V Triglavskem LUO je ta ukrep pomemben predvsem na zaraščajočih se kmetijskih površinah. Vsekakor pa naj ta ukrep ostane še naprej v veljavi kot eden izmed pomembnejših biomeliorativnih ukrepov v LUO.

6.6.5 Krmljenje divjadi

Kot ukrep krmljenja sodijo vse vrste polaganja hrane v naravno okolje, ki je namenjena prehrani divjadi. Za polaganje hrane se ne smatra posek drevja za objedanje in pridelava krme na kmetijskih površinah (t.i. krmnih njivah), s katero se divjad prehranjuje neposredno na rastočih rastlinah. Kot ukrep krmljenja prav tako ne šteje polaganje soli, kljub temu pa je pri polaganju le te potrebno

upoštevati v načrtih zapisane usmeritve in omejitve. Krmljenje s krmo pridelano na travnatih površinah (pašniki, travniki), ki jih vzdržujejo upravljavci lovišč/LPN, se šteje kot ukrep krmljenja in je tudi te lokacije potrebno vnesti v kataster krmišč. Takšno polaganje krme se lahko omeji v primerih negativnih učinkov divjadi na okolje.

Namen:

Pri opredelitvi namena krmljenja je potrebno le-tega obravnavati z vidika učinkov na celotno populacijo posameznih vrst divjadi in njeno življenjsko okolje ter na medvrstne odnose. Pri tem je potrebno upoštevati tudi obstoječe razmere v življenjskem okolju in cilje upravljanja s posameznimi vrstami divjadi v določenem okolju. Ker so nameni krmljenja za posamezne vrste divjadi različni, je temu prilagojeno tudi krmljenje. Želene učinke krmljenja po vrstah divjadi se zagotavlja s prostorsko in časovno opredelitvijo krmljenja ter sestavo krme.

Krmljenje ima lahko pozitivne učinke v od človeka osiromašenih življenjskih okoljih ali okoljih, kjer se zaradi sedanjih interesov po rabi prostora (kmetijstvo, gozdarstvo) brez večjih negativnih posledic za okolje, lahko omogoči prisotnost vitalnih populacij posameznih vrst divjadi ali pa se s krmljenjem zniža vpliv divjadi na to okolje. S pomočjo krmljenja se tudi omogoča lažji in pravilnejši poseg v populacije divjadi z odstrelom.

Razen krmljenja nekaterih vrst male divjadi (fazan, poljska jerebica, poljski zajec), pri kateri je zaradi trenutnega stanja v Sloveniji osnovni cilj dvig številčnosti, krmljenje ne sme biti namenjeno ali imeti za posledico dvig natalitete in s tem gostot posameznih vrst divjadi, preživetje posameznih manj vitalnih osebkov v populaciji ali celo vzdrževanje preštevilne populacije divjadi v ohranjenih habitatih.

Ker ima neustrezna sestava ali kvaliteta krme lahko za posledico povečanje obremenitev okolja (povečanje objedanja naravne vegetacije in lupljenje drevja) ali celo povzroči prebavne motnje posamezne živali, se v načrtih predpisuje tudi dovoljena sestava krme, pri čemer je za določene namene krmljenja omejena zlasti količina močne škrobne krme, oziroma obvezna sestavina sočne krme v strukturi ponudbe krme.

V osrednjem življenjskem območju rjavega medveda je pri krmljenju divjadi potrebno upoštevati tudi predpise, ki urejajo krmljenje medveda. Pri krmljenju je potrebno upoštevati medvrstne odnose med živalskimi vrstami, vključno z zavarovanimi in še posebej ogroženimi vrstami (gozdne kure). Krmljenje nekaterih vrst divjadi (divji prašič, lisica, kuna belica) ima v habitatih gozdnih kur zaradi plenilstva med vrstami dodatne negativne posledice na te vrste.

Pri nekaterih vrstah divjadi (lisica, kuna belica), ki jih krmimo s stranskimi živalskimi proizvodi, je potrebno upoštevati predpise s področja veterine.

Vrste krmljenja:

Po namenu krmljenja ločujemo zimsko, preprečevalno in privabljalno krmljenje.

Zimsko krmljenje se izvaja z namenom zmanjšanja pritiska divjadi na naravne prehranske vire in tvorbe energijske rezerve v času prehranske ožine. S tem ukrepom se divjad v obdobju leta, ko nastopi prehranska ožina prostorsko zadržuje v predelih zimovališč. Pri mali divjadi je namenjeno povečanju prehranske ponudbe tudi izven zimskega obdobja ter s tem preživetju posameznih osebkov oz. skupin divjadi, ki imajo kot skupni učinek povečevanje številčnosti te divjadi.

Zimsko se krmi naslednje vrste divjadi:

- Navadni jelen
- Mufon
- Mala divjad (fazan, poljska jerebica, poljski zajec, raca mlakarica)

Preprečevalno krmljenje se izvaja le za divjega prašiča v časovno omejenem vegetacijskem obdobju, kar bo opredeljeno z letnimi načrti LUO, z namenom zadrževanje živali v predelih, kjer so manjše možnosti nastanka škod na kmetijskih površinah.

Privabljalno krmljenje se izvaja z namenom privabljanja divjadi zaradi odstrela. Privabljalno se krmi naslednje vrste divjadi:

- Navadni jelen
- Muflon
- Divji prašič
- Lisica
- Kuna belica
- Kuna zlatica

Namensko krmljenje srnjadi, gamsa in kozoroga, razen v izjemnih razmerah, ni dovoljeno. Izjemoma, le ob posebnih (izjemnih) vremenskih razmerah ali pri naravnih katastrofah se lahko krmi ostale vrste divjadi (srna, gams, alpski kozorog). V primeru izjemnih zimskih razmer (dolgotrajnejša visoka in pomrzljena snežna odeja), je dovoljeno krmljenje naštetih vrst divjadi le v predelih, kjer je na večjih površinah s prehranskega vidika osiromašeno življenjsko okolje teh vrst. Oceno izrednih razmer, ki bi opravičevale izjemno zimsko krmljenje naštetih vrst divjadi opravi upravljavec lovišča samostojno ter o tem z vlogo (opis izrednih razmer, kraj oz. območje potrebnega krmljenja, čas, vrsta divjadi) pisno obvesti OE ZGS. Soglasje (pozitivno ali negativno) k začetku krmljenja izda pristojna OE ZGS pisno ter o tem obvesti tudi lovsko inšpekcijo. Pred izdajo dovoljenja za krmljenje morajo biti izvedeni ukrepi povečevanja prehranske ponudbe z naravno hrano (posek drevja in grmovja za objedanje, pluženje). Povečevanje prehranske ponudbe, z ukrepi omogočanja prehrane z naravno hrano (posek drevja in grmovja za objedanje, pluženje) je dovoljeno in v ostrejših zimski razmerah priporočljivo, zato se jih nikjer v Sloveniji ne omejuje.

Vrste, količina in sestava krme:

Vrste krme so obravnavane s stališča energijske vrednosti, vsebnosti vode ter izvora po naslednjih skupinah:

- močna škrobna krma (koruza, žita, kostanj, želod, briketi s hrano rastlinskega izvora),
- sočna krma (okopavine, tropine, sadje),
- voluminozna krma (seno, vejniki, travna silaža, koruzna silaža, pesni rezanci) in
- krma živalskega izvora v skladu z veterinarskimi predpisi.

Vse ostale vrste krme, razen zgoraj navedenih, za krmljenje parkljaste divjadi niso dovoljene.

Krmljenje rastlinojede parkljaste divjadi – splošne usmeritve

Količina močne škrobne krme za zimsko krmljenje rastlinojede vrste divjadi (navadni jelen, damjak, muflon) naj bo v najnižjem deležu, praviloma ne sme presegati 10 % delež v skupni količini (po masi) krme. Na istem krmišču, namenjenem zimskemu krmljenju rastlinojede parkljaste divjadi mora biti struktura krme v sledečih deležih – močna škrobna krma do 10 %, sočna krma do 30 %, voluminozna krma vsaj 60 %. Odstopanja od navedene strukture krme za rastlinojedo parkljasto divjad v času zimskega krmljenja so le v smislu vzdrževanja pasišč s košnjo in naknadnim sušenjem sena, ko je tega dovoljeno samostojno zložiti v jasli.

Priporočljivo je, da je ob zimskem krmljenju parkljaste divjadi močna škrobna krma na razpolago le v jesenskih mesecih (oktober, november, december), sočna in voluminozna krma pa v celotnem obdobju krmljenja.

Količine položene krme naj bodo dejansko odvisne od naravne ponudbe hrane (gozdni obrod kostanja, hrasta in bukve) v posameznem letu.

Intenzivnost zimskega krmljenja, izbira lokacij in števila krmišč ter stalnost krmišč v prostoru

Krmljenje divjadi, predvsem zimsko, lahko močno vpliva in preoblikuje migracijske značilnosti, prostorsko razporeditev in splošne vedenjske vzorce parkljaste divjadi, zlasti jelenjadi. Dolgotrajno krmljenje zmanjšuje njeno sezonsko migratornost in celoletna območja aktivnosti ter povečuje njene celoletne in zlasti zimske gostote v neposredni okolici krmišč. Vse naštetito lahko vpliva na:

- akutno povečanje poškodb in škod na mladju v okolici krmišč pri čemer vplivno območje povečanih poškodb znaša okoli 500 metrov okoli krmišč,
- prevelike splošne obremenitve gozdov ob krmiščih, kar se odraža v padcu vrstne pestrosti, izginjanju rastlinskih in živalskih vrst in degradaciji ekosistemov,
- povečani zaparazitiranosti in obolelosti jelenjadi in slabšanju njenega telesnega stanja (manjša telesna masa in slabše trofeje) zaradi lažjega prenosa bolezni med osebki in povečano znotrajvrstno tekmovalnostjo,

- potencialno olajšanega prenosa bolezni s prostoživečih na domače živali.

V izogib naštetim negativnim dejavnikom krmljenja priporočamo, da se lokacije zimskih krmišč v času dosledno menjavajo in naj isto krmišče ne bo nepretrgoma v uporabi več kot 10 let. Krmljenje samo po sebi ne zmanjšuje poškodb gozdnega mladja in drevja zaradi lupljenja, pač pa je mogoče z njim divjad odtegniti v predele, kjer so poškodbe manj problematične. Zato naj bodo lokacije krmišč določene ob upoštevanju zgradbe gozdov in gozdnogospodarskih ter gozdnogojitvenih ciljev - s krmišči se je treba izogibati obsežnejšim delom sestojev, ki so ali bodo v naslednjem desetletju v obnovi in sestojem, kjer so zaradi specifične drevesne zgradbe težave z obnovo večje. Tudi sicer priporočamo, da se zimsko krmljenje izvaja po kritični presoji pozitivnih in negativnih učinkov na individualni ravni. V splošnem je treba obseg krmljenja pri vseh vrstah divjadi postopno zmanjševati in krmljenje na območjih, kjer se ga doslej še ni uporabljalo, dovoliti le v primerih in na konkretnih lokacijah in območjih, ko njegovi pozitivni učinki odtehtajo negativne. Na območjih, kjer se ukrep že dlje časa izvaja, pa naj bodo vse spremembe postopne. Morebitna nagla ukinitvev krmljenja na območju z dolgo tradicijo rabe tega ukrepa, bi namreč lahko vodila v velike poškodbe gozda in tudi poslabšanje telesnega stanja ter celo pogine na krmo habituiranih živali.

Gostota krmišč:

Zaradi preprečitve prekomernega krmljenja parkljaste divjadi, gostitve divjadi na neprimernih lokacijah, neželenih migracij divjadi ali krmljenja, ki bi imelo za posledico zmanjševanje vpliva naravne selekcije med divjadjo, se določi tako količina kot tudi struktura krme, oziroma število krmišč.

Število krmišč za malo divjad in male zveri ni omejeno.

Kataster krmišč:

Kataster krmišč v lovsko upravljavskem območju je popis (vključno s kartnim gradivom) lokacij vseh krmišč, ki so pri upravljanju z divjadjo v danem trenutku strokovno ter okoljsko sprejemljiva in dopustna. V katastru krmišč so opredeljene natančne lokacije krmišč po posameznih loviščih, ciljna živalska vrsta katero se krmi, namen krmljenja, tip krmišča ter vrste in količine krme.

Zavod za gozdove Slovenije v sodelovanju z upravljavci lovišč in lovišč s posebnim namenom ter območnim združenjem upravljavcev lovišč (OZUL) izdelava in vodi kataster krmišč v lovsko upravljavskem območju. Na predlog upravljavca lovišča/LPN ter po strokovni presoji ZGS se kataster lahko spremeni ali dopolni.

V katastru krmišč se vodijo lokacije za sledeče vrste krmišč in načine krmljenja na krmiščih:

- krmišča za zimsko krmljenje navadnega jelena in muflona
- krmišča za privabljalo krmljenje navadnega jelena in muflona, kjer se poleg sočne krme polaga še ostale vrste krme
- krmišča za preprečevalno krmljenje divjih prašičev
- krmišča za privabljalo krmljenje divjih prašičev

Kataster krmišč je sestavni del načrtov upravljanja z divjadjo. Del vsebin iz katastra krmišč mora biti sestavni del letnega lovsko upravljavskega načrta LUO za konkretno koledarsko/lovsko/načrtovalsko leto, predvsem so to: kriteriji, pogoji in načini krmljenja (podrobnejša navodila) za vrste parkljaste divjadi, ter tudi dovoljene maksimalne količine krme (kjer so le te omejene), kar velja tudi za krmišča za katera se ne vodi katastra. V načrtih LUO morajo biti opredeljene (navedene) tudi lokacije krmišč za posamezne vrste divjadi.

Posebej za Triglavsko LUO veljajo slede smernice glede števila krmišč: Število krmišč na katerih se izvaja lov je po loviščih omejeno praviloma na eno krmišče na vsakih začetih 500 ha površine lovišča. V loviščih z večjo koncentracijo muflona so lahko krmišča enkrat gostejša. To so predvsem krmišča, kjer se polaga močno krmo, predvsem koruzo. Ta krmišča so praviloma bolje opremljena z avtomatskimi krmilniki, zaprtimi prežami itd. V to kategorijo krmišč ne sodijo krmišča, ki so založena s senom, ki napade pri vzdrževanju travnatih površin, senene kopice in podobno.

Krmne njive naj postanejo pogostejše oblika dodatne ponudbe hrane za vse vrste rastlinojedov. Z krmnimi njivami zmanjšamo pritisk divjadi na gozd. Krmne njive naj začno obdelovati lovišča, kjer so zastopani tako jelenjad, kot srnjad in mufloni, pa tudi druga lovišča z vsaj polovičnim deležem gozda v

lovišču. Postopno se ukinja zasaditev krmnih njiv z tujimi invazivnimi vrstami, kakor je na primer topinambur. Letni obseg zasajenih krmnih njiv naj tudi v bodoče ostane vsaj 2 ha.

Smernice krmljenja za posamezno vrsto divjadi so sledeče:

Srna:

Krmljenje srnjadi, razen v izjemnih primerih, ni dovoljeno.

V primeru izjemnih zimskih razmer (dolgotrajnejša visoka snežna odeja), je dovoljeno krmljenje srnjadi le v predelih, kjer je na večjih površinah s prehranskega vidika srnjadi osiromašeno življenjsko okolje, a je tudi v tem primeru dovoljeno krmljenje samo s kombinacijo krme (sočna, močna in voluminozna krma) in ne zgolj samo z eno od teh. Oceno izrednih razmer, ki bi upravičevale izjemno zimsko krmljenje srnjadi, opravi upravljavec lovišča samostojno ter o tem z vlogo (opis izrednih razmer, kraj oz. območje potrebnega krmljenja, čas) pisno obvesti OE ZGS. Soglasje (pozitivno ali negativno) k začetku krmljenja izda pristojna OE ZGS pisno ter o tem obvesti tudi lovsko inšpekcijo. Pred izdajo dovoljenja za krmljenje srnjadi morajo biti izvedeni ukrepi povečevanja prehranske ponudbe srnjadi z ukrepi omogočanja prehrane srnjadi z naravno hrano (posek drevja in grmovja za objedanje, pluženje). Povečevanje prehranske ponudbe srnjadi, z ukrepi omogočanja prehrane srnjadi z naravno hrano (posek drevja in grmovja za objedanje, pluženje) je dovoljeno in v ostrejših zimski razmerah priporočljivo, zato se jih nikjer v Sloveniji ne omejuje.

Z namenom zmanjšanja povoza srnjadi je izjemoma v bližini prometnic z močno povečanim povozom srnjadi v zimskem času za kratek čas (največ 1-2 tedna) dovoljeno t.i. prestrezno krmljenje (»intercept feeding«), s katerim zmanjšamo potrebo po približevanju (prehranjevanju) srnjadi na brežinah cest. Tovrstno prestrezno krmljenje je mogoče dovoliti le, če so izpolnjeni naslednji pogoji:

- dolgotrajna ali visoka snežna odeja;
- zaznana pogosto prehranjevanje srnjadi na brežini ceste;
- registrirano večje število povežene srnjadi v dotičnem lovišču v času te zime (>3 po 1.12.);
- krmljenje se izvaja v pasu 300-500 m od problematičnega/ih odseka/ov cest(e).

Za pridobitev dovoljenja za prestrezno krmljenje veljajo enaki pogoji kot za izjemoma dovoljeno zimsko krmljenje srnjadi (podana pisna informacija z vlogo na ZGS s strani upravljavca, izdano soglasje s strani OE ZGS ter obveščanje lovske inšpekcije). Pred izdajo dovoljenja morajo biti predhodno vzpostavljeni ukrepi dostopa srnjadi do naravnih prehranskih virov (pluženje visokega snega do robidovja in ostalih virov naravne hrane,...).

Navadni jelen:

Zimsko krmljenje se izvaja v območjih povečanih gostitev jelenjadi v zimskem obdobju – zimovališčih/mirnih conah. Zimsko krmljenje se lahko izvaja tudi na področjih, kjer želimo jelenjad privabiti in zadržati z namenom razbremenitve vpliva jelenjadi na življenjsko okolje v nekem drugem okolju. Pri postavitvi lokacij krmišče se upošteva tudi prisotnost in vpliv velikih plenilcev, predvsem volka. Odstrel na teh krmiščih ni dovoljen.

V robnih populacijskih območjih je dovoljeno zgolj privabljalno krmljenje jelenjadi za namen lažje izpolnitve načrta odzema, izjeme se določijo v letnih načrtih LUO. V »območjih skupin jelenjadi« in v »območjih brez jelenjadi« (prisotnost jelenjadi tam ni zaželeno) ni dovoljeno nobeno krmljenje jelenjadi. Povečevanje številčnosti jelenjadi v LUO ne sme biti vzrok za intenzivno uvajanje krmljenja na področja, kjer jelenjadi in krmljenja do sedaj ni bilo.

Sestava krme za zimsko krmljenje jelenjadi:

- močna škrobna krma (koruza, žita, kostanj, želod) v deležu do 10 %,
- sočna krma (okopavine, tropine, sadje) v deležu do 30 %,
- voluminozna krma (seno, vejniki, silaža, pesni rezanci) v deležu najmanj 60 %.
- pri krmljenju z močno škrobno krmo in voluminozno krmo mora biti na krmišču divjadi stalno na razpolago tudi sočna krma

Priporočljivo je, da je močna krma jelenjadi na razpolago le v jesenskih mesecih (oktober, november, december), sočna in voluminozna krma pa še v zimskih in spomladanskih mesecih. Količina skupaj položene sočne in grobo vlaknate krme v ustreznem razmerju ni omejena, količine položene krme naj bodo odvisne od naravne ponudbe hrane. Krmljenje samo z močnimi škrobnimi krmili na posameznih

krmiščih ni dovoljeno, pač pa mora biti jelenjadi na voljo na istem krmišču v priporočenem obdobju (oktober – december) strukturno vsa potrebna krma (močna, voluminozna, sočna), oziroma vsaj voluminozna in sočna v ustreznem razmerju.

Gostota krmišč za zimsko krmljenje jelenjadi je definirana upošteva gostoto odvzema jelenjadi oz. uvrstitvijo lovišča v osrednje populacijsko območje. Dovoljeno je 1 krmišče na začelih 1.000 – 1.500 ha lovne površine lovišča oz. LPN, katerega del spada v osrednje populacijsko območje jelenjadi.

Pri zimskem krmljenju je glede na število jelenjadi, ki prihaja na določeno krmišče potrebno z razporeditvijo krme omogočiti, da vse živali istočasno pridejo do položene krme.

Privabljalno krmljenje se izvaja s ciljem olajšanega opazovanja in odstrela jelenjadi. Tu je odstrel dovoljen. Privabljalno krmljenje jelenjadi se lahko izvaja le v času lovne dobe na jelenjad.

Pri privabljalnem krmljenju je dovoljeno zalagati največ 1 krmišče na 500 ha lovne površine lovišča oz. LPN, pri čemer je na posameznem krmišču dovoljeno dnevno položiti skupno največ 50 kg krme, od tega količina močne krme, ki je dnevno dostopna jelenjadi, ne sme presegati 5 kg. V načrtih LUO se lahko določijo dodatne omejitve površin za lovišča, glede na dejanske razmere v LUO (npr. majhna gostota odvzema, prepletene travniške površine v gozdu ipd).

Muflon:

Zimsko krmljenje muflona je dovoljeno v času zimskih razmer, ki so podrobneje opredeljena z letnimi načrti LUO. Krmimo ga s kombinacijo močnih, sočnih in voluminoznih krmil. Priporočljivo je, da je močna krma v maksimalnem deležu do 10 %, muflonu na razpolago predvsem v poznih poletnih in jesenskih mesecih (oktober – december). Količina sočne in grobo vlaknate krme ni omejena, količine položene krme naj bodo odvisne od naravne ponudbe hrane. Krmljenje samo z močnimi škrobnimi krmili na posameznih krmiščih ni dovoljeno, pač pa mora biti na voljo na istem krmišču strukturno vsa potrebna krma (močna, voluminozna, sočna). Struktura krme je praviloma v enakem razmerju, kot za zimsko krmljenje navadnega jelena. Odstrel na teh krmiščih ni dovoljen.

Privabljalno krmljenje muflona je namenjeno privabljanju te vrste divjadi z namenom odstrela. Za doseganje učinka privabljanja so na krmišču potrebne in priporočene le minimalne količine krme, ki opravljajo funkcijo privabljanja muflonov. Privabljalno krmljenje se lahko izvaja v času lovne dobe. V kolikor se za privabljalno krmljenje polaga le sočna krma, se takšno krmišče ne upošteva kot krmišče, katerega je potrebno voditi v katastru lovišč, mora pa biti lokacija opredeljena v letnem načrtu lovišča oz. lovišča s posebnim namenom. Na privabljalnem krmišču je lahko divjadi dostopno največ do 5 kg močnih vrst krme (briketov, žit ali koruze) na dan.

Gams in Kozorog:

Gams in kozorog posebnega krmljenja ne potrebujeta, mogoče izjemoma v zelo hudih zimah z visoko snežno odejo. V tem primeru pride v poštev krmljenje s senom oziroma na krmiščih, ki so založena s senom kot produktom košnje bližnjih košenic.

Divji prašič:

Zimsko krmljenje divjega prašiča je na celotnem območju LUO prepovedano.

Preprečevalno krmljenje divjega prašiča je dovoljeno zgolj v loviščih, kjer povprečni letni odzem divjega prašiča v zadnjih treh letih dosega 5 ali več kosov. Preprečevalno krmljenje je v ustreznih razmerah strnjenih gozdov in primerne oddaljenosti od kmetijskih površin, namenjeno odvrčanju tropov divjih prašičev od kmetijskih kultur, pri čemer se priporoča tudi krmljenje z beljakovinsko hrano na osnovi žit (soja, rastlinske beljakovine,...). Priporočeno obdobje izvajanja preprečevalnega krmljenja je od začetka junija do konca oktobra, izjemoma za konkretna lovišča v primeru večletnega pojavljanja škod tudi prej. Podroben časovni termin izvajanja preprečevalnega krmljenja z letnim načrtom lovišča opredeli upravljavec lovišča. Lovišče sme praviloma imeti le eno preprečevalno krmišče na začetnih 1.000 ha gozdne površine, pri določanju primernosti lokacij se upošteva tudi strnjenost gozdnega kompleksa (gozdne krajine). Preprečevalno krmišče mora biti oddaljeno

praviloma vsaj 500 m od zunanje meje gozdnega kompleksa z negozdno krajino. Lov na teh krmiščih je prepovedan.

Privabljalno krmljenje divjih prašičev je prvenstveno namenjeno opazovanju ter lažjemu izvrševanju odstrela. Za doseganje učinka privabljanja so na krmišču potrebne in priporočene le minimalne količine krme, ki opravljajo funkcijo privabljanja divjih prašičev. Privabljalno krmljenje divjega prašiča se lahko izvaja vse leto. Divjadi naj bo dnevno dostopno na privabljalnem krmišču največ do 2 kg ustrezne vrste krme (žit ali koruze). Termin založenosti (v letu) je v pristojnosti upravljavca lovišča. Gostota in lokacije privabljalnih krmišč se glede na obseg problematike upravljanja z divjim prašičem (gostota odvzema, problematika škod...) in značilnosti lovsko upravljavskega območja (delež in razdrobljenost gozdov...) podrobneje določi v načrtih LUO. Krmišča so praviloma lahko locirana po eno na vsakih 200-600 ha gozdne površine. Pri tem je potrebno zagotoviti, da so mesta privabljalnega krmljenja divjega prašiča zadosti oddaljena od krmišč, kjer se izvaja preprečevalno krmljenje. Med seboj morajo biti oddaljena vsaj 300 m.

Za krmo je priporočljivo uporabljati vse vrste žit in koruze. Priporočeno je le krmljenje na način, da je krma na krmiščih dostopna predvsem divjemu prašiču (npr: krmni valj, polaganje krme v tla, prekrivanje krme, ...) in ne ostali divjadi (srnjadi).

Krmljenje divjega prašiča se v osrednjem in robnem življenjskem prostoru rjavega medveda omeji skladno z določili Strategije upravljanja z rjavim medvedom v Sloveniji.

V habitatih divjega petelina in ruševca krmljenje divjega prašiča ni dovoljeno. Krmljenje divjega prtašiča ni dovoljeno nad 1.500 metri nadmorske višine.

Krmne njive za divje prašiče so zaželeno v smislu preprečevanja škod na kmetijskih površinah.

Pridelovalne njive so dovoljene z namenom pridelave krme za privabljalna oz. preprečevalna krmišča v obdobju po spravilu pridelkov.

Mala poljska divjad:

Zimsko krmljenje male poljske divjadi je dovoljeno v vseh loviščih, upoštevajoč pri tem prisotnost posamezne vrste. Kljub temu, da je krmljenje male poljske divjadi smiselno in potrebno izvajati tudi izven zimskega obdobja, se krmljenje v smislu biotehniških del opredeljuje med zimsko krmljenje. Krmljenje mora biti izvajano z vrsto krme in na način, ki je v največji možni meri prilagojena vrsti divjadi katero se krmi (poljski zajec, fazan, poljska jerebica, raca mlakarica). Pri krmljenju z močno škrobno krmo mora biti le ta položena tako, oziroma zaščitena s tehničnimi objekti (nadkritje, lese), da se prepreči, da bi pretežni del krme zaužila srnjad. Lokacije krmljenja male poljske divjadi se ne upoštevajo kot krmišče, katere se vodi v katastru krmišč, mora pa biti lokacija opredeljena v letnem načrtu lovišča oz. lovišča s posebnim namenom. Male poljske divjadi se na krmiščih ne lovi.

Male zveri:

Krmljenje malih zveri (lisica, kuna belica) ima izključno značaj privabljalnega krmljenja z namenom lova. Izvaja se s krmo živalskega izvora ter s krmo rastlinskega izvora (sadje). Krmljenje mora biti izvajano na način, ki je skladen z veterinarskimi predpisi o ravnanju s stranskimi živalskimi proizvodi. Malih zveri ne krmimo v območjih habitatov gozdnih kur.

6.6.6 Polaganje soli

Polaganje soli ostane tudi v bodoče biotehniški ukrep v loviščih in sicer ne v večji količini, kakor je bilo povprečje preteklih petih let, to je okoli 10.000 kg soli letno. V gozdnih predelih s poudarjeno obnovo, postavljanje solnic ni dovoljeno, razen z dovoljenjem lastnika in ZGS. Solnic se ne postavlja v bližino območij naravnih vrednot, na območja naravovarstveno najpomembnejših tipov, v ožja zavarovana območja in v dele širših zavarovanih območij s strožjim varstvenim režimom. Izjemoma je tudi na teh območjih možna začasna postavitev. V letnih načrtih LUO se podajo usmeritve za konkretno prostorsko razporeditev. Upoštevati je potrebno usmeritve za naravne vrednote, kje se solnice lahko postavljajo. Upoštevati je potrebno 50 m odmik od hidroloških naravnih vrednot in mokrišč.

V predelih LUO, kjer so gamsje garje pogostejše, oziroma se pojavljajo več let zapored, postavljanje solnic ni dopustno, zlasti to velja za osrednji del TNP, kjer se izvaja le sanitarni odstrel v skladu z usmeritvami za prvo varovano območje TNP. Predele, kjer se solnic ne postavlja zaradi pogostejše prisotnosti garij, se opredeli v letnih načrtih LUO.

7 UPRAVLJANJE S POSAMEZNI MI VRSTAMI DIVJADI

7.1 SPLOŠNI DEL

Prostorski okvir obravnave

Praviloma osnovni prostorski okvir načrtovanja za populacije posameznih vrst divjadi predstavlja zaokroženo lovsko upravljavsko območje. Zaradi morebitnih naravnih ali umetnih ločnic, razlik v gostotah posameznih vrst divjadi, različnega okolja ali znanih medvrstnih odnosov z ostalimi živalskimi vrstami, je marsikje smiselna dodatna obravnava po notranjih »ekoloških enotah« – v okviru skupin lovišč ali izjemoma po posameznih loviščih znotraj LUO. Kjer je moč natančneje določiti območje populacijske razširjenosti za posamezno vrsto, je le-ta obravnavana znotraj konkretnega populacijskega območja. V Triglavskem LUO populacije obravnavamo v dveh manjših ekoloških enotah kot je opisano v nadaljevanju načrta.

Za lovsko upravljavska območja oz. posamezne »ekološke enote« se na podlagi analiz podatkov določijo stanje, cilji, usmeritve in ukrepi, ki upoštevajo dejansko stanje v populacijah divjadi in njihovem življenjskem okolju ter zeleno smer razvoja. Izhajajoč iz teh specifičnosti posameznih LUO ali delov LUO so možna tudi odstopanja od zapisanih določil v teh navodilih, ki morajo biti v lovsko upravljavskih načrtih podrobneje pojasnjena.

Upravljanje v preteklem desetletnem oz. petletnem obdobju

Upravljanje s populacijami posameznih vrst divjadi ocenjujemo na podlagi podatkov preteklega desetletnega (dolgoročni načrti LUO) oz. petletnega (letni načrti LUO) obdobja:

- Stopenj uresničevanja načrtovanih usmeritev in ukrepov za posege v populacijo, s poudarkom na številu in strukturi,
- Izgub po višini, strukturi, vzrokih ter trendih izgub,
- Gibanjih telesnih mas pri parkljasti divjadi in mas rogovja pri samcih iz družine jelenov (srnjak, navadni jelen, damjak),
- Primernosti načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja,
- Stanju in ukrepih v življenjskem okolju,
- Drugih kazalnikov v populacijah divjadi, kot so npr. velikosti/dolžine čeljusti ali stopnja oplojenosti samic zlasti mlajših starostnih razredov pri parkljasti divjadi.

V realizacijo načrta odvzema se pri parkljasti divjadi poleg odstrela štejejo vse z materialnimi dokazi (čeljust, rogovje) dokumentirane izgube. V primerih, kjer materialnega dokaza zaradi popolnega uničenja trofeje in/ali čeljusti ni možno predložiti ali kjer lahko odvzem materialnega dokaza zaradi stanja kadavra pomeni tveganje za zdravje lovca, je dovolj tudi uradni zaznamek (zapisnik) odgovornih oseb lovske organizacije in drugih (VURS, Veterinarska fakulteta, Policija,...), ob hkratnem obveznem kronološkem vpisu v evidenčno knjigo odstrela in izgub velike divjadi. Pri mali divjadi in ostalih vrstah divjadi se v realizacijo štejejo poleg odstrela vse dokumentirane izgube, ki so kronološko vpisane v evidenčno knjigo odstrela in izgub male divjadi, razen v kolikor predpisi ne določajo drugače.

Ocena stanja populacije

Stanje posameznih vrst populacij ocenimo na podlagi:

- Trenda številčnosti populacij in ocene prostorske razporeditve, katere ugotavljamo z različnimi metodami (kontrolna metoda, radiotelemetrija, genetske raziskave, sistematična štetja,...),
- Spolne in starostne strukture ter prirastka,
- Zdravstvenega stanja,
- Medsebojnih vplivov z ostalimi vrstami in usklajenosti z okoljem,
- Trenda škod na kmetijskih kulturah in objedenosti gozdnega mladja,
- Upoštevanja abiotičnih dejavnikov (zlasti klimatskih, npr. dolžina in ostrina zim, ekstremne suše...).

Cilj upravljanja s populacijo

Posamezne cilje upravljanja s populacijami vrst divjadi z namenom optimizacije prirastka, večnamenskih koristi in vlog divjadi opredelimo z:

- Želenim trendom številčnosti z relativno ciljno gostoto in prostorsko razporeditvijo
- Ciljno starostno, spolno in kakovostno strukturo
- Ciljnim razmerjem z ostalimi populacijami prostoživečih živalskih in rastlinskih vrst
- Ciljnim stanjem življenjskega okolja glede bivalnih in prehranskih razmer (predhodno poglavje)

Pri tem sledimo splošnemu cilju, ki opredeljuje za vse vrste divjadi stabilno, vitalno (viabilno) populacijo naravne spolne in starostne strukture, ki mora biti usklajena z okoljem in s populacijami drugih vrst divjadi ter zavarovanimi živalskimi vrstami, pri čemer še posebno pozornost namenjamo vrstam divjadi z negativnimi populacijskimi trendi. Vsem populacijam divjadi mora biti zagotovljen ustrezen nadaljnji razvoj, pri čemer je primerno izražen tudi cilj trajne gospodarske rabe teh vrst. Na območjih z velikimi zvermi se poudari pomembnost ohranjanja rastlinojedov kot prehranskega vira velikih zveri.

Glede na gostoto populacij posamezne vrste divjadi in njihovega vpliva na okolje ter odnosa do drugih živalskih vrst se lahko odločimo za:

ohranitev trenutne številčnosti	0
povečanje trenutne številčnosti	+
zmanjšanje trenutne številčnosti	-

ali pa za izhodiščno starostno in spolno strukturo, ki jo prožno prilagajamo glede na dejanske razmere v populacijah in njihovem okolju.

Cilji upravljanja s posameznimi vrstami se ne nanašajo na prvo varstveno območje TNP. Tu je razvoj populacij prepuščen naravnemu razvoju in ga ne usmerjamo. Delno lahko vplivamo na populacije v tem območju z intenzivnejšim gospodarjenjem v drugem in tretjem varstvenem območju (primer muflon in jelen).

Usmeritve za upravljanje

Usmeritve za posamezne vrste populacij smiselno opredelimo z naslednjimi vsebinami:

- Usmeritev za določitev ukrepov v populaciji v celotnem LUO ali po posameznih delih LUO,
- Usmeritev za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja populacije,
- Usmeritev za ohranitev in nego habitatov v gozdnem in negozdnem prostoru, ter izboljšanje življenjskih (bivalnih in prehranskih) razmer,
- Usmeritev za preprečevanje škod od in na divjadi.

V primerih populacij vrst divjadi s povečanim arealom aktivnosti (navadni jelen, damjak, muflon, divji prašič), ki presegajo meje LUO mora biti načrtovanje upravljanja z njimi med posameznimi LUO medsebojno usklajeno. Izvajanje načrta odvzema posameznih vrst divjadi je ukrep varstva in upravljanja populacij divjadi.

Starostni in spolni razredi pri parkljasti divjadi

Starostni in spolni razredi (kategorije) so za vsako vrsto parkljaste divjadi opredeljeni posebej. Pri ostalih vrstah divjadi ta ločitev na kategorije ni potrebna in ni smiselna.

Za prehod v višji starostni razred pri parkljasti divjadi, razen pri divjem prašiču, se upošteva datum 1. april. Pri parkljasti divjadi se za ugotavljanje in oceno starosti uporablja metoda okularne ocene razvitosti (menjave) in obrablenosti zobovja, ki jo opravi Komisija za oceno odstrela in izgub v LUO. Pri divjem prašiču se za prehod v višji starostni razred upošteva okularna ocena dejanske starosti v mesecih na podlagi pregleda razvitosti zobovja. Ocena komisij(e) v LUO glede določitve starosti za vpis v bazo podatkov je dokončna. V primerih, ko komisija pri oceni starosti odvzete divjadi ni enotna, se lahko pred svojo suvereno in dokončno odločitvijo posvetuje s predstavnikom ali komisijo upravljavca lovišča.

Višina in prostorska razdelitev odvzema

Višino in prostorsko razdelitev odvzema v prostorskem območju obravnave določamo praviloma na podlagi ocene stanja, opredeljenih s kontrolno metodo v najširšem pomenu besede in določenih ciljev usmerjanja populacije. Načrtovano število in strukturo odvzema posamezne vrste divjadi se z letnimi načrti določi za LUO oziroma ožje prostorske enote, izjemoma tudi za posamezna lovišča.

Upoštevamo sledeče dejavnike (stanje in trende):

- Številčnost in prostorsko pojavljanje živalske vrste,
- Bioindikatorje,
- Realizacijo odvzema pri posamezni živalski vrsti v preteklih petih letih,
- Realizacijo odvzema pri posamezni živalski vrsti v preteklem letu,
- Zdravstveno stanje živalske vrste,
- Ugotovljene izgube,
- Škode v gozdu in na kmetijskih površinah ter
- Medvrstne odnose do drugih živalskih vrst in odnose znotraj vrste.

Višina odvzema je odvisna od cilja glede na relativno številčnost populacije in drugih kazalnikov njenega stanja. Vodilo pri upravljanju z vrstami parkljaste divjadi je ohranitev vitalnih, zdravih populacij, številčno usklajenih z okoljem ob hkratnem upoštevanju človekovih interesov in dejavnosti v okolju (lovstvo, kmetijstvo, gozdarstvo, promet...). Za doseg cilja je zato nujno doseganje dovolj visokega količinskega in strukturnega odvzema, ob hkratnem izvajanju izbirnega, t.i. kvalitativnega odstrela/odvzema. Iz populacije naj se pri mlajših kategorijah praviloma odstranjujejo podpovprečno telesno razviti osebk, varuje srednji starostni razred in zopet močnejše posega v starejše/prestarele osebk. Pogoji izbirnega odstrela so lahko opredeljeni v letnih načrtih LUO zgolj kot priporočila.

V območjih s prisotnostjo velikih zveri (medveda, volka in risa), se njihov vpliv na vedenje in številčnost parkljaste divjadi upošteva, tako v višini kot tudi starostni strukturi načrtovanega odvzema divjadi.

V načrtu so določena tudi dopustna odstopanja realizacije od načrtovanega odvzema pri posamezni vrsti divjadi. Realizacija dosežena v okviru dopustnih odstopanj šteje, da je načrt ustrezno realiziran. Odstopanja od načrtovanega odvzema, po višini in strukturi, še zlasti v starostnem razredu osebkov 2+ in starejši (prednostno srednji starostni razred - nosilci populacije, ki so različno oblikovani glede na vrsto divjadi) ter ne glede na to da so znotraj dopustnih odstopanj realizacije, morajo biti smiselno izravnana v načrtih naslednjih let, predvsem v prvem letu. Dinamiko odstrela z namenom izpolnitve načrtov se priporoča z letnimi načrti LUO.

Starostna in spolna struktura odvzema

Starostna in spolna razdelitev odvzema je odvisna od postavljenega cilja glede številčnosti in sestave populacije, ter ocene trenutne starostne in spolne strukture populacije posamezne vrste parkljaste divjadi. Spolna in starostna struktura načrtovanega odvzema ne sme imeti za posledico nenaravno strukturiranih populacij, ter mora stremeti k oblikovanju populacij s piramidalno strukturo in čim bolj naravno spolno strukturo, ki je v naravi sicer redko v razmerju 1:1, kar zlasti velja za starejšo divjad. To pa pomeni, da odvzem ne sme biti višji pri spolu, ki je v naravnih populacijah v manjšini.

Podobno kot pri višini odvzema, morajo biti tudi pri starostni in spolni strukturi določena dopustna odstopanja pri realizaciji. Realizacija dosežena v okviru dopustnih odstopanj v vseh starostnih in spolnih razredih (kategorijah) šteje, da je načrt ustrezno realiziran.

Časovna dinamika odvzema

Časovna dinamika odstrela kot glavnega vzroka odvzema je zapisana kot priporočilo za čim hitrejšo in pravilnejšo realizacijo. Tako po višini, kot po strukturi je opredeljena v nadaljevanju, v posebnem delu navodil, za vsako vrsto divjadi posebej.

Ostalo

Pri vseh vrstah divjadi presejanje realiziranega odvzema od načrtovanega prek meja dopustnih odstopanj, ki bi nastala kot posledica evidentiranih izgub določene vrste divjadi po končani lovni dobi na posamezno spolno in starostno kategorijo ali po izpolnitvi načrtovanega odvzema v posamezni spolni in starostni kategoriji, ne štejejo kot kršitev določil načrta.

Morebitni dodatni/drugi bioindikatorji za določitev stanja populacij divjadi, kot so opredeljeni s tem načrtom bodo v naslednjem obdobju veljavnosti dolgoročnega načrta uvedeni v prakso kot posledica sprememb podzakonskih predpisov ali medsebojnih dogovorov med znanstveno-raziskovalnimi ustanovami, lovskimi organizacijami v LUO in ZGS.

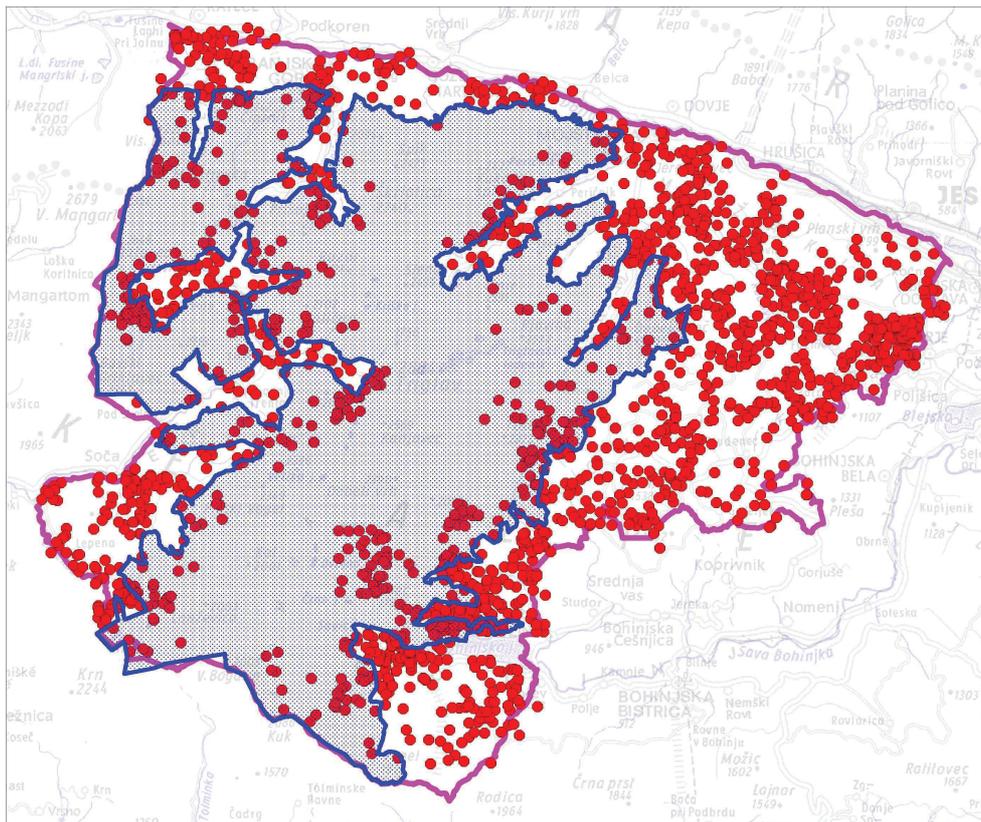
Ostale usmeritve za realizacijo odvzema so opredeljene v nadaljevanju za vsako vrsto posebej in sicer v posebnem delu navodil.

7.2 PROSTORSKI OKVIR OBRAVNAVE ZA VSE VRSTE DIVJADI IN SMERNICE ZA DELO V PRVEM VARSTVENEM OBMOČJU TNP

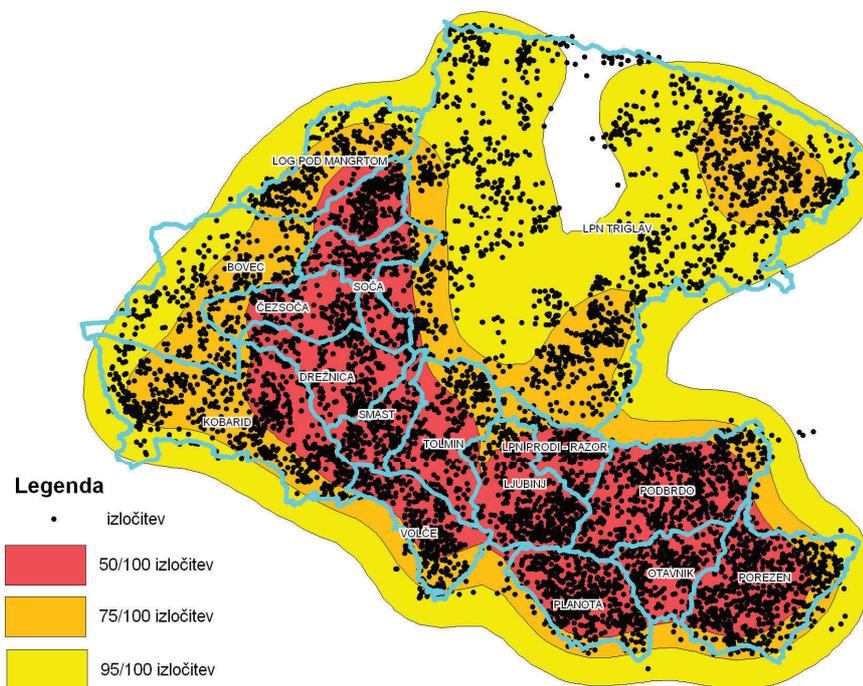
Lovne vrste divjadi obravnavamo ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor na lovni površini 81.544 ha in ločeno za LPN Triglav na lovni površini 26.801 ha. Vzrok zakaj ločujemo LUO na dve ekološki enoti leži v prvi vrsti v velikosti, pa tudi v geografski razmejitvi populacij. V geografskem smislu deljene populacije obravnavamo kot DEM populacije (gams). V nekaterih primerih, kot sta na primer jelenjad in muflon pa imamo dejansko opraviti z ločenimi populacijami. Iz slike v desetletju vse izločene parkljaste divjadi se tudi vidi, da je daleč večja gostota divjadi v prvi ekološki enoti. Nadaljnji vzrok zakaj je smiselno obravnavati divjad v dveh ekoloških enotah, je poudarjen naravovarstven pristop k obravnavanju vseh naravnih dobrin v LPN Triglav, kot sestavnemu del TNP.

V LPN Triglav je izločenih 31.488 ha površine prvega varstvenega območja (Zakon o TNP-1, Ur.l. RS št. 52/2010 z dne 30.6.2010). V prvem varstvenem območju je prepovedano loviti divjad (15. člen, 1. odstavek, 4. točka). Ne glede na določbo 4. točke je »zaradi preprečevanja pojava in širjenja nalezljivih bolezni ali ob porušenem naravnem ravnovesju zaradi prekomernega povečanja populacije ene vrste divjadi nad nosilno kapaciteto ekosistema, tako da so izkazani neugodni vplivi na druge živalske ali rastlinske vrste«, v prvem varstvenem območju dopustno odvezemati divjad iz narave na posebej za to določenih območjih (15. člen, 4. odstavek). Obseg območij ter vsebina in čas trajanja upravljavskega ukrepa za divjad se določijo v letnih načrtih Triglavskega LUO, ki jih pripravi ZGS na predlog upravljavca TNP po predpisih, ki urejajo divjad in lovstvo (15. člen, 5. odstavek).

Zaradi načrtovanja ukrepov v prvem varstvenem območju je LPN Triglav dolžan voditi evidenco odvzema divjadi v prvem varstvenem območju (15. revir z imenom »nelovno«). LPN Triglav vodi to evidenco že od vključno leta 2009 dalje. Število evidentiranih poginov je v prvem varstvenem območju zaenkrat majhno. Upravljavec LPN Triglav, TNP, ima pravico skladno s 5. odstavkom 15. člena zakona o TNP vsakoletno podati predlog za poseganje v prvem varstvenem območju, oziroma mora utemeljiti zakaj predloga ni podal.

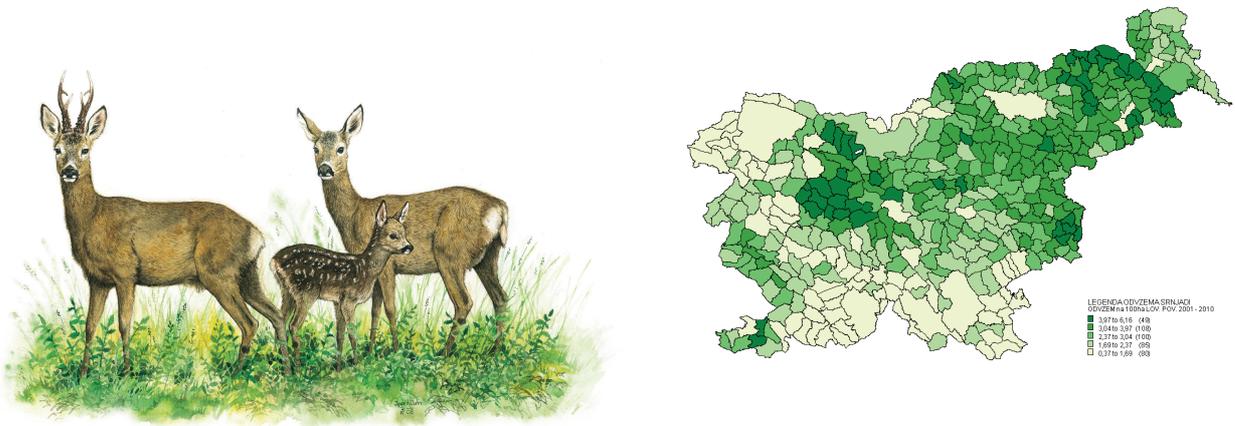
Slika 7.1: Prvo varstveno območje TNP znotraj LPN Triglav⁵

Slika 7.2: Prostorska porazdelitev odvzema temeljnih vrst divjadi 2001–2010

⁵ Na sliki je predstavljen poleg novega prvega varstvenega območja tudi odvzem divjadi pred uveljavitvijo zakona o TNP iz leta 2010 (2005–2009)

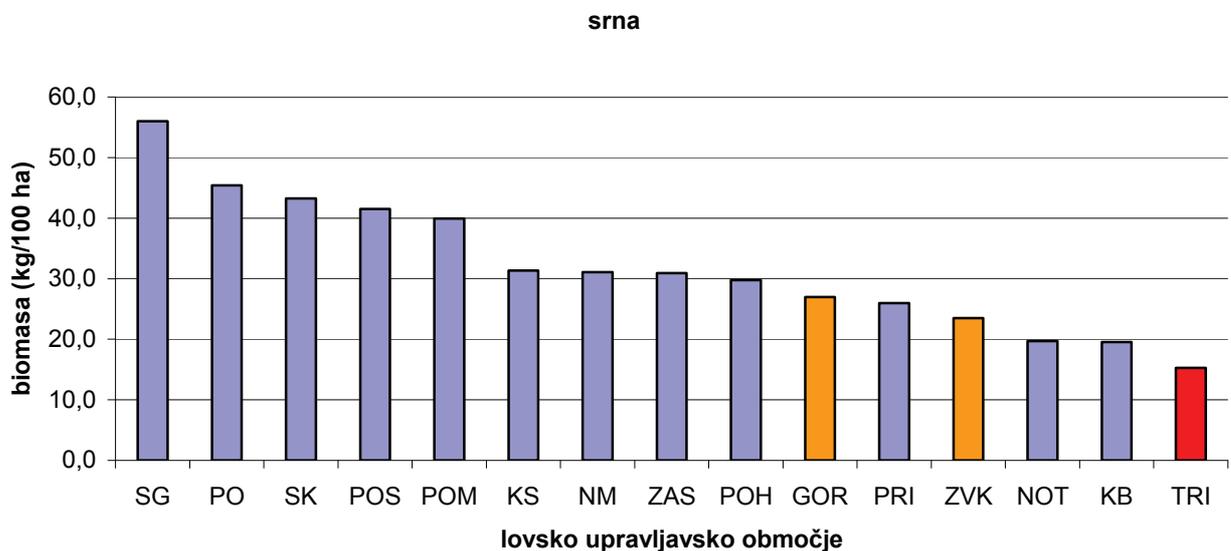
7.3 SRNA (CAPREOLUS CAPREOLUS L.)

Slika 7.3: Slika srne in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih

7.3.1 Prostorski okviri obravnave

Srno obravnavamo ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor na lovni površini 81.544 ha in ločeno za LPN Triglav na lovni površini 26.801 ha. Vzroki so podrobneje obrazloženi v poglavju 6.3. Gostota srnjadi je najnižja v slovenskem merilu, saj je na zadnjem 15. mestu med LUO. Obe mejni LUO imata višjo gostoto srnjadi. Kljub temu je srnjad z 28 % biomase v LUO po zastopanosti enakovredna gamsu z 22 % biomase in jelenu z 36 % biomase.

Grafikon 7.1: Mesto relativne biomase srne med LUO v Sloveniji

7.3.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi

Odvzem srne je znašal 95,9 % od načrta odvzema. Načrtovani odvzem je bil dosežen nad 90 % vsako leto v desetletju. Najnižje je bil načrt dosežen 90,9 % v letu 2001, najvišje 100,5 % v letu 2008. Delež srnjakov v odvzemu je znašal 52,5 %, delež srn 47,5 %. Odvzem mlade srnjadi, mladičev in

enoletnikov ne glede spol je dosegel 58,4 %. Delež srnjakov 2+ in starejših je znašal 24,2 %, delež srn 2+ in starejših je znašal 17,4 %. Spolna in starostna struktura odvzema je tekom desetih let dokaj konstantna. Opazen je rahel trend povečevanja odvzema 2+ srnjakov. Izgube predstavljajo 20,9 % odvzema. Delež nenaravnih izgub znaša 56,7 %, delež naravnih izgub dosega 43,3 %. Med izgubami prevladujejo povozi z 48,2 %, slede neznani vzroki z 28,1 % in bolezni z 11,3 %. Ostali vzroki izgub so manjši od 4 % po vzroku. Tudi izgube so tekom desetih let dokaj konstantne brez izrazitih trendov.

Biološki kazalniki

Telesne mase srnjakov in srn po vseh starostnih kategorijah in mase rogovja srnjakov 2+ ne izkazujejo izrazitejših trendov, katere bi lahko povezali s trendom gibanja populacije srnjadi oz. njeno gostoto/številčnostjo v območju. Test telesnih mas⁶ enoletnih osebkov, ločeno po spolu, v dveh primerjalnih petletnih obdobjih (2001–2005 in 2006–2010) prav tako pokaže, da med poprečnima telesnima masama v dveh obdobjih ne obstajajo značilne razlike ($p_{\text{moški}} = 0,203$; $p_{\text{ženski}} = 0,417$).

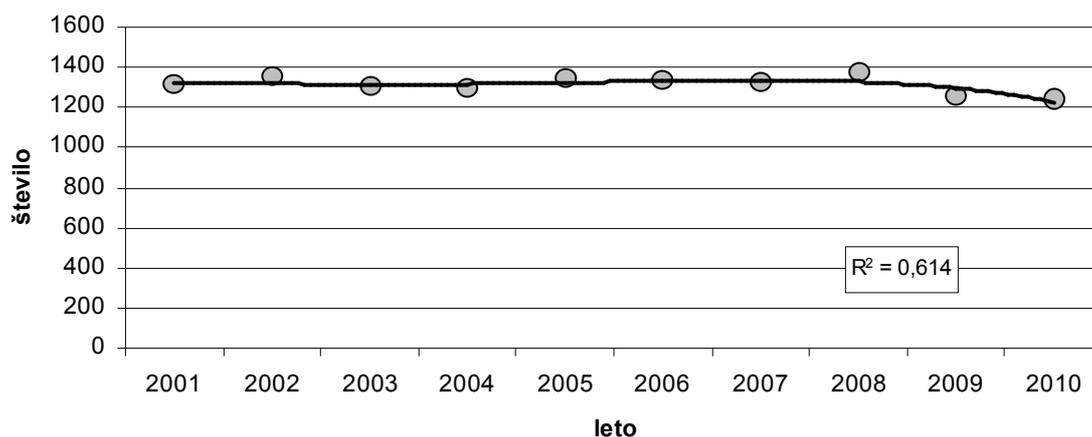
Primernosti načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja

S srno se je v preteklem desetletju gospodarilo po modelu za povečevanje številčnosti (delež moških 55 %, delež srnjakov 2+ 25 % in delež srn 2+ 15 %). Za model smo se pred desetletjem odločili zaradi takratnega nedoseganja načrta odvzema in stanja v okolju srnjadi. Načrti so se zmanjšali, spremenila se je struktura odvzema. Uporabljen model ocenjujemo kot primeren in uspešen, saj dosežena struktura odvzema ne odstopa od modela in je bila tekom desetih let realizirana vsakoletno zelo konstantno. Poleg tega srna v LUO ni več najpomembnejša vrsta divjadi, ob povečevanju številčnosti jelenjadi bo uporabljen model še vedno aktualen.

7.3.3 Ocena stanja populacije

Trend številčnosti populacij in ocena prostorske razporeditve⁷

Trend številčnosti srne je glede na odvzem zelo umirjen. Upad odvzema v letu 2010 je administrativna posledica povečanja prvega varstvenega območja v LPN Triglav. Zaradi uporabljenega modela gospodarjenja s srno tudi v bodoče pričakujemo umirjen trend številčnosti. V kolikor se bo številčnost jelenjadi v LUO še povečevala, pa bo morda že v prihodnjih desetih letih prišlo do upada številčnosti srnjadi.

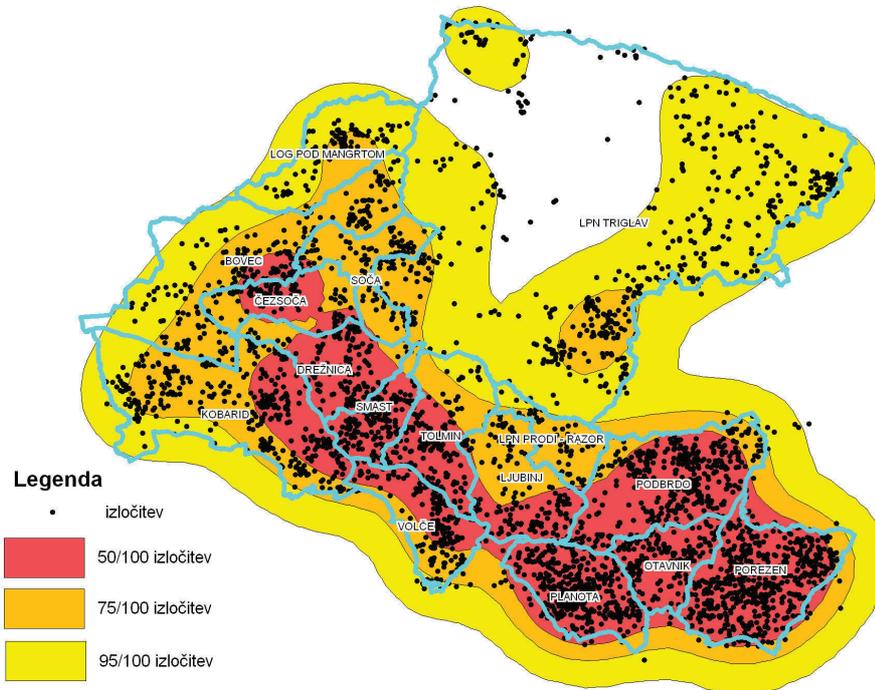

Grafikon 7.2: Trend številčnosti srne

⁶ Telesne mase smo testirali v dveh petletnih obdobjih (2001–2005 in 2006–2010) s pomočjo t testa ob predhodnem F testu homogenosti varianc. Testirali smo samo osebke starosti 1+, ločeno po spolu, ter se tako izognili vplivu starost na telesno maso pri večletnih osebkih in vplivu meseca odvzema pri mladičih.

⁷ Trend številčnosti populacije prikazujemo preko poteka odvzema s polinomsko krivuljo četrte stopnje. Krivulja je izbrana ker dobro opiše časovno dinamiko odvzema in posledično številčnosti pri vrstah divjadi z izrazitim nihajočim trendom, to je predvsem pri mali divjadi in zvereh. Ker trend ni uporaben za napovedovanje razvoja populacije v prihodnosti ne navajamo parametrov krivulje.

Srna najgosteje poseljuje LUO v njegovem JV delu v loviščih Podbrdo, Planota, Otavnik in Porezen. Velika gostota populacije je še v Soški dolini do Kobarida in v Bovški kotlini. Z večanjem deleža visokogorja je srnjadi manj, več pa je gamsov. Najmanj jo je v izrazito visokogorskih loviščih kot so Bovec, Log pod Mangrtom in LPN Triglav. Ne glede na različno gostoto pa srnjad poseljuje celotno področje LUO in se tudi povezuje s srnjadjo v sosednjih LUO.

Slika 7.4: Prostorska porazdelitev srne v LUO

Spolna in starostna struktura

Spolna struktura populacije srne je naravna in ne odstopa veliko od razmerja 1 : 1 ali rahlo v korist ženskega spola. Ob veliki slučajnosti odvzema pri mladičih znaša delež moških mladičev v odvzemu 44 %. Tudi starostna struktura populacije je naravna in piramidalne oblike. Naravni in stabilni strukturi zagotavljata za populacijo ugodne socialne, znotraj vrstne odnose.

Zdravstveno stanje

Zaradi manjkajočih podatkov o vzrokih bolezni oceno zdravstvenega stanja srnjadi teže podamo. Večjih poginov zaradi bolezni ne poznamo. V populaciji se občasno pojavlja nosni zolj, aktinomikoza in želodčne gliste.

Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami

Z nadaljnjim povečevanjem številčnosti jelenjadi lahko pričakujemo tudi upad številčnosti srnjadi, saj srnjad po izločeni biomasi ni več najpomembnejša divjad v LUO. Negativni vplivi se kažejo tudi med populacijama srnjadi in muflonov na območjih, kjer je populacija muflonov najgostejša (lovišča Soča, Ljubinj, Prodi–Razor). Srnjad in tudi gams se muflonom umikata, saj imata ti vrsti drugačen dnevni in prostorski ritem kakor mufloni.

Upad številčnosti srnjadi in gamsa zaradi povečevanja številčnosti jelenjadi pa ni nujno posledica le kompeticije med temi vrstami, temveč je lahko tudi rezultat spreminjanja habitatov iz bolj odprtih v gozdnate. Jelenjad je namreč avtohtona vrsta, ki se po iztrebitvi pred 100 leti ponovno vrača v prvotne habitate. Negativne posledice pričakujemo tudi v medvrstnih odnosih s šakalom, ki se je razširil v gornji Soški dolini.

Upad številčnosti je na nekaterih kmetijsko bolj obdelanih območjih, kot sta Cerkljansko in Šentviška planota, tudi posledica spremenjenega in intenzivnega načina kmetovanja. Problematična je strojna košnja in pokosi srnjinih mladičev (košnja ob vsakem dnevnem času in vremenu, uporaba močnih strojev).

7.3.4 Cilj upravljanja s populacijo

Želeni trend številčnosti s ciljno gostoto in prostorska razporeditev

Cilj gospodarjenja s srnjadjo je stabilna, vitalna populacija naravne spolne in starostne strukture, ki mora biti usklajena z okoljem.

V prihodnjih petih letih pričakujemo umirjen trend številčnosti, oziroma celo rahel upad številčnosti srnjadi. Nikakor srnjadi ne bo več toliko, kot jo je bilo v preteklosti. Prvenstveni vzrok temu je sprememba življenjskega okolja, pa tudi pričakovani medvrstni odnosi z muflonom in jelenjadjo. Srnjad naj bo prisotna še vedno na celotnem področju LUO. Zaradi današnjega stanja porazdelitve gostote populacije ne moremo govoriti o novih smereh širjenja srnjadi.

Glede na stanje populacije v smislu zdravstvenega stanja, izgub, telesnih in trofejnih mas, realizacije načrta odvzema in trendov vpliva na okolje se lahko v desetletju dogodi, da bo trenutni cilj odstopal od zgoraj postavljenega dolgoročnega. Morda bomo trenutne cilje glede številčnosti morali prilagoditi v smislu povečevanja številčnosti, lahko pa tudi v smislu zmanjševanja številčnosti, kar pa je manj verjetno.

Ciljna starostna, spolna in kakovostna strukture

Zadržati želimo danes ugodno starostno, spolno in kakovostno strukturo. V populaciji želimo imeti polovični delež samcev, ter takšno starostno strukturo, v kateri prevladujejo mladi osebki. Zaradi morebitnega padca številčnosti srnjadi želimo imeti v populaciji zadosti starejših srn, kot nosilk reprodukcije. Cilj upravljanja je tudi zadostno število starih trofejnih srnjakov. Ker želimo številčnost populacije ohraniti, želimo zadržati tudi poprečne telesne mase posameznih kategorij srnjadi, oziroma njihovo današnjo fizično kondicijo. Cilj trajnostnega gospodarjenja s srnjadjo je tudi ustrezna trofejna vrednost 2+ srnjakov.

Ciljno razmerje z ostalimi populacijami vrst divjadi

Ker želimo zadržati vsaj sedanje stanje populacije srnjadi, moramo posebno pozornost posvetiti konkurenčnima vrstama, kot sta muflon in jelenjad. Še posebej je potrebno paziti na vneseno, neavtohtono vrsto kot je muflon. Medvrstne odnose med srnjadjo in muflonom moramo regulirati z temu primernim (podrejenim) upravljanjem z muflonom. Medvrstna razmerja med srnjadjo in jelenjadjo pa bodo morala biti takšna, da bo zagotovljen obstoj obeh vrst.

7.3.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

Usmeritve za določitev ukrepov v populaciji

Višina odvzema:

Višino odvzema se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča v upravljanju LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije rastlinojede divjadi v njenem najširšem smislu, kakor je opisano v uvodnem poglavju.

Starostna in spolna struktura

Pri srni uporabljamo sledeče spolne in starostne kategorije:

Preglednica 7.1: Starostni in spolni razredi (kategorije)

Srnjaki	Srne
Mladiči M	Mladiči Ž
Lanščaki	Mladice
Srnjaki 2 + *	Srne 2 + *

*dopolnjeno življenjsko leto; prehod v višji starostni razred s 1.4.

Kategorizacija dvo in večletnih srnjakov in srn se opravi praviloma po obrabi zobovja. Oznako starosti se vpiše v evidenčno knjigo pod rubriko starost. Prav tako se oznako starosti vnese v računalniško datoteko kot spremenljivko starost. Dvo in večletni srnjaki in srne se kategorizirajo na tri starostne razrede:

- mladi osebki z oznako starosti 3,
- srednje stari osebki z oznako starosti 5,
- prestareli osebki z oznako starosti 8.

Ob izvršenem odstrelu in najdenih izgubah se ugotovi in evidentira tudi spol mladičev. Pri izvajanju načrtovanega odvzema z odstrelom v razredu mladičev obeh spolov naj bo poudarek na tem, da je potrebno izvršiti količinsko zadosten odzem v tej starostni kategoriji, pri tem pa je njihov spol drugotnega pomena. Mladiče se načrtuje skupaj ne glede na spol kot enotno kategorijo

Preglednica 7.2: Izhodiščna starostna in spolna struktura načrtovanega odvzema

Starostni razred	Struktura odvzema (v %)				
	M		Ž		Skupaj
Mladiči M / Mladiči Ž	15 min	25-30	15 min	25 - 30	
Lanščaki / Mladice	15 max		15 max		
Srnjaki 2+ / Srne 2+	20 - 25		20 - 25		40 - 50
Skupaj	100				

Morebitne cilje zmanjševanja ali povečevanja številčnosti srnjadi dosegamo primarno s prilagojeno višino celotnega odvzema/odstrela.

Dejanska struktura načrtovanega odvzema za območje oziroma ekološke enote in predvsem za posamezna lovišča, lahko odstopa od izhodiščne v primeru večjih odstopanj realizacije odvzema od načrtovanega odvzema v preteklem (preteklih) letih ali zaradi ostalih strokovnih vzrokov (struktura izgub, vzroki izgub). Odstopanja realizacije od načrtovanega odvzema po višini in znotraj spolne in starostne strukture (še posebej v starostnem razredu 2+), se smiselno upošteva pri načrtovani višini in strukturi odvzema za naslednje leto. V letnem lovsko upravljavskem načrtu območja se opredeli zahteve, katere je potrebno upoštevati pri nadaljnji razdelitvi odvzema srnjadi po loviščih, ki so nastale zaradi odvzema v posameznem lovišču v preteklem letu. Morebitna odstopanja pri starostni strukturi 2+ pri obeh spolih se ne glede na meje dopustnih odstopanj upoštevajo pri letnih načrtih v naslednjem obdobju.

Časovna dinamika odvzema

Priporočeno je čim hitreje izvršiti odstrel srn in mladičev, predvidoma najmanj 70 % do 31. oktobra. Do 25.7. je priporočeno odstreliti največ 2/3 za odzem predvidenih srnjakov 2+.

Ostalo

Izraz »odstopanje« v nadaljevanju pomeni razliko med realiziranim in načrtovanim odvzemom srnjadi. Izraženo je lahko v absolutni količini (osebek) ali v % od načrtovanega odvzema.

Preglednica 7.3: Dopustna odstopanja od načrtovanega odvzema pri srnjadi:

Starostni razred	Dovoljena odstopanja (v % od načrtovanega št. v danem razredu)			
	M		Ž	
Mladiči	+/- 30%*	+- 15%	+/- 30%*	+- 15%
Lanščaki / Mladice	+/- 30%*		+/- 30%*	
Srnjaki 2+ / Srne 2+	+/- 15%		+/- 15%	
Skupaj	+/- 15%			

* Pri kategorijah mladičev in enoletnih osebkov obeh spolov do +30 % pomeni možnost kompenzacije številčnega odvzema obeh navedenih kategorij v okviru istega spola, kar konkretno pomeni, da je možno npr. od načrtovanega absolutnega števila mladičev M spola odvzeti le-teh do 30 % manj/več, to pa je potem potrebno kompenzirati s zmanjšanim/povečanim odvzemom od načrtovanega absolutnega števila v razredu lanščakov in obratno.

V posameznem lovišču je po opravljeni kompenzaciji, kot je predhodno opisano, dovoljeno odstopanje realizacije v obeh kategorijah (mladiči, enoletni) skupaj in pri posameznem spolu v višini do +/-15 % načrtovanega števila odvzema.

Dopustno odstopanje v kategoriji nad dvoletnih srnjakov in srn je do +/-15 % od načrtovanega števila odvzema te kategorije. Zaradi zagotavljanja ustreznega spolnega razmerja med nad dvoletno srnjadjo načrt LUO določa neposredno vezavo med višino realiziranega odstrela srnjakov 2+ in srn 2+, ki mora biti v razponu med 70 in 100 %, pri čemer se vezava dotičnih kategorij kot redni postopek vpelje skozi letne načrte LUO postopoma, najkasneje pa v treh letih od nastopa veljavnosti območnih načrtov.

V posameznem lovišču je dovoljeno odstopanje realizacije v višini do +/-15 % načrtovanega skupnega odvzema srnjadi. V primeru, da je v posameznem starostnem razredu načrtovan odzem nižji od 10 živali, dopustna toleranca +/-15 % pomeni dve (2) živali, pri načrtovanem odvzemu 10 ali več živali pa zaokrožitev na najbližjo celo vrednost.

Usmeritve za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja divjadi

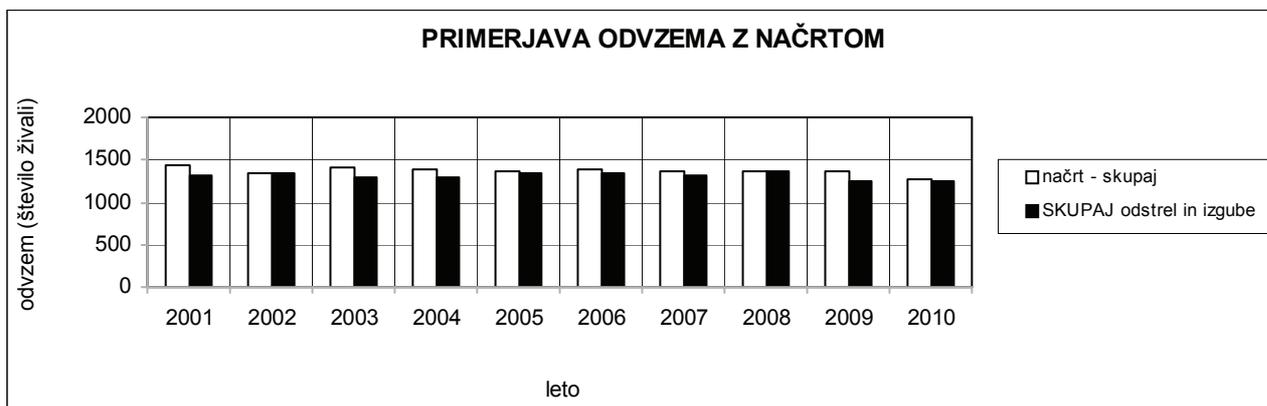
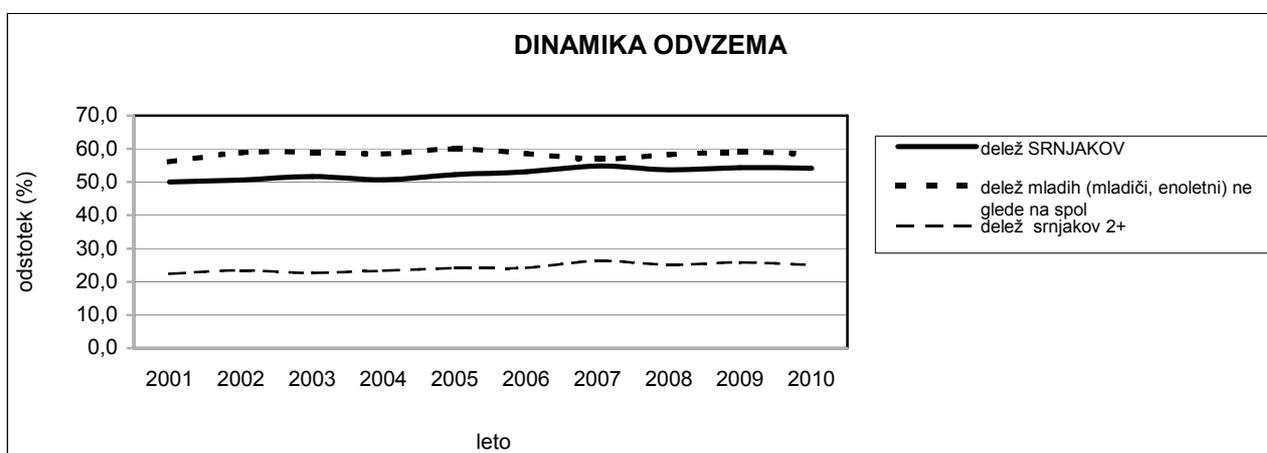
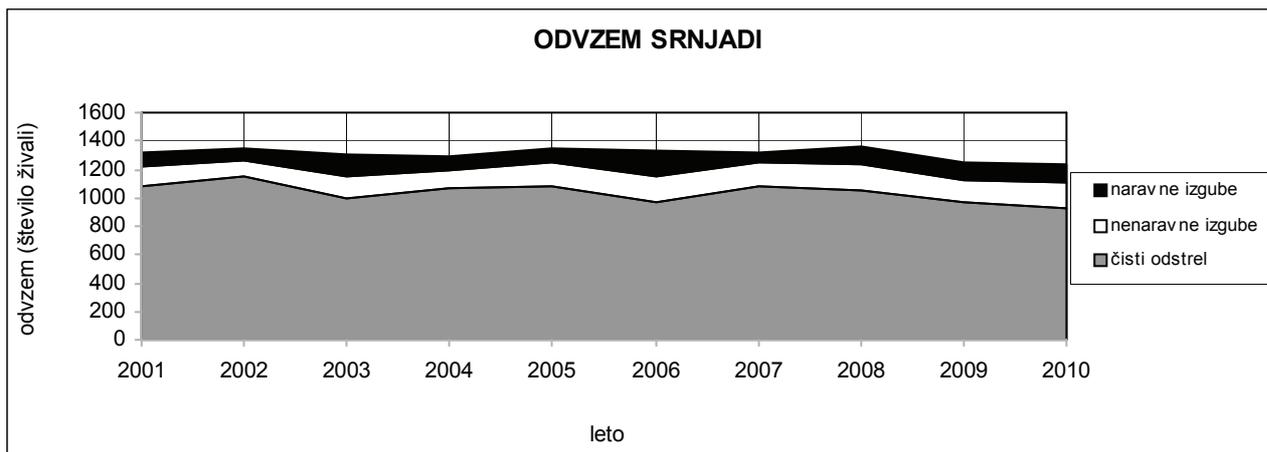
Stanje številčnosti se ne spremlja absolutno, temveč relativno glede na pojavljanje srnjadi v posameznem letu. To je tudi ena izmed osnov za določevanje višine odstrela. Poleg rednega spremljanja z opazovanji naj lovišča v kolikor je le mogoče, ugotavljajo tudi vzroke naravnega pogina srnjadi. Med vzroki prvenstveno ločimo, v kolikor je seveda mogoče, ali je pogin zaradi napada zveri, ali bolezni in nadalje še katere zveri in kakšne bolezni.

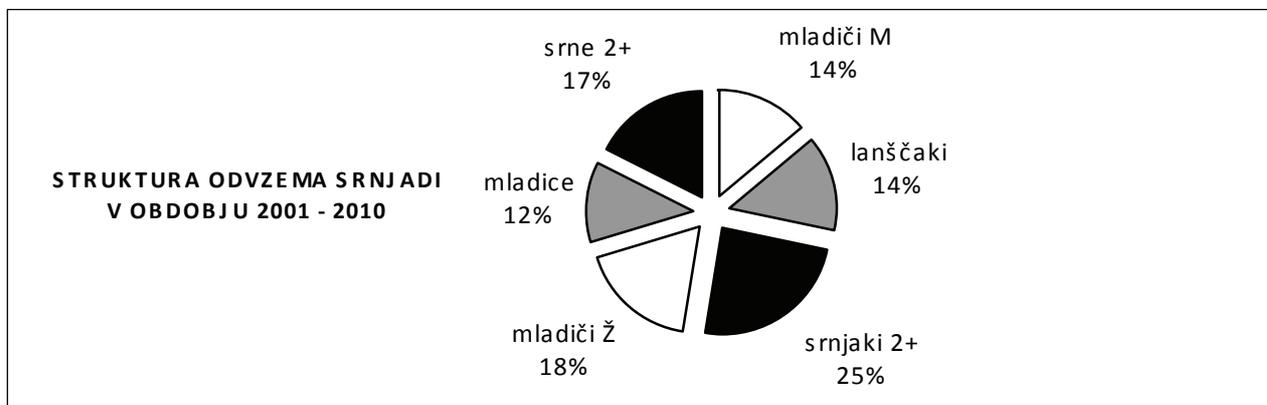
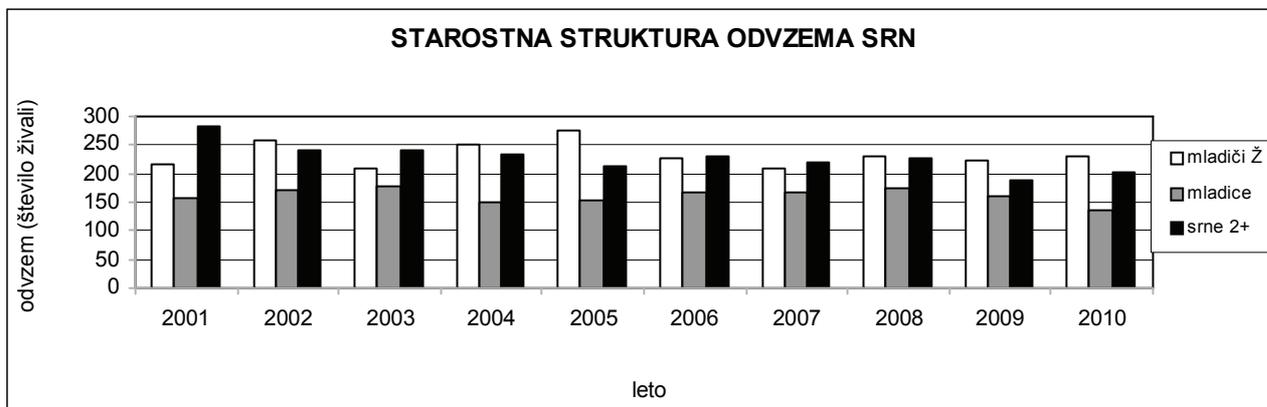
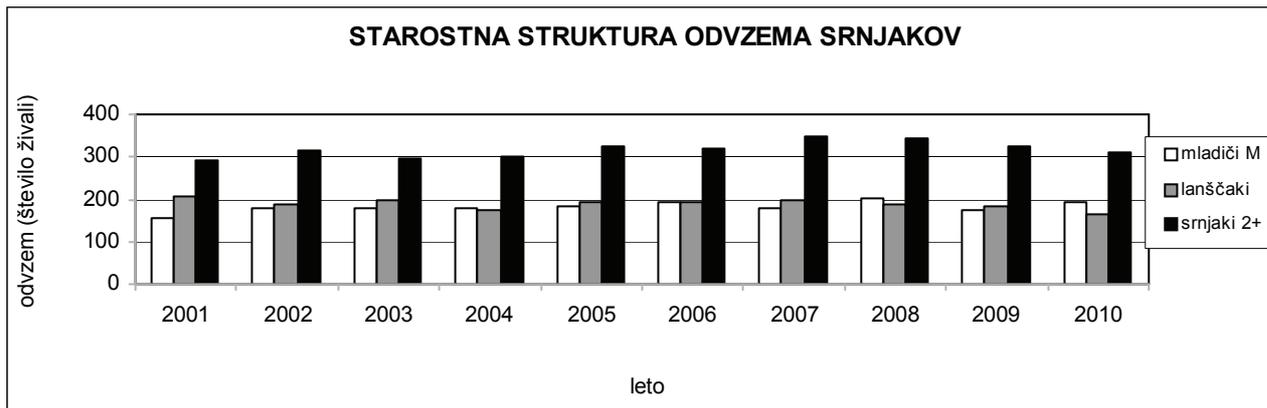
Usmeritve za preprečevanje škod od in na divjadi

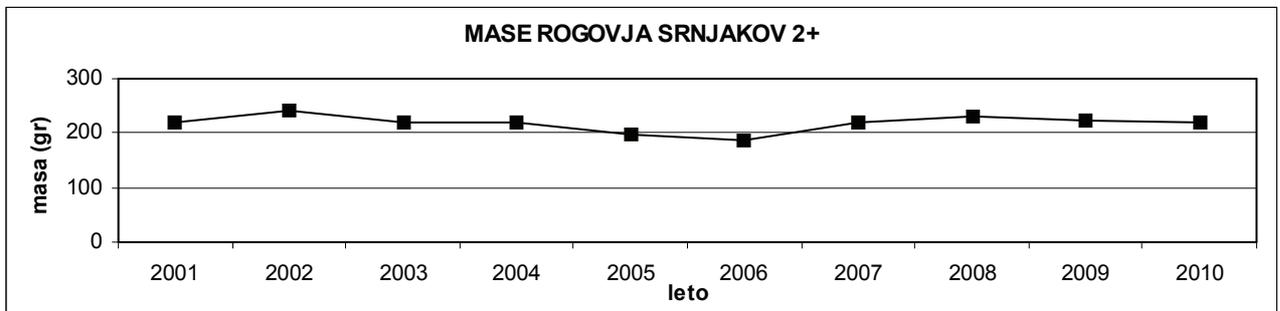
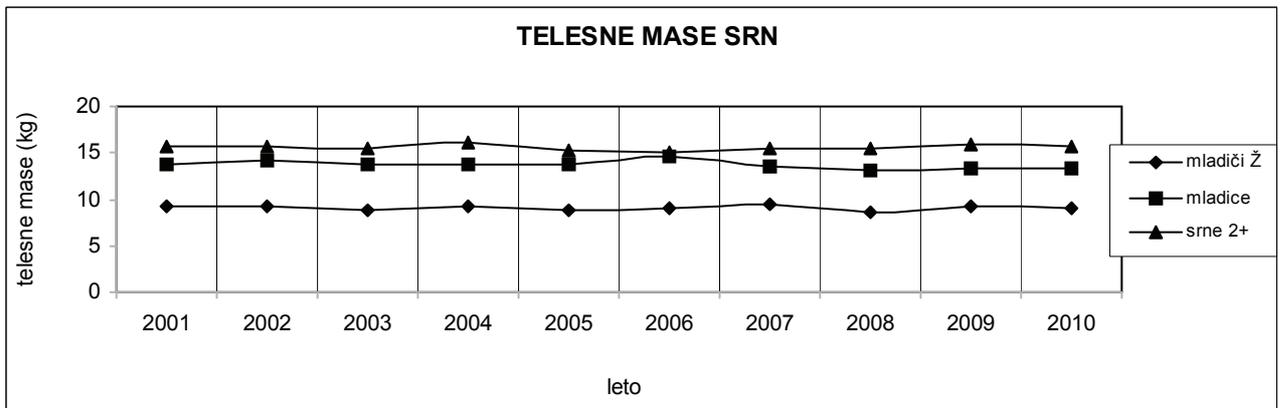
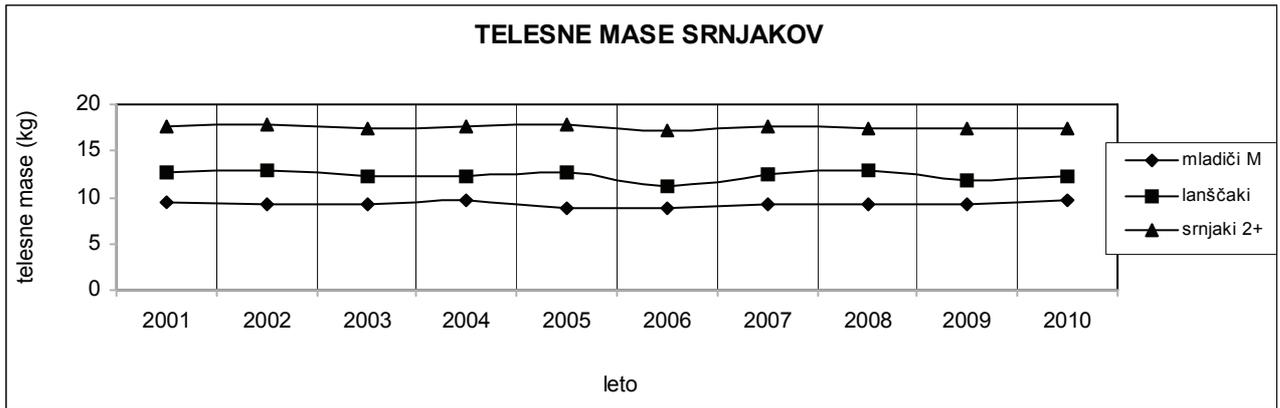
Ukrepi za zmanjšanje nenaravnih izgub, predvsem povoza, ki se izvajajo v okolju so: kemična odvratača, zvočna odvratača, silhuete, odsevniki, plašilne naprave pri kosilnicah, cestno prometni znaki, ipd., ter predvsem pravočasna količinsko in strukturno ustrezna realizacija načrtovanega odvzema. Dodatni možni ukrepi so pri preprečevanju pokosov: sodelovanje s kmeti pri prijavi pokosov, opremljanje traktorjev z detektorji za iskanje toplokrvnih živali, angažiranje lovcev, da pred košnjo iščejo srnine mladiče z ročnimi detektorji.

Preglednica 7.4: Pregled podatkov o srni za obdobje 2001 - 2011

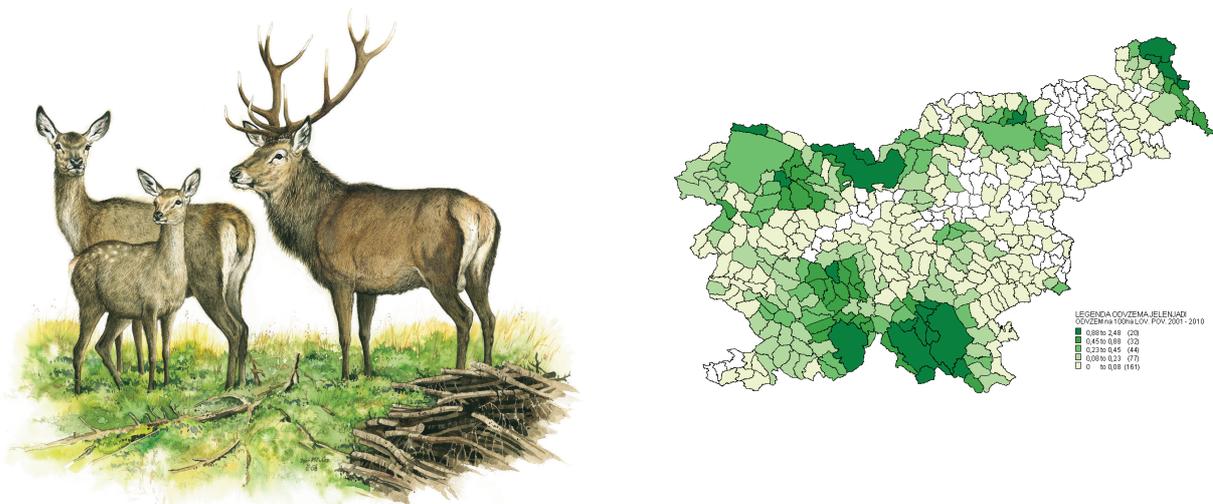
Odstrel in izgube (kos)													
Starostna in spolna kategorija/leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%/spol	%/skupaj
mladiči M	155	179	178	179	183	192	178	204	176	193	1817	26,4	13,9
lanščaki	208	188	200	174	194	192	199	188	182	167	1892	27,5	14,4
srnjaki 2+	294	316	295	301	324	322	349	342	324	311	3178	46,1	24,2
skupaj SRNJAKI	657	683	673	654	701	706	726	734	682	671	6887	100,0	52,5
mladiči Ž	218	257	211	251	276	226	209	229	223	229	2329	37,4	17,8
mladice	156	170	179	150	153	169	169	176	160	135	1617	26,0	12,3
srne 2+	283	239	240	235	213	229	221	228	190	204	2282	36,6	17,4
skupaj SRNE	657	666	630	636	642	624	599	633	573	568	6228	100,0	47,5
SKUPAJ odstrel in izgube	1314	1349	1303	1290	1343	1330	1325	1367	1255	1239	13115		100,0
Odstrel in izgube v primerjavi z načrtom (kos ali %)													
kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj		
načrt - skupaj	1445	1352	1405	1379	1357	1380	1370	1360	1360	1270	13678		
odstrel in izgube / načrt	90,9	99,8	92,7	93,5	99,0	96,4	96,7	100,5	92,3	97,6	95,9		
delež SRNJAKOV	50,0	50,6	51,7	50,7	52,2	53,1	54,8	53,7	54,3	54,2	52,5		
delež srnjakov 2+	22,4	23,4	22,6	23,3	24,1	24,2	26,3	25,0	25,8	25,1	24,2		
delež mladih (0+, 1+) ne glede na spol	56,1	58,9	58,9	58,4	60,0	58,6	57,0	58,3	59,0	58,4	58,4		
Izgube													
kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%	
nenaravne izgube	140	117	153	120	167	188	161	179	146	181	1552	56,7	
naravne izgube	97	82	148	102	96	180	81	131	134	135	1186	43,3	
skupaj izgube	237	199	301	222	263	368	242	310	280	316	2738	100,0	
% izgub	18,0	14,8	23,1	17,2	19,6	27,7	18,3	22,7	22,3	25,5	20,9		
čisti odstrel	1077	1150	1002	1068	1080	962	1083	1057	975	923	10377		
Vzroki izgub													
vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%	
1 neznan	63	53	70	64	77	122	54	70	101	95	769	28,1	
2 bolezen	24	25	58	30	14	45	20	52	26	16	310	11,3	
3 krivolov	4				2		1		1	1	9	0,3	
4 cesta	122	96	120	107	143	154	149	152	126	151	1320	48,2	
5 železnica	3	2	4	6	9	8	5	12	9	5	63	2,3	
6 plenilci	10	4	13	8	5	13	7	9	7	24	100	3,7	
7 psi	6	7	18	2	7	15	5	8	8	13	89	3,3	
8 kosilnica	5	12	11	5	6	11	1	8	2	11	72	2,6	
9 garje											0	0,0	
Telesne mase (biološka telesna masa v kg)													
Starostna in spolna kategorija/leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010			
mladiči M	9,4	9,3	9,2	9,7	8,9	8,9	9,3	9,3	9,3	9,7			
indeks	100,0	98,9	97,9	103,2	94,7	94,7	98,9	98,9	98,9	103,2			
lanščaki	12,6	12,9	12,3	12,3	12,6	11,2	12,4	12,9	11,9	12,2			
indeks	100,0	102,4	97,6	97,6	100,0	88,9	98,4	102,4	94,4	96,8			
srnjaki 2+	17,7	17,9	17,5	17,7	17,8	17,3	17,7	17,4	17,5	17,5			
indeks	100,0	101,1	98,9	100,0	100,6	97,7	100,0	98,3	98,9	98,9			
mladiči Ž	9,3	9,2	8,9	9,2	8,8	9,1	9,4	8,7	9,2	9,1			
indeks	100,0	98,9	95,7	98,9	94,6	97,8	101,1	93,5	98,9	97,8			
mladice	13,8	14,3	13,8	13,7	13,7	14,7	13,5	13,1	13,4	13,3			
indeks	100,0	103,6	100,0	99,3	99,3	106,5	97,8	94,9	97,1	96,4			
srne 2+	15,6	15,6	15,4	16,1	15,2	15,1	15,5	15,5	15,9	15,6			
indeks	100,0	100,0	98,7	103,2	97,4	96,8	99,4	99,4	101,9	100,0			
Masa trofej srnjakov 2+ (g)													
Povprečna masa trofej / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010			
srnjaki 2+	220	241	219	221	197	185	220	229	222	220			
indeks	100,0	109,5	99,5	100,5	89,5	84,1	100,0	104,1	100,9	100,0			

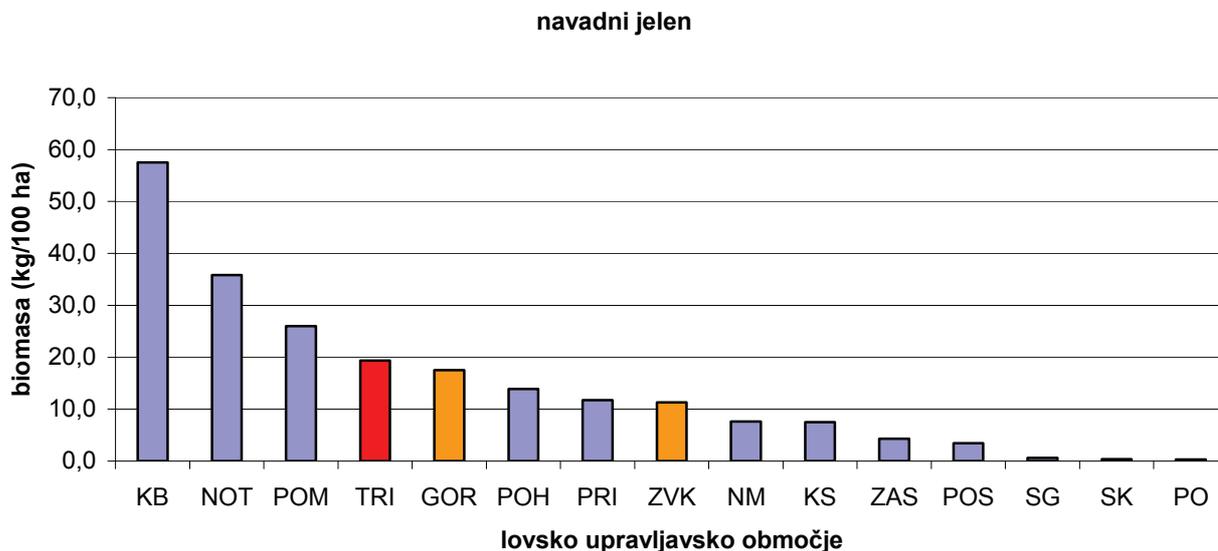
7.4 NAVADNI JELEN (*CERVUS ELAPHUS L.*)

Slika 7.5: Slika navadnega jelena in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih

7.4.1 Prostorski okviri obravnave

Navadnega jelena obravnavamo ločeno za lovišča v upravljanju LD in LPN Prodi – Razor na lovni površini 81.544 ha in ločeno za LPN Triglav na lovni površini 26.801 ha. Vzroki so podrobneje obrazloženi v poglavju 6.2. Gostota jelena v LUO je že na četrtem mestu v Sloveniji in je podobna gostoti v sosednjem Gorenjskem LUO. Drugi sosednji, Zahodnovisokokraški LUO pa je po gostoti jelenjadi v poprečju skoraj za polovico nižji. Jelen je z 36 % izločene biomase postal dominantna vrsta v LUO, konkurent je predvsem gamsu, ki je z 22 % izločene biomase najpomembnejša vrsta divjadi v LUO.

Grafikon 7.3: Mesto relativne biomase navadnega jelena med LUO v Sloveniji

7.4.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi

Odvzem navadnega jelena je znašal 98,2 % od načrta odvzema. Načrtovani odvzem je bil vsako leto dosežen nad 90 %, z eno izjemo v desetletju – leta 2006. Najnižje je bil načrt dosežen 88,8 % v letu 2006, najvišje 107,0 % v letu 2010. Delež jelenov v odvzemu je znašal 48,6 %, delež košut 51,4 %. Odvzem mlade jelenjadi, telet in enoletnikov ne glede spol je dosegel 65,5 %. Delež jelenov 2+ in starejših je znašal 18,9 %, delež košut 2+ in starejših je znašal 15,6 %. Spolna struktura odvzema je tekom desetih let dokaj konstantna. Pri starostni strukturi se tekom desetih let povečuje delež telet, tako pri jelenih kakor pri košutah. Izgube predstavljajo 11,4 % odvzema. Delež nenaravnih izgub znaša 36,3 %, delež naravnih izgub dosega 63,7 %. Med izgubami prevladujejo povozji z 24 % na cestah in 7,5 % na železnici, slede neznani vzroki z 52,8 % in plenilci z 7,1 %. Ostali vzroki izgub so manjši. Trend izgub narašča pri povozjih, neznanih vzrokih in pri plenilcih.

Biološki kazalniki

Telesne mase jelenov in košut po vseh starostnih kategorijah in mase rogovja jelenov starosti 2+ – 4+ ne izkazujejo izrazitejših trendov, katere bi lahko povezali s trendom gibanja populacije oz. njeno gostoto/številčnostjo v območju. Test telesnih mas enoletnih osebkov, ločeno po spolu, v dveh primerjalnih petletnih obdobjih (2001–2005 in 2006–2010) prav tako pokaže, da med poprečnima telesnima masama v dveh obdobjih ne obstajajo značilne razlike ($p_{\text{moški}} = 0,449$; $p_{\text{ženski}} = 0,389$).

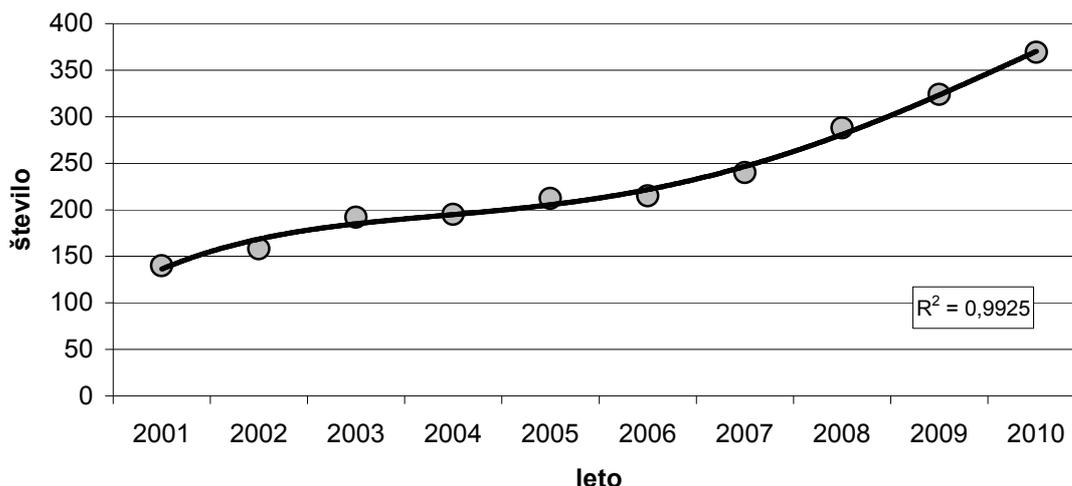
Primernosti načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja

Z navadnim jelenom se je v preteklem desetletju upravljalo po modelu za ohranjanje številčnosti (delež moških 50 %, delež jelenov 2+ 20 % in delež košut 2+ 20 %). Odvzem po modelu smo uspešno realizirali, razen pri starejših košutah, ko smo se modelu približali šele v zadnjem letu 2010. Vzrok temu je šele oblikovanje popolne socialne zgradbe populacije in nizka gostota jelenjadi v začetnem obdobju v nekaterih delih LUO. Vseeno uporabljen model ocenjujemo kot primeren in uspešen, saj je jelenjad po izločeni biomasi postala najpomembnejša vrsta divjadi v LUO.

7.4.3 Ocena stanja populacije

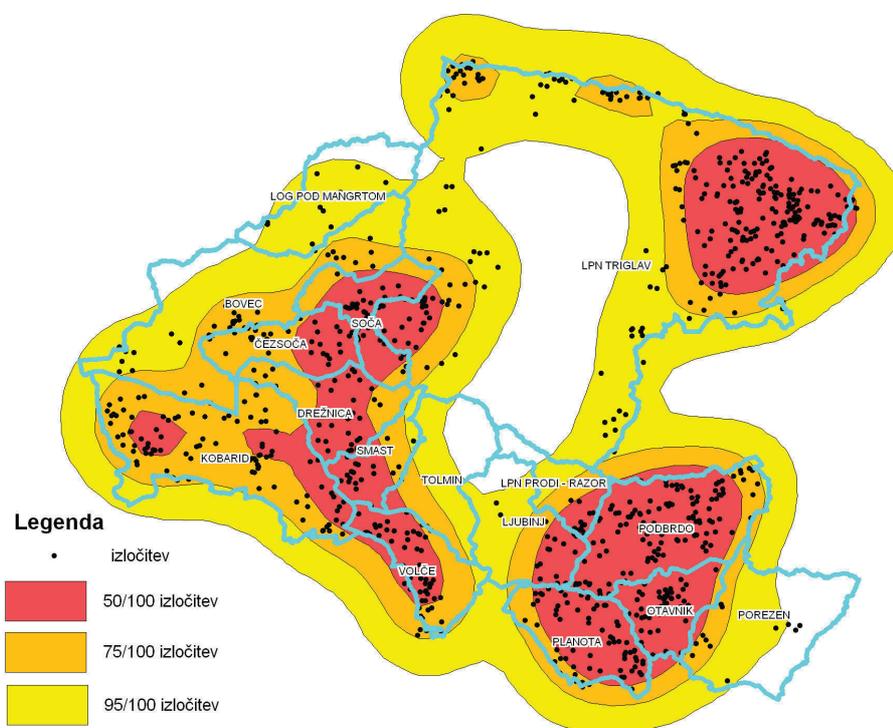
Trend številčnosti populacij in ocena prostorske razporeditve

Trend številčnosti navadnega jelena je v zadnjih desetih letih v izrazitem porastu. Populacija jelenjadi, ki je opazna tudi v slovenskem merilu, se je izoblikovala praktično v zadnjih dvajsetih letih, s tem da so najintenzivnejši procesi izoblikovanja populacije nastali v zadnjih desetih letih. Jelenjad se je prostorsko razširila na celotno območje LUO in se oblikovala tudi v socialnem smislu. Z doslednejšim uveljavljanjem modela ohranjanja številčnosti pri upravljanju z jelenjadjo, predvsem močnejšim poseganjem v rodni del populacije, ne pričakujemo več tako močnega povečevanja številčnosti.

Grafikon 7.4: Trend številčnosti navadnega jelena

Jelenjad je najgostejša v treh skupinah, vendar sta južni skupini v loviških lovskih družin praktično že povezani tako, da izstopa po gostoti le populacija jelenjadi na Mežaklji v LPNTriglav. Iz slike prostorske porazdelitve vidimo, da jelenjad (še) ni v celoti osvojila le visokogorskih predelov LUO, kjer je najpomembnejša vrsta še vedno gams. Največja gostota jelenjadi sovpada z največjo gostoto srnjadi, kar je tudi vzrok morebitnemu upadu številčnosti srnjadi. Jelenjad na Mežaklji dejansko pripada populaciji jelenjadi na gorenjskem, vendar se jelenjad v celotnem Triglavskem LUO povezuje z jelenjadjo v obeh sosednjih LUO. Tako se jelenjad na JV delu LUO povezuje z jelovsko jelenjadjo, jelenjad na Kolovratu se prostorsko nadaljuje in širi proti Goriškim Brdom. Zadnje raziskave tudi kažejo, da se je populacija zahodno visokokraške jelenjadi že povezala s triglavsko populacijo. Prostorska porazdelitev populacije v LUO je takšna, da jo lahko obravnavamo kot osrednje območje, brez robnih območij, seveda ločeno po ekoloških enotah.

Slika 7.6: Prostorska porazdelitev navadnega jelena v LUO

Spolna in starostna struktura

Današnja spolna struktura populacije jelenjadi je naravna in ne odstopa veliko od razmerja 1 : 1, vendar v populaciji najverjetneje prevladujejo samice. Ob veliki slučajnostni komponenti odvzema pri mladih znaša delež moških mladičev v odvzemu 47 %. Tudi današnja starostna struktura populacije je naravna in piramidalne oblike. Naravni in stabilni strukturi zagotavljata za populacijo ugodne socialne, znotraj vrstne odnose. Še pred desetimi leti je bila struktura populacije drugačna, prevladovali so mlajši jeleni, ki so osvajali prostor in šele za njimi so se širile tudi košute. Tudi starostna vrst jelenov je opazna, saj se v zadnjih letih konstantno izloča preko 2 % jelenov starosti nad 10 let.

Zdravstveno stanje

Zaradi manjkajočih podatkov o vzrokih bolezni oceno zdravstvenega stanja jelena teže podamo. Večjih poginov zaradi bolezni ne poznamo.

Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami

Z nadaljnjim povečevanjem številčnosti jelenjadi lahko pričakujemo tudi upad številčnosti srnjadi, saj srnjad po izločeni biomasi ni več najpomembnejša divjad v LUO. Predeli z najgostejšo jelenjadjo in srnjadjo se prekrivajo. Vendar se jelenjad širi tudi v višje predele, kjer je še vedno najgostejša populacija gamsa. Pričakujemo lahko negativne medvrstne odnose tudi med jelenom in gamsom.

Upad številčnosti srnjadi in gamsa zaradi povečevanja številčnosti jelenjadi pa ni nujno posledica le kompeticije med temi vrstami, temveč je lahko tudi rezultat spreminjanja habitatov iz bolj odprtih v gozdnate. Jelenjad je namreč avtohtona vrsta, ki se po iztrebitvi pred 100 leti ponovno vrača v prvotne habitate.

7.4.4 Cilj upravljanja s populacijo

Želeni trend številčnosti s ciljno gostoto in prostorska razporeditev

Osnovni cilj upravljanja z jelenjadjo je stabilna, vitalna populacija naravne spolne in starostne strukture, ki mora biti usklajena z okoljem

Ker je gams v LUO najpomembnejša vrsta divjadi, mora biti ciljna številčnost jelenjadi takšna, da ne bo povzročala prevelikih konfliktov v življenjskem okolju in v medvrstnih odnosih predvsem z gamsom in srnjadjo. Cilj je ustaviti nadaljnjo rast številčnosti in ustaviti širjenje jelenjadi v visokogorske gamsove habitate. Zaustavitev rasti številčnosti je potrebno tudi zaradi vse večjega negativnega vpliva jelenjadi na življenjsko okolje. V posameznih področjih je cilj tudi zmanjševanje številčnosti jelenjadi predvsem zaradi škod in velikih zimskih koncentracij okoli posameznih kmetij (Mežaklja).

Glede na stanje populacije v smislu zdravstvenega stanja, izgub, telesnih in trofejnih mas, realizacije načrta odvzema in trendov vpliva na okolje se lahko v desetletju dogodi, da bo trenutni cilj odstopal od zgoraj postavljenega dolgoročnega. Morda bomo trenutne cilje glede številčnosti morali prilagoditi v smislu močnejšega zmanjševanja številčnosti, lahko pa lokalno tudi v smislu povečevanja številčnosti. Pri jelenjadi se namreč lahko dogodi, da so razlike v habitatnem izboru bistveno pomembnejši razlog za prostorsko separacijo, kot je neposredna kompeticija z srnjadjo in gamsom. Na ta problem smo opozorili pri stanju medvrstnih odnosov med jelenjadjo, srnjadjo in gamsom.

Ciljna starostna, spolna in kakovostna strukture

V populaciji želimo utrditi spolno in predvsem starostno strukturo. Pri tem mislimo na povečanje deleža starih, tudi trofejno zrelih osebkov. V LPN Triglav pa želimo zadržati ugodno spolno in starostno strukturo populacije. Vsekakor pa želimo v populaciji imeti polovično spolno razmerje ter piramidalno zastopane vse starosti jelenjadi, s tem da je največ mladih osebkov. Cilj je imeti v populaciji tudi zadosten delež jelenov starosti 10+ in več, vsaj z 2 %. Želimo tudi zadržati današnjo fizično kondicijo jelenjadi, oziroma zadržati telesne mase in mase rogovja na današnjem nivoju.

Ciljno razmerje z ostalimi populacijami vrst divjadi

Imeti želimo zdravo populacijo jelenjadi, kjer se bodo bolezni pojavljale le sporadično. Razmerja populacije jelenjadi do ostalih vrst bodo morala biti na takšnem nivoju, da bodo zagotavljala obstoj tako jelenjadi, kakor ostalih, predvsem rastlinojedih vrst. Pri uravnavanju medvrstnih odnosov je potrebno gledati vse vrste enakovredno, z izjemo muflona. Pri neugodnih medvrstnih odnosih med muflonom in jelenjadjo, te odnose uravnavamo z upravljanjem z muflonom.

7.4.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

Usmeritve za določitev ukrepov v populaciji

Višina odvzema:

Višino odvzema se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča v upravljanju LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije rastlinojede divjadi v njenem najširšem smislu, kakor je opisano v uvodnem poglavju. Pri načrtovanju višine odvzema je potrebno paziti na razvoj medvrstnih odnosov med jelenjadjo, srnjadjo in gamsom. Ker se jelenjad vrača v historične habitate in je njen habitatni izbor pomembnejši razlog za poselitev, kot neposredna kompeticija, morda ne bomo mogli slediti ciljem ohranjanja gamsa in srnjadi v današnjem obsegu in bo populacija jelenjadi prevladala. V tem primeru ne bomo mogli dajati prednost gamsa pred jelenjadjo na celotnem območju LUO, temveč le na območjih nad gozdno mejo in nad njo.

Starostna in spolna struktura

Pri navadnem jelenu uporabljamo sledeče spolne in starostne kategorije:

Preglednica 7.5: Starostni razredi navadnega jelena

Jeleni	Košute
Teleta M	Teleta Ž
Lanščaki	Junice
Jeleni 2 –4*	Košute 2+*
Jeleni 5 –9*	
Jeleni 10+*	

* dopolnjeno življenjsko leto; prehod v višji starostni razred s 1.4.

Ob izvršenem odstrelu se ugotovi in evidentira tudi spol telet.

Pri izvajanju načrtovanega odvzema z odstrelom v razredu telet obeh spolov naj bo poudarek na tem, da je potrebno izvršiti količinsko zadosten odzem v tej starostni kategoriji, pri tem pa je njihov spol drugotnega pomena.

Socialna izgradnja populacije se bo v prihodnjih desetih letih še nadaljevala predvsem v robnih in novo osvojenih območjih. Posledično bodo v teh predelih upravljavci lovišč težko držali standardno predpisano spolno strukturo odstrela. V letnih načrtih LUO se za takšne predele lahko spolno strukturo odstrela po potrebi prilagodi.

V območjih s stalno prisotnostjo velikih zveri se načrtuje prilagojena struktura od izhodiščne z manjšim deležem telet. Ta ukrep naj se uporabi v kolikor bi v desetletju res prišlo, tudi do lokalnega, povečanja številčnosti zveri. Morebitni ukrep naj se lokalizira na posamezna lovišča.

Ob kategorizaciji se na podlagi obrabljenosti zobovja oceni tudi starost nad dvo letnih jelenov in košut.

Preglednica 7.6: Izhodiščna starostna in spolna struktura načrtovanega odvzema za osrednja populacijska območja (v %)

Starostni razred	M	Ž
Teleta M/Ž	16-21	17-22
Lanščaki/Junice	do 8	do 10
Jeleni 2 –4*	10-13	od min 20 do 26
Jeleni 5 –9*	5-7	
Jeleni 10+*	do 4	
M:Ž	42-48	52-58

* Skupen odstotek načrtovanega števila dve in večletnih jelenov (vseh treh starostnih kategorij skupaj) v osrednjih populacijskih območjih ne sme presegati 20 %.

Časovna dinamika odvzema

Priporočeno je čim hitreje izvršiti odstrel telet, junic in košut, predvidoma najmanj 70 % do 30. novembra.

Ostalo

Naseljevanje in doseljevanje (dodajanje) jelenjadi v prosto naravo v LUO ni potrebno in strokovno ni dopustno.

Glede na cilje v osrednjih in robnih populacijskih območjih, se lahko s primerno utemeljitvijo odstrel nad dvo letnih košut v določenem deležu veže na odstrel nad dve in večletnih jelenov. Odstrel košut naj znaša praviloma vsaj med 70 do 100 % višine odstrela nad dvo in več letnih jelenov, pri čemer se vezava dotičnih kategorij kot redni postopek vpelje skozi letne načrte LUO postopoma, najkasneje pa v treh letih od nastopa veljavnosti območnih načrtov.

Dopustna odstopanja v realizaciji od načrta po loviščih in za LUO so praviloma v višini do + -15 % od skupno načrtovanega števila odvzema vseh kategorij. Načrta odvzema v razredu dve in večletnih jelenov ni treba realizirati ter ga tudi ni dovoljeno presegati, razen sorazmerno s preseganjem skupno načrtovanega odvzema. Načrtovani odvzem jelenov starostnega razreda 5–9 let se ne sme presegati, lahko pa se ga nadomesti z odvzemom mladih 2-4 letnih ali starih jelenov 10+. Načrtovani odvzem jelenov starostnega razreda 10+ se lahko nadomesti z odvzemom mladih 2-4 letnih jelenov. Z letnimi načrti LUO se nadomeščanje med kategorijami lahko drugače uredi. Pri košutah je dovoljeno odstopanje do +- 15 %, pri teletih in enoletnih osebkih pa do +- 30 % od načrtovanega števila odvzema. V primeru, da je v posameznem starostnem razredu načrtovan odvzem do 10 živali, dopustna toleranca +-15 % ali +- 30 % pomeni dve do tri (2-3) živali, pri načrtovanem odvzemu 11 ali več živali pa zaokrožitev na najbližjo celo vrednost. Za lovišča osrednjega življenjskega območja, ki imajo načrt odvzema do vključno 10 kosov jelenjadi, se kot dopustno odstopanje od načrta šteje realizacija +-2 kosa, pri čemer načrta odvzema dve in večletnih jelenov ni dovoljeno presegati.

Merila za pravilnost odstrela

Vodilo pri upravljanju z jelenjadjo je ohranitev vitalnih, zdravih populacij, številčno usklajenih z danostmi okolja. Za doseg cilja je zato nujno doseganje dovolj visokega količinskega odstrela hkrati z upoštevanjem izbirnega, t.i. kvalitativnega odstrela. Iz populacije naj se praviloma odstranjujejo podpovprečno telesno in trofejno razviti osebki, kar v grobem pomeni, da se v populacijah temelji k varovanju telesno in tudi po rogovju močnejše razvitih osebkov. Pogoji izbirnega odstrela bodo opredeljeni v letnih načrtih LUO kot priporočila.

Usmeritve za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja divjadi

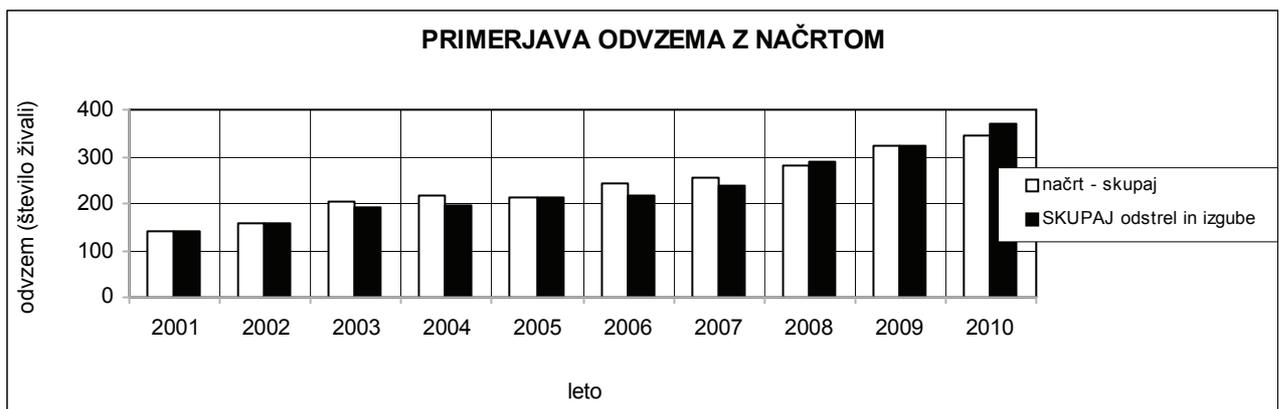
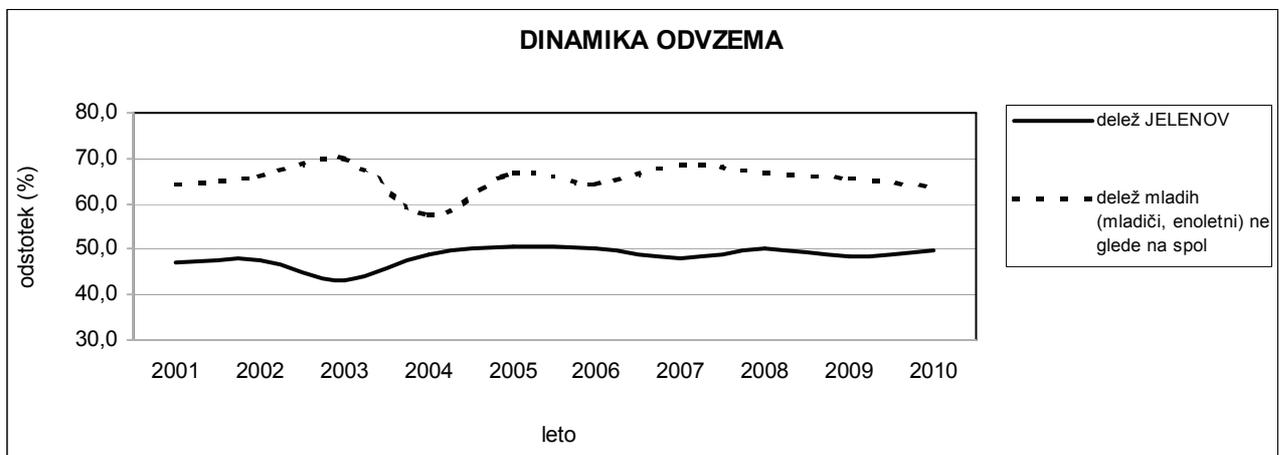
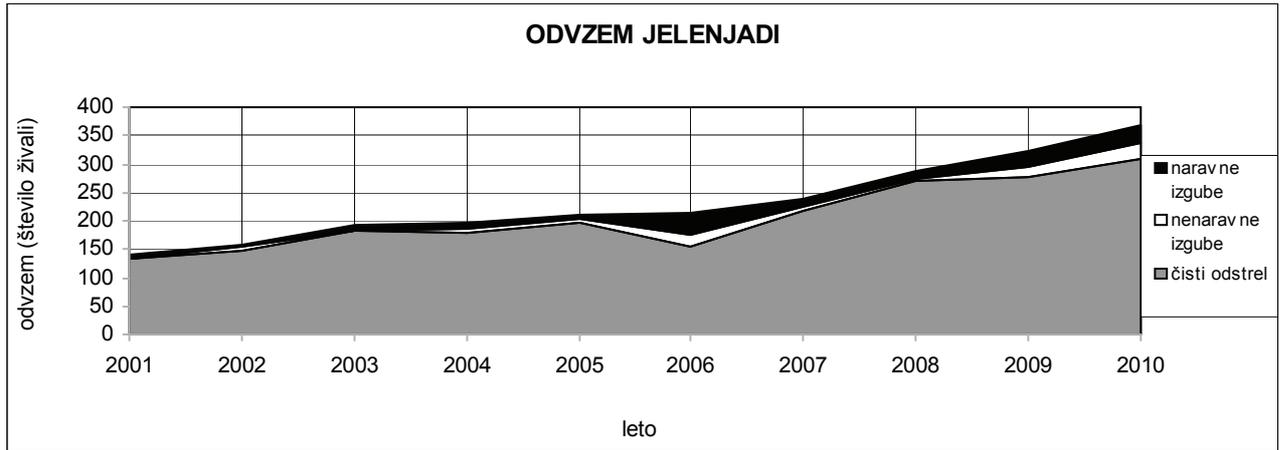
Stanje številčnosti se ne spremlja absolutno, temveč relativno glede na pojavljanje jelenjadi v posameznem letu. To je tudi ena izmed osnov za določevanje višine odstrela. Poleg rednega spremljanja z opazovanji naj lovišča v kolikor je le mogoče, ugotavljajo tudi vzroke naravnega pogina jelenjadi. Med vzroki prvenstveno ločimo, v kolikor je seveda mogoče, ali je pogin zaradi napada zveri, ali bolezni in nadalje še katere zveri in kakšne bolezni.

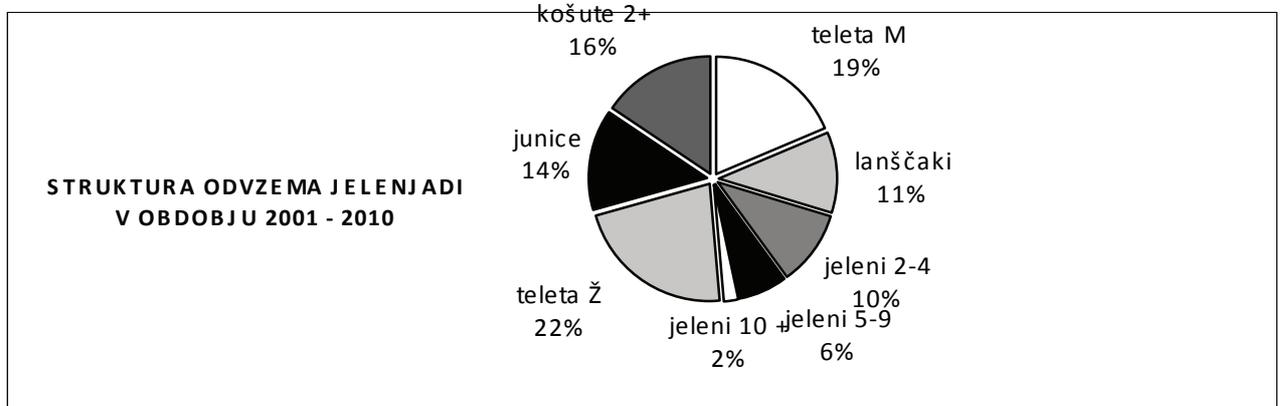
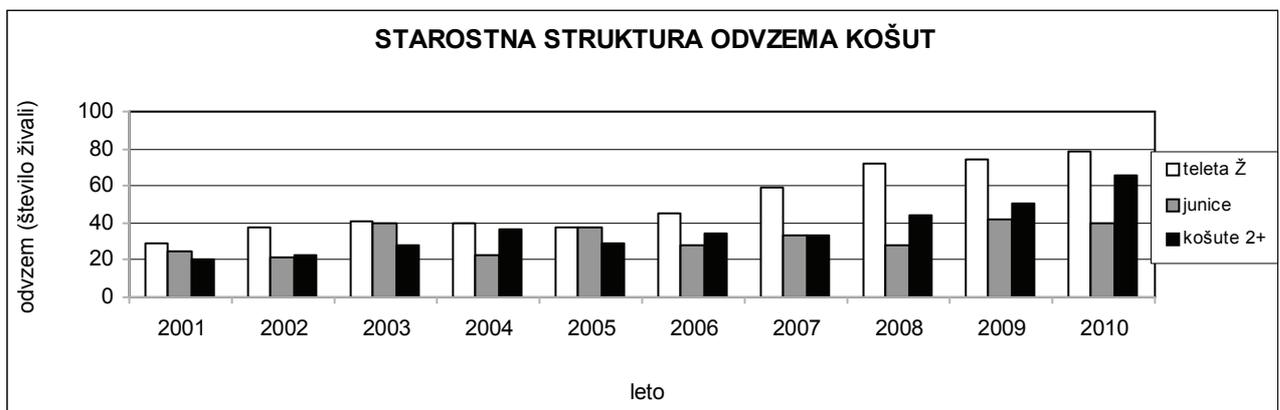
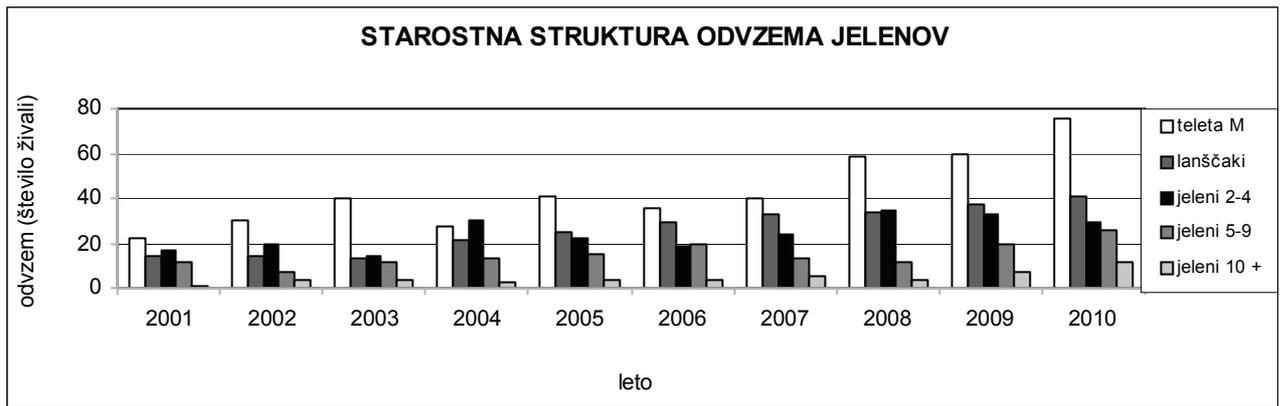
Usmeritve za preprečevanje škod od in na divjadi

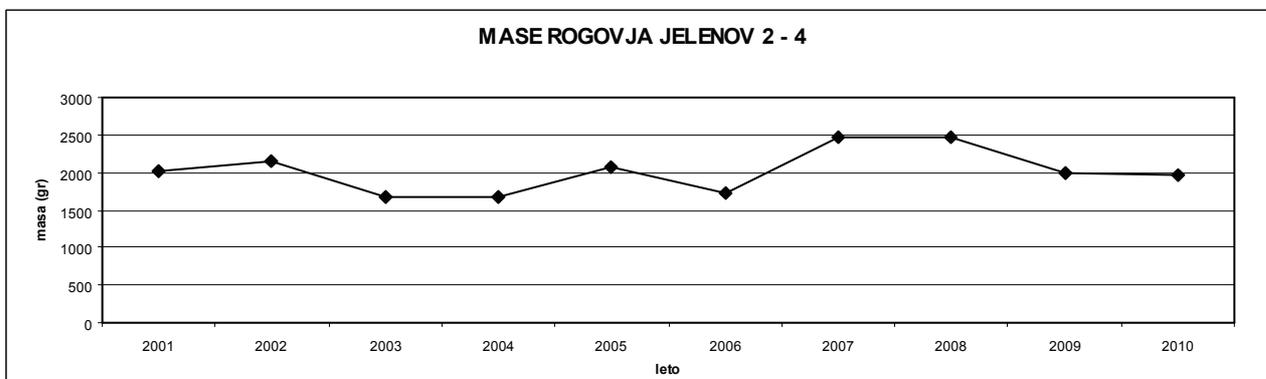
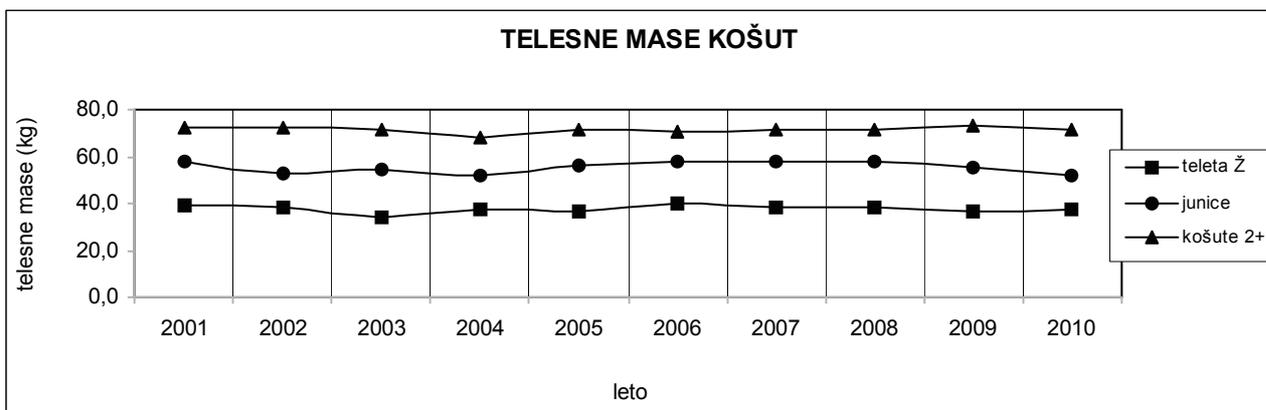
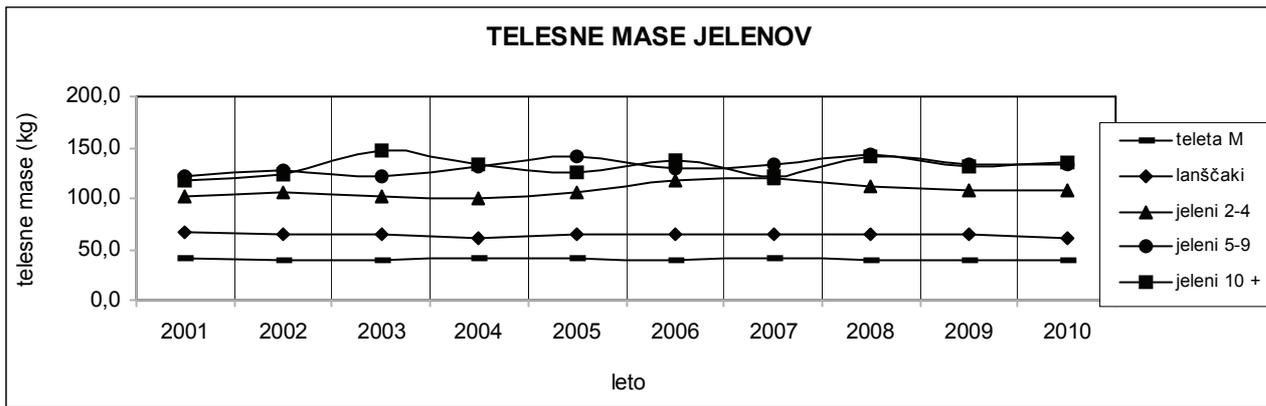
Posebnih usmeritev samo za jelenjad ni, pač pa veljajo vse splošne usmeritve tako glede preprečevanja škod od jelenjadi, še bolj pa usmeritve glede škod na jelenjadi, s posebnim poudarkom na povozih. Te usmeritve so podrobno opisane v posebnem poglavju o škodah.

Preglednica 7.7: Pregledpodatkov o navadnem jelenu za obdobje 2001 - 2011

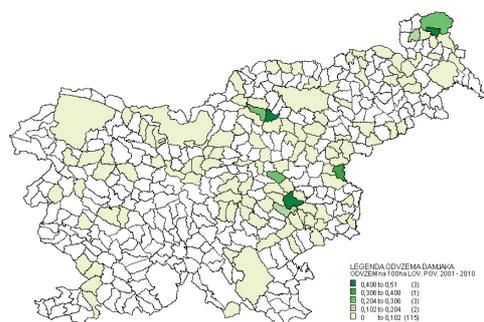
Odstrel in izgube (kos)													
Starostna in spolna kategorija/leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%/spol	%/skupaj
teleta M	22	30	40	28	41	36	40	59	60	76	432	38,1	18,5
lanščaki	14	14	13	21	25	29	33	34	37	41	261	23,0	11,2
jeleni 2-4	17	20	14	30	22	19	24	35	33	29	243	21,4	10,4
jeleni 5-9	12	7	12	13	15	20	13	12	20	26	150	13,2	6,4
jeleni 10 +	1	4	4	3	4	4	5	4	7	12	48	4,2	2,1
skupaj JELENI	66	75	83	95	107	108	115	144	157	184	1134	100,0	48,6
teleta Ž	29	38	41	40	38	45	59	72	74	79	515	43,0	22,1
junice	25	22	40	23	38	28	33	28	42	40	319	26,6	13,7
košute 2+	20	23	28	37	29	34	33	44	51	66	365	30,4	15,6
skupaj KOŠUTE	74	83	109	100	105	107	125	144	167	185	1199	100,0	51,4
SKUPAJ odstrel in izgube	140	158	192	195	212	215	240	288	324	369	2333		100,0
Odstrel in izgube v primerjavi z načrtom (kos ali %)													
kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj		
načrt - skupaj	142	156	204	216	214	242	254	280	323	345	2376		
odstrel in izgube / načrt	98,6	101,3	94,1	90,3	99,1	88,8	94,5	102,9	100,3	107,0	98,2		
delež JELENOV	47,1	47,5	43,2	48,7	50,5	50,2	47,9	50,0	48,5	49,9	48,6		
delež trofejnih jelenov 2+ in več	21,4	19,6	15,6	23,6	19,3	20,0	17,5	17,7	18,5	18,2	18,9		
delež mladih (0+, 1+) ne glede na spol	64,3	65,8	69,8	57,4	67,0	64,2	68,8	67,0	65,7	64,0	65,5		
Izgube													
kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%	
nenaravne izgube	2	6	2	8	7	19	6	3	17	27	97	36,3	
naravne izgube	5	4	9	8	8	40	16	16	31	33	170	63,7	
skupaj izgube	7	10	11	16	15	59	22	19	48	60	267	100,0	
% izgub	5,0	6,3	5,7	8,2	7,1	27,4	9,2	6,6	14,8	16,3	11,4		
čisti odstrel	133	148	181	179	197	156	218	269	276	309	2066		
Vzroki izgub													
vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%	
1 neznan	5	4	7	6	8	38	14	10	24	25	141	52,8	
2 bolezen			2	2		2	1			3	10	3,7	
3 krivolov				1	1		1				3	1,1	
4 cesta	1	6	2	7	5	9	4	1	10	19	64	24,0	
5 železnica	1				1		1	2	7	8	20	7,5	
6 plenilci							1	6	7	5	19	7,1	
7 psi						1					1	0,4	
8 kosilnica											0	0,0	
9 garje											0	0,0	
Telesne mase (biološka telesna masa v kg)													
Starostna in spolna kategorija/leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010			
teleta M	41,9	39,8	39,3	41,5	41,4	38,3	41,1	38,7	39,9	38,5			
indeks	100,0	95,0	93,8	99,0	98,8	91,4	98,1	92,4	95,2	91,9			
lanščaki	66,8	65,0	64,7	61,5	65,0	64,2	63,8	64,6	64,8	61,4			
indeks	100,0	97,3	96,9	92,1	97,3	96,1	95,5	96,7	97,0	91,9			
jeleni 2-4	101,6	105,4	102,8	100,1	105,5	117,1	119,8	111,3	107,2	107,5			
indeks	100,0	103,7	101,2	98,5	103,8	115,3	117,9	109,5	105,5	105,8			
jeleni 5-9	121,7	128,1	121,6	131,8	140,5	130,0	134,2	143,3	132,8	133,0			
indeks	100,0	105,3	99,9	108,3	115,4	106,8	110,3	117,7	109,1	109,3			
jeleni 10 +	117,0	124,5	146,8	134,0	126,0	138,0	122,0	142,0	131,1	134,8			
indeks	100,0	106,4	125,5	114,5	107,7	117,9	104,3	121,4	112,1	115,2			
teleta Ž	38,8	38,5	34,3	37,6	36,5	39,7	38,4	38,5	36,9	37,2			
indeks	100,0	99,2	88,4	96,9	94,1	102,3	99,0	99,2	95,1	95,9			
junice	57,8	52,9	54,5	51,8	56,0	57,7	57,5	57,6	55,5	51,8			
indeks	100,0	91,5	94,3	89,6	96,9	99,8	99,5	99,7	96,0	89,6			
košute 2+	72,2	72,1	71,6	67,7	71,3	70,3	71,6	71,4	73,1	71,2			
indeks	100,0	99,9	99,2	93,8	98,8	97,4	99,2	98,9	101,2	98,6			
Mase trofej jelenov (g)													
Povprečna masa trofej / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010			
jeleni 2+	2022	2154	1685	1670	2060	1720	2470	2475	1999	1970			
indeks	100,0	106,5	83,3	82,6	101,9	85,1	122,2	122,4	98,9	97,4			

7.5 DAMJAK (DAMA DAMA L.)

Slika 7.7: Slika damjaka in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih

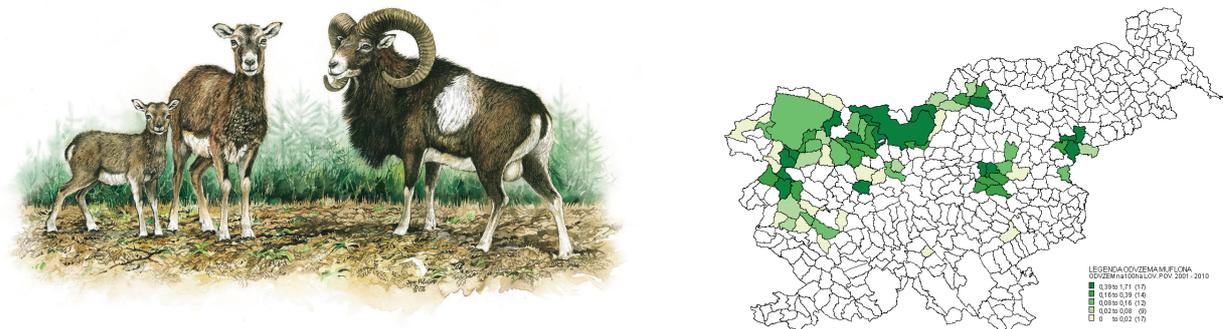
Damjaki se občasno pojavljajo v bližini obor, iz katerih pobegnejo. Takšne primere poznamo v loviščih Podbrdo, Porezen in Ljubinj. V LUO je takih obor kar devet. Ker so pobegi v zadnjih letih pogostejši, smo odvzem v zadnjih treh letih tudi načrtovali. Odvzem se je izvršil le v letu 2010 in sicer 10 živali vseh starosti in obeh spolov. Osnova za odvzem je odločba lovske inšpekcije, katero pridobijo upravljavci lovišč z vednostjo ZGS. Pri lovu je potrebno upoštevati določila odločbe.

Preglednica 7.8: Pregled podatkov o damjaku za obdobje 2001 - 2011

Odstrel in izgube (kos)													
Starostna in spolna kategorija/leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%/spol	%/skupaj
teleta M										3	3	50,0	30,0
lanščaki										1	1	16,7	10,0
jeleni 2-4										2	2	33,3	20,0
jeleni 5-8										0	0	0,0	0,0
jeleni 9 +										0	0	0,0	0,0
skupaj JELENI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	6	100,0	60,0
teleta Ž										0	0	0,0	0,0
junice										2	2	50,0	20,0
košute 2+										2	2	50,0	20,0
skupaj KOŠUTE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	4	100,0	40,0
SKUPAJ odstrel in izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	10		100,0
Odstrel in izgube v primerjavi z načrtom (kos ali %)													
kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj		
načrt - skupaj								2	2	2	6		
odstrel in izgube / načrt								0,0	0,0	500,0	166,7		
delež JELENOV										60,0	60,0		
delež trofejnih jelenov 2+ in več										20,0	20,0		
delež mladih (mladiči, enoletni) ne glede na spol										60,0	60,0		
Izgube													
kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%	
nenaravne izgube											0	0,0	
naravne izgube										1	1	100,0	
skupaj izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	100,0	
% izgub										10,0	10,0		
čisti odstrel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9	9		
Vzroki izgub													
vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%	
1 neznan										1	1	100,0	
2 bolezen											0	0,0	
3 krivolov											0	0,0	
4 cesta											0	0,0	
5 železnica											0	0,0	
6 plenilci											0	0,0	
7 psi											0	0,0	
8 kosilnica											0	0,0	
9 garje											0	0,0	

Telesne mase (biološka telesna masa v kg)												
Starostna in spolna kategorija/leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010		
teleta M										19,2		
lanščaki										33,5		
jeleni 2-4										53,0		
junice										28,8		
košute 2+										27,5		

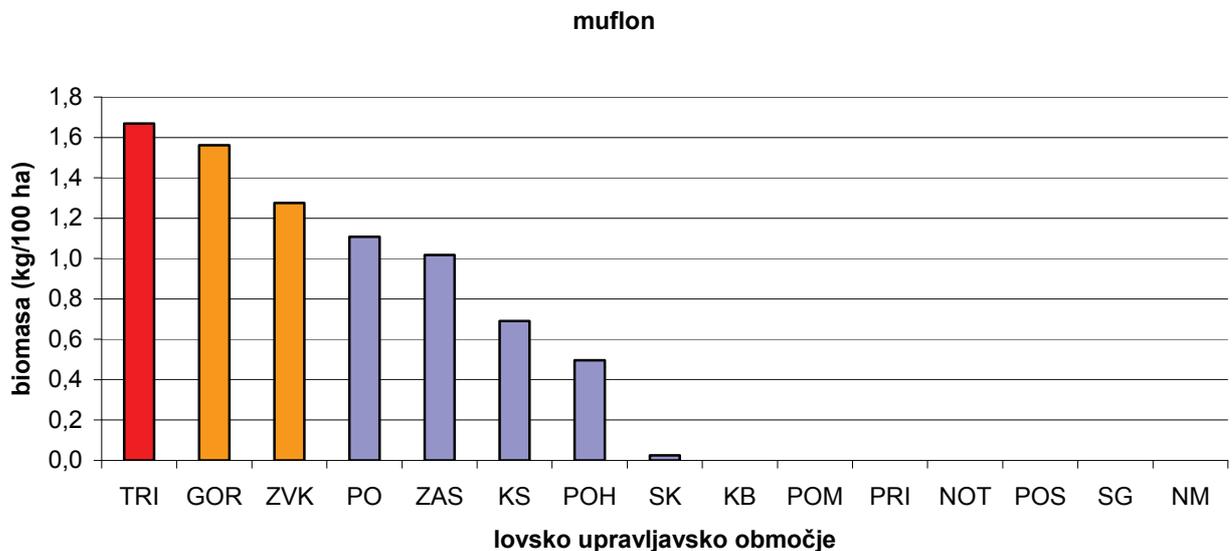
7.6 MUFLON (OVIS AMMON MUSIMON L.)

Slika 7.8: Slika muflona in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih

7.6.1 Prostorski okviri obravnave

Muflona obravnavamo ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor na lovni površini 81.544 ha in ločeno za LPN Triglav na lovni površini 26801. ha. Vzroki so podrobneje obrazloženi v poglavju 6.3. Po gostoti izločitve muflonov je ta vrsta v LUO na prvem mestu v Sloveniji. Po izločitvah sledita prav sosednji Gorenjsko in Zahodno visokokraško LUO. S samo 3 % izločene biomase pa muflon ne predstavlja pomembnejše vrste, saj po svoji prisotnosti močno zaostaja za ostalimi vrstami divjadi kakor so jelen, srna, divji prašič in gams.

Grafikon 7.5: Mesto relativne biomase muflona med LUO v Sloveniji

7.6.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi

Odvzem muflona je znašal 81,1 % od načrta odvzema. Načrtovani odvzem je bil dosežen nad 90 % le štiri leta (2002, 2005, 2008, 2010). Najnižje je bil načrt dosežen 64,4 % v letu 2004, najvišje 95,4 % v letu 2010. Delež ovnov v odvzemu je znašal 47,6 %, delež ovc 52,4 %. Odvzem mladih muflonov, mladičev in enoletnikov ne glede spol je dosegel 54,3 %. Delež ovnov 2+ in starejših je znašal 25,2 %, delež ovc 2+ in starejših je znašal 20,5 %. Spolna in starostna struktura odvzema je tekom desetih let

dokaj konstantna. Izgube predstavljajo 9,3 % odvzema. Delež naravnih izgub dosega 100,0 %. Med izgubami prevladujejo neznani vzroki z 71,2 %, slede bolezni z 8,7 % in plenilci z 18,3 %. Ostali vzroki izgub so manjši. Tudi izgube so tekom desetih let dokaj konstantne brez izrazitih trendov, nekoliko izrazitejši je le trend naraščanja izgub zaradi plenilcev.

Biološki kazalniki

Telesne mase ovnov in ovc po vseh starostnih kategorijah ne izkazujejo izrazitejših trendov upadanja ali naraščanja mas. Test telesnih mas enoletnih osebkov, ločeno po spolu, v dveh primerjalnih petletnih obdobjih (2001–2005 in 2006–2010) prav tako pokaže, da med poprečnima telesnima masama v dveh obdobjih ne obstajajo značilne razlike ($p_{\text{moški}} = 0,399$; $p_{\text{ženski}} = 0,610$).

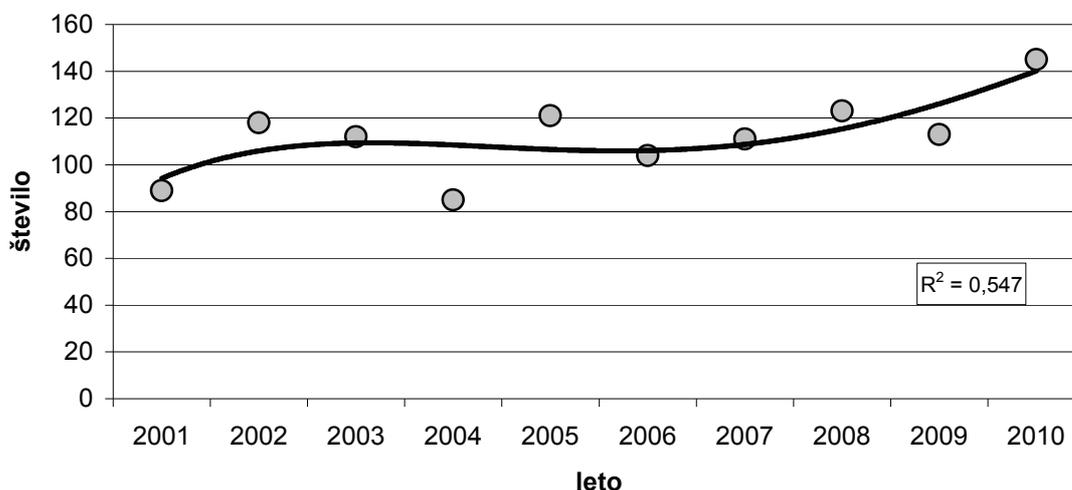
Primernosti načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja

Z muflonom se je v preteklem desetletju upravljalo po modelu za ohranjanje številčnosti (delež moških 50 %, delež ovnov 2+ 25 % in delež ovc 2+ 20 %). Uporabljen model ocenjujemo kot primeren in uspešen, saj dosežena struktura odvzema ne odstopa od modela in je bila tekom desetih let realizirana vsakoletno zelo konstantno.

7.6.3 Ocena stanja populacije

Trend številčnosti populacij in ocena prostorske razporeditve

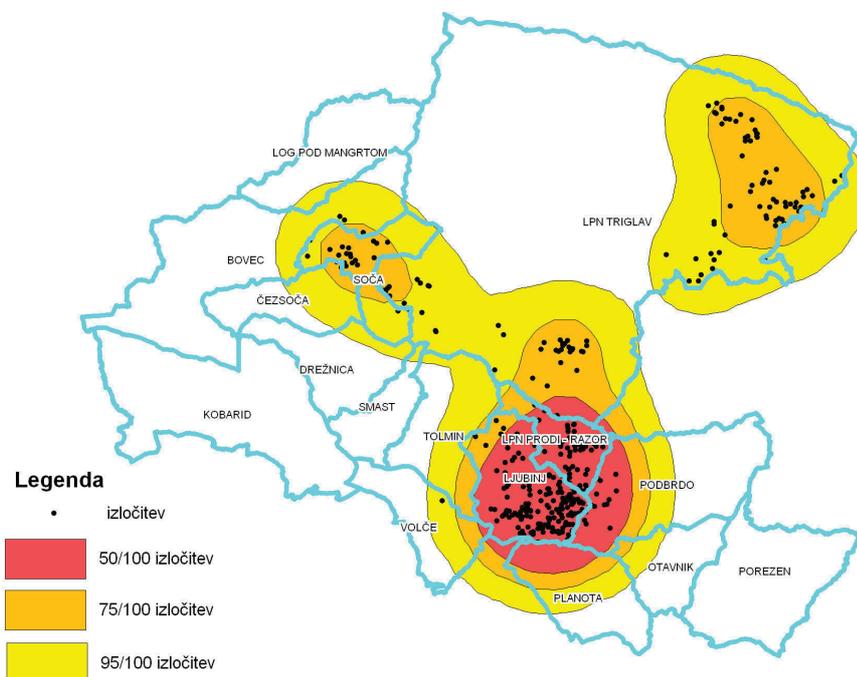
Trend številčnosti muflonov ni izrazit, vendar kaže tendenco porasta številčnosti, še zlasti v zadnjih nekaj letih. Trend številčnosti in prostorske širitve je opazen le pri naselitvi Ljubinj (center populacije), ki je skoraj v celoti izven območja TNP. Populacije treh naselitev muflonov v TNP pa so v številčnem upadu, predvsem zaradi vpliva volkov. Ker se muflon v zadnjem času v centru populacije naselitve Ljubinj opazneje tudi prostorsko širi, pričakujemo povečevanje številčnosti tudi v bodoče, v kolikor ne bomo s cilji in ukrepi zavirali povečevanje številčnosti. V območju TNP pričakujemo nadaljnji padec številčnosti.

Grafikon 7.6: Trend številčnosti muflona

Muflon je v LUO prisoten v treh večjih skupinah. Največja gostota prve skupine je na območju naselitve izpred tridesetih let na območju lovišča Ljubinj. Pred dvajsetimi leti se je muflon pričel širiti na območje LPN Prodi–Razor, kjer je danes poleg Ljubinja prisoten v največji gostoti. Mufloni iz te skupine se povezujejo v enotno skupino skupaj z mufloni iz širše okolice Bohinja. Ta skupina muflonov se danes najhitreje prostorsko širi proti vzhodu v lovišče Podbrdo. Nekoliko manj intenzivno je širjenje proti zahodu v lovišče Tolmin. Druga skupina muflonov izhaja iz naselitve v Trenti in se danes nahaja v loviščih Soča in Triglav. Skupina je številčno precej šibkejša od prve skupine, tudi visokogorsko življenjsko okolje v Trenti ni najbolj ustrezno. Tretja, samostojna skupina muflonov se nahaja na

območju Mežaklje. Z mufloni iz drugih skupin v sosednjih LUO se triglavski mufloni ne povezujejo in so relativno izolirani. Številčnost muflonov so v LPN Triglav v zadnjih štirih letih močno zmanjšali volkovi, v populacijo posega tudi ris. Mufloni so se umaknili na območja brez prisotnosti omenjenih plenilcev.

Slika 7.9: Prostorska porazdelitev muflona v LUO

Spolna in starostna struktura

Spolna struktura populacije muflona je naravna in ne odstopa veliko od razmerja 1 : 1, vendar v populaciji najverjetneje prevladujejo samice. Ob veliki slučajnostni komponenti odvzema pri mladičih znaša delež moških mladičev v odvzemu 41 %. Tudi starostna struktura populacije je naravna in piramidalne oblike. Naravni in stabilni strukturi zagotavljata za populacijo ugodne socialne, znotraj vrstne odnose.

Zdravstveno stanje

Zaradi manjkajočih podatkov o vzrokih bolezni oceno zdravstvenega stanja muflona teže podamo. Večjih poginov zaradi bolezni ne poznamo. Zaradi izoliranosti populacije in pomanjkanja križanja drugimi populacijami obstaja nevarnost genetske oslabitve populacije, ki se kaže predvsem v današnjih nižjih telesnih masah v primerjavi z masami ob naselitvi izpred tridesetih in več let. Posledica neugodnih medvrstnih odnosov z gamsovi je tudi prenos gamskih garij na muflona. Pojav je zabeležen, vendar nima takšnih razsežnosti kakor pri gamsu.

Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami

Negativni vplivi se kažejo med populacijama srnjadi in muflonov na območjih, kjer je populacija muflonov najgostejša (lovišči Soča, Ljubinj, LPN Prodi-Razor). Srnjad in tudi gams se muflonom umikata, saj imata ti vrsti drugačen dnevni in prostorski ritem kakor mufloni.

7.6.4 Cilj upravljanja s populacijo

Želeni trend številčnosti s ciljno gostoto in prostorska razporeditev

Cilj upravljanja z muflonom je stabilna in zdrava populacija naravne spolne in starostne strukture, ki mora biti usklajena z življenjskim okoljem in še posebno z ostalimi populacijami divjadi. Bistvo

želenega stanja populacije muflona je ohranjanje današnje prostorske porazdelitve. To pomeni naj se populacija ne širi navzven izven današnjega populacijskega območja. Številčnost muflonov naj se več ne povečuje, zaželena je manjša številčnost predvsem populacije v južnem predelu LUO (naselitev Ljubinj). Nezaželeno je tudi širjenje muflona izven današnje razširjenosti v LPN Triglav. Izven obstoječega populacijskega območja naj muflon ne bo več prisoten. Ločene skupine muflonov naj se med seboj ne povezujejo.

Ciljna starostna, spolna in kakovostna strukture

Ciljna starostna in spolna struktura je danes v naselitvah Ljubinj in v LPN Triglav že dosežena, zato jo moramo samo ohranjati. V populaciji si želimo nekoliko večji delež starih muflonov - preko šest let starosti. Glede kakovostne strukture pa si želimo kakovostnejšo populacijo tako glede telesnih mas kakor glede trofej. Ker je zelo verjetno prišlo do genetske osiromašitve populacije zaradi tridesetletnega križanja v sorodu na manjši izolirani površini, bo ta cilj težje doseči.

Ciljno razmerje z ostalimi populacijami vrst divjadi

Populacija muflonov ne sme ogrozati ostalih vrst divjadi, še posebej tu mislimo na srnjad, gamsa in jelenjad. To ciljno razmerje bomo dosegli, če bomo dosegali ostale parametre postavljenega cilja z upravljanjem s populacijo muflonom, predvsem z njeno številčnostjo in prostorsko porazdelitvijo. V kolikor se bodo pojavljala negativna razmerja v odnosu do srnjadi, gamsa in jelena je potrebno medvrstna razmerja uskladiti »na škodo« muflona.

7.6.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

Usmeritve za določitev ukrepov v populaciji

Višina odvzema:

Višino odvzema se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije rastlinojede divjadi v njenem najširšem smislu, kakor je opisano v uvodnem poglavju.

Prostorska porazdelitev odvzema:

Z muflonom se upravlja le v današnjem osrednjem populacijskem območju, torej v loviščih Soča, Ljubinj, Prodi–Razor, Podbrdo in Triglav. Intenziteto in strukturo odvzema v tem območju je potrebno določiti tako, da se prepreči širjenje populacije, tudi z uporabo modela o zmanjševanju številčnosti. V osrednjem populacijskem območju se med muflona močneje poseže tudi v primeru okoljskih problemov ali v primeru večje konkurence z avtohtonimi vrstami.

V ostalih loviščih se skladno s ciljem odstranjuje vse muflone ne glede na spol in starost.

Starostna in spolna struktura

Pri muflonu uporabljamo sledeče spolne in starostne kategorije:

Preglednica 7.9: Spolni in starostni razredi muflona

Starostni razred	Ovni	Ovce
I	0+	0+
II	1+	1+
III	2+ in starejši	2+ in starejše

I. starostni razred sestavljajo jagnjeta (mladiči) obeh spolov

II. starostni razred sestavljajo enoletni ovni in ovce.

III. starostni razred sestavljajo ovni in ovce starosti 2+ in starejši

Starostna in spolna razdelitev odvzema je odvisna od postavljenega cilja glede številčnosti populacije. Starostna in spolna razdelitev odvzema, kakršna je prikazana v preglednici, velja za strukturno stabilno zgrajeno populacijo, kar pomeni enakomerno spolno strukturo in piramidalno starostno strukturo. V kolikor stanje v populaciji odstopa od tega modela, je potrebno prilagoditi strukturo odvzema tako, da v populaciji ustvarjamo želeno stanje glede spolne in starostne strukture.

Preglednica 7.10: Spolna in starostna struktura odvzema

Spol	star. razred	vzdrževanje št.	zmanjšanje št.
		%	%
Ovni	I	min 10	10
	II	15	12
	III	max 25	min 23
	skupaj	50	45
Ovce	I	min 15	10
	II	15	20
	III	max 20	min 25
	skupaj	50	min 55
Skupaj		100	100

Ostalo

Naseljevanje in doseljevanje muflona v prosto naravo v LUO ni dovoljeno.

Dopustna odstopanja v realizaciji od načrta po loviščih in za LUO so po višini do + - 15 % od načrtovanega skupnega števila odvzema. Odvzem v III. razredu (2+) pri vsakem od obeh spolov se lahko prekorači le do 10 %, v ostalih razredih preseganje ni omejeno. Neizvršeni odvzem v III. starostnem razredu se lahko nadomesti z odvzemom v I. in II. starostnem razredu. Dopustno odstopanje v spolni strukturi je praviloma do 5 % od realizirane strukture v odstotkih (npr.: 45:55 %). Morebitna odstopanja prek meja dopustnih odstopanj se upoštevajo pri letnih načrtih v naslednjem obdobju.

Za lovišča, ki imajo načrt odvzema do vključno 10 kosov muflona, se kot dopustno odstopanje od načrta praviloma šteje realizacija + - 1 kos. V teh loviščih se III. starostni razred lahko praviloma preseže za 1 kos, razlika v spolnem razmerju pa lahko pri realizaciji odstopa tudi za 1 kos.

Za lovišča, ki imajo skupen načrt odvzema, oziroma kjer načrt za posamezno lovišče ne presega 3 kose, načrta odvzema ni obvezno dosegati, presega pa se ga lahko za 1 kos.

Morebitna odstopanja pri starostni strukturi v III. starostnem razredu pri obeh spolih se, ne glede na meje dopustnih odstopanj, upoštevajo pri letnih načrtih v naslednjem obdobju.

Usmeritve za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja divjadi

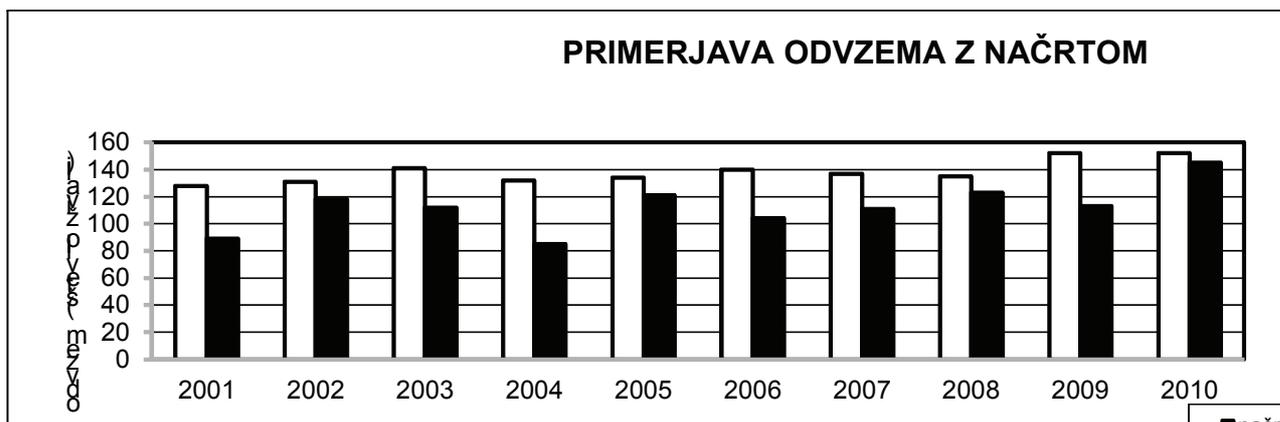
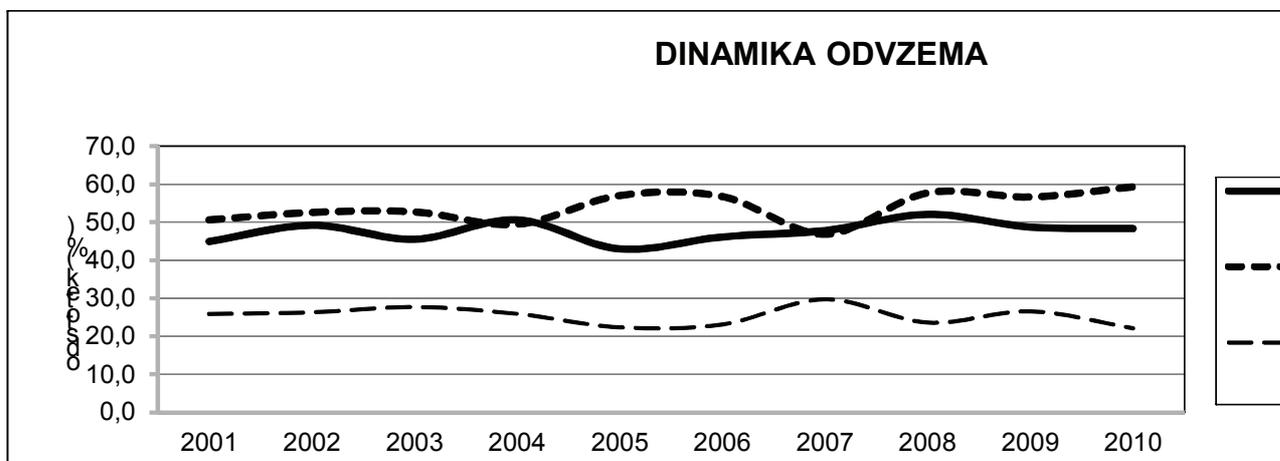
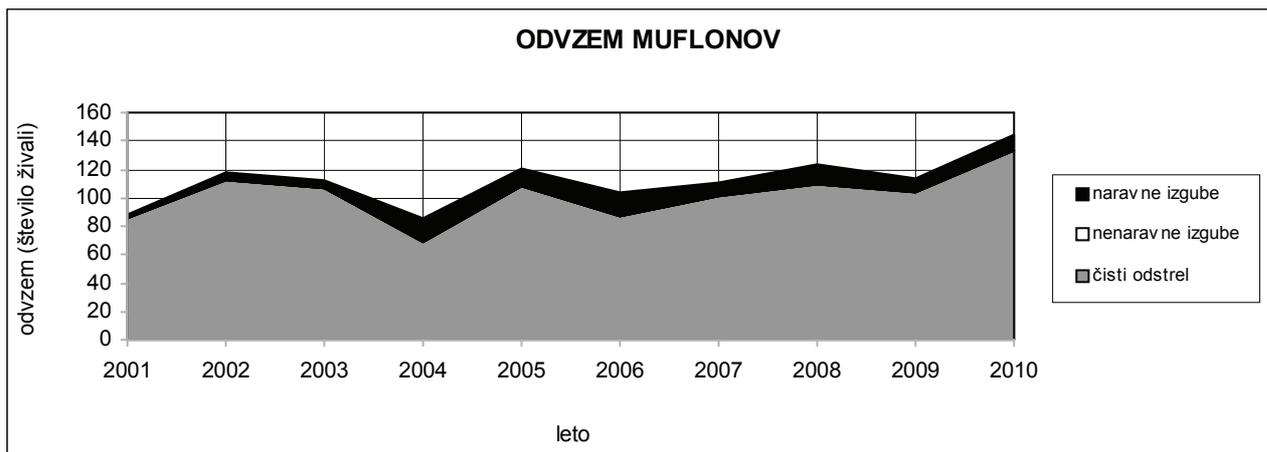
Stanje številčnosti se ne spremlja absolutno, temveč relativno glede na pojavljanje muflonov v posameznem letu. To je tudi ena izmed osnov za določevanje višine odstrela. Poleg rednega spremljanja z opazovanji naj lovišča, v kolikor je le mogoče, ugotavljajo tudi vzroke pogina muflonov. Med vzroki prvenstveno ločimo, v kolikor je seveda mogoče, kaj je za pogin vzrok (zveri ali bolezni...), potem pa tudi dejanskega povzročitelja izgube (vrsta zveri ali bolezni.)

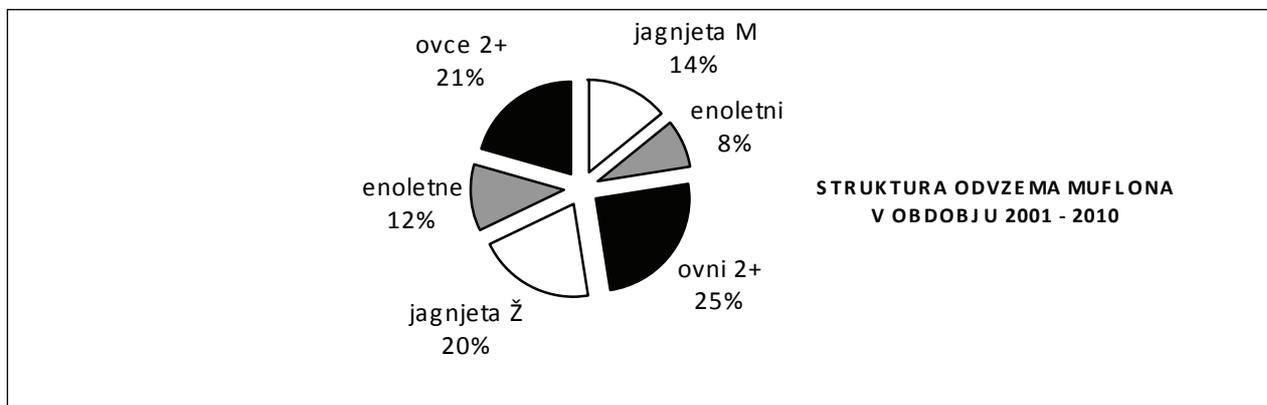
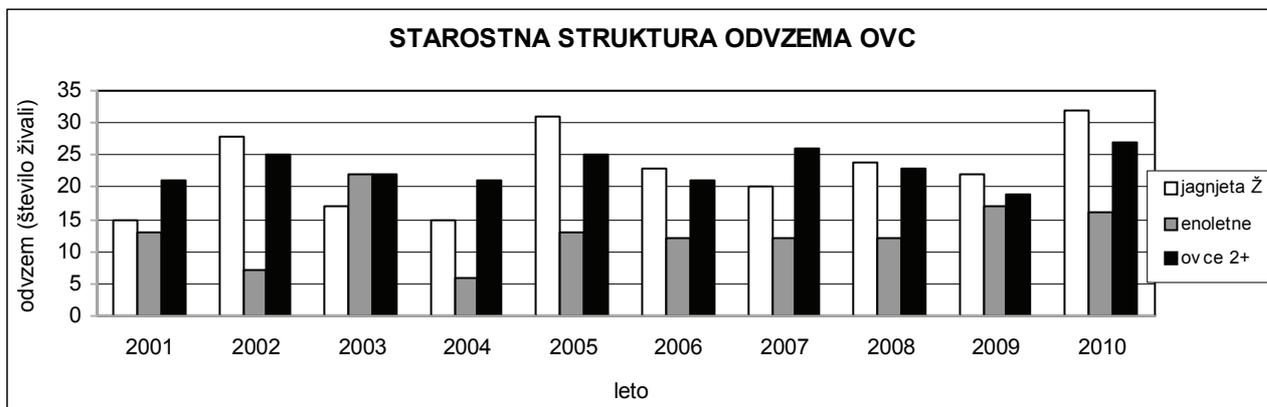
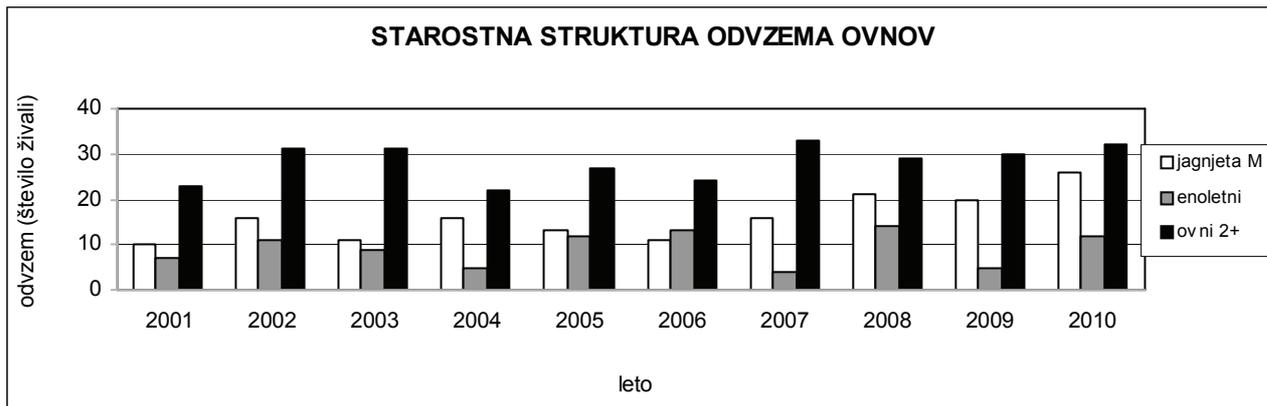
Usmeritve za preprečevanje škod od in na divjadi

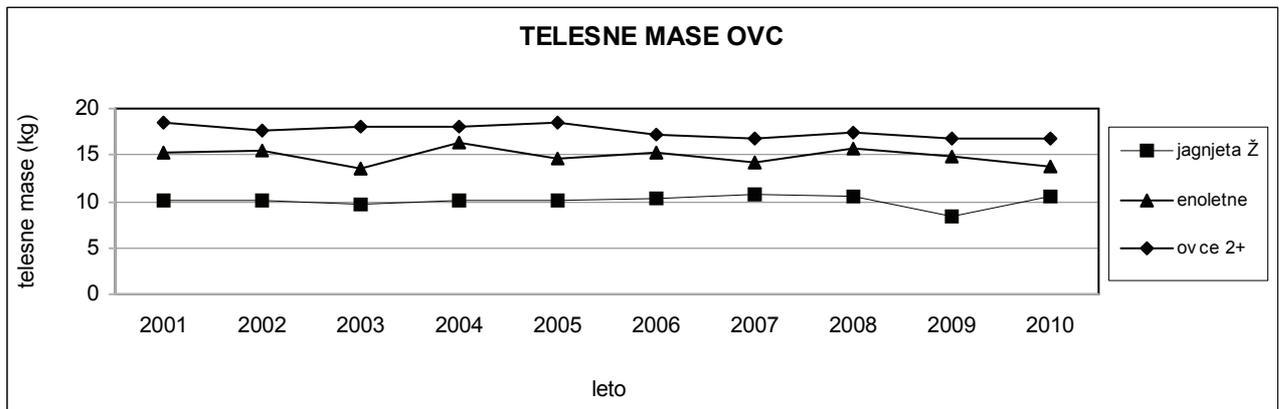
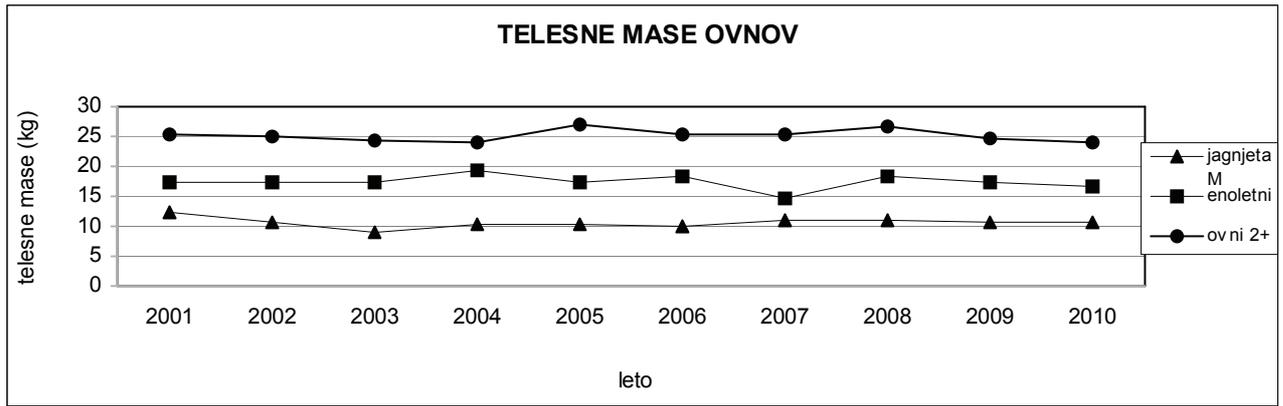
Posebni usmeritvi samo za muflona ni, pač pa veljajo vse splošne usmeritve tudi glede preprečevanja škod od muflonov. Te usmeritve so podrobno opisane v posebnem poglavju o škodah.

Preglednica 7.11: Pregled podatkov o muflonu za obdobje 2001 - 2010

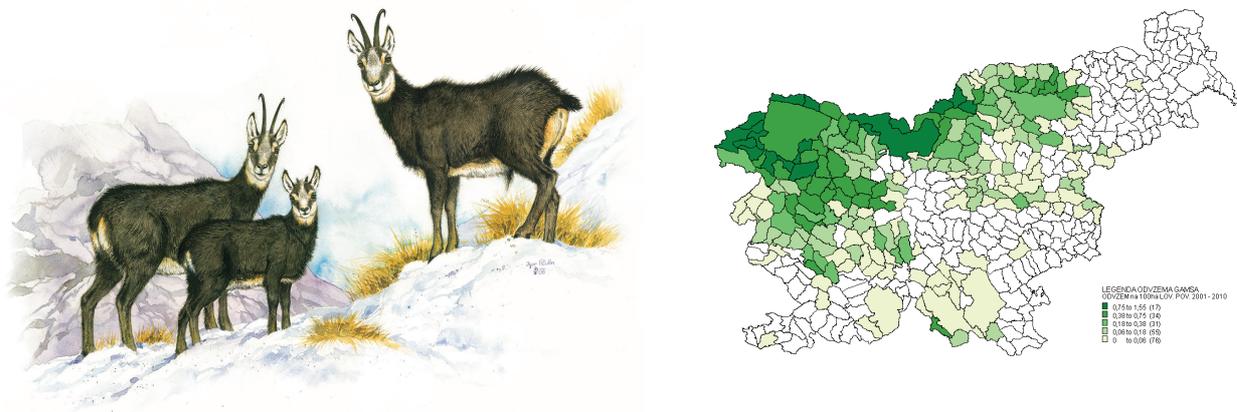
Odstrel in izgube (kos)													
Starostna in spolna kategorija/leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%/spol	%/skupaj
jagnjeta M	10	16	11	16	13	11	16	21	20	26	160	30,0	14,3
enoletni	7	11	9	5	12	13	4	14	5	12	92	17,2	8,2
ovni 2+	23	31	31	22	27	24	33	29	30	32	282	52,8	25,2
skupaj OVNI	40	58	51	43	52	48	53	64	55	70	534	100,0	47,6
jagnjeta Ž	15	28	17	15	31	23	20	24	22	32	227	38,7	20,2
enoletne	13	7	22	6	13	12	12	12	17	16	130	22,1	11,6
ovce 2+	21	25	22	21	25	21	26	23	19	27	230	39,2	20,5
skupaj OVCE	49	60	61	42	69	56	58	59	58	75	587	100,0	52,4
SKUPAJ odstrel in izgube	89	118	112	85	121	104	111	123	113	145	1121		100,0
Odstrel in izgube v primerjavi z načrtom (kos ali %)													
kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj		
načrt - skupaj	128	131	141	132	134	140	137	135	152	152	1382		
odstrel in izgube / načrt	69,5	90,1	79,4	64,4	90,3	74,3	81,0	91,1	74,3	95,4	81,1		
delež OVNOV	44,9	49,2	45,5	50,6	43,0	46,2	47,7	52,0	48,7	48,3	47,6		
delež ovnov 2+	25,8	26,3	27,7	25,9	22,3	23,1	29,7	23,6	26,5	22,1	81,1		
delež mladih (0+,1+) neglede na spol	50,6	52,5	52,7	49,4	57,0	56,7	46,8	57,7	56,6	59,3	54,3		
Izgube in odvzem													
kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%	
nenaravne izgube											0	0,0	
naravne izgube	3	6	5	16	13	17	10	13	9	12	104	100,0	
skupaj izgube	3	6	5	16	13	17	10	13	9	12	104	100,0	
% izgub	3,4	5,1	4,5	18,8	10,7	16,3	9,0	10,6	8,0	8,3	9,3		
čisti odstrel	86	112	107	69	108	87	101	110	104	133	1017		
Vzroki izgub													
vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%	
1 neznan	3	4	5	13	11	13	6	2	6	11	74	71,2	
2 bolezen		1		2	1	1	2	2			9	8,7	
3 krivolov											0	0,0	
4 cesta											0	0,0	
5 železnica											0	0,0	
6 plenilci		1		1	1	1	2	9	3	1	19	18,3	
7 psi											0	0,0	
8 kosilnica											0	0,0	
9 garje						2					2	1,9	
Telesne mase (biološka telesna masa v kg)													
Starostna in spolna kategorija/leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010			
jagnjeta M	12,2	10,7	9,0	10,4	10,4	10,0	11,0	10,9	10,8	10,7			
indeks	100,0	87,7	73,8	85,2	85,2	82,0	90,2	89,3	88,5	87,7			
enoletni	17,4	17,4	17,5	19,2	17,4	18,2	14,6	18,5	17,5	16,6			
indeks	100,0	100,0	100,6	110,3	100,0	104,6	83,9	106,3	100,6	95,4			
ovni 2+	25,5	25,1	24,5	24,0	27,1	25,2	25,5	26,8	24,8	23,9			
indeks	100,0	98,4	96,1	94,1	106,3	98,8	100,0	105,1	97,3	93,7			
jagnjeta Ž	10,1	10,2	9,6	10,2	10,2	10,4	10,7	10,6	8,3	10,6			
indeks	100,0	101,0	95,0	101,0	101,0	103,0	105,9	105,0	82,2	105,0			
enoletne	15,2	15,5	13,6	16,4	14,6	15,2	14,3	15,6	14,9	13,8			
indeks	100,0	102,0	89,5	107,9	96,1	100,0	94,1	102,6	98,0	90,8			
ovce 2+	18,4	17,6	18,1	18,0	18,4	17,1	16,8	17,4	16,8	16,8			
indeks	100,0	95,7	98,4	97,8	100,0	92,9	91,3	94,6	91,3	91,3			

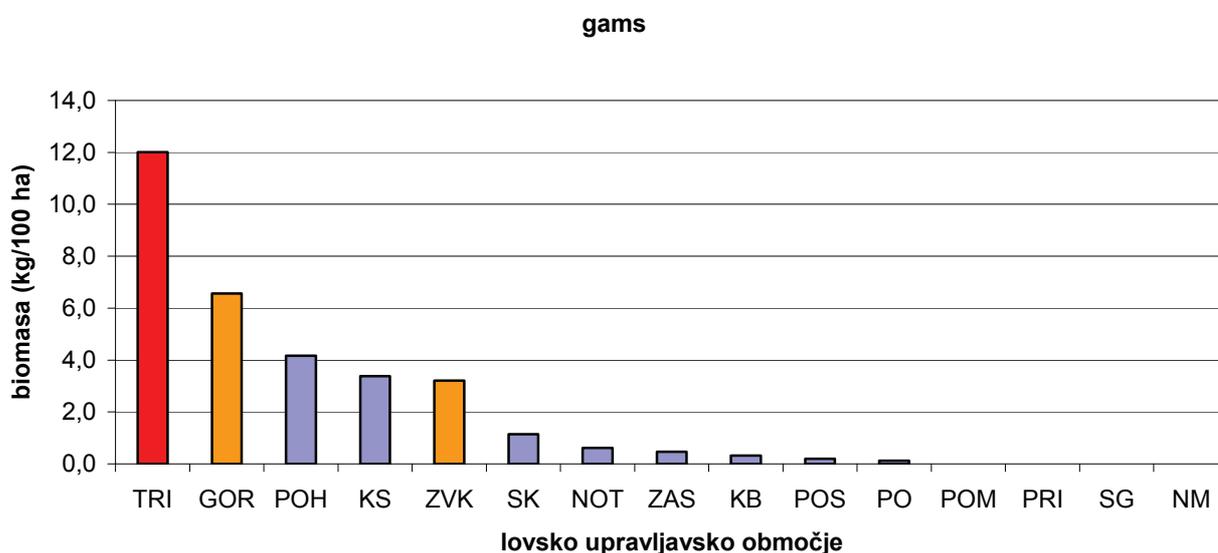
7.7 GAMS (RUPICAPRA RUPICAPRA L.)

Slika 7.10: Slika gamsa in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih

7.7.1 Prostorski okviri obravnave

Gamsa obravnavamo ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor na lovni površini 81.544 ha in ločeno za LPN Triglav na lovni površini 26801. ha. Vzroki so podrobneje obrazloženi v poglavju 6.3. Gostota izločenih gamsov je v LUO najvišja v Sloveniji. Druga najvišja gostota je v sosednjem Gorenjskem LUO, vendar je tam gostota v poprečju za polovico manjša kakor v Triglavskem LUO. Gostota gamsov v drugem sosednjem Zahodno visoko kraškem LUO je le še četrtnina gostote v Triglavskem LUO. Zaradi najvišje gostote med LUO v Sloveniji je gams tudi najpomembnejša vrsta v LUO, kljub temu, da po biomasi predstavlja le 22 % vse izločene biomase divjadi v LUO. V LUO ga po izločeni biomasi »prekašata« navadni jelen z 36 % in srna z 28 %.

Grafikon 7.7: Mesto relativne biomase gamsa med LUO v Sloveniji

7.7.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi

Odvzem gamsa je znašal 95,6 % od načrta odvzema. Načrtovani odvzem je bil dosežen nad 90 % sedem let v desetletju. Najnižje je bil načrt dosežen 70,6 % v letu 2005, najvišje 101,1 % v letu 2001. Delež kozlov v odvzemu je znašal 52,6 %, delež koz 47,4 %. Odvzem mladih gamsov (mladičev, enoletnikov in dvoletnikov) ne glede spol je dosegel 60,0 %. Delež kozlov II. starostnega razreda je znašal 15,0 %, delež koz istega razreda je znašal 13,0 %. Spolna struktura odvzema je tekom desetih let dokaj konstantna. Pri starostni strukturi je opazen trend povečanja odvzema mladih gamsov. Izgube predstavljajo 13,2 % odvzema. Delež nenaravnih izgub znaša 1,6 %, delež naravnih izgub dosega 98,4 %. Med izgubami prevladujejo neznani vzroki z 50,9 %, slede izgube zaradi garij z 37,2 % in bolezni z 8,6 %. Ostali vzroki izgub so manjši. Izkazuje se rahel porast neznanih izgub, vendar trend ni značilen. Trend izgub zaradi garij prikazujemo v naslednjem poglavju.

Biološki kazalniki

Telesne mase kozlov in koz po starostnih kategorijah ne izkazujejo izrazitejših trendov. Test telesnih mas enoletnih osebkov, ločeno po spolu, v dveh primerjalnih petletnih obdobjih (2001–2005 in 2006–2010) prav tako pokaže, da med poprečnima telesnima masama v dveh obdobjih ne obstajajo značilne razlike ($p_{\text{moški}} = 0,429$; $p_{\text{ženski}} = 0,346$).

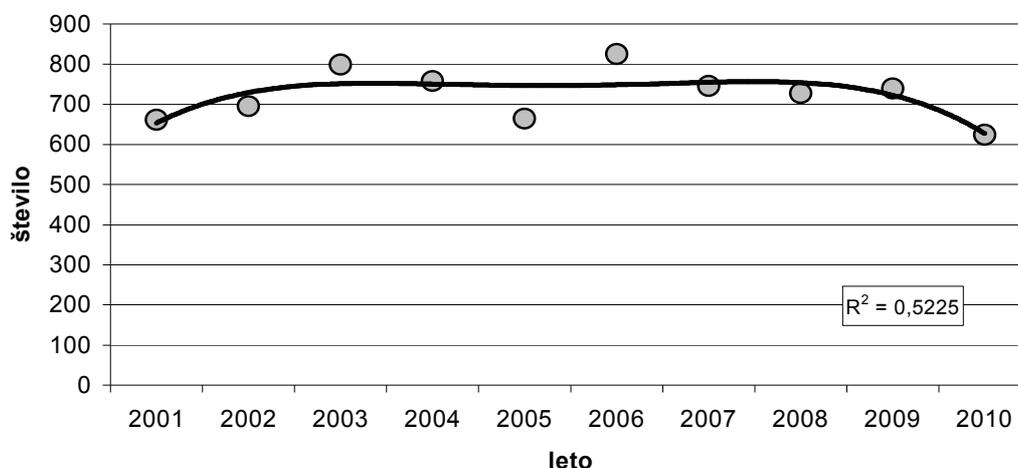
Primernosti načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja

Z gamsom se je v preteklem desetletju upravljalo po modelu za ohranjanje številčnosti (delež moških 50 %, delež I. razreda 27 %, II. razreda 18 % in III. razreda 5 %). Uporabljen model ocenjujemo kot primeren in uspešen, saj dosežena struktura odvzema ne odstopa od modela in je bila tekom desetih let realizirana vsakoletno zelo konstantno. Zaradi tradicije lova na gamsa nekoliko odstopa spolna struktura, kjer v odvzemu prevladujejo kozli. Odstopanje je letno konstantno in je bilo v okviru dopustnih odstopanj. Višina odvzema gamsa se giblje na meji prirastka, dodatno na to kaže vedno večji odvzem mladih gamsov.

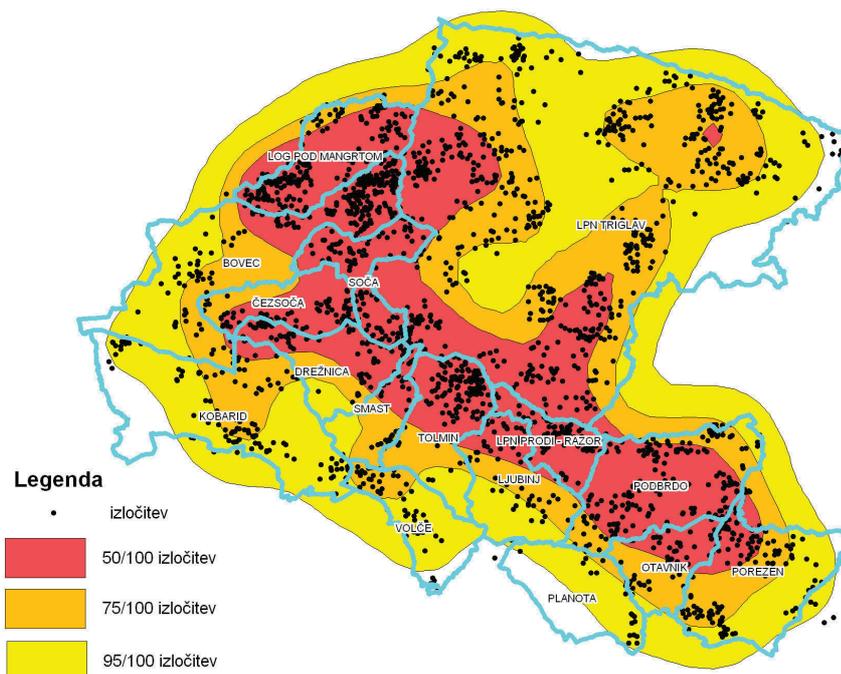
7.7.3 Ocena stanja populacije

Trend številčnosti populacij in ocena prostorske razporeditve

Trend številčnosti gamsa je glede na odvzem zelo umirjen, kar priča o stabilnosti populacije. Upad odvzema v letu 2010 je posledica povečanja prvega varstvenega območja v LPN Triglav. Ker upravljamo z gamsom glede višine odvzema na meji prirastka in ker se jelenjad širi v tipične gamsove habitate, lahko pričakujemo v prihodnosti tudi nekoliko nižjo številčnost populacije gamsa.

Grafikon 7.8: Trend številčnosti gamsa

Slika 7.11: Prostorska porazdelitev gamsa v LUO

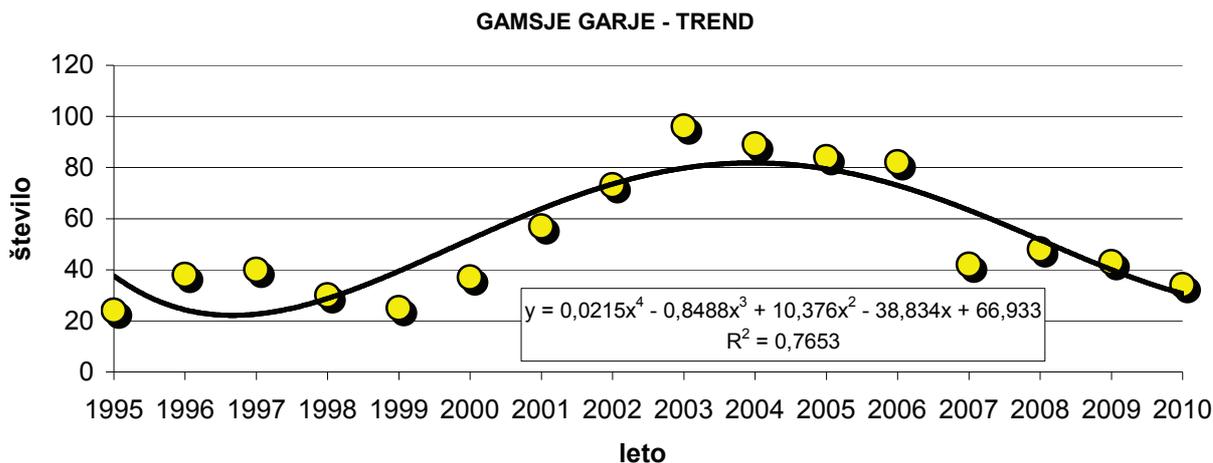
Prostorsko je gams dokaj enakomerno porazdeljen po celotnem območju LUO. Manjša gostota populacije se nahaja na južnem delu LUO v loviščih Kobarid, Volče, Planota in Porezen. Na tem območju se gamsi povezujejo s fragmentirano populacijo gamsov v sosednjem Zahodno visoko kraškem LUO po biokoridorjih. Največja gostota gamsov je v osrednjem delu LUO, proti zahodu se populacija povezuje z gamsi iz Gorenjskega LUO. Triglavsko LUO z nekaj lovišči iz Gorenjskega LUO (Stara fužina, Bohinjska bistrica, Nomenj, Bled) predstavlja enotno in celovito populacijo gamsov v triglavskem pogorju Julijskih Alp.

Spolna in starostna struktura

Spolna struktura populacije gamsov je naravna in ne odstopa veliko od razmerja 1 : 1, vendar v populaciji najverjetneje prevladujejo samice. Tu se pozna še vedno vpliv tradicije lova na gamsa, ko se je v preteklosti močno varovalo gamsje kože. Ob veliki slučajnostni komponenti odvzema pri mladičih znaša delež moških mladičev v odvzemu 43 %. Tudi starostna struktura populacije je naravna in piramidalne oblike. Naravni in stabilni strukturi zagotavljata za populacijo ugodne socialne, znotraj vrstne odnose. Za gamsa je predvsem pomembno, da se ohranja tudi prisotnost najstarejših osebkov v III. starostnem razredu. Delež teh osebkov v odvzemu je trenutno dober in še večji od predpisanega.

Zdravstveno stanje

Zdravstveno stanje gamsov je nezadovoljivo zaradi gamsjih garij. Trend številčnosti garij je izrazito nihajoč s periodo 5 do 6 let. V zadnjih letih je pojav garij v upadu. Pojav garij se je iz severnega dela LUO razširil na južni del in sicer na lovišča Tolmin, LPN Prodi - Razor in Podbrdo. Na severnem delu je največ pojavov garjavosti v lovišču Soča, dočim garij v Logu pod Mangrtom in Bovcu, vsaj zadnjih letih, skoraj ni. Garje se pojavljajo praviloma v loviščih, ki mejijo z LPN Triglav oziroma se pojavljajo na meji s tem loviščem. Zaradi garij so posegi v populacijo gamsov dokaj intenzivni. Ocenjujemo, da izvršujemo višino odvzema gamsov v višini prirastka populacije.

Grafikon 7.9: Trend gamsjih garij

Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami

V kolikor se bo jelenjad širila tudi v visokogorje v tipične gamsove habitate, lahko pričakujemo negativne odnose med tema dvema vrstama in posledično upad številčnosti gamsov. Problem je še posebej pereč, ker z gamsom upravljamo na meji prirastka populacije. Negativni vplivi se kažejo tudi med populacijama gamsov in muflonov na območjih, kjer je populacija muflonov najgostejša (lovišča Soča, Ljubinj, LPN Prodi–Razor). Gams in tudi srnjad se muflonom umikata, saj imata ti vrsti drugačen dnevni in prostorski ritem kakor mufloni.

Upad številčnosti srnjadi in gamsa zaradi povečevanja številčnosti jelenjadi pa ni nujno posledica le kompeticije med temi vrstami, temveč je lahko tudi rezultat spreminjanja habitatov iz bolj odprtih v gozdnate. Jelenjad je namreč avtohtona vrsta, ki se po iztrebitvi pred 100 leti ponovno vrača v prvotne habitate.

7.7.4 Cilj upravljanja s populacijo

Želeni trend številčnosti s ciljno gostoto in prostorska razporeditev

Cilj upravljanja z gamsom kot najpomembnejšo vrsto divjadi v LUO je stabilna, vitalna in zdrava populacija naravne spolne in starostne strukture, ki mora biti usklajena tako z okoljem kakor tudi s populacijami drugih živalskih vrst. V populacijskem območju naj bodo gamsi zastopani v vseh habitatih, ki si jih sami izberejo.

Ohraniti želimo današnjo številčnost gamsov oziroma gostoto okoli 50 živali na 1.000. ha. Glede na stanje populacije, predvsem v smislu zdravstvenega stanja, izgub, telesnih mas, realizacije načrta odvzema in trendov vpliva na okolje, se lahko v desetletju dogodi, da bo trenutni cilj odstopal od zgoraj postavljenega dolgoročnega. Zato lahko, da bomo morali trenutne cilje glede številčnosti prilagoditi tudi v smislu povečevanja številčnosti, lahko pa tudi v smislu zmanjševanja številčnosti, kar pa je manj verjetno.

Ciljna starostna, spolna in kakovostna strukture

Pri ženskem delu populacije gamsov želimo zadržati današnjo starostno strukturo, to je dobro zastopan II. starostni razred, ki je nosilec populacije in III. starostni razred z več kot 10 % deležem najstarejših koz. Pri moškem delu populacije pa želimo povečati delež II. in III. starostnega razreda.

Želena spolna struktura populacije naj bi bila 1 : 1, kar pa bo verjetno težko doseči, zato je lahko tudi ciljno stanje populacije glede spolne strukture nekoliko porušeno s tem, da je v populaciji nekoliko več koz. Tudi v nekaterih naravnih populacijah je namreč zaradi zimskih poginov kozlov večji delež koz. Glede kakovostne strukture vsekakor želimo ohraniti, ali celo izboljšati fizično kondicijo gamsov, ki se

odraža v telesnih masah. Telesne mase ne smejo pasti pod raven telesnih mas, ki jih beležimo v času po prehodu garij oziroma v času revitalizacije populacije.

Cilj upravljanja z gamsom so tudi kvalitetne trofeje v lovskem smislu. Ta cilj vsaj delno sovпада s ciljem doseči dobro zastopan III. starostni razred oziroma z upravljanjem dosegati tudi največje starosti gamsov, pri kozah okoli 20 let, pri kozlih okoli 15 let.

Gamsje garje se bodo najverjetneje v loviščih LD pojavljale v populaciji tudi v prihodnjih letih, zato moramo biti pripravljene na njihovo prisotnost. Želimo pa si, da bi se garje pojavljale v populaciji le sporadično, in da ne bi prišlo do izbruha te, ali kakšne druge bolezni. V lovišču LPN Triglav pa bodo garje zelo verjetno eden izmed regulatorjev številčnosti populacije in vsaj v prihodnje desetletju verjetno ne moremo govoriti o želeni zdravi populaciji gamsov.

Ciljno razmerje z ostalimi populacijami vrst divjadi

Ker želimo zadržati sedanje stanje populacije gamsov, moramo posebno pozornost posvetiti konkurenčnim vrstama kot sta muflon in jelenjad. Še posebej je potrebno paziti na muflona kot vneseno, neavtohtono vrsto. Medvrstne odnose med gamsom in muflonom moramo usmerjati z ustreznim upravljanjem z muflonom. Muflon ne sme izpodrivati gamsa oziroma preprečiti moramo širitev muflonov na gamsova stanišča. Medvrstna razmerja med gamsom in jelenjadjo pa bodo morala biti takšna, da bo zagotovljen obstoj obeh vrst.

7.7.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

Usmeritve za določitev ukrepov v populaciji

Višina odvzema:

Višino odvzema se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije rastlinojede divjadi v njenem najširšem smislu, kakor je opisano v uvodnem poglavju.

Za kontrolo določitve višine odvzema lahko poleg mehanizmov kontrolne metode uporabljamo tudi številčnost populacije, v kolikor je le ta vsaj približno natančno in sistematično določena za več prostorsko zaokroženih lovišč v LUO, ki upravljajo z gamsom. To lahko storimo v visokogorskih loviščih nad gozdno mejo, kjer se da gamse lažje prešteti. V ta namen se v okviru LUO nadaljuje akcija monitoringa gamsa nad zgornjo gozdno mejo s štetjem populacije na stalnih kontrolnih točkah. Podatki tega monitoringa naj služijo predvsem kot relativni kazalniki dinamike številčnosti.

Deleži prirastka, preko katerega določimo višino odvzema, so odvisni od cilja glede številčnosti populacije:

- pri ohranjanju številčnosti uporabimo delež 20 %,
- pri zmanjšanju številčnosti uporabimo delež od 20 % do 25 %,
- pri povečevanju številčnosti uporabimo delež od 15 % do 20 %.

Starostna in spolna struktura

Pri gamsu uporabljamo sledeče spolne in starostne kategorije:

Preglednica 7.12: Spolni in starostni razredi gamsov

Starostni razred	Kozli	Koze
I	0+, 1+, 2+	0+, 1+, 2+
II	3+ - 7+	3+ - 10+
III	8+ in starejši	11+ in starejše

Razred mladih gamsov – I. starostni razred, predstavljajo 0+, 1+ in 2+ gamsi obeh spolov. Praviloma ti gamsi še ne sodelujejo v reprodukciji. Naravna smrtnost je največja v prav v tem starostnem razredu. Znotraj razreda mladih še posebej ločimo mladiče - 0+ in enoletne - 1+ gamse ter gamse starosti 2+.

Razred srednje starih gamsov – II. starostni razred, predstavljajo kozli 3+ do vključno 7+, ter koze 3+ do vključno 10+. Ta starostni razred tvorijo nosilci populacije, katere je treba v kar največji možni meri varovati.

Razred starih gamsov – III. starostni razred, predstavljajo kozli 8+ in starejši, ter koze 11+ in starejše. Ta starostni razred predstavljajo osebk največjih starosti. Zadostno preraščanje gamsov v III. starostni razred je tudi eden izmed splošnih ciljev upravljanja z gamsi.

Uporaba navedenih starostnih razredov je pričela veljati leta 2002.

Starostna in spolna razdelitev odvzema je prikazana ločeno za skupine gamsov in ločeno za populacije z večjo številčnostjo. Starostna in spolna razdelitev odvzema kakršna je prikazana v preglednici velja za strukturno stabilno zgrajeno populacijo, kar pomeni enakomerno spolno strukturo in piramidalno starostno strukturo. V kolikor stanje v populaciji odstopa od tega modela je potrebno »korigirati« strukturo odvzema tako, da v populaciji ustvarjamo zeleno stanje glede spolne in starostne strukture.

Preglednica 7.13: Starostna in spolna struktura odvzema gamsa

spol	star. razred	Populacijska številčnost			Skupine gamsov
		vzdrževanje št.	zmanjšanje št.	povečanje št.	
		%	%	%	%
Kozli	ml. in 1+	min 14	12	15	16
	2+	max 13	13	15	16
	I	min 27	25	min 30	min 32
	II	max 18	min 15	max 15	max 5
	III	5	5	10	13
	skupaj	50	45	55	50
Koze	ml. in 1+	min 14	13	13	16
	2+	max 13	15	12	16
	I	min 27	28	min 25	min 32
	II	max 18	min 22	max 10	max 5
	III	5	5	10	13
	skupaj	50	min 55	max 45	max 50
Skupaj		100	100	100	100

Pomembnejše od izbirnega odstrela je količinsko in strukturno doseganje načrtovanega odvzema. Ob izvršenem odstrelu in ugotovljenih izgubah se ugotovi in evidentira tudi spol mladičev. Namen skupnega načrtovanja odvzema mladičev izhaja iz težnje, da je potrebno opraviti količinsko zadosten odzvem v tej starostni kategoriji, pri tem pa je njihov spol drugotnega pomena.

Dopustna odstopanja v realizaciji od načrta po loviščih in za LUO so po višini do + - 15 % od načrtovanega skupnega števila odvzema. Odvzem v II. razredu pri vsakem spolu posebej se lahko prekorači le do 10 %, v ostalih razredih preseganje ni omejeno, v skladu s splošnimi določili možnih odstopanj realizacije od načrta. V kolikor 10 % znotraj posamezne spolne kategorije II. starostnega razreda predstavlja manj kot 1 kos, se kot dopustno odstopanje šteje +- 1 kos. Neizvršeni odzvem v II. starostnem razredu se lahko nadomesti z odvzemom v I. in III. starostnem razredu. Odvzem v III. starostnem razredu se lahko nadomesti z odvzemom v I. starostnem razredu. Dopustno odstopanje v spolni strukturi za vse starostne kategorije razen mladičev je praviloma do 3 % od realizirane strukture v odstotkih (npr.: 47:53 %). Morebitna odstopanja pri spolni strukturi prek meja dopustnih odstopanj se upoštevajo pri letnih načrtih v naslednjem obdobju. Morebitna odstopanja pri starostni strukturi v II. starostnem razredu pri obeh spolih se neglede na meje dopustnih odstopanj upoštevajo pri letnih načrtih v naslednjem obdobju.

Za lovišča, ki imajo načrt odvzema od vključno 4 do vključno 10 gamsov, se kot dopustno odstopanje od načrta praviloma šteje realizacija + 1 kos do - 2 kosa. V teh loviščih se II. starostni razred pri obeh spolih skupaj lahko praviloma preseže za največ 1 kos, razlika v spolnem razmerju pa lahko pri realizaciji odstopa tudi za največ 1 kos.

Za lovišča, ki imajo skupen načrt odvzema, oziroma kjer načrt za posamezno lovišče ne presega 3 živali, načrta odvzema ni obvezno dosežati, lahko pa se ga presega za 1 kos. Morebitna odstopanja pri starostni strukturi v II. starostnem razredu pri obeh spolih se, ne glede na meje dopustnih odstopanj, upošteva pri letnih načrtih v naslednjem obdobju.

Časovna dinamika odvzema

Lov na gamsa se začne izvajati takoj po začetku lovne dobe. Priporočljivo je, da se 50 % odvzema realizira do konca oktobra.

Usmeritve za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja divjadi

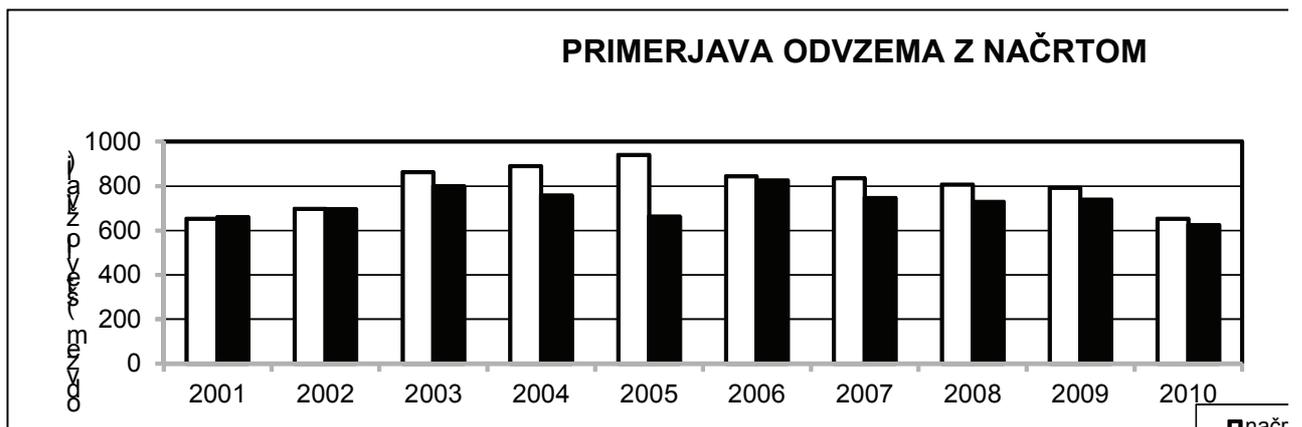
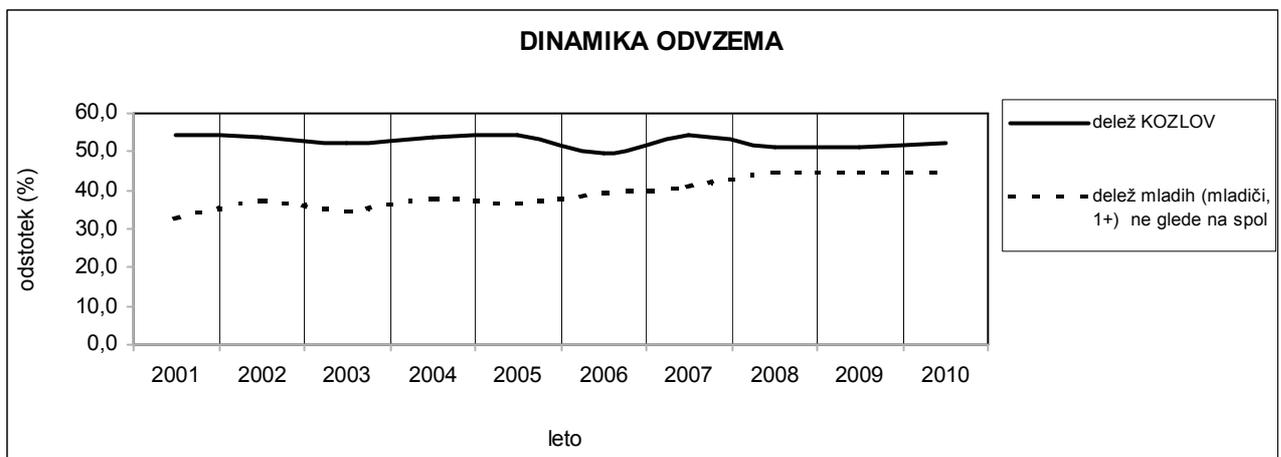
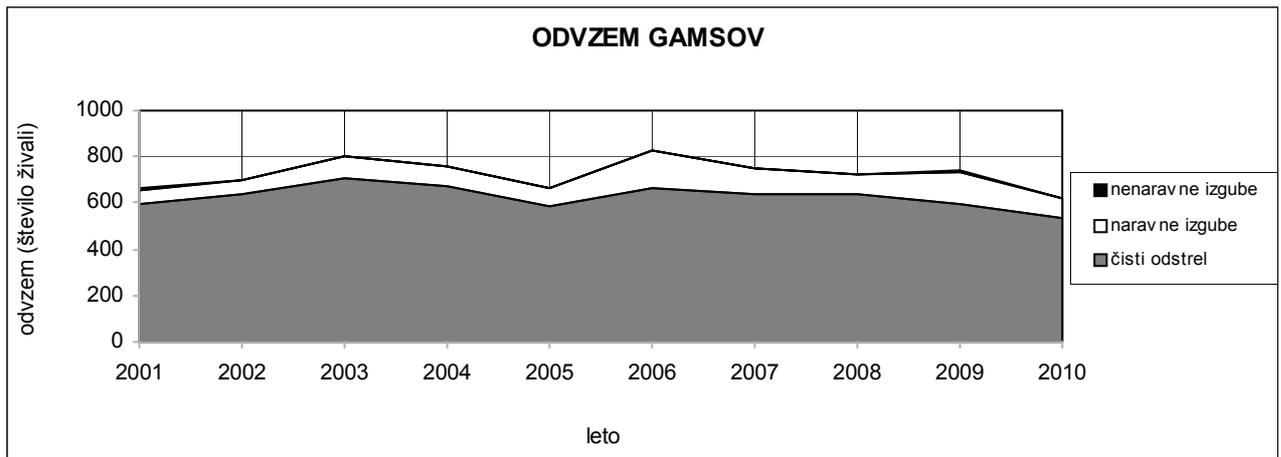
Številčnosti praviloma ne spremljamo absolutno, temveč relativno glede na pojavljanje gamsov v posameznem letu. To je tudi ena izmed osnov za določevanje višine odvzema. Poleg rednega spremljanja z opazovanji naj lovišča, v kolikor je le mogoče, ugotavljajo tudi vzroke pogina gamsov. Med vzroki prvenstveno ločimo, v kolikor je seveda mogoče, ali je do pogina prišlo zaradi bolezni ali kakšnega drugega vzroka.

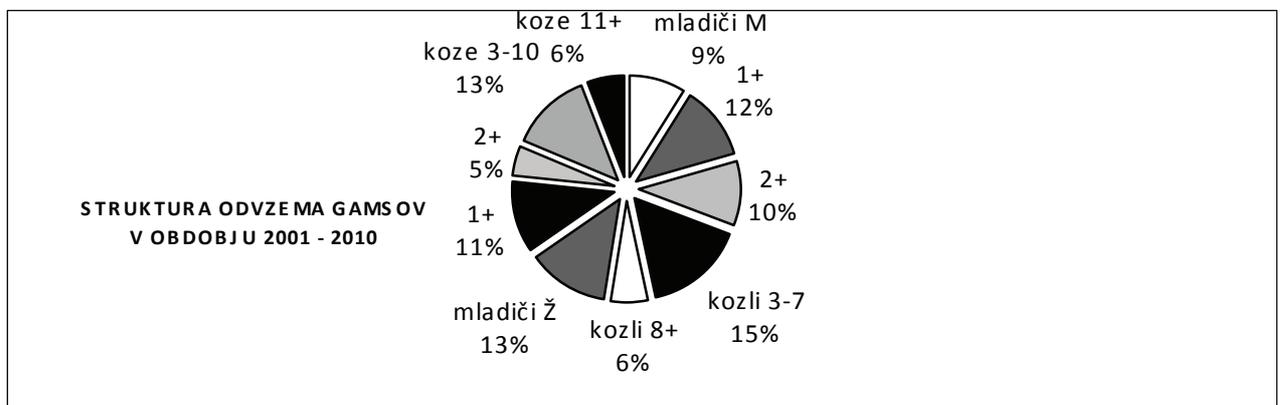
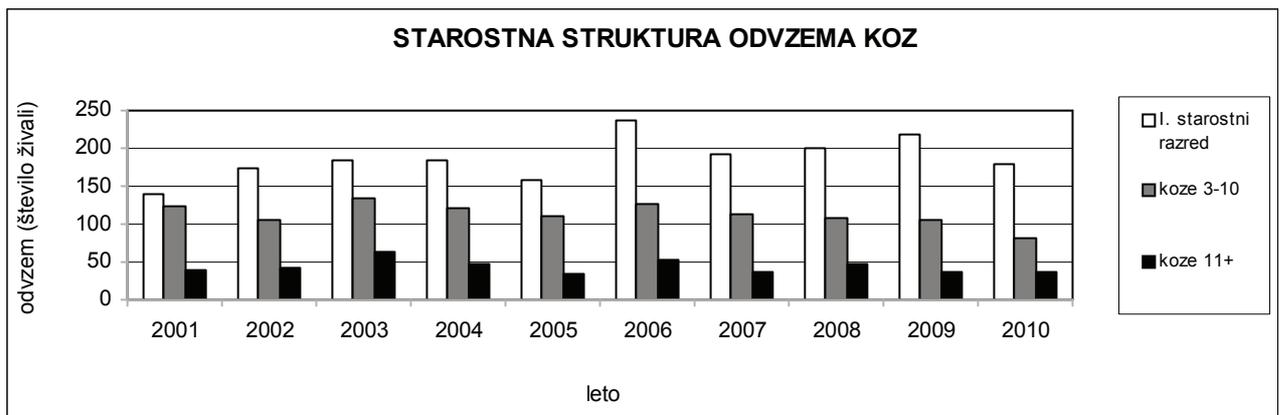
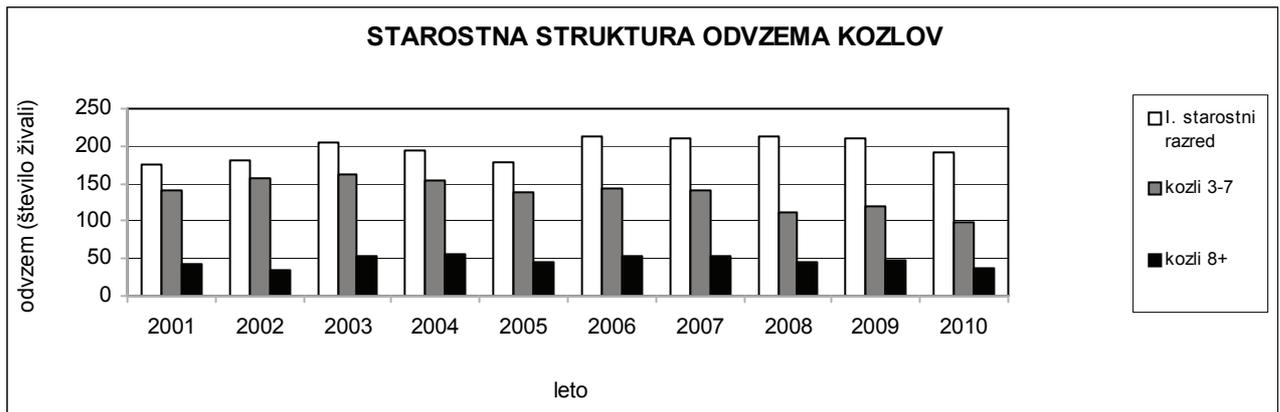
Usmeritve za preprečevanje škod od in na divjadi

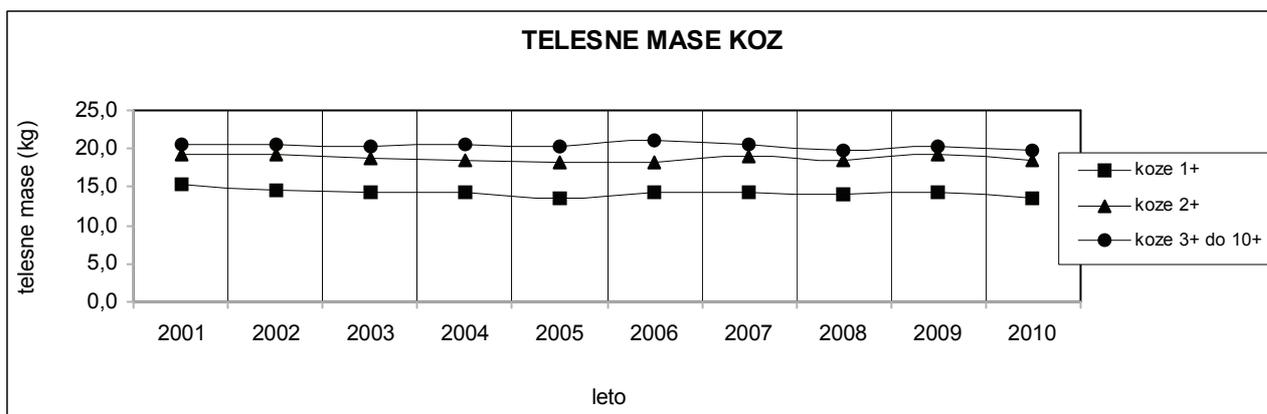
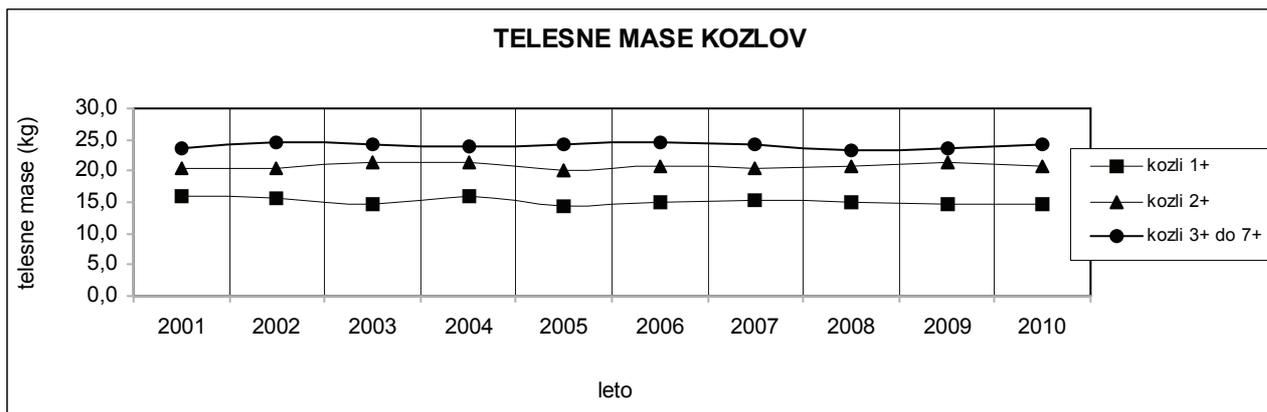
Posebnih usmeritev samo za gamsa ni, pač pa veljajo vse splošne usmeritve tudi glede preprečevanja škod od gamsov. Te usmeritve so podrobno opisane v posebnem poglavju o škodah.

Preglednica 7.14: Pregled podatkov o gamsu za obdobje 2001 - 2011

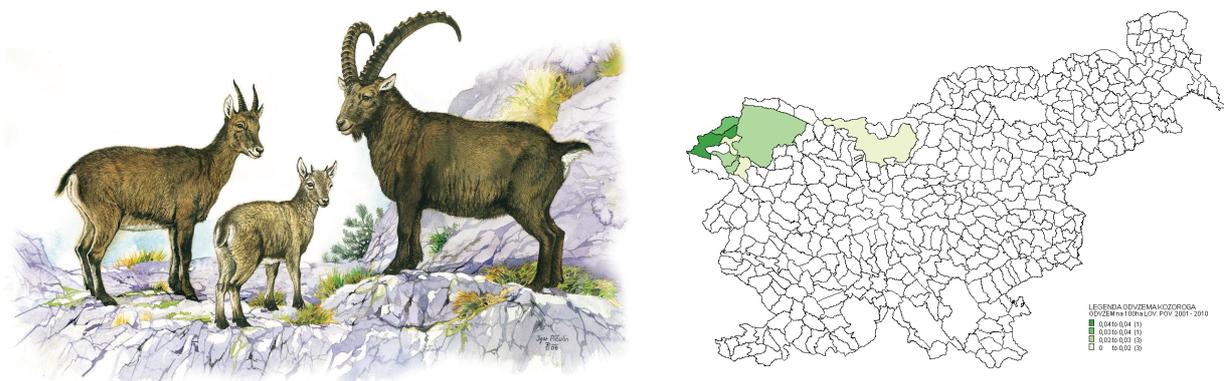
Odstrel in izgube (kos)													
Starostna in spolna kategorija/leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%/spol	%/skupaj
mladiči M	35	48	43	50	55	69	51	52	59	56	518	13,6	7,2
1+	70	68	84	87	59	71	91	96	85	72	783	20,6	10,8
2+	70	66	77	58	65	72	68	65	66	64	671	17,6	9,3
I. starostni razred	175	182	204	195	179	212	210	213	210	192	1972	51,8	27,2
kozli 3-7	141	157	161	155	139	144	141	113	120	99	1370	36,0	18,9
kozli 8+	43	34	52	57	44	52	53	46	49	36	466	12,2	6,4
skupaj KOZLI	359	373	417	407	362	408	404	372	379	327	3808	100,0	52,6
mladiči Ž	41	65	66	71	69	82	66	68	77	80	685	20,0	9,5
1+	68	77	84	79	60	104	95	109	108	71	855	24,9	11,8
2+	30	33	34	33	28	52	30	24	33	29	326	9,5	4,5
I. starostni razred	139	175	184	183	157	238	191	201	218	180	1866	54,4	25,8
koze 3-10	124	106	135	121	111	127	113	108	104	81	1130	32,9	15,6
koze 11+	39	41	63	47	34	52	38	47	38	36	435	12,7	6,0
skupaj KOZE	302	322	382	351	302	417	342	356	360	297	3431	100,0	47,4
SKUPAJ odstrel in izgube	661	695	799	758	664	825	746	728	739	624	7239		100,0
Odstrel in izgube v primerjavi z načrtom (kos ali %)													
kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj		
načrt - skupaj	654	697	863	890	940	844	836	807	792	653	7976		
odstrel in izgube / načrt	101,1	99,7	92,6	85,2	70,6	97,7	89,2	90,2	93,3	95,6	90,8		
delež KOZLOV	54,3	53,7	52,2	53,7	54,5	49,5	54,2	51,1	51,3	52,4	52,6		
delež kozlov 2+ in več	38,4	37,0	36,3	35,6	37,3	32,5	35,1	30,8	31,8	31,9	34,6		
delež koz 2+ in več	29,2	25,9	29,0	26,5	26,1	28,0	24,3	24,6	23,7	23,4	26,1		
delež mladih (0+, 1+) ne glede na spol	32,4	37,1	34,7	37,9	36,6	39,5	40,6	44,6	44,5	44,7	39,2		
Izgube													
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%	
nenaravne izgube	2		1		1	1		3	4	3	15	1,6	
naravne izgube	65	55	88	86	74	159	104	87	138	85	941	98,4	
skupaj izgube	67	55	89	86	75	160	104	90	142	88	956	100,0	
% izgub	10,1	7,9	11,1	11,3	11,3	19,4	13,9	12,4	19,2	14,1	13,2		
čisti odstrel	594	640	710	672	589	665	642	638	597	536	6283		
Vzroki izgub													
vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%	
1 neznan	31	23	38	34	35	82	61	46	87	50	487	50,9	
2 bolezen	7	2	8	18	2	11	10	7	13	4	82	8,6	
3 krivolov	1				1				2		4	0,4	
4 cesta	1							1	1	2	5	0,5	
5 železnica			1					2			3	0,3	
6 plenilci			1				2	3	5	5	16	1,7	
7 psi						1			1	1	3	0,3	
8 kosičnica											0	0,0	
9 garje	27	30	41	34	37	66	31	31	33	26	356	37,2	
Telesne mase (biološka telesna masa v kg)													
Starostna in spolna kategorija/leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010			
mladiči M	9,2	9,7	9,4	9,9	9,9	9,4	9,8	9,5	10,2	9,5			
indeks	100,0	105,4	102,2	107,6	107,6	102,2	106,5	103,3	110,9	103,3			
kozli 1+	15,8	15,6	14,6	16,0	14,4	14,9	15,4	15,1	14,7	14,8			
indeks	100,0	98,7	92,4	101,3	91,3	93,3	97,5	95,6	93,0	93,7			
kozli 2+	20,5	20,4	21,3	21,5	20,2	20,9	20,4	20,8	21,5	20,6			
indeks	100,0	99,5	103,9	104,9	98,5	102,0	99,5	101,5	104,9	100,5			
kozli 3+ do 7+	23,6	24,5	24,1	24,0	24,1	24,6	24,4	23,3	23,7	24,2			
indeks	100,0	103,8	102,1	101,7	102,1	104,2	103,4	98,7	100,4	102,5			
kozli 8+ in več	24,5	25,2	24,9	25,2	23,7	24,1	25,5	24,4	24,2	24,2			
indeks	100,0	102,9	101,6	102,9	96,7	98,4	104,1	99,6	98,8	98,8			
mladiči Ž	9,6	9,1	9,0	9,3	9,1	9,0	9,9	9,5	9,2	9,3			
indeks	100,0	94,8	93,8	96,9	94,8	93,8	103,1	99,0	95,8	96,9			
koze 1+	15,4	14,5	14,4	14,3	13,6	14,2	14,3	14,1	14,4	13,6			
indeks	100,0	94,2	93,5	92,9	88,3	92,2	92,9	91,6	93,5	88,3			
koze 2+	19,3	19,2	18,7	18,5	18,3	18,1	19,0	18,4	19,4	18,5			
indeks	100,0	99,5	96,9	95,9	94,8	93,8	98,4	95,3	100,5	95,9			
koze 3+ do 10+	20,7	20,5	20,2	20,7	20,2	21,0	20,6	19,9	20,4	19,8			
indeks	100,0	99,0	97,6	100,0	97,6	101,4	99,5	96,1	98,6	95,7			
koze 11+ in več	20,7	20,8	19,5	20,0	19,7	20,1	21,3	19,6	20,2	19,1			
indeks	100,0	100,5	94,2	96,6	95,2	97,1	102,9	94,7	97,6	92,3			

7.8 KOZOROG (*CAPREA IBEX L.*)

Slika 7.12: Slika kozoroga in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih

7.8.1 Prostorski okviri obravnave

Kozoroga obravnavamo ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor na lovni površini 81.544 ha in ločeno za LPN Triglav na lovni površini 26.801 ha. Vzroki so podrobneje obrazloženi v poglavju 6.3. Po odvzemu kozorogov je Triglavsko LUO najpomembnejše v Sloveniji, saj jih razen v Kamniško Savinjskih Alpah drugod v Sloveniji ni.

7.8.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi

Zaradi stanja populacije kozoroga, ki je omejen na manjše število osebkov v dveh skupinah v LPN Triglav in lovišču Bovec, je odzjem vezan le na nekaj starejših kozlov (58,2 %) in starejših koz (26,7 %). Mladih osebkov se načrtno ne odstreljuje. Načrti odvzema so nizki in še ti so realizirani le 65,5 %. Izgube predstavljajo 46,6 % odvzema. Delež naravnih izgub dosega 100,0 %. Med izgubami prevladujejo neznani vzroki z 57,4 % in garje z 35,3 %. Izgube so tekom desetih let dokaj konstantne brez izrazitih trendov.

Biološki kazalniki

Telesne mase starejših kozlov in starejših koz ne izkazujejo izrazitejših trendov, pri čemer je potrebno opozoriti, da število podatkov seveda premajhno za korektno analizo. Podatkov za ostale starostne kategorije ni.

Primernosti načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja

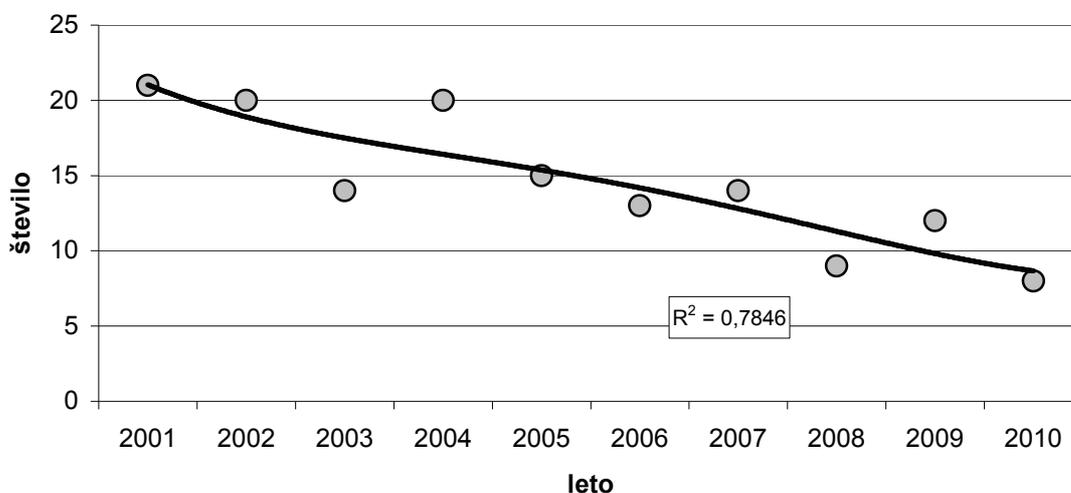
S kozorogom upravljamo po načelu odvzema oziroma odstrela nekaj najstarejših osebkov, ki so zaradi starosti pred tem, da poginejo naravne smrti. Delno je odzjem vezan tudi na garjave kozoroge. Ostali odzjem predstavlja pogin. Zaradi stanja razredčene in številčno šibke populacije je to edino umesten ukrep.

7.8.3 Ocena stanja populacije

Trend številčnosti populacij in ocena prostorske razporeditve

Trend številčnosti populacije kozorogov je izredno negativen, zmanjšuje se tako odzjem kakor tudi številčnost populacije. Z izbruhom garij v severnem delu LUO, kar je za pričakovati glede na dinamiko garij v naslednjih petih letih, lahko pade številčnost kozorogov pod populacijski minimum. Kozorogi kot ostanki naselitev iz preteklosti žive v glavnem v dveh skupinah na območju lovišča Bovec in LPN Triglav. Nova kolonija kozorogov je bila osnovana leta 2000 na italijanski strani Kanina. Z umetnim

doseljevanjem se je ta kolonija razširila tudi na slovensko stran Kanina in se širi proti vzhodu v lovišče Log pod Mangrtom. Ti kozorogi so praviloma markirani in opremljeni s telemetričnimi oddajniki ter tudi na slovenski strani niso predmet lova. Nekateri starejši kozorogi se močno oddaljijo od opisanih skupin in jih najdemo prehodno tudi na južnem delu LUO.

Grafikon 7.10: Trend številčnosti kozoroga

Spolna in starostna struktura

Ker se številčnost kozorogov približuje populacijskemu minimumu, ne moremo govoriti o stabilni spolni in starostni strukturi.

Zdravstveno stanje

Kozorogi so podobno kot gamsi izpostavljeni gamsjim garjam. Garje znatno vplivajo na številčnost vrste, še zlasti so nevarne zaradi manjše populacijske gostote oziroma zaradi malega števila kozorogov.

Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami

V manjši meri kakor za gamsa bi veljali tudi negativni odnosi zaradi širjenja jelenjadi v visokogorske habitate. Čeprav gams in kozorog nista konkurenta, ima njuno skupno bivanje na istem prostoru negativne vplive predvsem zaradi prenosa gamsjih garij na populacijo kozorogov.

7.8.4 Cilj upravljanja s populacijo

Želeni trend številčnosti s ciljno gostoto in prostorska razporeditev

Cilj upravljanja s kozorogom je stabilna, vitalna in zdrava populacija naravne spolne in starostne strukture, ki mora biti usklajena tako z okoljem kakor tudi s populacijami drugih živalskih vrst. Ohraniti želimo številčnost populacije oziroma skupin nad populacijskim minimumom 50 živali.

Na območju lovišč Log pod Mangrtom in Bovca želimo povečati številčnost kozorogov do okoli 100 živali, tako da bo presežen populacijski minimum. Dolgoročno, želimo doseči kar presega cilj tega načrta, in sicer povezavao teh kozorogov s kozorogi nove naselitve na Kaninu. Zaradi cilja upravljanja z gamsom širitev kozorogov proti jugu ni zaželeno. V kolikor bi do te širitve, ki jo sicer ne pričakujemo, prišlo, bo potrebno temu prilagoditi upravljanje tako z gamsom kakor s kozorogom.

V LPN Triglav je populacija kozorogov prepuščena naravnemu razvoju, kar pomeni, da z upravljanjem nanjo ne bomo mogli vplivati, niti ne moremo postaviti ciljnega stanja. Vsi kozorogi v tem LPN se nahajajo v območju brez lova, poleg tega se njihova številčnost zaradi bolezni nezadržno niža.

Ciljna starostna, spolna in kakovostna strukture

Ciljno stanje starostne in spolne strukture kozorogov v loviščih LD je polovična spolna struktura in piramidalna starostna struktura, kjer naj bodo srednje stari osebki, nosilci populacije zastopani v naj večjem možnem deležu. Le na ta način bo omogočen trajen obstoj populacije. Ciljne spolne in starostne strukture kozorogov za LPN Triglav ne moremo postaviti oziroma je to naravna struktura, kakor se bo izoblikovala sama po sebi.

V loviščih LD naj bi se garje pojavljale kakor do sedaj, to se pravi sporadično. V tem primeru ne smemo dovoliti, da gostota populacije tako kozorogov kakor gamsov preseže 50 živali na 10.00 ha. V LPN Triglav zelenega zdravstvenega stanja zaradi nezmožnosti aktivnega upravljanja ne moremo določiti.

Ciljno razmerje z ostalimi populacijami vrst divjadi

Na 1.000 ha površine lovišč skupna številčnost kozorogov in gamsov ne sme preseči 50 živali zaradi dejstev in ciljnega stanja kakor so navedeni v prejšnjih poglavjih.

7.8.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

Usmeritve za določitev ukrepov v populaciji

Višina odvzema:

Višino odvzema se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije rastlinojede divjadi v njenem najširšem smislu kakor je opisano v uvodnem poglavju.

Za kontrolo določitve višine odvzema lahko uporabljamo tudi številčnost populacije, v kolikor je le ta vsaj približno natančno določena. To lahko storimo v visokogorskih loviščih nad gozdno mejo, kjer se da kozoroge tudi prešteti. Deleži prirastka, preko katerega določimo višino odvzema, so odvisni od cilja glede številčnosti populacije:

- pri ohranjanju številčnosti uporabimo delež 15 %.
- pri povečevanju številčnosti uporabimo delež od 10 % do 15 %.

Za ostala lovišča LD v LUO pa postavljamo načrt odvzema za posamezno žival, ki naj bi bila odvzeta iz populacije predvsem zaradi starosti. Takšen načrt odvzema za posamezno žival postavimo za vsa lovišča skupno, kjer se ta žival, ki je navadno prestarel samec, lahko pojavi.

Za območje nove naselitve kozorogov na Kaninu veljajo naslednja določila: Slovenska stran bo sodelovala v naseljitvenem načrtu s tem, da ne bo izvajala lova na kozoroga, ko se bo le ta razširil na območje Slovenije. Razširitev pričakujemo severozahodno od vodotokov Učeje, Soče, Koritnice in ceste na Predil.

- Prepoved lova naj bi se izvajala toliko let, dokler se populacija novo naseljenih kozorogov ne bo stabilizirala.
- Prepoved lova velja 10 let po zadnjem izpustu.
- Kljub prepovedi lova se le ta lahko izvaja v primerih epidemij bolezni oziroma v drugih upravičenih primerih.
- Naseljene in označene kozoroge naj bi se praviloma ne odstreljevalo in to tudi izven navedenega območja.
- Možen je tudi predčasen (pred 10 leti) selektivni odstrel posameznih osebkov zaradi prestarelosti ali drugih posebnih znakov.

Ker se nahajajo praktično vsi kozorogi v LPN Triglav na prvem varstvenem območju TNP, le ti niso predmet upravljanja populacije z odstrelom. Razvoj populacije kozorogov v LPN Triglav se prepusti naravi oziroma določilom o lovu v prvem območju.

Starostna in spolna struktura

Pri kozorogu uporabljamo naslednje spolne in starostne kategorije:

I. starostni razred je razred mladih kozorogov, ki ga predstavljajo mladiči in kozorogi obeh spolov. v drugem življenjskem letu. Praviloma ti kozorogi še ne sodelujejo v reprodukciji. Naravna smrtnost je največja v prav v tem starostnem razredu.

II. starostni razred je razred srednje starih kozorogov, ki ga predstavljajo kozli starosti 2+ do vključno 9+, ter kozestarnosti 2+ in starejše. Ta starostni razred tvorijo nosilci populacije, katere je treba v kar največji možni meri varovati.

III. starostni razred je razred starih kozlov, ki ga predstavljajo kozli starosti 10+ in starejši. Ta starostni razred predstavljajo osebk največjih starosti, kar je tudi eden izmed ciljev upravljanja s kozorogi.

Zaradi osnovnega cilja ohranitve posameznih skupin kozorogov oziroma ohranitev njegove obstoječe številčnosti v LUO, z odstrelom praviloma posegamo samo med stare oziroma prestarele kozle in koze ter med bolne (sanitarni odstrel) in telesno ter trofejno podpovprečne osebk vseh starostnih razredov. II. starostni razred moramo kar v največji meri varovati. Višina odvzema naj praviloma ne bi bila višja od polovice letnega prirastka. Načrtovane višine odvzema ni potrebno dosegati, razen pri osebkih, za katere se vnaprej ugotovi, da so nosilci prenosljivih bolezni. Navzgor je višina načrtovanega odvzema lahko presežena za največ 1 kos, v primeru načrta več kot 10 kosov za posamezno lovišče pa na 2 kosa.

Usmeritve za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja divjadi

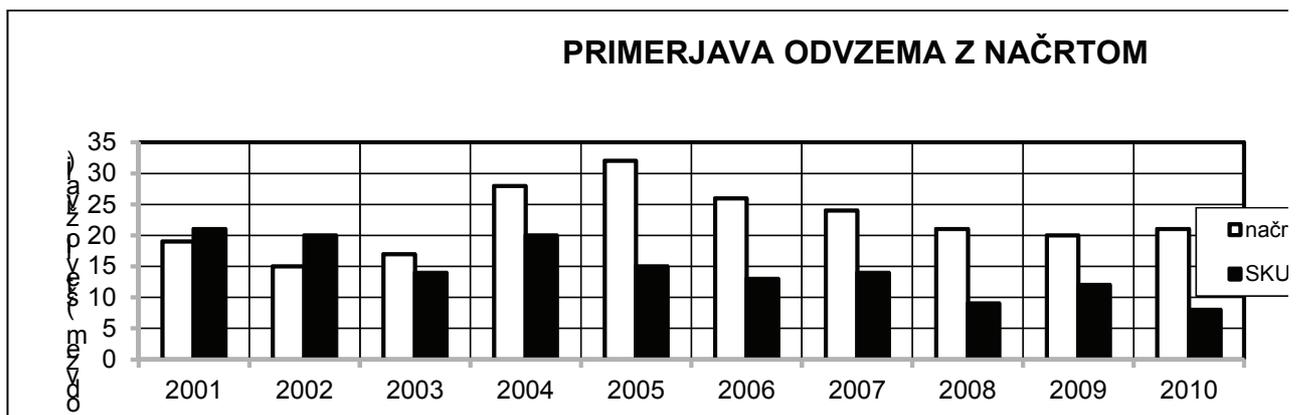
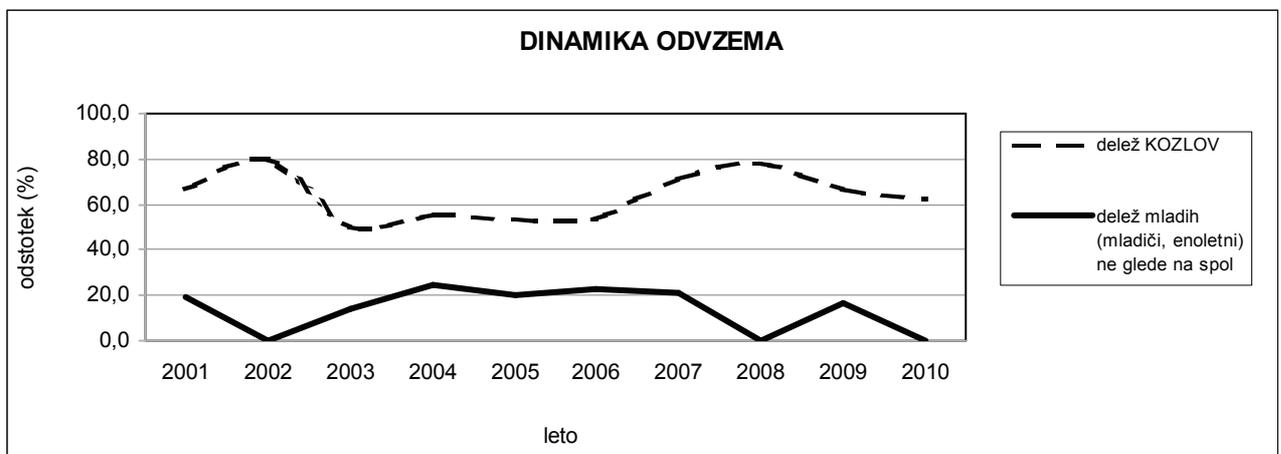
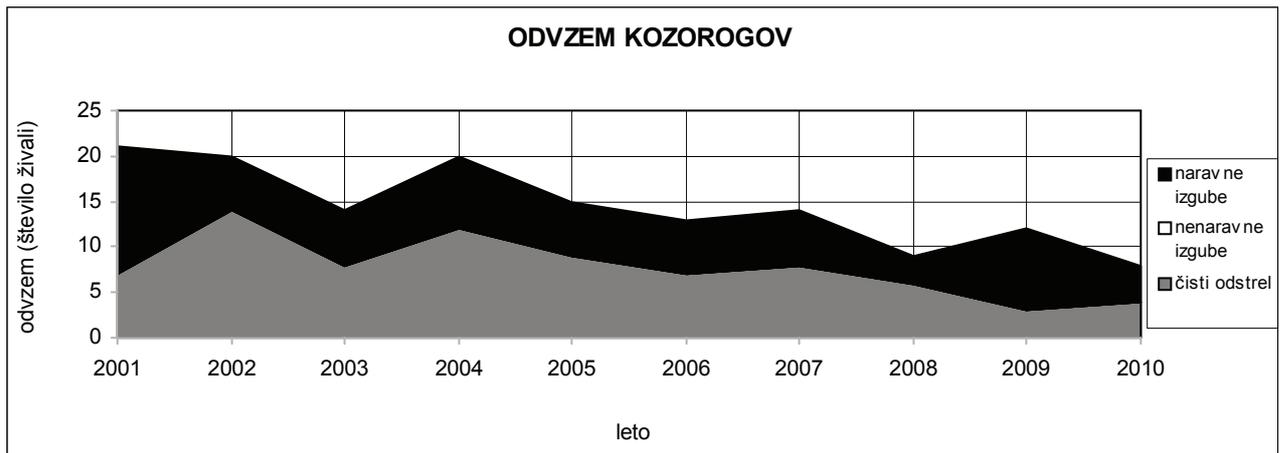
Stanje številčnosti se praviloma ne spremlja absolutno temveč relativno glede na pojavljanje kozorogov v posameznem letu. To je tudi ena izmed osnov za določevanje višine odvzema. Poleg rednega spremljanja z opazovanji naj lovišča, v kolikor je le mogoče, ugotavljajo tudi vzroke pogina kozorogov. Med vzroki prvenstveno ločimo, v kolikor je seveda mogoče, ali je pogin posledica bolezni ali kakšnega drugega vzroka.

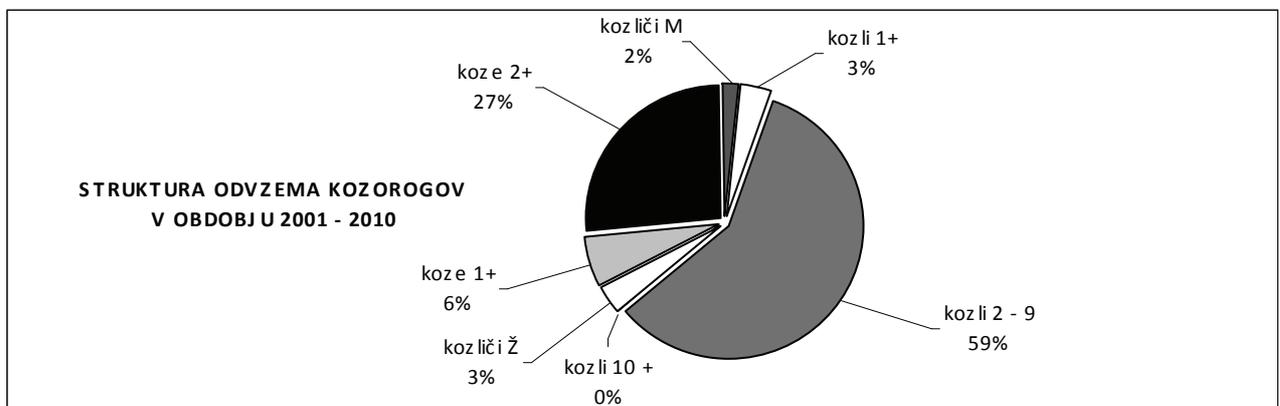
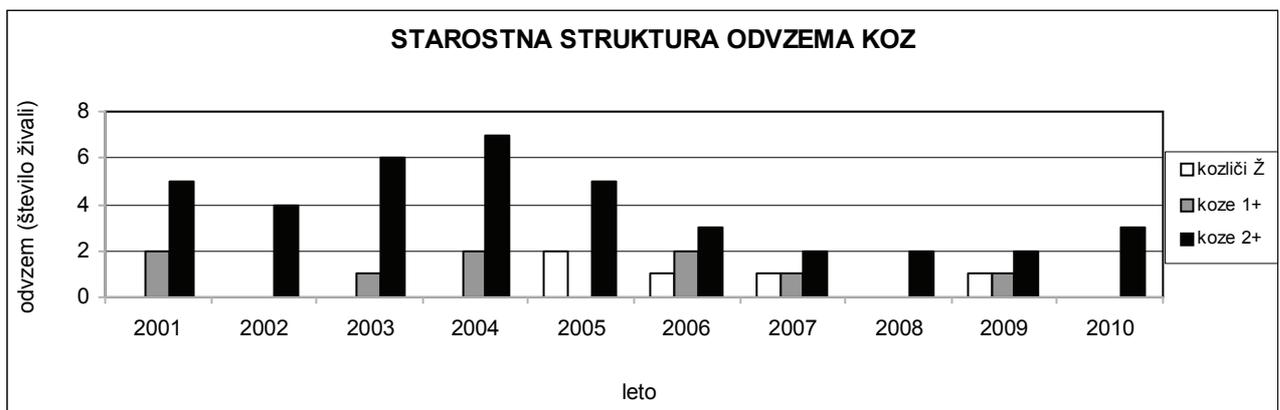
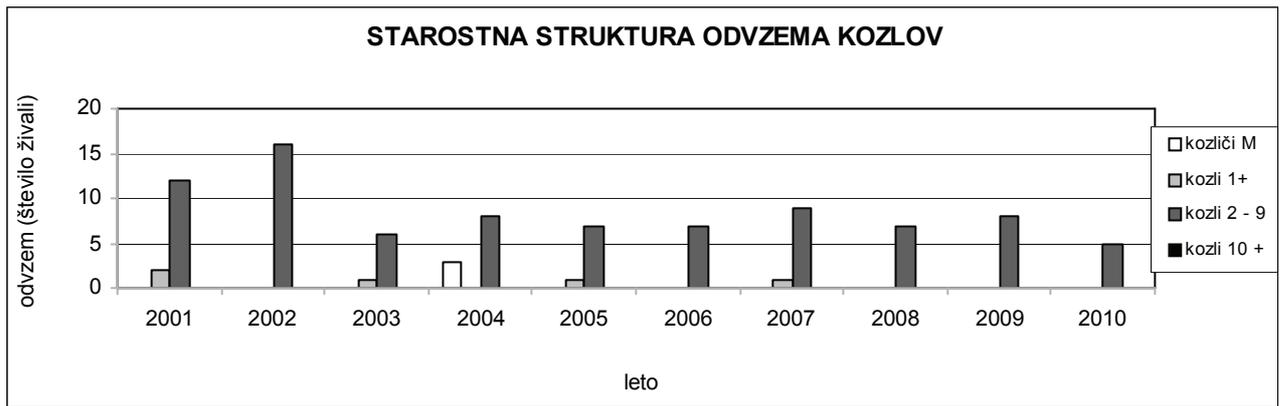
Usmeritve za preprečevanje škod od in na divjadi

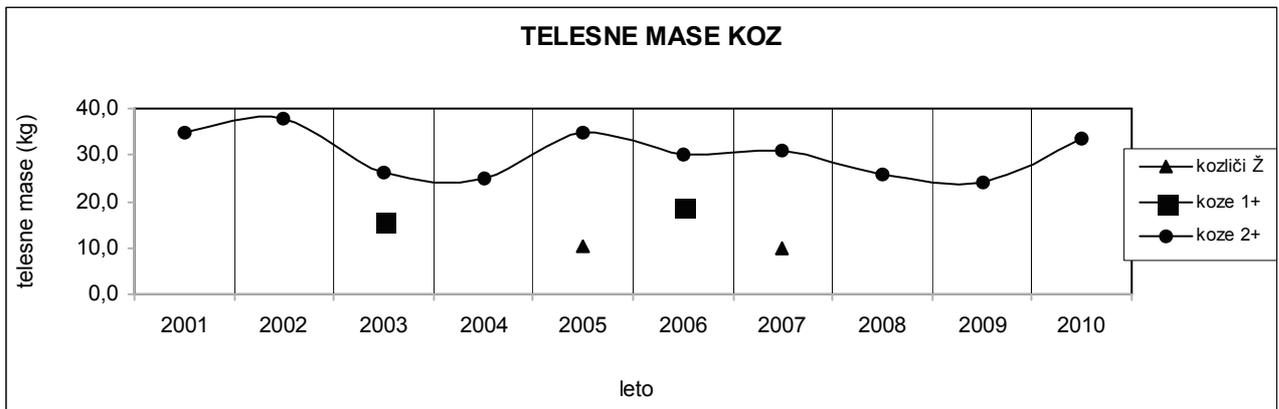
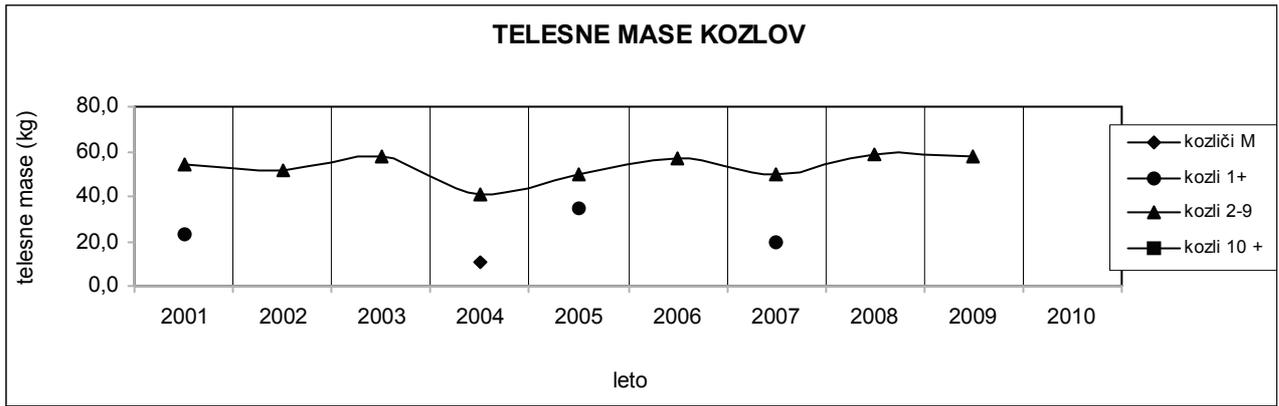
Posebni usmeritev za kozoroga ni.

Preglednica 7.15: Pregled podatkov o kozorogu v obdobju 2001 - 2011

Odstrel in izgube (kos)													
Starostna in spolna kategorija/leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%/spol	%/skupaj
kozličji M				3							3	3,2	2,1
kozli 1+	2		1		1		1				5	5,4	3,4
kozli 2 - 9	12	16	6	8	7	7	9	7	8	5	85	91,4	58,2
kozli 10 +											0	0,0	0,0
skupaj KOZLI	14	16	7	11	8	7	10	7	8	5	93	100,0	63,7
kozličji Ž					2	1	1		1		5	9,4	3,4
koze 1+	2		1	2		2	1		1		9	17,0	6,2
koze 2+	5	4	6	7	5	3	2	2	2	3	39	73,6	26,7
skupaj KOZE	7	4	7	9	7	6	4	2	4	3	53	100,0	36,3
SKUPAJ odstrel in izgube	21	20	14	20	15	13	14	9	12	8	146		100,0
Odstrel in izgube v primerjavi z načrtom (kos ali %)													
kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj		
načrt - skupaj	19	15	17	28	32	26	24	21	20	21	223		
odstrel in izgube / načrt	110,5	133,3	82,4	71,4	46,9	50,0	58,3	42,9	60,0	38,1	65,5		
delež KOZLOV	66,7	80,0	50,0	55,0	53,3	53,8	71,4	77,8	66,7	62,5	63,7		
delež trofejnih kozlov 2+ in več	57,1	80,0	42,9	40,0	46,7	53,8	64,3	77,8	66,7	62,5	58,2		
delež mladih (0+,1+) ne gl. spol	19,0	0,0	14,3	25,0	20,0	23,1	21,4	0,0	16,7	0,0	15,1		
Izgube													
kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%	
nenaravne izgube											0	0,0	
naravne izgube	14	6	6	8	6	6	6	3	9	4	68	100,0	
skupaj izgube	14	6	6	8	6	6	6	3	9	4	68	100,0	
% izgub	66,7	30,0	42,9	40,0	40,0	46,2	42,9	33,3	75,0	50,0	46,6		
čisti odstrel	7	14	8	12	9	7	8	6	3	4	78		
Vzroki izgub													
vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%	
1 neznan	5	4	2	2	3	6	4	2	8	3	39	57,4	
2 bolezen	3			1						1	5	7,4	
3 krivolov											0	0,0	
4 cesta											0	0,0	
5 železnica											0	0,0	
6 plenilci											0	0,0	
7 psi											0	0,0	
8 kosilnica											0	0,0	
9 garje	6	2	4	5	3		2	1	1		24	35,3	
Telesne mase (biološka telesna masa v kg)													
Starostna in spolna kategorija/leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010			
kozličji M				11,0									
indeks													
kozli 1+	23,0				35,0		20,0						
indeks	100,0	0,0	0,0	0,0	152,2	0,0	87,0	0,0	0,0	0,0			
kozli 2-9	54,0	51,3	58,0	41,2	50,0	56,8	50,0	59,0	57,5				
indeks	100,0	95,0	107,4	76,3	92,6	105,2	92,6	109,3	106,5	0,0			
kozli 10 +													
indeks													
kozličji Ž					10,5		10,0						
indeks													
koze 1+			16,0			19,0							
indeks													
koze 2+	35,0	38,0	26,4	25,0	35,0	30,0	31,0	26,0	24,0	33,5			
indeks	100,0	108,6	75,4	71,4	100,0	85,7	88,6	74,3	68,6	95,7			

7.9 DIVJI PRAŠIČ (*SUS SCROFA L.*)

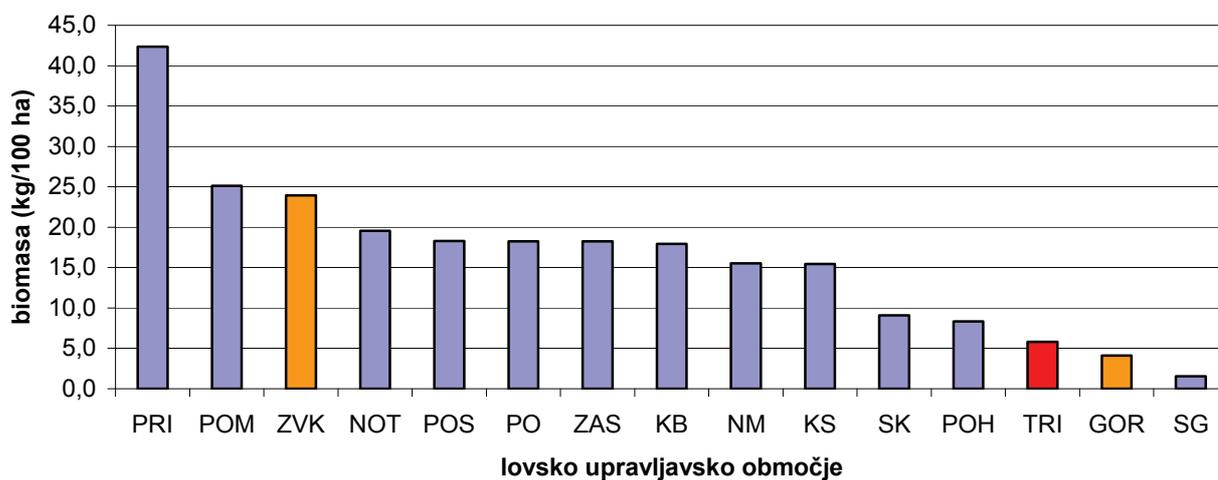

Slika 7.13: Slika divjega prašiča in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih

7.9.1 Prostorski okviri obravnave

Divjega prašiča obravnavamo ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor na lovni površini 81.544 ha in ločeno za LPN Triglav na lovni površini 26.801 ha. Vzroki so podrobneje obrazloženi v poglavju 6.3. Po izločeni biomasi zaseda prašič 13. mesto med LUO v Sloveniji. Po gostoti mu je podoben sosednji Gorenjski LUO. Južno Zahodno visoko kraško LUO pa je po odvzemu prašičev na visokem tretjem mestu. Zaradi značilnosti LUO divji prašič z 11 % izločene biomase ne sodi med najpomembnejše vrste kot so srna, jelen in gams.

divji prašič

Grafikon 7.11: Mesto relativne biomase divjega prašiča med LUO v Sloveniji

7.9.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi

Odvzem divjega prašiča je znašal 75,7 % od načrta odvzema. Načrtovani odvzem je bil dosežen nad 90 % le trikrat v desetletju. Najnižje je bil načrt dosežen 44,8 % v letu 2006, najvišje 115,0 % v letu 2002. Delež moških v odvzemu je znašal 55,2 %, delež žensk 44,8 %. Odvzem mladih prašičev, mladičev in enoletnikov, ne glede spol je dosegel 87,4 %. Delež merjascev 2+ in starejših je znašal 6,3 %, delež svinj 2+ in starejših je znašal 6,4 %. Spolna in starostna struktura odvzema tekom desetih let nekoliko niha, predvsem pri odvzemu znotraj mladega razreda. Izgube predstavljajo 2,0 % odvzema. Delež nenaravnih izgub znaša 27,5 %, delež naravnih izgub dosega 72,5 %. Med izgubami prevladujejo neznani vzroki s 70,0 %, slede povozi z 22,5 %, ostali vzroki izgub so manjši. Izgube so tekom desetih let dokaj konstantne brez izrazitih trendov.

Biološki kazalniki

Telesne mase merjascev in svinj po vseh starostnih kategorijah ne izkazujejo izrazitejših trendov. Test telesnih mas enoletnih osebkov, ločeno po spolu, v dveh primerjalnih petletnih obdobjih (2001–2005 in 2006–2010) prav tako pokaže, da med poprečnima telesnima masama v dveh obdobjih ne obstajajo značilne razlike ($p_{\text{moški}} = 0,852$; $p_{\text{ženski}} = 0,192$).

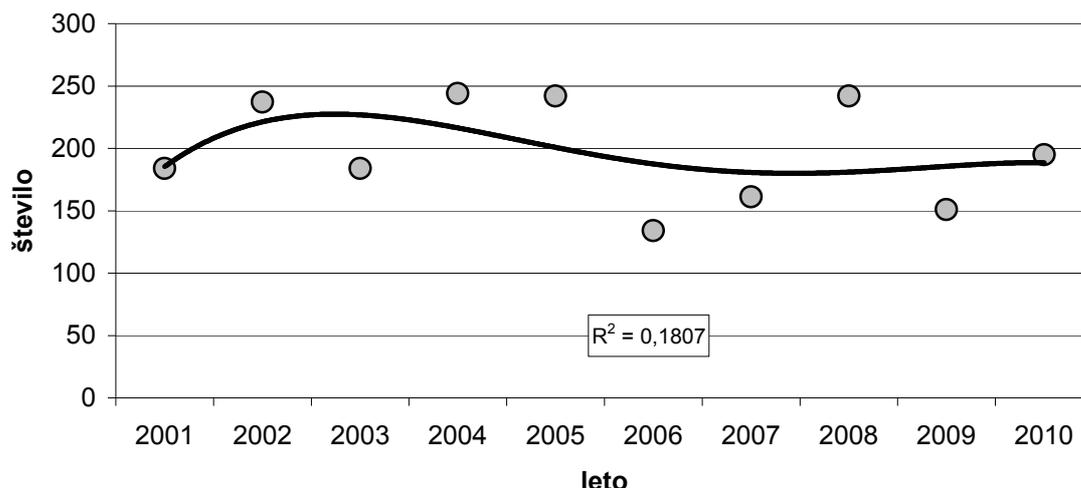
Primernosti načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja

Z divjim prašičem se je v preteklem desetletju upravljalo po modelu za zniževanje številčnosti (delež mladih ne glede na spol 80 %, delež merjascev 2+ 10 % in delež svinj 2+ 10 %). Za model smo se pred desetletjem odločili zaradi problematike škod. Uporabljen model ocenjujemo kot primeren in vsaj delno uspešen, saj smo zavezili naraščanje škod od prašiča, nismo pa škod bolj drastično zmanjšali. Bolj drastično nismo zmanjšali niti številčnosti prašičev. Zaradi dinamike številčnosti prašičev, ki se letno lahko zelo spreminja, smo pri odvzemu kar nekaj let močneje odstopali od načrta, ki je bil praviloma zaradi škod vedno visok. Odvzem divjega prašiča je bil številčno navzgor praktično neomejen. Zaradi visokega osnovnega načrta odvzema so se lovišča vedno trudila izpolniti načrt, nedoseganje načrta je bilo v glavnem pogojeno z manjšo številčnostjo oziroma v zadrževanju prašičev izven kmetijskih površin.

7.9.3 Ocena stanja populacije

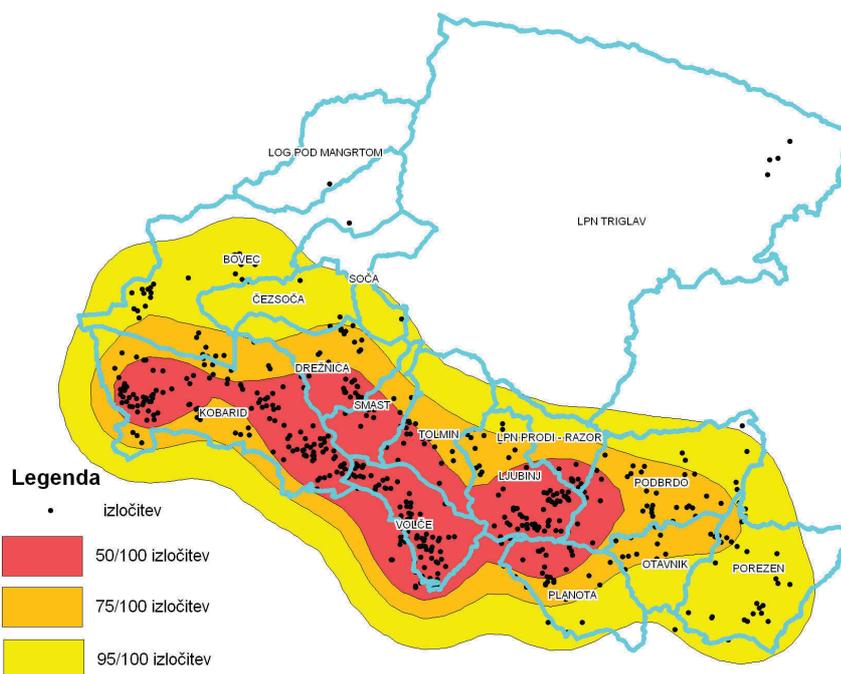
Trend številčnosti populacij in ocena prostorske razporeditve

Odvzem divjega prašiča zaradi vzrokov, ki smo jih navedli v predhodnem poglavju, predvsem tudi zaradi odvisnosti pojavljanja prašičev od vsakoletnega obroda nekaterih drevesnih vrst (bukev, kostanj, dob), ne izkazuje nobenega trenda. Najverjetneje imamo opravka z neko številčnostjo populacije, ki sicer letno precej niha, vendar z odvzemom preprečujemo nadaljnje povečevanje številčnosti populacije.

Grafikon 7.12: Trend številčnosti divjega prašiča

Prostorsko je divji prašič prisoten le v južnem delu LUO. V LPN Triglav, loviščih Soča in Log pod Mangrtom se prašiči pojavljajo le občasno. Tudi povezave od tu proti vzhodu v Gorenjsko LUO so šibke. Največja gostota prašičev pa je v loviščih Kobarid, Volče in Ljubinj. V tem delu se prašiči povezujejo z pomembno populacijo divjih prašičev ob zahodni državni meji v Zahodno visoko kraškem LUO.

Slika 7.14: Prostorska porazdelitev divjega prašiča v LUO

Spolna in starostna struktura

Spolna struktura populacije divjega prašiča je naravna in ne odstopa veliko od razmerja 1 : 1, ne glede na drugačno spolno razmerje odvzema. Ob veliki slučajnosti odvzema pri mladih znaša delež moških mladičev v odvzemu 52 %. Tudi starostna struktura populacije je naravna in piramidalne oblike. Naravni in stabilni strukturi zagotavljata za populacijo ugodne socialne, znotraj vrstne odnose.

Zdravstveno stanje

Zaradi manjkajočih podatkov o vzrokih bolezni oceno zdravstvenega stanja divjih prašičev teže podamo. Večjih poginov zaradi bolezni ne poznamo.

Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami

Medsebojnih negativnih vplivov med prašičem in drugimi parkljarji ne poznamo. Dejstvo pa je, da se najgostejši del populacije prašičev v LUO prekriva z najgostejšimi deli populacije srne in navadnega jelena. Poznan je negativen vpliv divjega prašiča na številčnost gozdnih kur, saj lahko pleni gnezda.

7.9.4 Cilj upravljanja s populacijo

Želeni trend številčnosti s ciljno gostoto in prostorska razporeditev

Cilj upravljanja z divjim prašičem je vitalna in stabilna populacija naravne spolne in starostne strukture, vendar takšne številčnosti, ki je usklajena z naravnimi danostmi okolja oziroma takšne številčnosti, da ne bo povzročala velikih škod, predvsem na kmetijskih površinah. Divji prašič naj ostane prostorsko tako razširjen kot je danes. Širitev divjih prašičev v lovišča z večjim deležem visokogorja ni zaželena. Številčnost divjih prašičev se mora v LUO zmanjšati. Imeti želimo zdravo populacijo divjih prašičev, kjer se bodo bolezni pojavljale le sporadično.

Ciljna starostna, spolna in kakovostna strukture

Zadržati želimo sedanjo ugodno starostno, spolno in kakovostno strukturo. V populaciji želimo imeti polovično spolno strukturo ter takšno starostno strukturo, v kateri prevladujejo mladi osebki. Cilj upravljanja je tudi zadostno število zrelih osebkov obeh spolov in tudi starih trofejnih merjascev. Ker ne želimo številčnost populacije povečati, želimo zadržati tudi poprečne telesne mase posameznih kategorij prašičev oziroma njihovo današnjo fizično kondicijo.

Ciljno razmerje z ostalimi populacijami vrst divjadi

Medvrstna razmerja med prašičem, srnjadjo, gamsom in jelenom so lahko problematična ob zahodni državni meji, kjer je gostota populacij teh vrst visoka in se prostorsko prekriva. Cilj zmanjševanja številčnosti prašičev tako sovпада s ciljem ugodnejših medvrstnih odnosov med omenjenimi vrstami divjadi.

7.9.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

Usmeritve za določitev ukrepov v populaciji

Višina odvzema:

Višino odvzema se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije v njenem najširšem smislu, kakor je opisano v uvodnem poglavju. Pri določevanju višine odvzema divjega prašiča moramo kot pomembnejši kazalec upoštevati trend škod, katere povzročajo prašiči.

Starostni in spolni razredi

Moški spol	Ženski spol
Mladiči/Ozimci	
Lanščaki*	Lanščakinje*
Merjasci*	Svinje*

* Določitev dejanske starosti za prehod v višji starostni razred na podlagi pregleda zobovja.

Zaradi velike variabilnosti v času poleganja divjih prašičev (prek celega leta) se starostna kategorizacija vsake izločene živali (v kategorijah mladič/ozimec, lanščak in 2+ žival) opravi glede na določitev dejanske starosti (v mesecih) na podlagi pregleda razvojne stopnje in izraščenenosti zobovja. Zaradi nezmožnosti prepoznavanja dejanske starosti živali, ki so na prehodu v višji starostni razred,

pred samim odstrelom, se pri opredelitvi starostne kategorije v primeru dokončnega dvoma presoja v smislu izbora/določitve nižje starostne kategorije, in sicer:

- osebki do ocenjenega 12. meseca starosti se ne glede na datum uplenitve kategorizirajo kot mladiči, pri čemer se pri mejnih primerih (ocenjena starost 12.-13. mesecev) logično upošteva tudi datum prehoda 31.3./1.4.;
- osebki med ocenjenim 13. in 24. mesecem starosti se ne glede na datum uplenitve kategorizirajo kot enoletne živali (lanščaki, lanščakinje);
- osebki med ocenjenim 24. in 27. mesecem ter uplenjeni do 31.3. tekočega leta se ne glede na dejansko starost ocenijo kot lanščaki/lanščakinje, s čimer se doseže primerljiva kategorizacija živali, ki so bile v istem letu poležene v zimskem oziroma spomladanskem času.

Zaradi namenov kasnejših analiz se priporoča, da se za vse divje prašiče do ocenjene starosti 24 mesecev starost v mesecih ustrezno evidentira. Z namenom relevantnega določanja starosti divjih prašičev se priporoča ustrezno usposabljanje članov Komisij za oceno odstrela in izgov v LUO.

Starostna in spolna struktura odvzema

Starostni razred	Izhodiščna struktura*		
	M	Ž	Skupaj
Ozimci	min 50-70 %		min 50-70 %
Lanščaki / Lanščakinje	max 10-20 %	min 10-20 %	max 20-40 %
Merjasci 2+ / Svinje 2+	max 5 %	min 5 %	10 %
Skupaj	50 %	50 %	100 %

* Z letnimi načrti se v posameznem LUO določi načrtovan odvzem v konkretnih % in ne intervalno.

Načrtovanje odvzema pri cilju: uravnavanje številčnosti

Za uravnavanje številčnosti populacije je treba načrtovati predvsem dovolj veliko poseganje med vse kategorije divjega prašiča, še zlasti pa v kategorijo ozimcev, kjer sledimo cilju, da v razred enoletnih osebkov preraste minimalno število osebkov.

Načrtovanje odvzema pri cilju: zmanjševanje številčnosti (konkretna lovišča, za katera v določenem letu velja ta cilj, se določi z letnimi lovskoupravljavskimi načrti)

Za doseganje zmanjševanja številčnosti populacije se mora poleg intenzivnega odstrela ozimcev v odvzemu povečati tudi delež ženskih osebkov (lanščakinje in svinje 2+), pri čemer je smiselno z načrtom predpisati vsaj minimalno število rodnih samic obeh kategorij, ki jih je potrebno odvzeti iz LUO. Vendar je tudi pri tem cilju priporočeno, da je svinja vodnica tropa pri izvajanju lova »varovana« kategorija, saj lahko njen odstrel prek zrušitve socialne strukture povzroči še večji prirastek in škode na kmetijskih kulturah.

V primerih načrtovanega občutnega zmanjšanja številčnosti divjih prašičev se z načrti odvzema kategorije ozimcev in lanščakov obeh spolov praviloma ne ločuje in ne omejuje. Priporočljiv je tudi čim zgodnejši začetek odstrela ozimcev.

V LUO-jih, kjer se pojavljajo (po fenotipu) očitni križanci z domačim prašičem (vpliv hibridizacije), se lahko odstreljuje vse spolne in starostne kategorije teh (križanih) divjih prašičev brez omejitev, pri čemer se odstrel izven lovne dobe obravnava kot izredni odstrel in mora biti izveden po ustreznih podzakonskih postopkih.

Časovna dinamika odvzema

Skupinski lovi na divje prašiče se praviloma izvajajo od 15.9. do 31.1.

Ostalo

Dopustno odstopanje od načrta odvzema za divjega prašiča za lovišča, ki imajo načrtovan odvzem 20 in več osebkov divjega prašiča, je lahko po višini navzdol največ do 30 %, pri čemer se izračunane vrednosti odstopanja zaokrožujejo na najbližjo celo vrednost. V loviščih, kjer je načrtovano znatno zmanjšanje številčnosti divjih prašičev, je odvzem svinj 2+ po višini neomejen. V loviščih z načrtovanim odvzemom 20 in več osebkov divjega prašiča mora biti tako realiziran odvzem vsaj 70 % načrtovanega števila ozimcev, lanščakinj ter svinj 2+, medtem, ko je realizacija odvzema merjascev in lanščakov lahko manjša in po višini ni obvezujoča. Navzgor odvzem količinsko ni omejen, praviloma pa mora biti skladen s spolno in starostno strukturo osnovnega načrta. To pomeni, da je pri

preseganju načrtovanega odvzema ter tudi pri realizaciji odvzema v višini od 70 % do 100 %, delež ozimcev, lanščakinj ter svinj 2+ (svinj v primeru načrtovanega znatnega zmanjšanja številčnosti divjih prašičev) v strukturi odvzema vsaj tolikšen, kot je za posamezno kategorijo predviden z načrtom odvzema (minimalni delež). Delež lanščakov, merjascev ter potencialno tudi svinj 2+ (v loviščih, kjer je načrtovana ohranitev številčnosti divjih prašičev) pa je lahko enak ali manjši načrtovanemu deležu v odvzemu. Pri izračunu deleža svinj 2+ in merjascev 2+ v odvzemu po loviščih se za ti kategoriji upošteva tudi dovoljeno odstopanje +1 kos, ki se ga ustrezno upošteva pri načrtovanju odvzema v naslednjem/naslednjih letih.

Dopustno odstopanje od načrta odvzema za divjega prašiča za lovišča, ki imajo načrtovan odvzem več kot 5 in do 20 osebkov divjega prašiča, je lahko po višini navzdol največ do 50 %, pri čemer se izračunane vrednosti odstopanja zaokrožujejo na najbližjo celo vrednost. V loviščih, kjer je načrtovano znatno zmanjšanje številčnosti divjih prašičev, je odvzem svinj 2+ po višini neomejen. V loviščih z načrtovanim odvzemom od 6 do 20 osebkov divjega prašiča mora biti tako realiziran odvzem vsaj 50 % načrtovanega števila ozimcev, lanščakinj ter svinj 2+, medtem ko je realizacija odvzema merjascev in lanščakov lahko manjša in po višini ni obvezujoča. Navzgor odvzem količinsko ni omejen, praviloma pa mora biti skladen s spolno in starostno strukturo osnovnega načrta. To pomeni, da je pri preseganju načrtovanega odvzema (ne pa tudi pri realizaciji odvzema v višini od 50 % do 100 %), delež ozimcev, lanščakinj ter svinj 2+ (svinj v primeru načrtovanega znatnega zmanjšanja številčnosti divjih prašičev) v strukturi odvzema vsaj tolikšen, kot je za posamezno kategorijo predviden z načrtom odvzema (minimalni delež). Delež lanščakov, merjascev ter potencialno tudi svinj 2+ (v loviščih, kjer je načrtovana ohranitev številčnosti divjih prašičev) pa je lahko enak ali manjši načrtovanemu deležu v odvzemu. Pri izračunu deleža svinj 2+ in merjascev 2+ v odvzemu po loviščih se za ti kategoriji upošteva tudi dovoljeno odstopanje +1 kos, ki se ga ustrezno upošteva pri načrtovanju odvzema v naslednjem/naslednjih letih.

Za lovišča, kjer je prisotnost divjih prašičev zgolj občasna ali je njihova številčnost majhna, se konkretne usmeritve za upravljanje navede v letnem načrtu LUO. Loviščem, ki imajo načrtovan odvzem manjši ali enak 5 osebkov, načrtovane višine odvzema praviloma ni treba dosegati (možno odstopanje do 100 %). Navzgor odvzem količinsko ni omejen, a se lahko struktura odvzema nad enoletnih osebkov z načrti dodatno omeji. Tudi v teh loviščih je dovoljeno odstopanje odvzema v primerjavi z načrtom v primeru svinj 2+ in merjascev 2+ po loviščih +1 kos, kar se ustrezno upošteva pri načrtovanem odvzemu v naslednjem/naslednjih letih.

Izjemoma, t.j. v primeru bistveno manjše številčnosti divjih prašičev v celotnem LUO ali delih LUO, je odstopanje lahko tudi večje od navedenih, pri čemer se odstopanja utemelji po postopkih, ki so skladni s podzakonskimi akti.

Lovske organizacije z internimi navodili na noben način ne smejo omejevati izvajanje načrta odvzema divjih prašičev (npr. omejevanje lova na privabljalnih krmiščih; določanje sankcij za uplenitev katerekoli kategorije divjega prašiča, ki je z načrtovanim odvzemom še dovoljena). V loviščih, kjer je načrtovano znatno zmanjšanje številčnosti divjih prašičev, tudi ni dovoljeno omejevanje skupinskih lovov v obdobju od 15.9. do 31.1.

Usmeritve za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja divjadi

Stanje številčnosti se ne spremlja absolutno, temveč relativno glede na pojavljanje prašičev v posameznem letu. To je tudi ena izmed osnov za določevanje višine odvzema Poleg rednega spremljanja z opazovanji naj lovišča, v kolikor je le mogoče, ugotavljajo tudi vzroke naravnega pogina. Med vzroki prvenstveno ločimo, v kolikor je seveda mogoče, vzrok pogin(napad zveri ali bolezni), potem pa tudi dejanskega povzročitelja (vrsta zveri ali bolezni.)

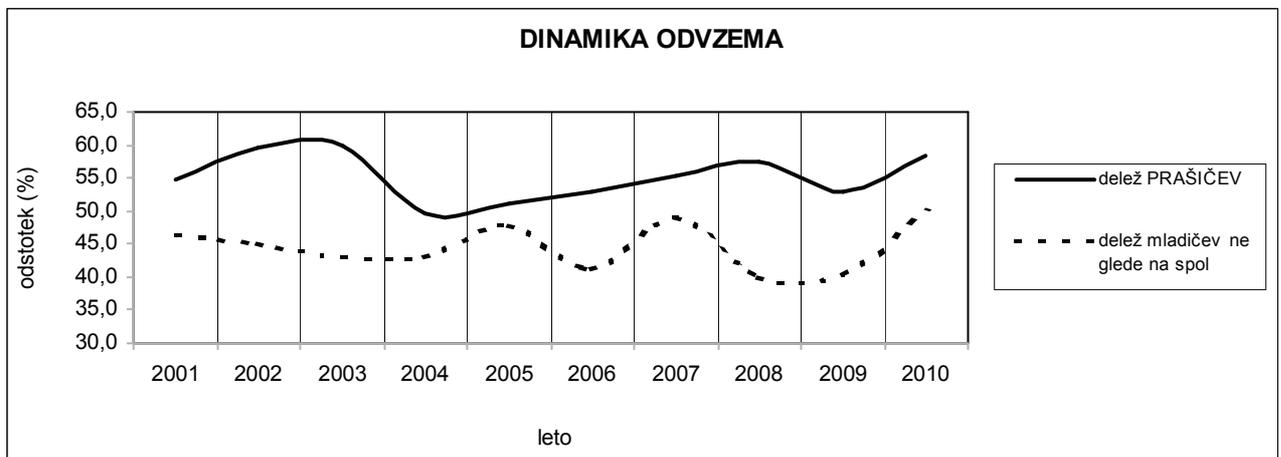
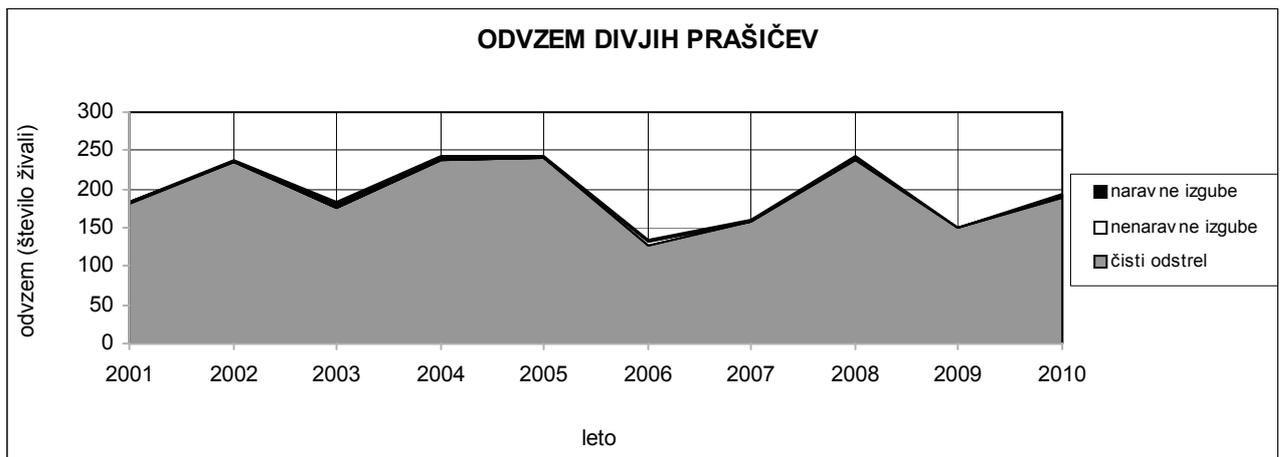
Usmeritve za preprečevanje škod od in na divjadi

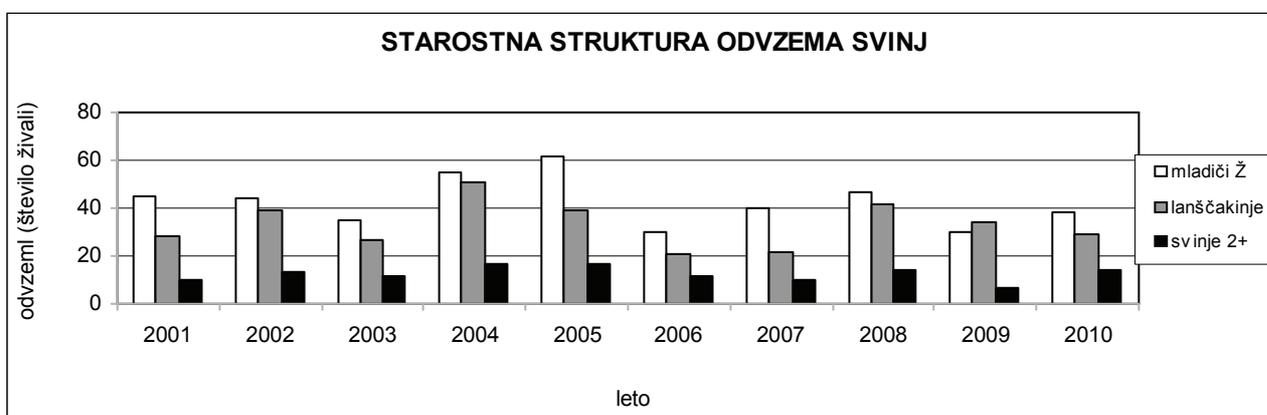
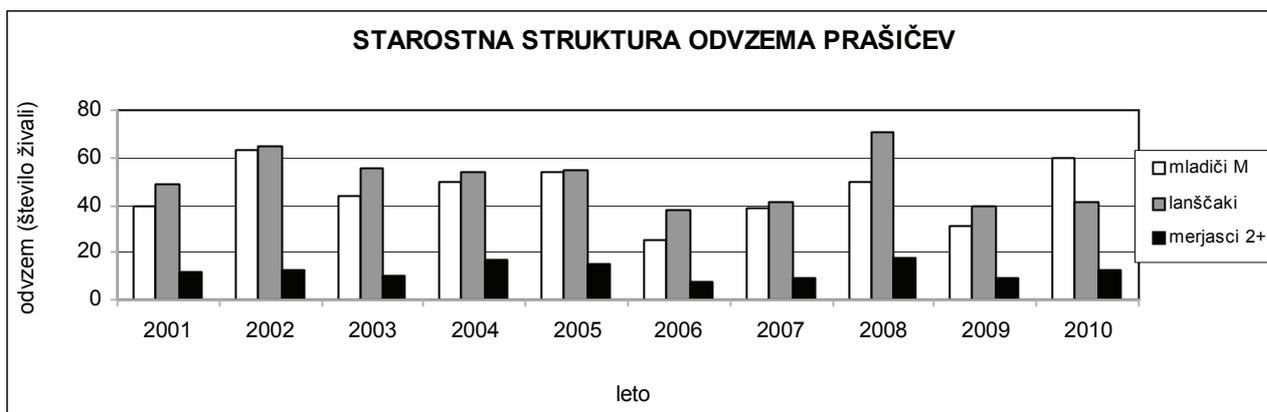
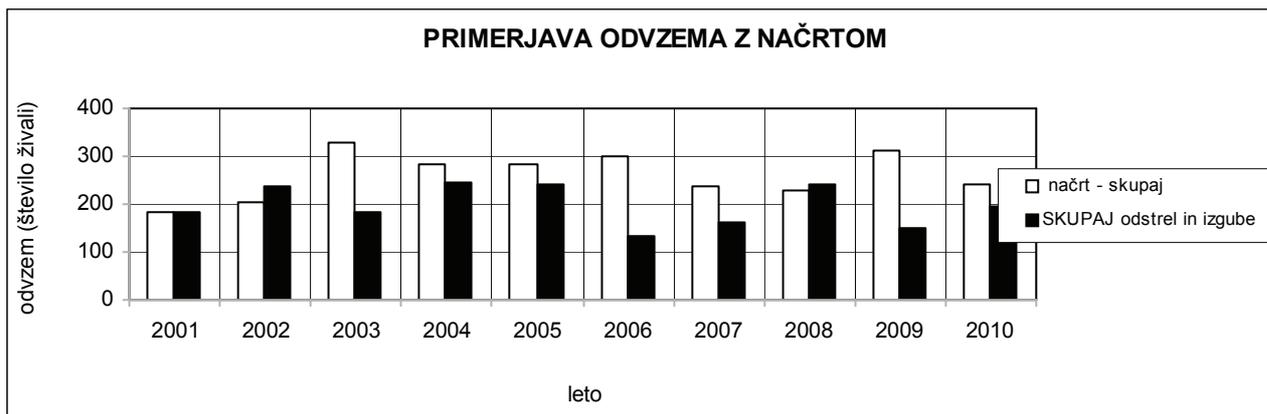
Divji prašič je glede škod ena najproblematičnejših vrst divjadi, zato je potrebno upoštevati in izvajati vse ukrepe za preprečevanje škod. Med ukrepe spada tako izvrševanje načrta odvzema po višini in strukturi, kakor izvajanje načrta biomeliorativnih in biotehniških del, prvenstveno krmljenje. Prijavljanje škod in njihovo ocenjevanje naj bosta sprotna in evidentna. Po možnosti se skladno z zakonom skuša doseči poravnava glede škode že na ravni oškodovanec – lovišče. Upravljavci lovišč naj v čim večji meri tudi sodelujejo z oškodovanci pri izvajanju zaščitnih ukrepov.

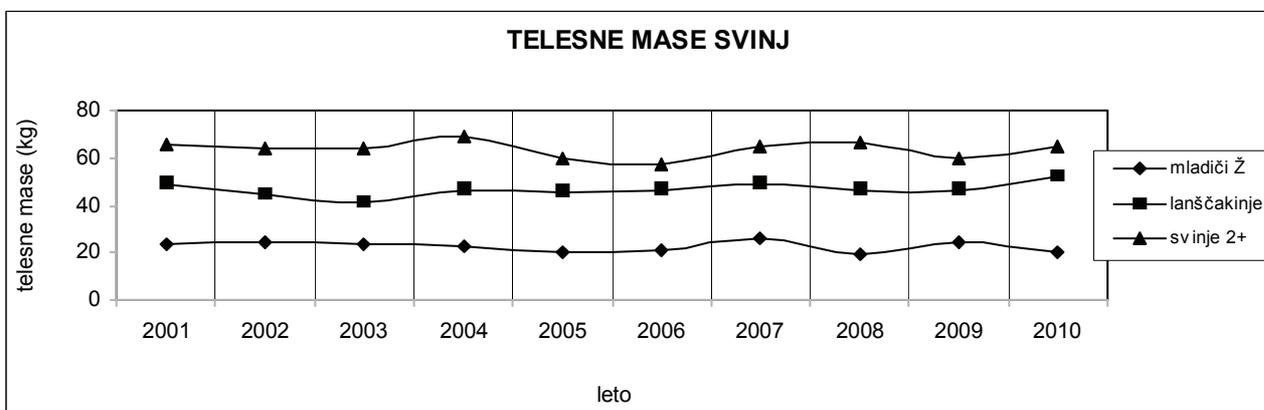
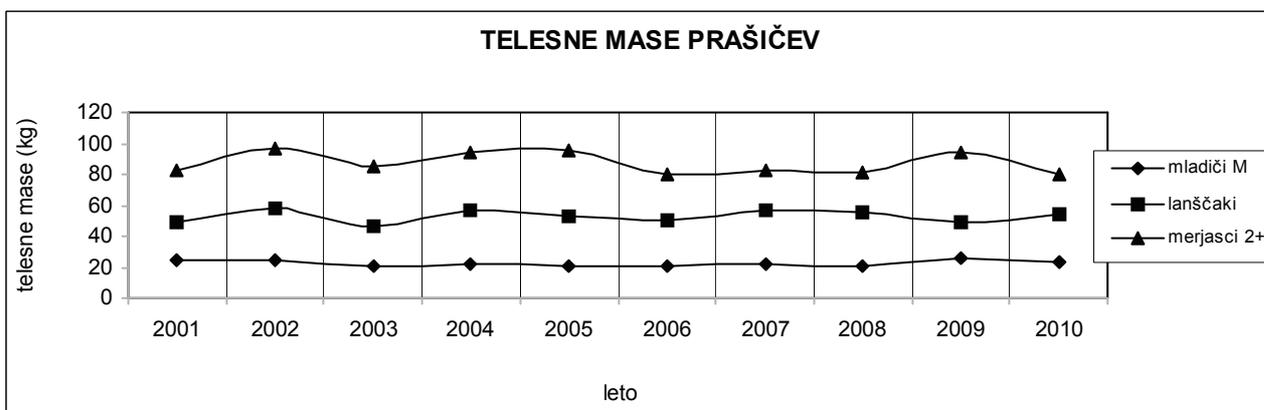
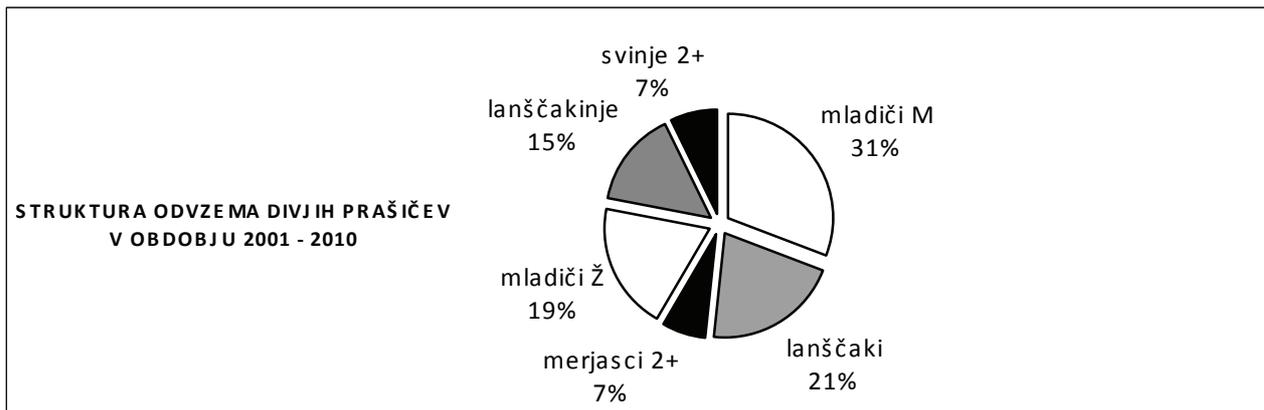
Preglednica 7.18: Pregled podatkov o divjem prašiču za obdobje 2001 - 2011

Odstrel in izgube (kos)													
Starostna in spolna kategorija/leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%/spol	%/skupaj
mladiči M	40	63	44	50	54	25	39	50	31	60	456	41,8	23,1
lanščaki	49	65	56	54	55	38	41	71	40	41	510	46,8	25,8
merjasci 2+	12	13	10	17	15	8	9	18	9	13	124	11,4	6,3
skupaj PRAŠIČI	101	141	110	121	124	71	89	139	80	114	1090	100,0	55,2
mladiči Ž	45	44	35	55	62	30	40	47	30	38	426	48,2	21,6
lanščakinje	28	39	27	51	39	21	22	42	34	29	332	37,6	16,8
svinje 2+	10	13	12	17	17	12	10	14	7	14	126	14,3	6,4
skupaj SVINJE	83	96	74	123	118	63	72	103	71	81	884	100,0	44,8
SKUPAJ odstrel in izgube	184	237	184	244	242	134	161	242	151	195	1974		100,0
Odstrel in izgube v primerjavi z načrtom (kos ali %)													
kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj		
načrt - skupaj	182	206	331	283	283	299	236	230	313	243	2606		
odstrel in izgube / načrt	101,1	115,0	55,6	86,2	85,5	44,8	68,2	105,2	48,2	80,2	75,7		
delež PRAŠIČEV	54,9	59,5	59,8	49,6	51,2	53,0	55,3	57,4	53,0	58,5	55,2		
delež mladičev ne glede na spol	46,2	45,1	42,9	43,0	47,9	41,0	49,1	40,1	40,4	50,3	44,7		
delež lanščakov ne glede na spol	41,8	43,9	45,1	43,0	38,8	44,0	39,1	46,7	49,0	35,9	42,7		
delež večletnih - 2+ ne glede na spol	12,0	11,0	12,0	13,9	13,2	14,9	11,8	13,2	10,6	13,8	12,7		
Izgube in odvzem													
kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%	
nenaravne izgube	1			1	1	3	1	2		2	11	27,5	
naravne izgube	1	2	9	5	1	3	2	1	2	3	29	72,5	
skupaj izgube	2	2	9	6	2	6	3	3	2	5	40	100,0	
% izgub	1,1	0,8	4,9	2,5	0,8	4,5	1,9	1,2	1,3	2,6	2,0		
čisti odstrel	182	235	175	238	240	128	158	239	149	190	1934		
Vzroki izgub													
vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%	
1 neznan	1	2	9	5	1	2	2	1	2	3	28	70,0	
2 bolezen						1					1	2,5	
3 krivolov						1	1				2	5,0	
4 cesta	1			1	1	2		2		2	9	22,5	
5 železnica											0	0,0	
6 plenilci											0	0,0	
7 psi											0	0,0	
8 kosilnica											0	0,0	
9 garje											0	0,0	

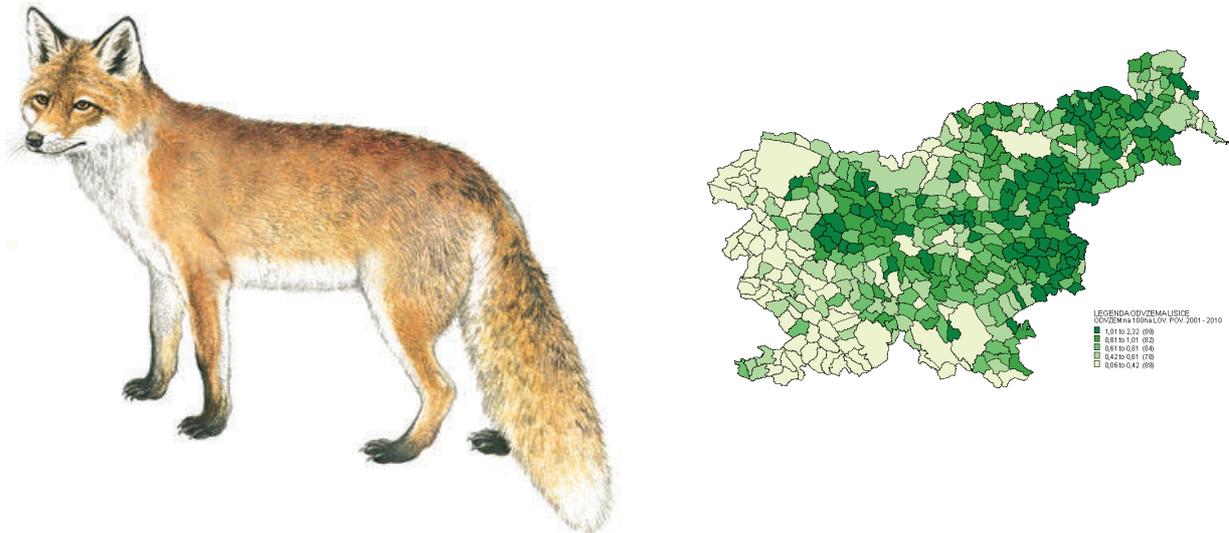
Telesne mase (biološka telesna masa v kg)												
Starostna in spolna kategorija/leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010		
mladiči M	24,3	24,2	20,4	22,5	20,6	21,2	21,9	20,7	25,3	23,7		
indeks	100,0	99,6	84,0	92,6	84,8	87,2	90,1	85,2	104,1	97,5		
lanščaki	49,5	58,0	46,6	56,5	52,4	50,3	57,2	54,9	49,0	54,1		
indeks	100,0	117,2	94,1	114,1	105,9	101,6	115,6	110,9	99,0	109,3		
merjasci 2+	82,6	96,3	84,7	94,8	95,9	80,1	82,2	81,7	94,3	79,8		
indeks	100,0	116,6	102,5	114,8	116,1	97,0	99,5	98,9	114,2	96,6		
mladiči Ž	23,9	24,5	24,0	22,9	20,0	20,7	26,5	19,1	24,8	20,4		
indeks	100,0	102,5	100,4	95,8	83,7	86,6	110,9	79,9	103,8	85,4		
lanščakinje	48,9	44,5	41,6	46,7	45,4	46,0	48,6	46,5	45,9	52,2		
indeks	100,0	91,0	85,1	95,5	92,8	94,1	99,4	95,1	93,9	106,7		
svinje 2+	65,8	63,9	64,2	68,8	59,9	57,4	64,9	66,4	59,6	64,9		
indeks	100,0	97,1	97,6	104,6	91,0	87,2	98,6	100,9	90,6	98,6		

7.10 LISICA (*VULPES VULPES* L.)

Slika 7.15: Slika lisice in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih

7.10.1 Prostorski okviri obravnave

Lisico obravnavamo ločeno za lovišča v upravljanju LD in LPN Prodi – Razor na lovni površini 81.544 ha in ločeno za LPN Triglav na lovni površini 26.801 ha. Vzroki so podrobneje obrazloženi v poglavju 6.2. Gostota izločenih lisic je v LUO ena manjših v Sloveniji.

7.10.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi

Odvzem lisice je znašal 82,4 % od načrta odvzema. Najnižje je bil načrt dosežen 42,4 % v letu 2006, najvišje 127,2 % v letu 2010. Delež lisjakov v odvzemu je znašal 51,4 %, delež lisic 48,6 %. Izgube predstavljajo 9,7 % odvzema in tekom let močno nihajo od 1,4 do 31,8 %. Delež nenaravnih izgub znaša 53,6 %, delež naravnih izgub dosega 46,4 %. Med izgubami prevladujejo povozi z 53,2 %, slede neznan vzrok z 17,1 %. Ostali vzroki izgub so manjši. S povečevanjem številčnosti lisic v zadnjih petih letih se povečujejo tudi povozi.

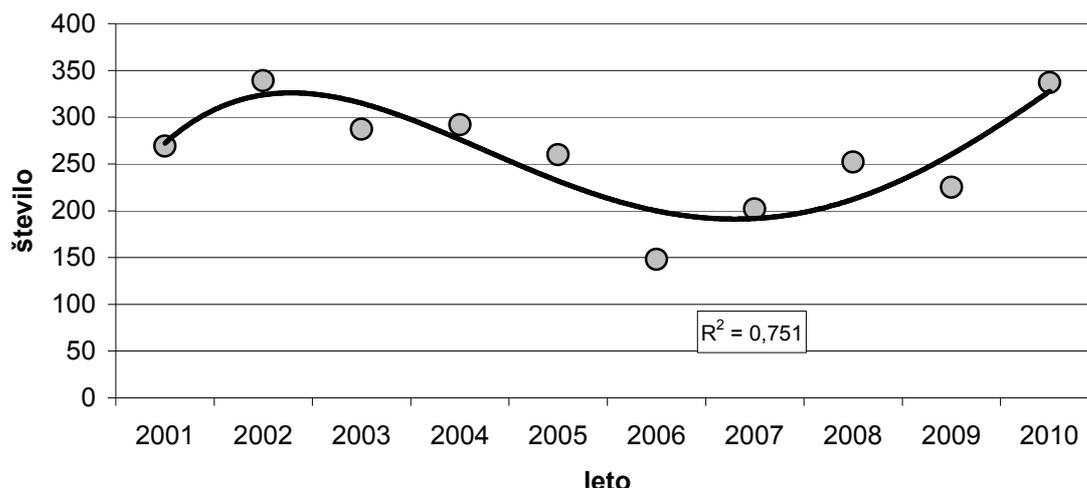
Primernosti načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja

Odvzem po spolu je slučajnost. Čeprav je trend številčnosti lisic izrazit, je pogosto težko predvideti primerno višino odvzema, tako da zaradi tega vzroka prihaja do večjega razkoraka med načrtom in realizacijo. Dobra realizacija odvzema lisic v zadnjih letih je pogojena tudi s plačilom odstrela lisic za potrebe vzorčenja na steklino, ki ga izvaja VURS.

7.10.3 Ocena stanja populacije

Trend številčnosti populacij in ocena prostorske razporeditve

Trend številčnosti lisic je nihajoč s periodo pet do šest let. Trenutna številčnost je v strmem porastu, v prihodnjih letih pričakujemo zopet upad številčnosti. Prostorsko je lisica prisotna na celotnem področju LUO.

Grafikon 7.13: Trend številčnosti lisice

Zdravstveno stanje

Lisice so podvržene boleznim kot sta steklina in garjavost, ki tudi uravnava številčnost populacije. Steklino se zatira z peroralno vakcinacijo.

7.10.4 Cilj upravljanja s populacijo

Populacija lisic naj bo v naravi zastopana s takim številom, da se bolezni ne bodo pojavljale v epidemijah, ter da bo populacija usklajena z nekaterimi drugimi vrstami, na katere imajo lisice močnejši vpliv, kot so mali glodalci in kasneje v trofični strukturi tudi ujede, itd. V LPN Triglav so lisice predmet regulacije predvsem zaradi prenašanja kužnih bolezni, stekline in garjavosti ter zaradi morebitnih škod. Ciljno stanje v tem primeru predstavlja bolj ali manj naravi prepuščeno stanje populacije lisic.

Ker populacija lisic močno niha, se bo v prihodnjem desetletju dogodilo, da bo trenutni cilj glede številčnosti tako povečana številčnost, kakor njena ohranitev in tudi njeno morebitno zmanjšanje.

7.10.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

Višina odvzema:

Višino odvzema se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča v upravljanju LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije divjadi v njenem najširšem smislu, kakor je opisano v uvodnem poglavju. Načrtuje se odzema. Izgube lisic se evidentirajo kot pomemben bioindikator ter se všttevajo v realizacijo odvzema. Pri načrtu odvzema moramo upoštevati tudi trend odvzema. Načrtovanje odvzema nadalje temelji na osnovi spremljanja številčnosti, zdravstvenega stanja in usklajenosti vrste z življenjskim okoljem.

Pri lovu na lisico na sploh ter še posebej v času polaganja vab za peroralno vakcinacijo je potrebno upoštevati navodila in izdelan letni program Veterinarske uprave RS.

Dopustno odstopanje je pri lisici po višini navzdol do – 30 %, odstopanje navzgor je v višini do + 100 % načrtovanega številčnega odvzema.

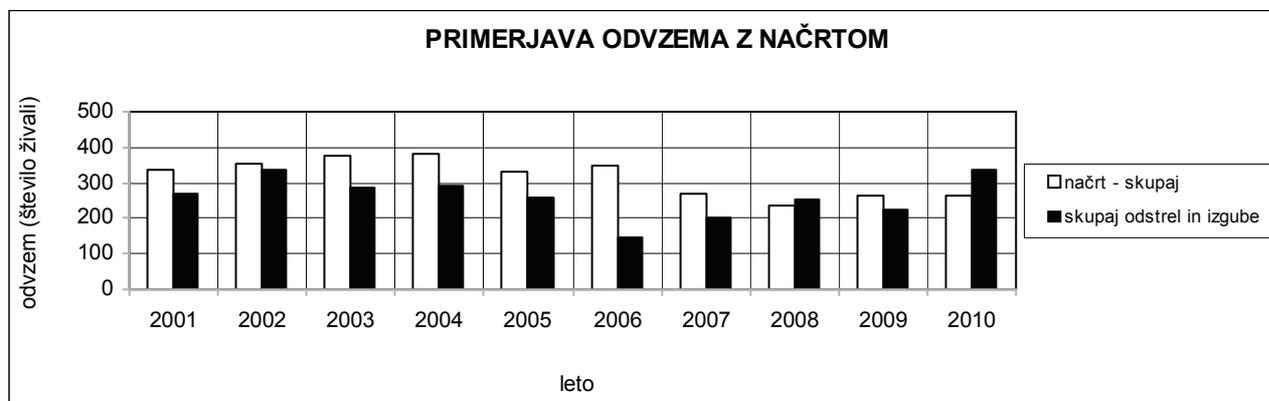
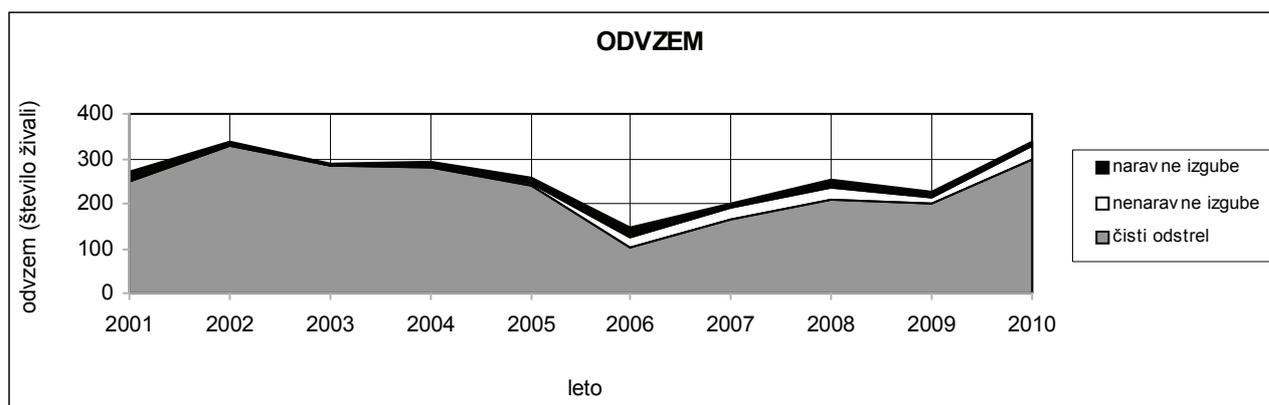
Za lovišča, ki imajo načrt odvzema do vključno 10 živali, se kot dopustno odstopanje navzdol od načrta šteje realizacija - 3 kosi.

Lov lisice naj se intenzivira v loviščih z malo poljsko divjadjo in habitatih gozdnih ter poljskih kur.

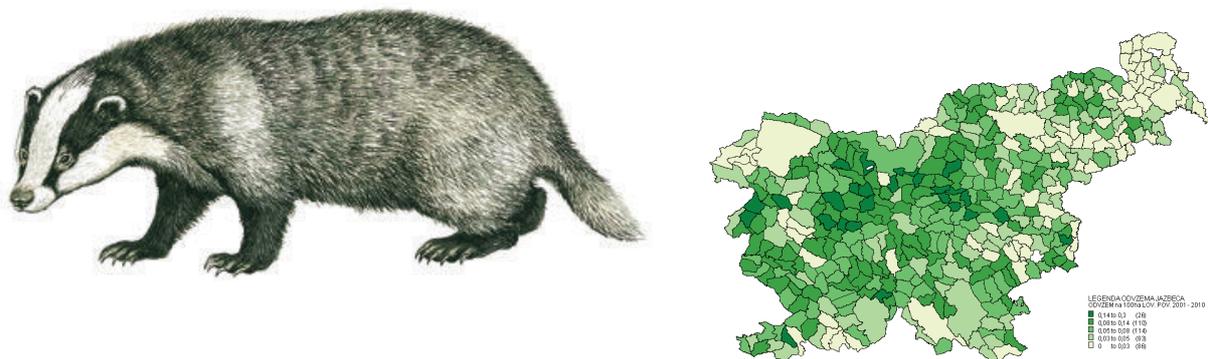
Številčnost vrste se uravnava le s skupno višino odvzema, dodatne omejitve po spolni in starostni strukturi niso potrebne.

Preglednica 7.19: Pregled podatkov o lisici za obdobje 2001 - 2011

Odstrel in izgube (kos ali %)												
Starostna in spolna kategorija/leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	
samci	137	169	161	156	115	76	112	129	117	170	1342	
samice	132	170	126	136	145	72	90	123	108	167	1269	
skupaj odstrel in izgube	269	339	287	292	260	148	202	252	225	337	2611	
načrt - skupaj	338	352	379	383	331	349	270	236	265	265	3168	
odstrel in izgube / načrt	79,6	96,3	75,7	76,2	78,5	42,4	74,8	106,8	84,9	127,2	82,4	
Izgube												
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube	3	5	1	8	4	22	25	26	13	28	135	53,6
naravne izgube	15	4	3	6	16	25	13	15	11	9	117	46,4
skupaj izgube	18	9	4	14	20	47	38	41	24	37	252	100,0
% izgub	6,7	2,7	1,4	4,8	7,7	31,8	18,8	16,3	10,7	11,0	9,7	
čisti odstrel	251	330	283	278	240	101	164	211	201	300	2359	
Vzroki izgub												
vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
1 neznan	3	1	1	3	8	1	4	13	6	3	43	17,1
2 bolezen	12	1	1	1		1			1	1	18	7,1
3 krivolov											0	0,0
4 cesta	3	5	1	8	4	22	25	26	13	27	134	53,2
5 železnica											0	0,0
6 plenilci											0	0,0
7 psi											0	0,0
8 kosilnica											0	0,0
9 garje		2	1	2	8	23	9	2	4	5	56	22,2

7.11 JAZBEC (*MELES MELES L.*)

Slika 7.16: Slika jazbeca in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih

7.11.1 Prostorski okviri obravnave

Jazbeca obravnavamo ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor na lovni površini 81.544 ha in ločeno za LPN Triglav na lovni površini 26.801 ha. Vzroki so podrobneje obrazloženi v poglavju 6.2.

7.11.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi

Odvzem jazbeca je znašal 55,1 % od načrta odvzema. Najnižje je bil načrt dosežen 15,4 % v letu 2009, najvišje 98,5 % v letu 2003. Delež samcev v odvzemu je znašal 64,5 %, delež samic 35,5 %. Izgube predstavljajo 22,2 % odvzema in tekom let močno nihajo od 9,2 do 66,7 %. Delež nenaravnih izgub znaša 78,2 %, delež naravnih izgub dosega 21,8 %. Med izgubami prevladujejo povozi z 77,0 %, slede neznani vzroki z 20,7 %. Ostali vzroki izgub so manjši. Z upadom številčnosti jazbecov v zadnjih petih letih se zmanjšujejo tudi povozi.

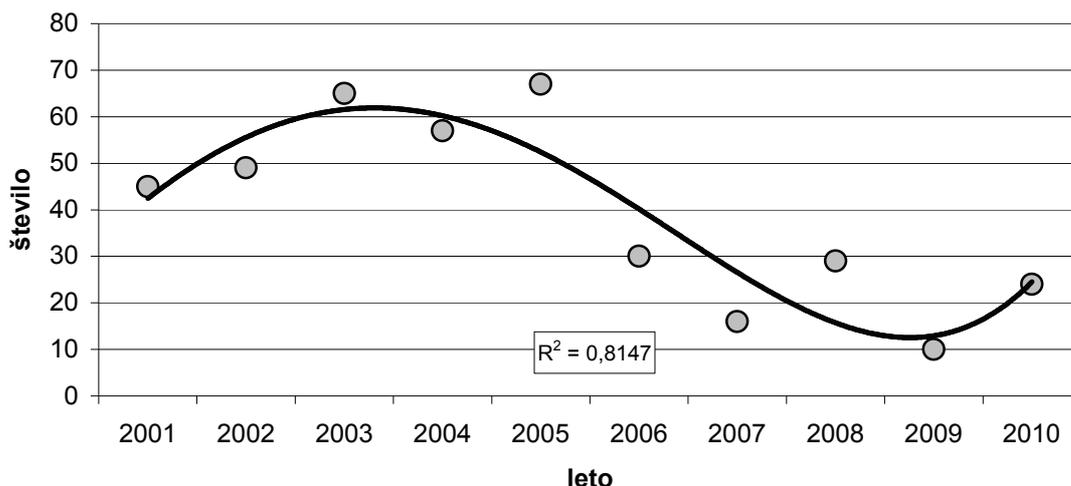
Primernosti načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja

Odvzem po spolu je slučajnost. Čeprav je trend številčnosti jazbecov izrazit je pogosto težko predvideti primerno višino odvzema, tako da zaradi tega vzroka prihaja do večjega razkoraka med načrtom in realizacijo.

7.11.3 Ocena stanja populacije

Trend številčnosti populacij in ocena prostorske razporeditve

Trend številčnosti jazbecov je nihajoč s periodo pet do šest let. Trenutna številčnost je v nasprotju z lisico v strmem upadu, v prihodnjih letih pričakujemo zopet porast številčnosti. Prostorsko je jazbec prisoten na celotnem področju LUO.

Grafikon 7.14: Trend številčnosti jazbeca

Zdravstveno stanje

Pomembnejših izgub jazbecov zaradi bolezni ne poznamo.

7.11.4 Cilj upravljanja s populacijo

Cilj gospodarjenja z jazbecem je stabilna populacija, ki naj ne bo številčnejša kakor je danes. Populacija naj bo predvsem usklajena z okoljem, da jazbeci ne bi delali prevelikih (sicer lokalnih) škod na kmetijskih površinah.

7.11.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

Višina odvzema:

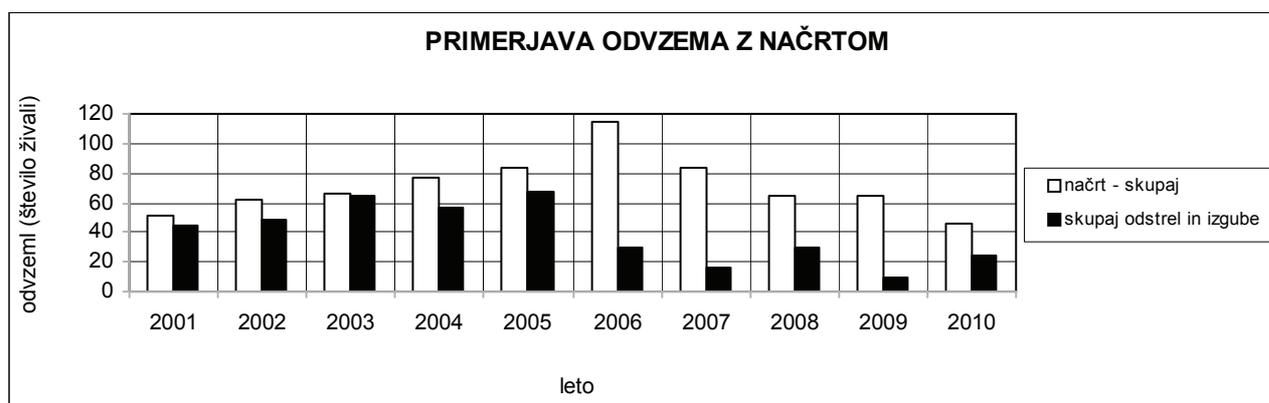
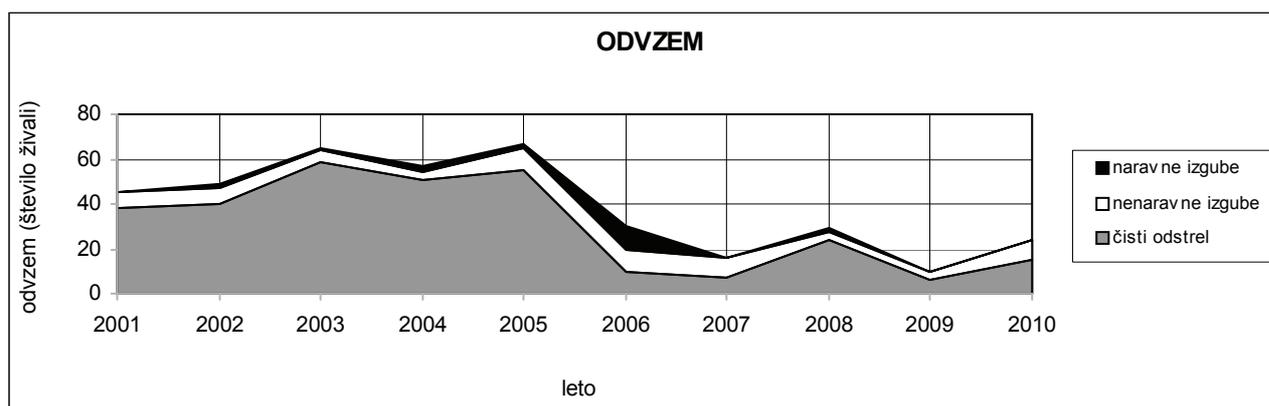
Višino odvzema se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča v upravljanju LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije divjadi v njenem najširšem smislu, kakor je opisano v uvodnem poglavju. Načrtuje se odzema. Izgube se evidentirajo kot pomemben bioindikator ter se všttevajo v realizacijo odvzema. Pri načrtu odvzema moramo upoštevati tudi trend odvzema. Načrtovanje odvzema nadalje temelji na osnovi spremljanja številčnosti, zdravstvenega stanja in usklajenosti vrste z življenjskim okoljem. Številčnost se uravnava le s skupno višino odvzema, dodatne omejitve po spolni in starostni strukturi niso potrebne.

Dopustno odstopanje je po višini navzdol do – 50 %, odstopanje navzgor je v višini do + 100 % načrtovanega številčnega odvzema. Za lovišča, ki imajo načrt odvzema do vključno 10 živali, se kot dopustno odstopanje navzdol od načrta šteje realizacija - 5 živali.

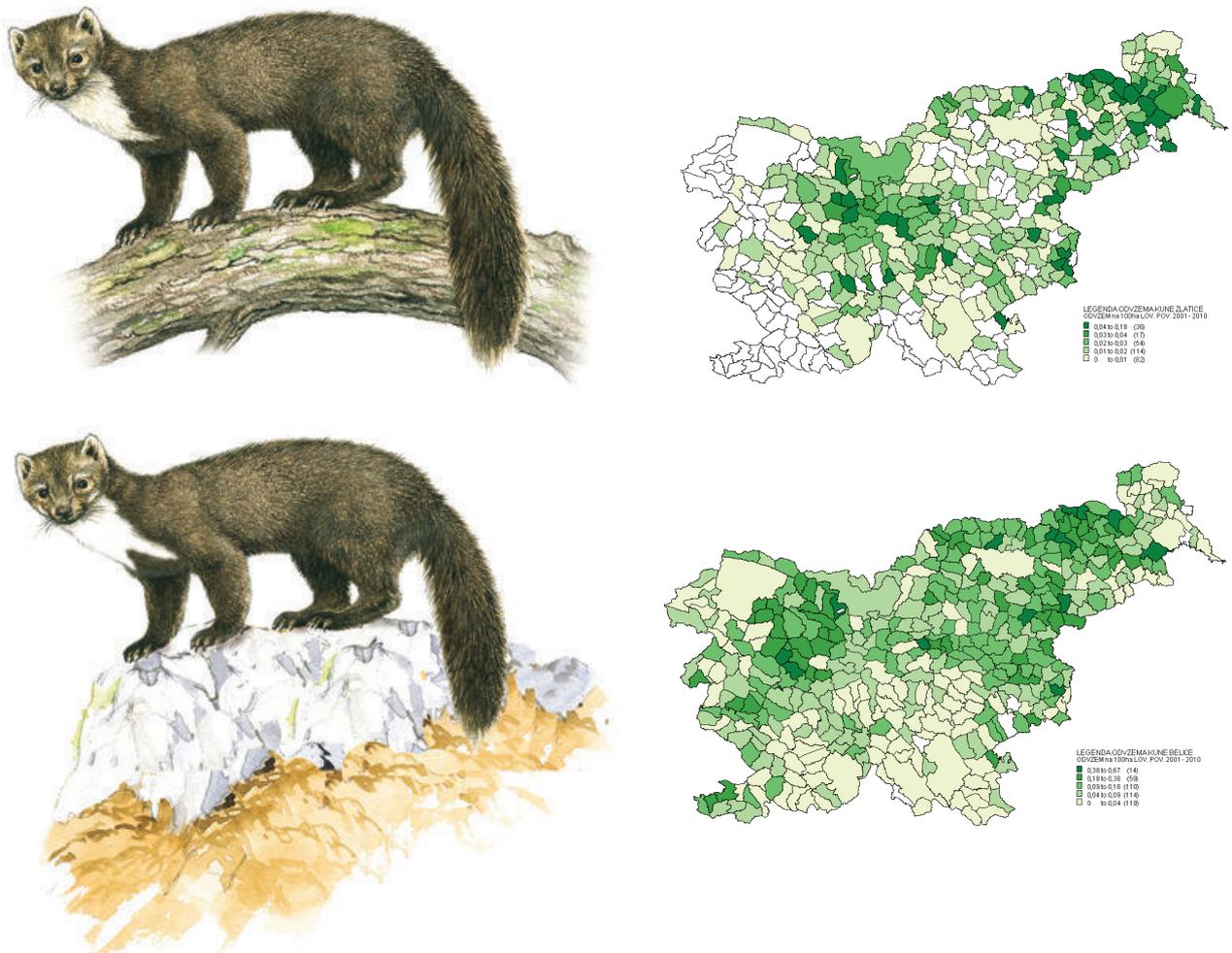
Lov jazbeca naj se intenzivira v loviščih z malo poljsko divjadjo in habitatih gozdnih ter poljskih kur.

Preglednica 7.20: Pregled podatkov o jazbecu za obdobje 2001 - 2011

Odstrel in izgube (kos ali %)												
Starostna in spolna kategorija/leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	
samci	29	34	39	35	42	20	11	19	9	15	253	
samice	16	15	26	22	25	10	5	10	1	9	139	
skupaj odstrel in izgube	45	49	65	57	67	30	16	29	10	24	392	
načrt - skupaj	51	62	66	77	83	114	83	65	65	46	712	
odstrel in izgube / načrt	88,2	79,0	98,5	74,0	80,7	26,3	19,3	44,6	15,4	52,2	55,1	
Izgube												
kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube	7	7	5	3	10	10	9	4	4	9	68	78,2
naravne izgube		2	1	3	2	10		1			19	21,8
skupaj izgube	7	9	6	6	12	20	9	5	4	9	87	100,0
% izgub	15,6	18,4	9,2	10,5	17,9	66,7	56,3	17,2	40,0	37,5	22,2	
čisti odstrel	38	40	59	51	55	10	7	24	6	15	305	
Vzroki izgub												
vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
1 neznan		1	1	3	2	10		1			18	20,7
2 bolezen		1									1	1,1
3 krivolov		1									1	1,1
4 cesta	7	6	5	3	10	10	9	4	4	9	67	77,0
5 železnica											0	0,0
6 plenilci											0	0,0
7 psi											0	0,0
8 kosilnica											0	0,0
9 garje											0	0,0

7.12 KUNA BELICA (*MARTES FOINA* L) IN KUNA ZLATICA (*MARTES MARTES* L.)

Slika 7.17: Slika kune zlatice in belice in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih

7.12.1 Prostorski okviri obravnave

Kuni obravnavamo ločeno za lovišča v upravljanju LD in LPN Prodi – Razor na lovni površini 81.544 ha in ločeno za LPN Triglav na lovni površini 26.801 ha. Vzroki so podrobneje obrazloženi v poglavju 6.2.

7.12.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi

Odvzem kune zlatice je minimalen, v desetih letih so bile izločene le štiri živali. Odvzem belice je znašal 51,6 % od načrta odvzema. Najnižje je bil načrt dosežen 7,4 % v letu 2007, najvišje 89,4 % v letu 2010. Izgube predstavljajo 16,5 % odvzema in tekom let močno nihajo od 0,0 do 46,5 %. Delež nenaravnih izgub znaša 65,3 %, delež naravnih izgub dosega 34,7 %. Med izgubami prevladujejo poviži z 65,3 %, slede neznani vzroki z 20,0 %. Ostali vzroki izgub so manjši.

Primernosti načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja

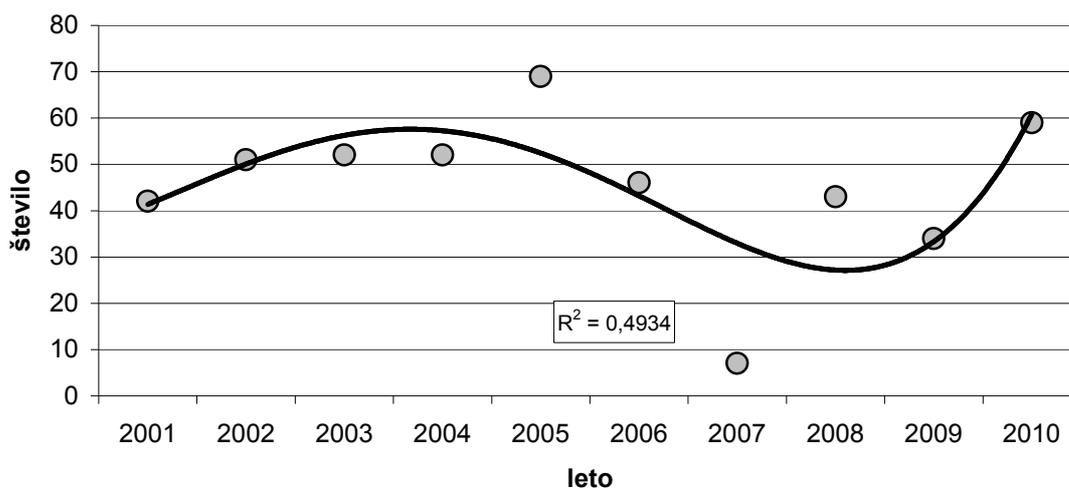
Čeprav je trend številčnosti kune belice dokaj izrazit je pogosto težko predvideti primerno višino odvzema, tako da zaradi tega vzroka prihaja do večjega razkoraka med načrtom in realizacijo.

Odvzem kune zlatice se načrtuje po eno žival na lovišče, tako da nam pri majhnem odvzemu odstotek doseganja načrta ne pove dosti.

7.12.3 Ocena stanja populacije

Trend številčnosti populacij in ocena prostorske razporeditve

Odvzem je slab kazalec številčnosti populacije te vrste, saj odstrel pokriva manjši odstotek populacije in verjetno ne vpliva na dinamiko populacije in verjetno tudi ne na škode. Trend odvzema kune belice je nihajoč s periodo štirih let. Trenutna številčnost je v porastu, v prihodnjih letih pričakujemo zopet upad številčnosti. Prostorsko je kuna belica prisotna na celotnem področju LUO. Občasno kuna belica povzroča kar znatno škodo predvsem na nelovnih površinah (ostrejših, v skladiščih na embalaži, ...).

Grafikon 7.15: Trend odvzema kune belice

Zdravstveno stanje

Pomembnejših izgub kun zaradi bolezni ne poznamo.

7.12.4 Cilj upravljanja s populacijo

Kune želimo ohraniti na celotnem področju LUO, še posebej želimo ohraniti kuno zlatico. Številčnost kun naj se ne povečuje, upad številčnosti kun zlatic pa z odstrelom ne smemo pospešiti.

7.12.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

Višina odvzema:

Višino odvzema se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča v upravljanju LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije divjadi v njenem najširšem smislu, kakor je opisano v uvodnem poglavju. Načrtuje se odvzem. Izgube se evidentirajo kot pomemben bioindikator ter se všteto v realizacijo odvzema. Pri načrtu odvzema moramo upoštevati tudi trend odvzema. Načrtovanje odvzema nadalje temelji na osnovi spremljanja številčnosti, zdravstvenega stanja in usklajenosti vrste z življenjskim okoljem. Številčnost se uravnava le s skupno višino odvzema, dodatne omejitve po spolni in starostni strukturi niso potrebne.

Dopustno odstopanje po višini navzgor je do + 100 % načrtovanega številčnega odvzema. Načrta ni potrebno dosegati. V primerih pojavljanja lokalno večjih škod, se lahko z letnim načrtom predpiše tudi drugačno dopustno odstopanje navzdol.

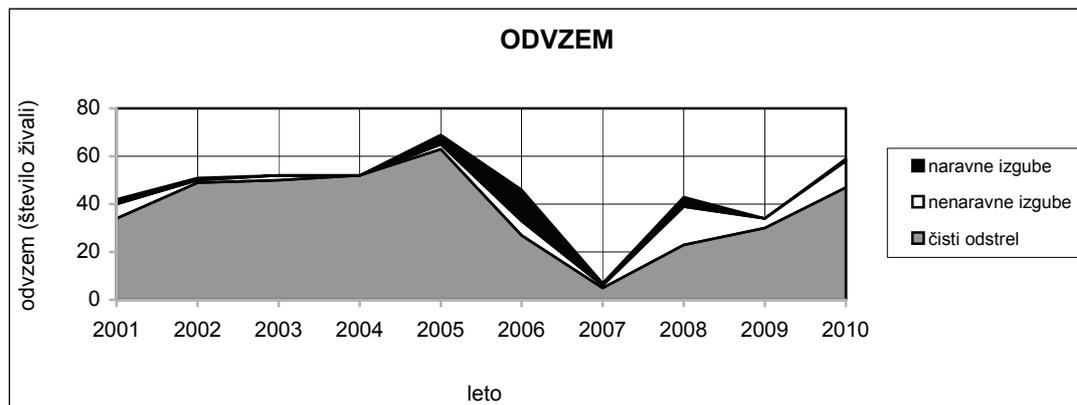
Lov na kune belice in zlatice naj se intenzivira v loviščih z malo poljsko divjadjo in habitatih gozdnih ter poljskih kur.

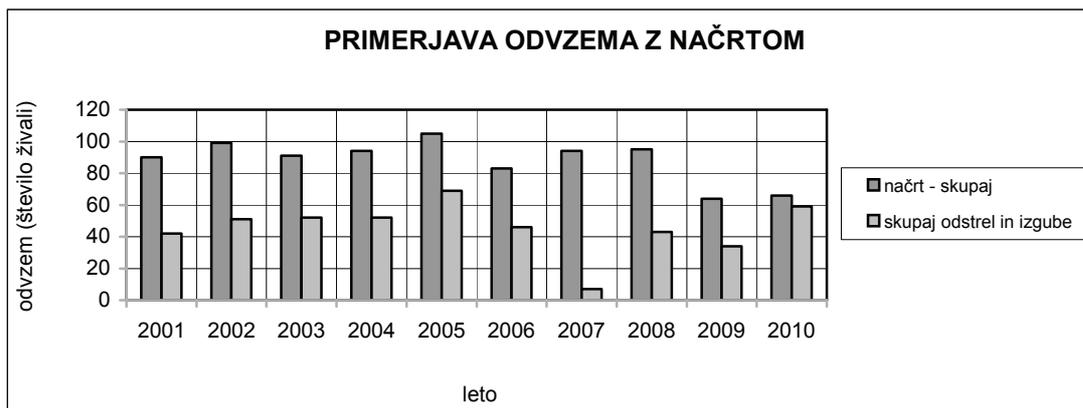
Preglednica 7.21: Pregled podatkov o kuni zlati za obdobje 2001 - 2011

Odstrel in izgube (kos ali %)												
Odstrel in izgube / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	
skupaj odstrel in izgube		1						2		1	4	
načrt - skupaj	16	15	15	15	15	15	15	15	15	15	151	
odstrel in izgube / načrt	0,0	6,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	13,3	0,0	6,7	2,6	
Izgube												
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube											0	
naravne izgube											0	
skupaj izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
% izgub		0,0						0,0		0,0	0,0	
čisti odstrel	0	1	0	0	0	0	0	2	0	1	4	

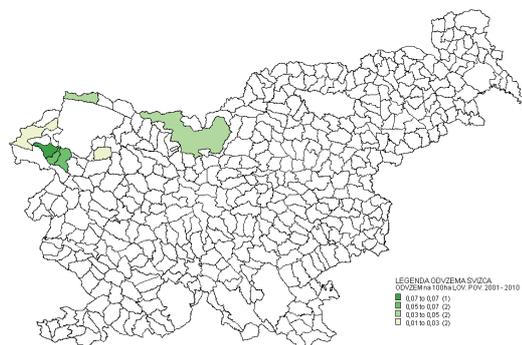
Preglednica 7.22: Pregled podatkov o kuni belici za obdobje 2001 - 2011

Odstrel in izgube (kos ali %)												
Odstrel in izgube / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	
skupaj odstrel in izgube	42	51	52	52	69	46	7	43	34	59	455	
načrt - skupaj	90	99	91	94	105	83	94	95	64	66	881	
odstrel in izgube / načrt	46,7	51,5	57,1	55,3	65,7	55,4	7,4	45,3	53,1	89,4	51,6	
Izgube												
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube	6	1	2		2	6	1	16	4	11	49	65,3
naravne izgube	2	1			4	13	1	4		1	26	34,7
skupaj izgube	8	2	2	0	6	19	2	20	4	12	75	100,0
% izgub	19,0	3,9	3,8	0,0	8,7	41,3	28,6	46,5	11,8	20,3	16,5	
čisti odstrel	34	49	50	52	63	27	5	23	30	47	380	
Vzroki izgub												
Vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
1 neznan	1	1			4	5		3		1	15	20,0
2 bolezen	1					5					6	8,0
3 krivolov											0	0,0
4 cesta	6	1	2		2	6	1	16	4	11	49	65,3
5 železnica											0	0,0
6 plenilci											0	0,0
7 psi											0	0,0
8 kosilnica											0	0,0
9 garje						3	1	1			5	6,7

7.13 ALPSKI SVIZEC (*MARMOTA MARMOTA L.*)

Slika 7.18: Slika alpskega svizca in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih

7.13.1 Prostorski okviri obravnave

Alpskega svizca obravnavamo ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor na lovni površini 81.544 ha in ločeno za LPN Triglav na lovni površini 26.801 ha. Vzroki so podrobneje obrazloženi v poglavju 6.2.

7.13.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi

Odvzem svizcev z odstrelom se je v preteklem desetletnem obdobju izvajal le na ozemlju izven območja TNP, skladno z do leta 2010 veljavnim starim zakonom o TNP. Odvzem je znašal 45,2 % od načrta odvzema. Najnižje je bil načrt dosežen 15,8 % v letu 2006, najvišje 69,2 % v letu 2004. Izgube predstavljajo 2,7 % odvzema in tekom let nihajo od 0,0 do 16,7 %. Delež nenaravnih izgub znaša 0,0 %, delež naravnih izgub dosega 100,0 %. Med izgubami prevladujejo plenilci s 50,0 %, slede neznani vzroki s 50,0 %.

Primernosti načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja

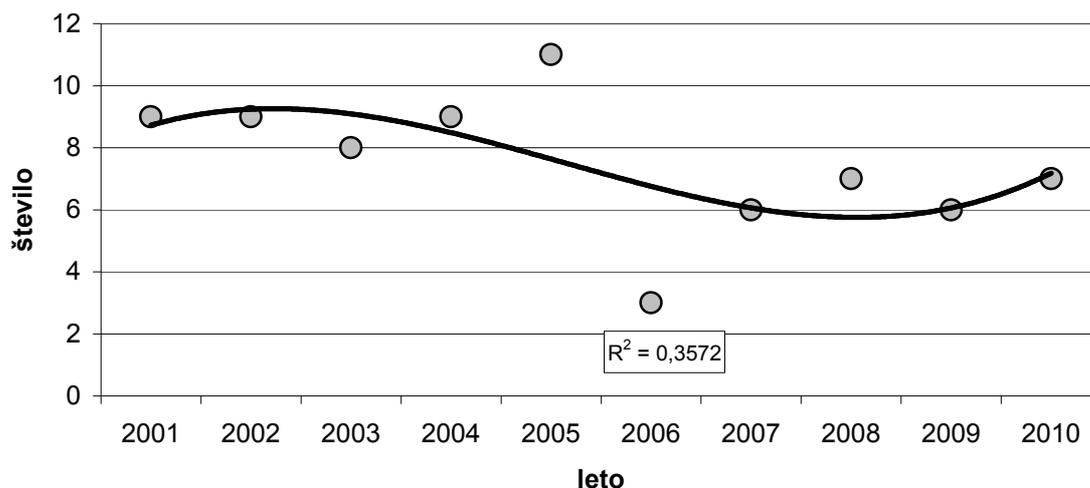
Čeprav je trend številčnosti svizca neizrazit, je pogosto težko predvideti primerno višino odvzema, tako da zaradi tega razloga prihaja do večjega razkoraka med načrtom in realizacijo.

7.13.3 Ocena stanja populacije

Trend številčnosti populacij in ocena prostorske razporeditve

Trend odvzema svizcev je neizrazit, saj ga je lovilo le v nekaj lovišč na ozemlju izven TNP. Z uveljavitvijo novega zakona o TNP v letu 2010, se bo svizca lahko lovilo na večjem ozemlju, tako bodo tudi trendi številčnosti na podlagi odvzema zanesljivejši. Svizci so bili na območje LUO naseljeni. Naseljeval jih je takratni Zavod za gojitev divjadi Triglav Bled. Naselitve so potekale od leta 1953 do 1971. Svizce so naseljevali iz Avstrije in Italije. Svizec je prisoten na celotnem območju LUO in sicer v številnih manjših skupinah – kolonijah, oziroma nahajališčih*. Večina teh skupin je medsebojno povezanih, nekaj pa je dokaj izoliranih. Taka izolirana skupina je na Matajurju, kamor so se svizci zatekli iz sosednje Italije. Tja so bili v letu 2000 doseljeni trije svizci iz območja Mangarta. Populacija svizcev je v številčnem porastu, poleg tega se tudi prostorsko naravno širi in sicer v smeri proti jugu.

* VIDIC, J.: Alpski svizec (*Marmota marmota L.* 1758) v Triglavskem narodnem parku in drugod po Sloveniji, Triglavski narodni park, Bled, 1994

Grafikon 7.16: Trend odvzema alpskega svizca

Zdravstveno stanje

Večjih izgub zaradi bolezni pri svizcu ne beležimo.

Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami

Gostejša prisotnost svizcev občasno moti gamse⁸.

7.13.4 Cilj upravljanja s populacijo

Ker bomo svizca pričeli v letu 2011 redno loviti, je glavni cilj ohranitev številčnosti in prostorske porazdelitve. Številčnost in prostorska porazdelitev naj bo takšna, da bodo svizci usklajeni z naravnim okoljem in še posebej z ostalimi vrstami divjadi, predvsem z gamsom pa tudi srnjadjo.

7.13.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

Višina odvzema:

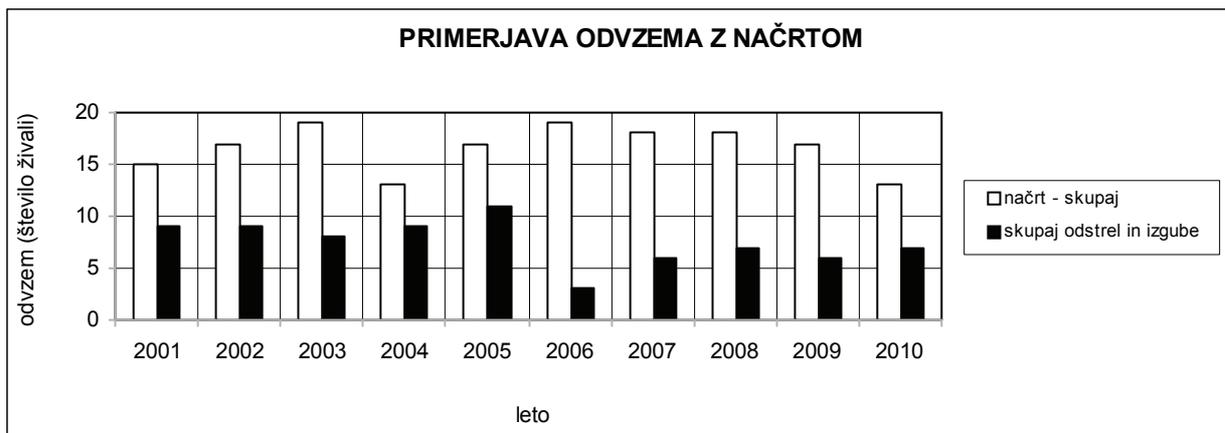
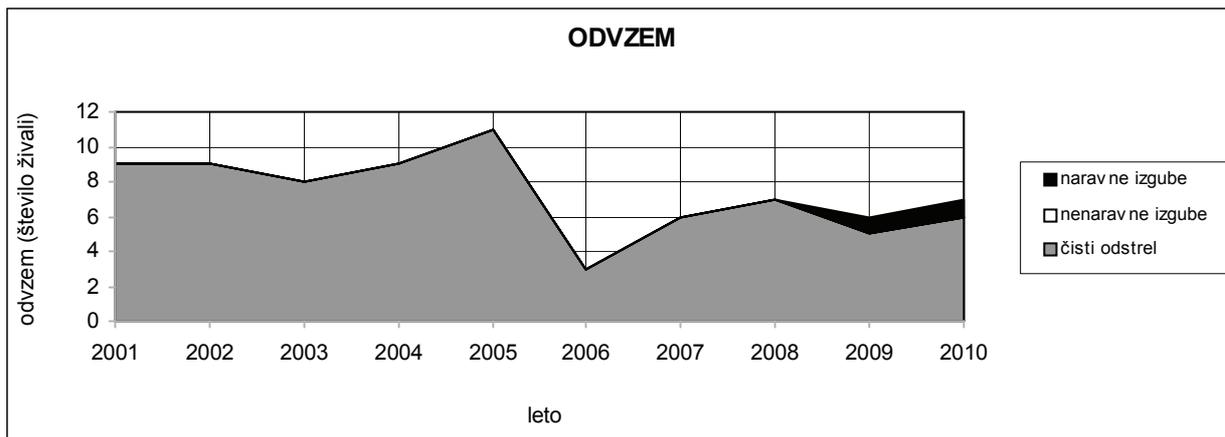
Višino odstrela se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije rastlinojede divjadi v njenem najširšem smislu, kakor je opisano v uvodnem poglavju. Načrtuje se odzem. Izgube se evidentirajo kot pomemben bioindikator ter se všttevajo v realizacijo odvzema. Pri načrtu odvzema moramo upoštevati tudi trend odvzema. Načrtovanje odvzema nadalje temelji na osnovi spremljanja številčnosti, zdravstvenega stanja in usklajenosti vrste z življenjskim okoljem. Številčnost se uravnava le s skupno višino odvzema, dodatne omejitve po spolni in starostni strukturi niso potrebne.

Dopustno odstopanje je po višini navzdol do – 50 %, odstopanje navzgor je v višini do + 100 % načrtovanega številčnega odvzema. Za lovišča, ki imajo načrt odvzema do vključno 10 živali, se kot dopustno odstopanje navzdol od načrta šteje realizacija - 5 živali

⁸ Ustni viri različnih poznavalcev lovišč.

Preglednica 7.23: Pregled podatkov o alpskem svizcu za obdobje 2001 - 2011

Odstrel in izgube (kos ali %)												
Odstrel in izgube / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	
skupaj odstrel in izgube	9	9	8	9	11	3	6	7	6	7	75	
načrt - skupaj	15	17	19	13	17	19	18	18	17	13	166	
odstrel in izgube / načrt	60,0	52,9	42,1	69,2	64,7	15,8	33,3	38,9	35,3	53,8	45,2	
Izgube												
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube											0	0,0
naravne izgube									1	1	2	100,0
skupaj izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	2	100,0
% izgub	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	16,7	14,3	2,7	
čisti odstrel	9	9	8	9	11	3	6	7	5	6	73	
Vzroki izgub												
Vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
1 neznan										1	1	50,0
2 bolezen											0	0,0
3 krivolov											0	0,0
4 cesta											0	0,0
5 železnica											0	0,0
6 plenilci									1		1	50,0
7 psi											0	0,0
8 kosilnica											0	0,0
9 garje											0	0,0

7.14 NAVADNI POLH (*GLIS GLIS L.*)

Slika 7.19: Slika navadnega polha

7.14.1 Prostorski okviri obravnave

Polha obravnavamo ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor na lovni površini 81.544 ha in ločeno za LPN Triglav na lovni površini 26.801 ha. Vzroki so podrobneje obrazloženi v poglavju 6.2.

7.14.2 Ocena stanja populacije

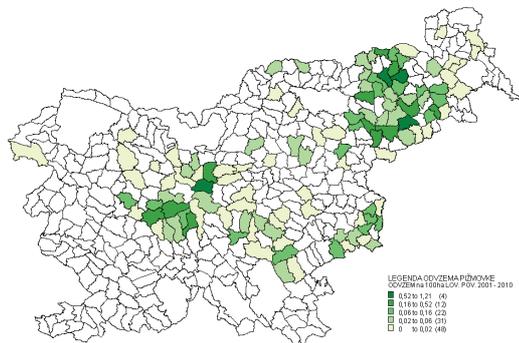
Trend številčnosti populacij in ocena prostorske razporeditve

Vrsta je prisotna v vsem območju, najbolj ji ustrezajo listnati in mešani gozdovi. Gostota populacije je močno odvisna od trenutne ponudbe hrane v okolju in s tem od gozdnega obroda. V preteklosti je polha lahko lovil vsakdo, z Zakonom o divjadi in lovstvu Uredbo o določitvi divjadi in lovnih dob (2004) pa je postal predmet lovsko upravljavskega načrtovanja in gospodarjenja z lovišči. Lov na polha je dovoljen od 1. oktobra do 30. novembra. Zaradi narave življenja in izredne potencialne natalitete, ki se izkaže ob ustrezni ponudbi hrane, polh ni ogrožen.

7.14.3 Usmeritve za upravljanje s populacijo

Kjer je lov na polha dovoljen s pastmi in pridobljeno dovolilnico od krajevno pristojnega upravljavca lovišča oz. LPN tudi nelovcem, števila polhov za lov vnaprej ni mogoče napovedati in načrtovati, saj je to odvisno od letnega obroda gozdnega drevja in grmovja, zato je tukaj ni toleranc za realizacijo načrtovanega števila. Lovske organizacije morajo na področju svojega lovišča nadzorovati predvsem spoštovanje lovne dobe in spoštovanje nepotrebnega vznemirjanja drugih gozdnih živali ter zagotoviti evidenco odvzema.

7.15 PIŽMOVKA (ONDATRA ZIBETHIA L.)

Slika 7.20: Slika pižmovke in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih

7.15.1 Prostorski okviri obravnave

Pižmovko obravnavamo ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor na lovni površini 81.544 ha in ločeno za LPN Triglav na lovni površini 26801 ha. Vzroki so podrobneje obrazloženi v poglavju 6.2.

7.15.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Odvzem pižmovke načrtuje le nekaj lovišč v LUO. Načrt znaša okoli 4 do 6 živali. V desetletju je bila odstreljena le ena pižmovka.

7.15.3 Ocena stanja populacije

Pižmovko opažajo na vodotokih v loviščih Tolmin, Smast in Kobarid.

7.15.4 Cilj upravljanja s populacijo

Pižmovka je alohtona vrsta in na območju LUO ne sodi v prosto naravo. Cilj je postopno zmanjševanje današnje številčnosti in prostorske porazdelitve. V kolikor bi se alohtona vrsta številčno prenamnožila je potrebno cilj prilagoditi v močnejše zmanjševanje številčnosti.

7.15.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

Višina odvzema:

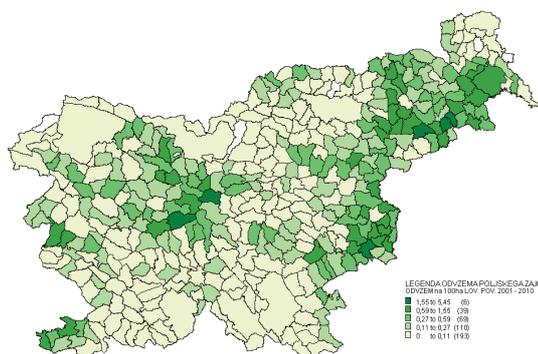
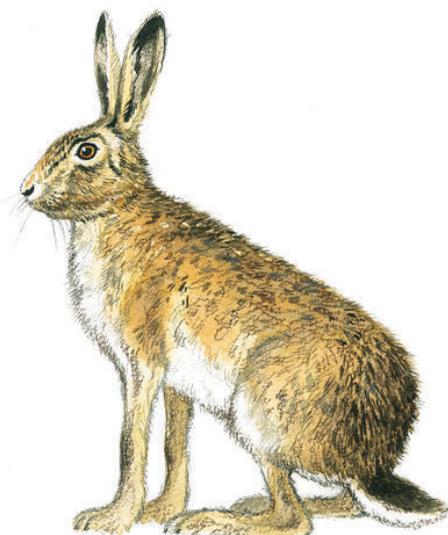
Višino odvzema se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča v upravljanju LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije divjadi v njenem najširšem smislu, kakor je opisano v uvodnem poglavju. Načrtuje se odvzem. Izgube se evidentirajo kot pomemben bioindikator ter se všttevajo v realizacijo odvzema. Pri načrtu odvzema moramo upoštevati tudi trend odvzema. Načrtovanje odvzema nadalje temelji na osnovi spremljanja številčnosti, zdravstvenega stanja in usklajenosti vrste z življenjskim okoljem. Številčnost se uravnava le s skupno višino odvzema, dodatne omejitve po spolni in starostni strukturi niso potrebne.

Dopustno odstopanje je po višini navzdol do – 50 %, odstopanje navzgor je v višini do + 100 % načrtovanega številčnega odvzema. Za lovišča, ki imajo načrt odvzema do vključno 10 živali, se kot dopustno odstopanje navzdol od načrta šteje realizacija - 5 živali

Preglednica 7.24: Pregled podatkov o pižmovki za obdobje 2001 - 2011

Odstrel in izgube (kos ali %)												
Odstrel in izgube / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	
skupaj odstrel in izgube					1						1	
načrt - skupaj		5	2	3	5	4	4	4	6	6	39	
odstrel in izgube / načrt		0,0	0,0	0,0	20,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,6	
Izgube												
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube											0	
naravne izgube											0	
skupaj izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
% izgub					0,0						0,0	
čisti odstrel	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	

7.16 POLJSKI ZAJEC (*LEPUS EUROPAEUS* L.)

Slika 7.21: Slika poljskega zajca in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih

7.16.1 Prostorski okviri obravnave

Poljskega zajca obravnavamo ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor na lovni površini 81.544 ha in ločeno za LPN Triglav na lovni površini 26.801 ha. Vzroki so podrobneje obrazloženi v poglavju 6.2.

7.16.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi

Odvzem poljskega zajca znašal 71,7 % od načrta odvzema. Najnižje je bil načrt dosežen 56,6 % v letu 2002, najvišje 89,9 % v letu 2007. Izgube predstavljajo 10,7 % odvzema in tekom let nihajo od 5,6 do 15,0 %. Delež nenaravnih izgub znaša 75,7 %, delež naravnih izgub dosega 24,3 %. Med izgubami prevladujejo povozi s 75,7 %, slede neznani vzroki z 11,7 %. Ostali vzroki izgub so manjši.

Primernosti načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja

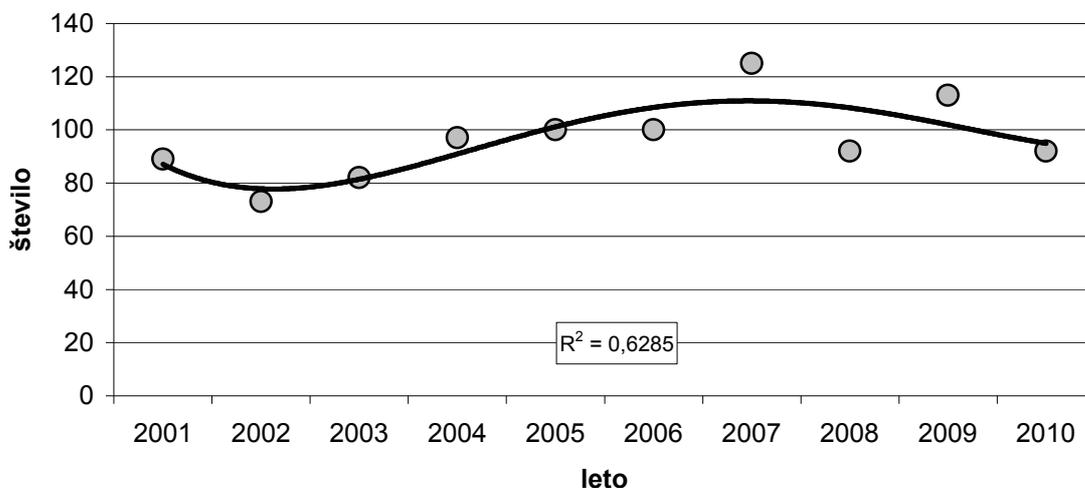
Čeprav je trend številčnosti poljskega zajca izrazit, je pogosto težko predvideti primerno višino odvzema, tako da prihaja zaradi tega razloga do večjega razkoraka med načrtom in realizacijo. Lov na zajca je še vedno zanimiv, načrte odvzema smo morali zavestno držati na nižjem iravni in kljub temu niso bili realizirani. Vzroka sta dva: prvi je stanje zajcev v naravi, ki ga odstrel lepo ponazarja, vsaj glede trenda, drugi je pomanjkanje za lov na zajca šolanih psov. Ne glede na ta, o pa je bil načrt odvzema zajca v nekaterih loviščih uspešen, posebej tam, kjer k lovu na zajca pristopajo sistematično in načrtno. Tu so mišljeni predvsem preko lovne sezone organizirani skupni in skupinski lovi.

7.16.3 Ocena stanja populacije

Trend številčnosti populacij in ocena prostorske razporeditve

Trend številčnosti poljskega zajca je nihajoč s periodo pet let. Trenutna številčnost je v rahlem upadu. Poljski zajec je pomembna divjad v LUO, danes zaradi številčnega stanja populacije ni več tako zanimiv za lov kot nekoč, ko je bil ena izmed osnovnih lovnih vrst divjadi. Prisoten je enakomerno na celotnem območju LUO. Njegova populacijska gostota je odvisna od deleža gozda v posameznem lovišču. Populacija poljskega zajca v LUO sicer ni zelo številna, vendar je stabilna. Ta ugotovitev velja za vsa lovišča v sredogorju. Takšno stanje poljskega zajca pričakujemo tudi bodočem desetletju. Lahko sicer pričakujemo tudi rahel upad številčnosti, povečanja številčnosti pa ne pričakujemo. Struktura populacije in prirastek sta zadovoljiva, prav tako tudi zdravstveno stanje. Negativnih

odnosov z drugimi vrstami ne beležimo, verjetno pa na njegovo številčnost negativno vpliva predvsem številčnost nekaterih plenilskih vrst (lisica, kuni, ...).

Grafikon 7.17: Trend številčnosti poljskega zajca

7.16.4 Cilj upravljanja s populacijo

Cilj upravljanja z zajcem je stabilna in zdrava populacija, ki glede številčnosti ne bi smela pasti pod današnji oraven. Zajca želimo ohraniti na celotnem območju LUO, še posebej v loviščih z večjim deležem gozda na južnem območju LUO. Življenjsko okolje naj bi zaradi ohranjanja številčnosti zajca ostalo takšno kakor je danes. Ker pa je to odvisno tudi od drugih dejavnikov, je pomembno vzdrževanje življenjskega okolja divjadi, kakor je opisano v posebnem poglavju tega načrta.

7.16.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

Višina odvzema

Višino odvzema se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije v njenem najširšem smislu, kakor je opisano v uvodnem poglavju. Upravljanje z divjadjo in izkoriščanje male poljske divjadi z lovom se načrtuje s spremljavo populacij v daljšem časovnem obdobju (spremljava prostorske razširjenosti, številčnosti, odstrela in ugotovljenih izgub) in se prilagaja stanju populacije. Načrtuje se kot pri ostalih vrstah odvzem posamezne vrste divjadi. Izgube divjadi se evidentirajo kot pomemben bioindikator ter se všttevajo v realizacijo odvzema. Pri določevanju višine odvzema upoštevamo tudi trende številčnosti.

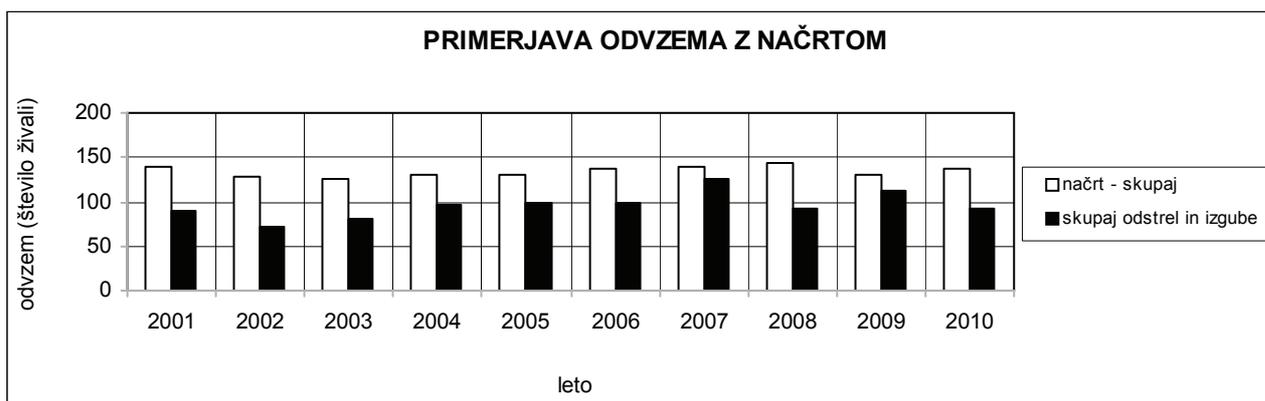
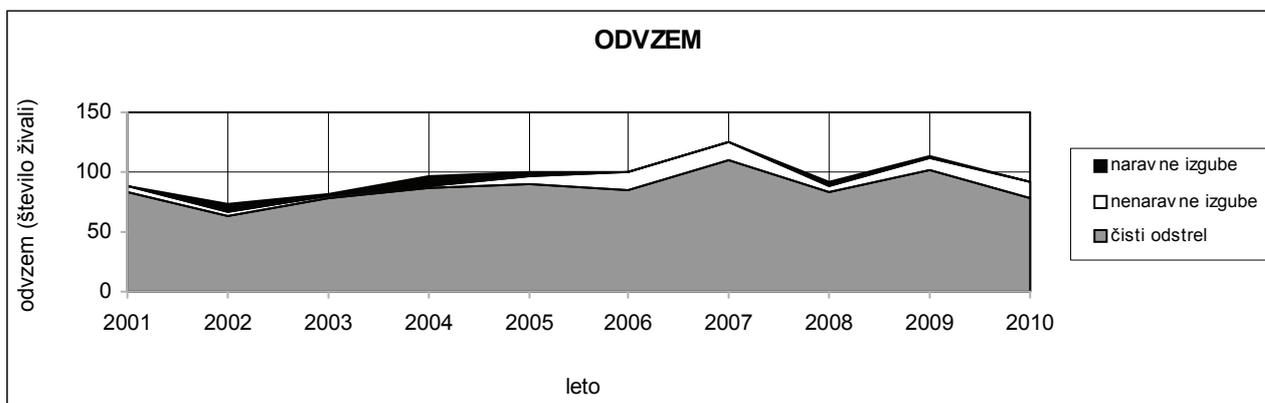
Ostalo

Na isti površini lovišča se lov vrši praviloma samo enkrat letno ali pa se v smislu kolobarjenja lov lahko izvaja na isti površini tudi večkrat, vendar največ do 1/3 lovne površine lovišča, kjer se izvaja lova na poljskega zajca, na preostanku površine pa se lov konkretno leto ne izvaja. Površine namenjene izvajanju lova in t.i. »mirmih con« brez lova se letno menjajo. Upravlavec lovišča takšne površine opredeli v letnem načrtu lovišča. Lov zajcev v bližini intenzivnih nasadov ima prednost pred lovom v ostalem delu lovišča. Na teh površinah se lov lahko ponavlja. Dodajanje poljskega zajca v prosto naravo praviloma ni dovoljeno.

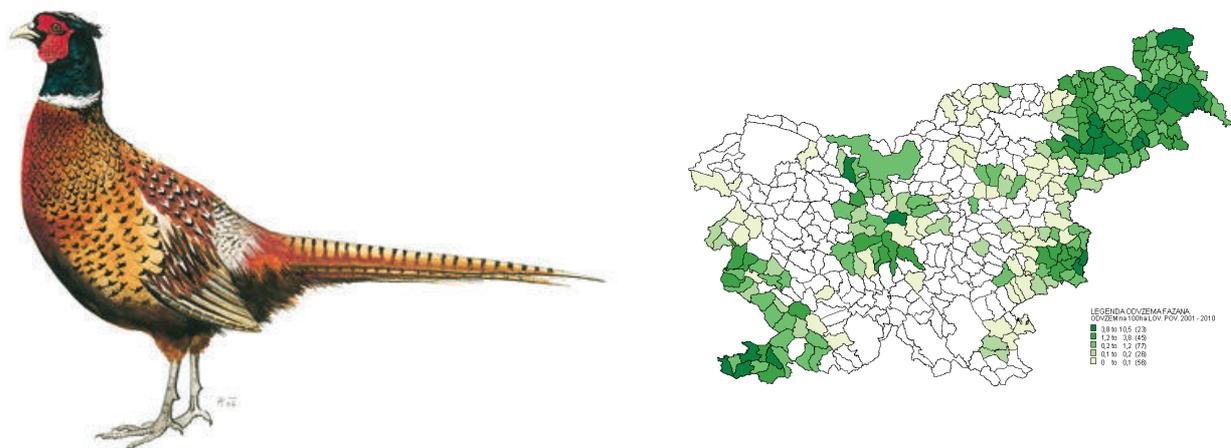
Načrtovane višine odvzema pri vrstah male divjadi ni potrebno dosegati, navzgor pa je realizacija omejena do največ 30 % preseganja načrta, kar ne velja za vrste, ki se jih dodaja/vlaga v lovišče. Odvzem pri dodanem številu divjadi se lahko omeji v deležu od vložka.

Preglednica 7.25: Pregled podatkov o poljskem zajcu

Odstrel in izgube (kos ali %)												
Odstrel in izgube / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	
skupaj odstrel in izgube	89	73	82	97	100	100	125	92	113	92	963	
načrt - skupaj	139	129	126	131	131	136	139	144	130	138	1343	
odstrel in izgube / načrt	64,0	56,6	65,1	74,0	76,3	73,5	89,9	63,9	86,9	66,7	71,7	
Izgube												
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube	5	3	2	3	7	15	15	5	10	13	78	75,7
naravne izgube		7	2	8	3			3	2		25	24,3
skupaj izgube	5	10	4	11	10	15	15	8	12	13	103	100,0
% izgub	5,6	13,7	4,9	11,3	10,0	15,0	12,0	8,7	10,6	14,1	10,7	
čisti odstrel	84	63	78	86	90	85	110	84	101	79	860	
Vzroki izgub												
Vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
1 neznan		1	1	6				3	1		12	11,7
2 bolezen		2			1						3	2,9
3 krivolov											0	0,0
4 cesta	5	3	2	3	7	15	15	5	10	13	78	75,7
5 železnica											0	0,0
6 plenilci		4	1	2	2				1		10	9,7
7 psi											0	0,0
8 kosiinica											0	0,0
9 garje											0	0,0

7.17 FAZAN (PHASIANUS COLCHICUS L.)

Slika 7.22: Slika fazana in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih

7.17.1 Prostorski okviri obravnave

Fazana obravnavamo ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor na lovni površini 81.544 ha in ločeno za LPN Triglav na lovni površini 26801. ha. Vzroki so podrobneje obrazloženi v poglavju 6.2.

7.17.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Po letu 2002 se fazana v LUO ni več lovilo, niti načrtovalo odvzem. a Odvzemi pred letom 2002 se nanašajo na fazane iz umetne vzreje, predvsem v lovišču LD Kobarid.

7.17.3 Ocena stanja populacije

Fazan je v lovišča LD v Triglavskem LUO vnesena vrsta, saj naravno okolje zanj ni primerno. »Naravnega« fazana srečamo v nižinah ob reki Soči. Tu je številčnost fazana minimalna. V lovišču Kobarid se je fazana gojilo in dodajalo v lovišče za potrebe lova »pred puško« kar se je v zadnjih letih opustilo.

7.17.4 Cilj upravljanja s populacijo

Ker življenjsko okolje za fazana ni primerno, da bi ta v LUO bival in preživel kot populacija, s fazanom kot divjadjo v prihodnjem desetletju ne upravljamo, posamezni osebki ob reki Soči naj ostanejo v naravi zaradi biodiverzitete in zanimivosti.

7.17.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

Fazana se v LUO ne lovi. Morebitno prisotnost posameznih osebkov se prepusti naravnemu razvoju. Vlaganje fazana v naravo je v LUO prepovedano.

Preglednica 7.26: Pregled podatkov o fazanu za obdobje 2001 - 2011

Odstrel in izgube (kos ali %)												
Odstrel in izgube / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	
skupaj odstrel in izgube	3										3	
načrt - skupaj	8										8	
odstrel in izgube / načrt	37,5										37,5	
Izgube												
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube											0	
naravne izgube											0	
skupaj izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
% izgub	0,0										0,0	
čisti odstrel	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	

7.18 RACA MLAKARICA (*ANAS PLATYRHYNCHOS* L.)

Slika 7.23: Slika rase mlakarice in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih

7.18.1 Prostorski okviri obravnave

Raco mlakarico obravnavamo ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor na lovni površini 81.544 ha in ločeno za LPN Triglav na lovni površini 26801. ha. Vzroki so podrobneje obrazloženi v poglavju 6.2.

7.18.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi

Odvzem rase mlakarice je znašal 31,8 % od načrta odvzema. Najnižje je bil načrt dosežen 23,4 % v letu 2002, najvišje 61,4 % v letu 2009. Izgube predstavljajo 0,4 % odvzema (en osebek v 10–letju).

Primernosti načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja

Čeprav trend številčnosti rac ni izrazit, je pogosto težko predvideti primerno višino odvzema, tako da zaradi tega razloga prihaja do večjega razkoraka med načrtom in realizacijo. Zaradi ugodnega stanja populacije bi morali biti načrti boljše realizirani, tako da nerealizacija kaže bolj na nezanimanje za to vrsto lova.

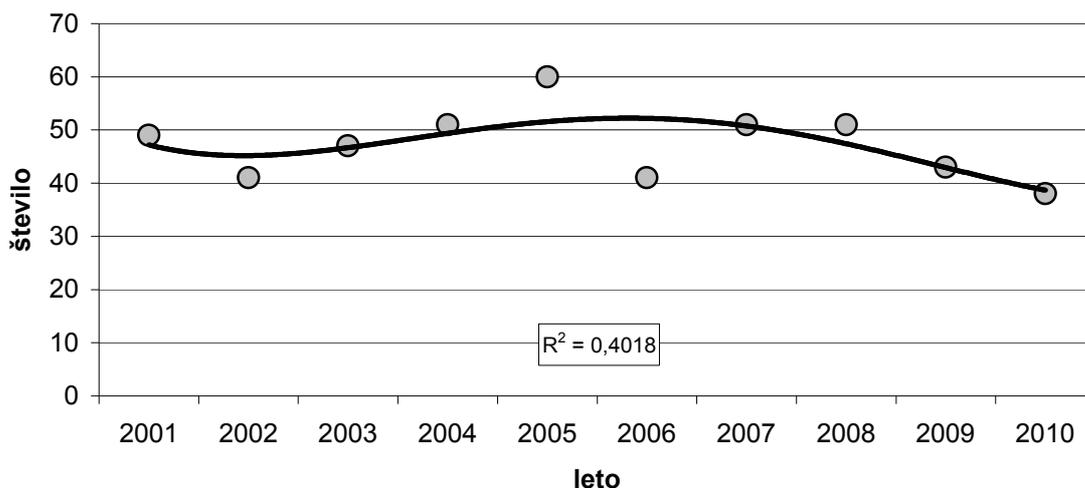
Ukrepi v življenjskem okolju

Raco je dovoljeno dodatno krmiti na zanjo posebnih krmiščih ob vodotokih. Podrobneje je ta vrsta krmiljenja obravnavana v poglavju o biotahniških ukrepih.

7.18.3 Ocena stanja populacije

Trend številčnosti populacij in ocena prostorske razporeditve

Trend številčnosti rase mlakarice je neizrazit, kar kaže na stabilno številčnost populacije. Raco mlakarico smo na Tolminskem pričeli naseljevati 1974. Ker so že prvi preizkusi naselitve izredno dobro uspeli, je bil leta 1976 podpisan samoupravni sporazum za gojitev rase mlakarice. V začetku so ga podpisale: LD Tolmin, Ljubinj, Most na Soči, Volče, Smast, Kobarid, Drežnica, Planota. Kasneje so se Bazenu pridružile še LD Kanal, Trebuša in Podbrdo, tako, da je sedaj vključenih 11 LD. Številčnost rac na celotnem območju se giblje med 1.300 – 1.500 – živali obeh spolov, pri čemer znatno prevladujejo samci. Rase so našle svoj ugoden življenjski prostor z ugodnimi bivalnimi in prehrabnimi razmerami ob rekah Soči in Idrijci. Rase v LUO se povezujejo z racami v sosednjem Zahodno visoko kraškem LUO in sicer nizvodno reke Soče.

Grafikon 7.18: Trend odvzema race mlakarice

7.18.4 Cilj upravljanja s populacijo

Raco mlakarico želimo v LUO ohraniti v takšni številčnosti, ki omogoča da normalno preživi kot populacija. Raco želimo ohraniti na rekah Soči, Idrijci in akumulacijskem jezeru pri Mostu na Soči. Pričakujemo stabilno številčnost ob hkratnem vlaganju v življenjsko okolje z dodatno ponudbo hrane.

7.18.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

Višina odvzema

Višino odvzema se določa za celotno LUO, ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor in ločeno za LPN Triglav. Pri določitvi višine odvzema se poslužujemo kontrolne metode določanja višine posega v populacije v njenem najširšem smislu, kakor je opisano v uvodnem poglavju. Upravljanje z divjadjo in izkoriščanje male poljske divjadi z lovom se načrtuje s spremljavo populacij v daljšem časovnem obdobju (spremljava prostorske razširjenosti, številčnosti, odstrela in ugotovljenih izgub) in se prilagaja stanju populacije. Načrtuje se kot pri ostalih vrstah odvzem posamezne vrste divjadi. Izgube divjadi se evidentirajo kot pomemben bioindikator ter se všttevajo v realizacijo odvzema. Pri določevanju višine odvzema upoštevamo tudi trende številčnosti.

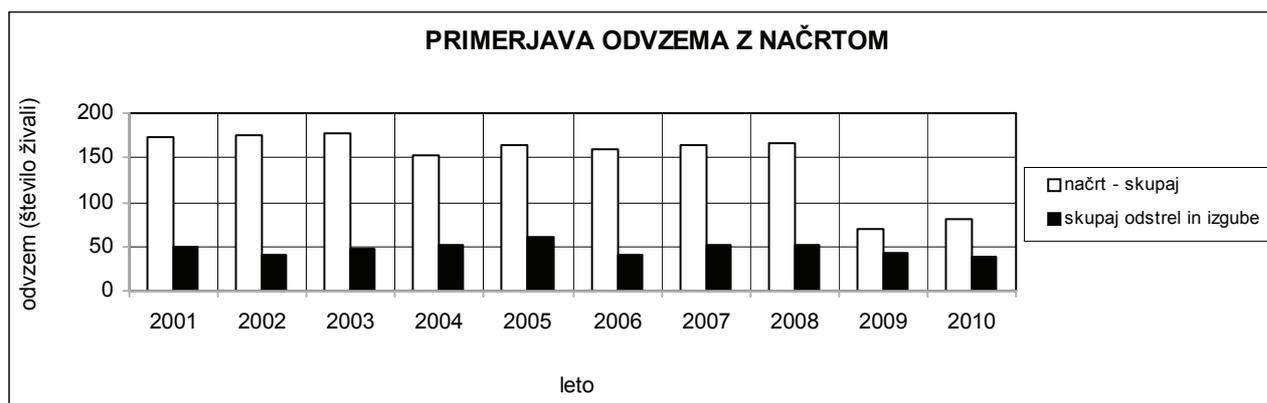
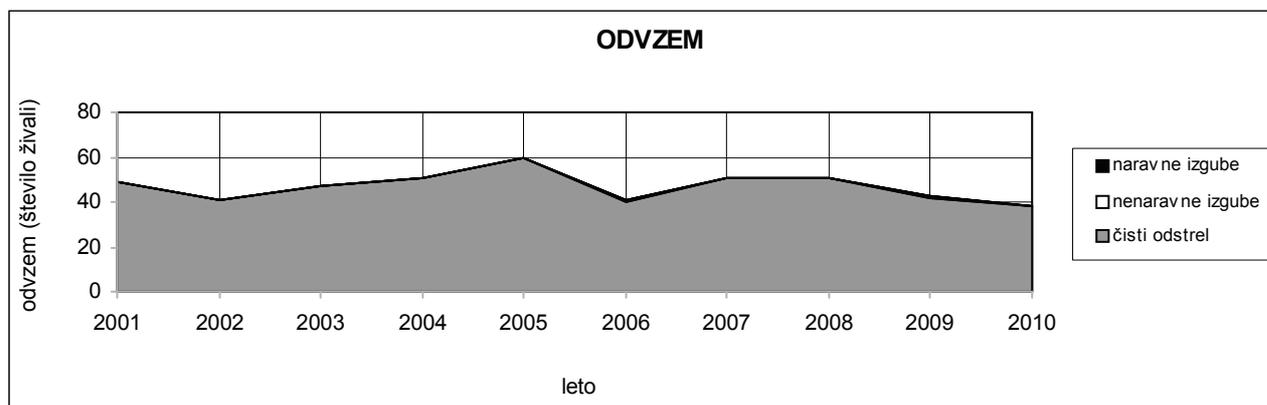
Ostalo

Dodajanje rac na naravne vodotoke praviloma ni dovoljeno. Dodajanje rac je izjemoma dovoljeno le v njim primerno okolje, na lokacijah in območjih, urejenih za revitalizacijo populacije. Lov na raco mlakarico na posebnih varstvenih območjih mora biti skladen z naravovarstvenimi usmeritvami, ki veljajo za to območje. Lov na raco mlakarico se na določenih predelih območja, ali vsem območju zaradi varstva rac in ostalih vodnih ptic pred vznemirjanjem lahko omeji na 2 dneva v tednu, katera skupaj dorečejo upravljavci lovišč in LPN, združeni v OZUL.

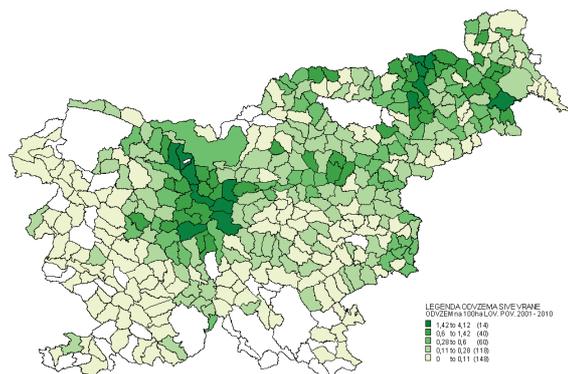
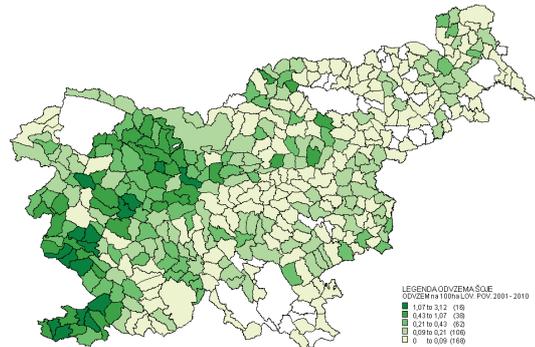
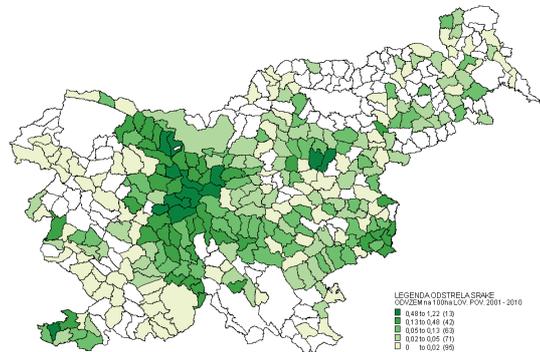
Načrtovane višine odvzema pri vrstah male divjadi ni potrebno dosežati, navzgor pa je realizacija omejena do največ 30 % preseganja načrta, kar ne velja za vrste, ki se jih dodaja/vlaga v lovišče. Odvzem pri dodanem številu divjadi se lahko omeji v deležu od vložka.

Preglednica 7.27: Pregled podatkov o rasi mlakarici za obdobje 2001 - 2011

Odstrel in izgube (kos ali %)												
Odstrel in izgube / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	
skupaj odstrel in izgube	49	41	47	51	60	41	51	51	43	38	472	
načrt - skupaj	172	175	177	153	163	160	165	167	70	80	1482	
odstrel in izgube / načrt	28,5	23,4	26,6	33,3	36,8	25,6	30,9	30,5	61,4	47,5	31,8	
Izgube												
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube						1			1		2	100,0
naravne izgube											0	0,0
skupaj izgube	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	2	100,0
% izgub	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,4	0,0	0,0	2,3	0,0	0,4	
čisti odstrel	49	41	47	51	60	40	51	51	42	38	470	
Vzroki izgub												
Vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
1 neznan											0	0,0
2 bolezen											0	0,0
3 krivolov											0	0,0
4 cesta						1			1		2	100,0
5 železnica											0	0,0
6 plenilci											0	0,0
7 psi											0	0,0
8 kosiinica											0	0,0
9 garje											0	0,0

7.19 SRAKA (*PICA PICA* L), ŠOJA (*GARRULUS GLANDARIUS* L) IN SIVA VRANA (*CORVUS CORNIX* L.)

Slika 7.24: Slika srake, šoje in sive vrane in gostota odvzema v Sloveniji po loviščih

7.19.1 Prostorski okviri obravnave

Srako, šoja in sivo vrano obravnavamo ločeno za lovišča LD in LPN Prodi – Razor na lovni površini 81.544 ha in ločeno za LPN Triglav na lovni površini 26801. ha. Vzroki so podrobneje obrazloženi v poglavju 6.2.

7.19.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi

Odvzem srak je dosti nižji od načrtovanega in realizacija načrta znaša le 8,8 %. Načrte odvzema šoj se bolje realizira in sicer 68,7 %. Realizacija načrta odvzema sivih vran pa v desetletju dosega 26,3 %. Izgub ne beležimo.

Primernosti načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja

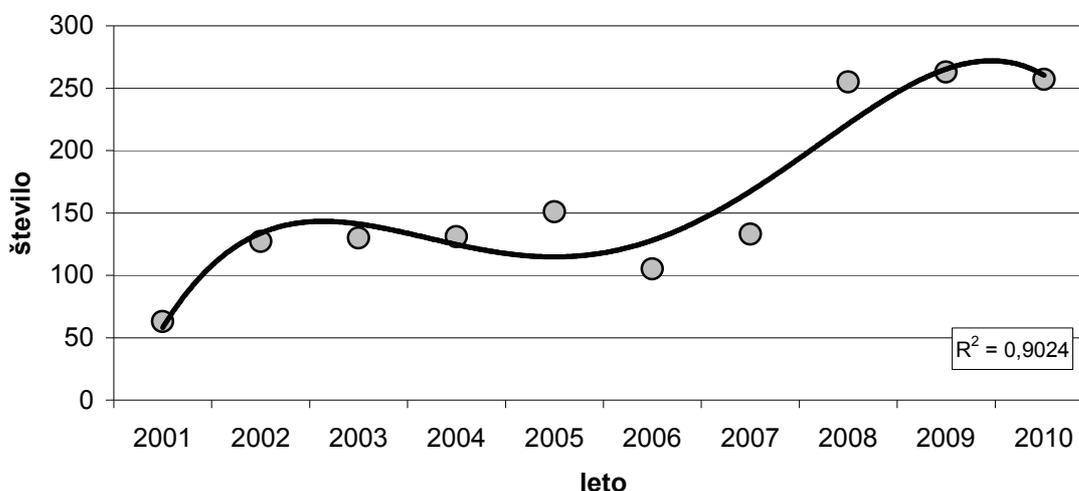
Načrti odvzema treh vrst ptic niso realizirani v glavnem zato, ker načrta ni bilo potrebno dosegati. Nekatera lovišča, kjer so bile škode predvsem od šoji znatne, pa so morala načrte odvzema bolje realizirati.

7.19.3 Ocena stanja populacije

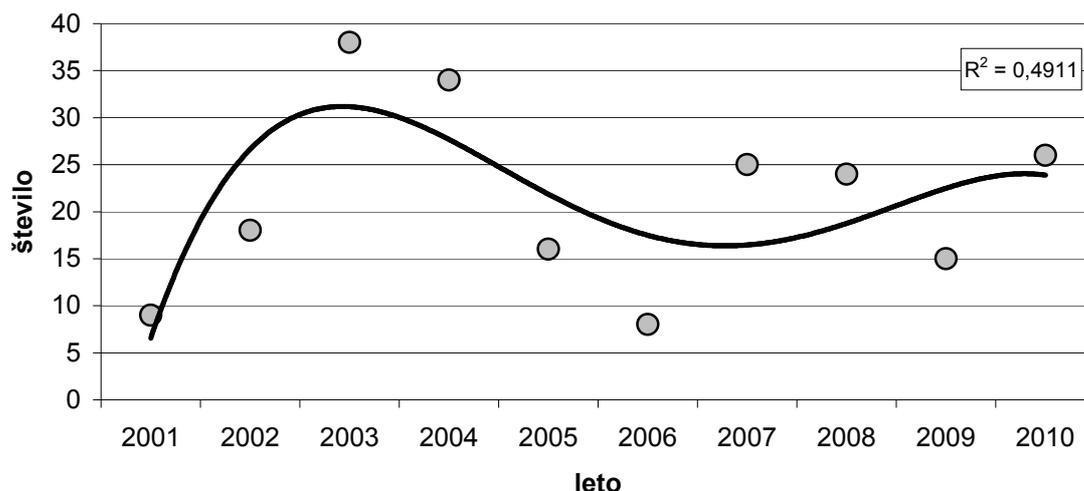
Srake, šoje in sive vrane so prisotne na celotnem območju LUO. Številčnost šoj in sivih vran je zadovoljiva in stabilna. Srak je manj in se pojavljajo v nižjih predelih lovišč. Šoje in sive vrane povzročajo tudi škodo na kmetijskih površinah in kulturah. Škode, predvsem po šojah, na intenzivnih nasadih jabolk, so lokalno znatne in jih že posebej obravnavamo in vrednotimo. Zaradi ograjenih nasadov beležimo te škode kot škode na nelovnih površinah. Prav zaradi škod je trend odvzema šoj izrazito naraščajoč. Trend izločenih sivih vran je manj izrazit.

Trend številčnosti populacij in ocena prostorske razporeditve

Odvzem je slab kazalec številčnosti populacije te vrste, saj odstrel pokriva zelo majhen odstotek populacije in verjetno ne vpliva na dinamiko populacije ter verjetno tudi ne na škode.

Grafikon 7.19: Trend odvzema šoje

Grafikon 7.20: Trend odvzema sive vrane

Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami

Vse tri vrste z plenjenjem gnezd drugih vrst ptic negativno delujejo v medvrstnih odnosih.

7.19.4 Cilj upravljanja s populacijo

Srake, šoje in sive vrane želimo v LUO ohraniti v taki številčnosti, ki omogoča da normalno preživijo kot populacija, da ne povzročajo pretiranih škod, in da vrše svojo vlogo v ekosistemu.

7.19.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

Naštete vrste ptic iz družine vranov imajo pomembno vlogo razširjevalcev plodov in semen gozdnega drevja in grmovja, zato višine načrtovanega odvzema za srako in šoje ni potrebno dosegati, razen v primeru večjih škod na kmetijskih kulturah. Odvzem srake in šoje se v osnovi načrtuje skladno s trajnostno rabo naravnih virov v minimalnem številu, praviloma pa le za primere preprečevanja povzročanja škode na človekovem premoženju.

Lov sive vrane se načrtuje v obsegu, ki ima za posledico čim manjši vpliv te vrste na okolje. Za sivo vrano je dopustno odstopanje po višini navzdol do – 30 %, odstopanje navzgor je v višini do + 100 % načrtovanega številčnega odvzema. Za lovišča, ki imajo načrt odvzema do vključno 10 sivih vran, se kot dopustno odstopanje od načrta šteje realizacija - 3 živali, navzgor pa je preseganje realizacije možno do 100 % načrtovanega števila.

Odvzem se načrtuje le s skupno višino, dodatne omejitve po spolni in starostni strukturi niso potrebne.

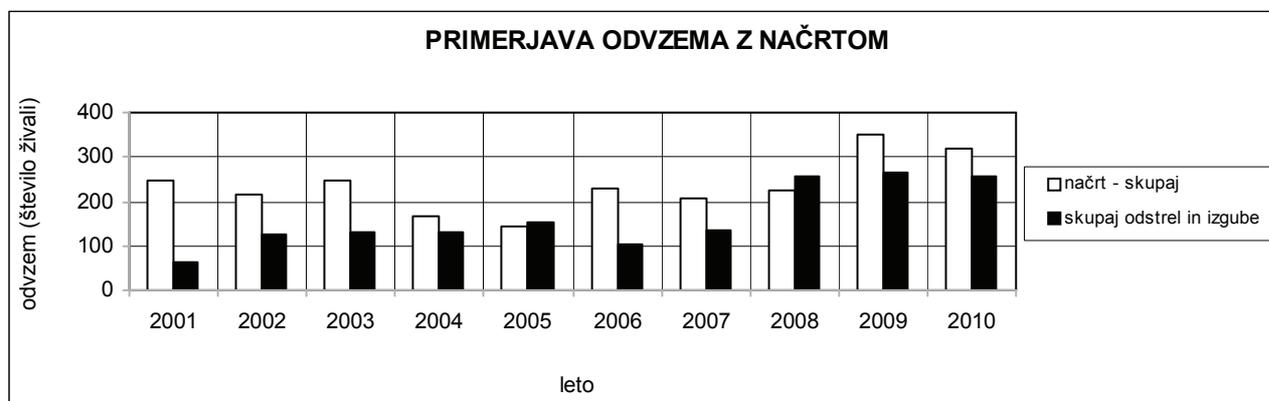
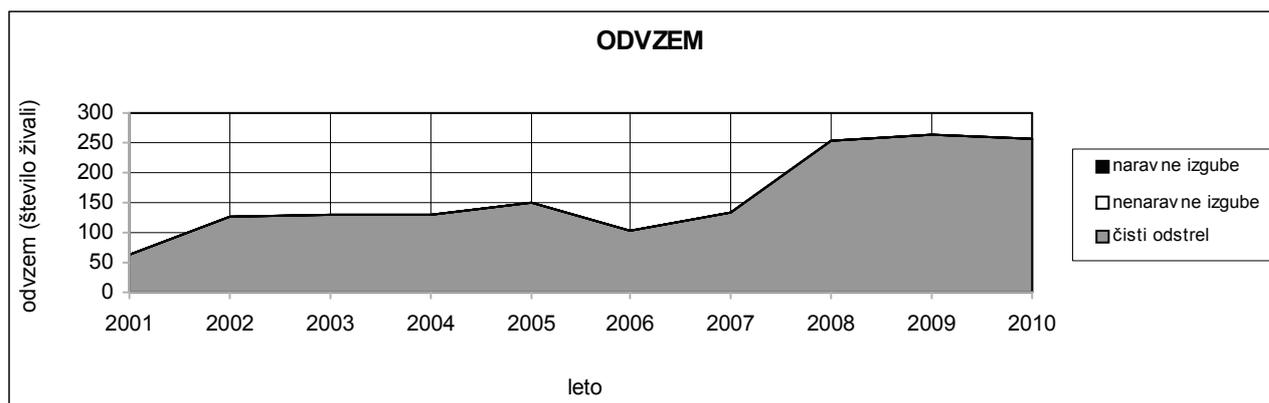
Pri upravljanju s sivo vrano se tudi smiselno upoštevajo določila »Akcijskega načrta za reševanje problemov, povezanih s sivo vrano v Sloveniji«.

Preglednica 7.28: Pregled podatkov o sraki za obdobje 2001 - 2011

Odstrel in izgube (kos ali %)												
Odstrel in izgube / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	
skupaj odstrel in izgube	1		8	1		1		10	1	4	26	
načrt - skupaj	21	5	34	33	27	57	27	31	32	27	294	
odstrel in izgube / načrt	4,8	0,0	23,5	3,0	0,0	1,8	0,0	32,3	3,1	14,8	8,8	
Izgube												
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube											0	
naravne izgube											0	
skupaj izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
% izgub	0,0		0,0	0,0		0,0		0,0	0,0	0,0	0,0	
čisti odstrel	1	0	8	1	0	1	0	10	1	4	26	

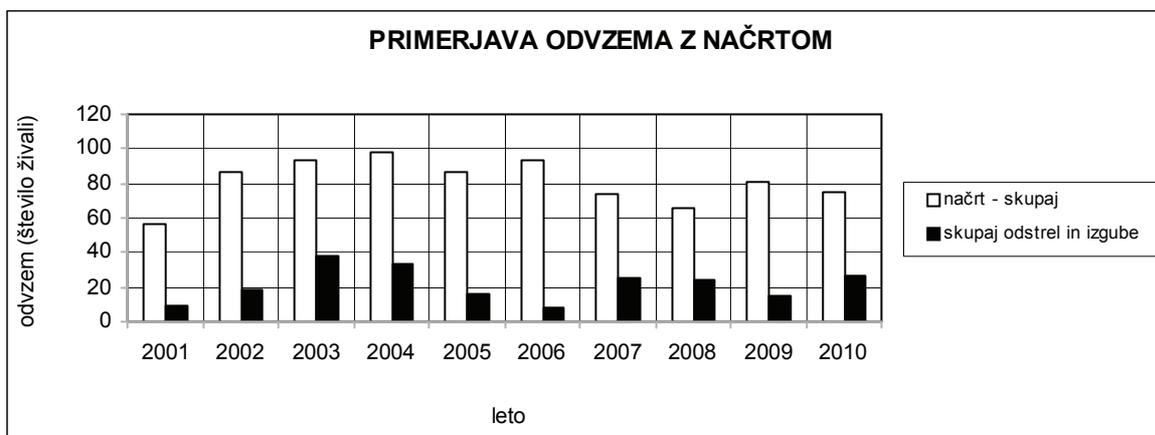
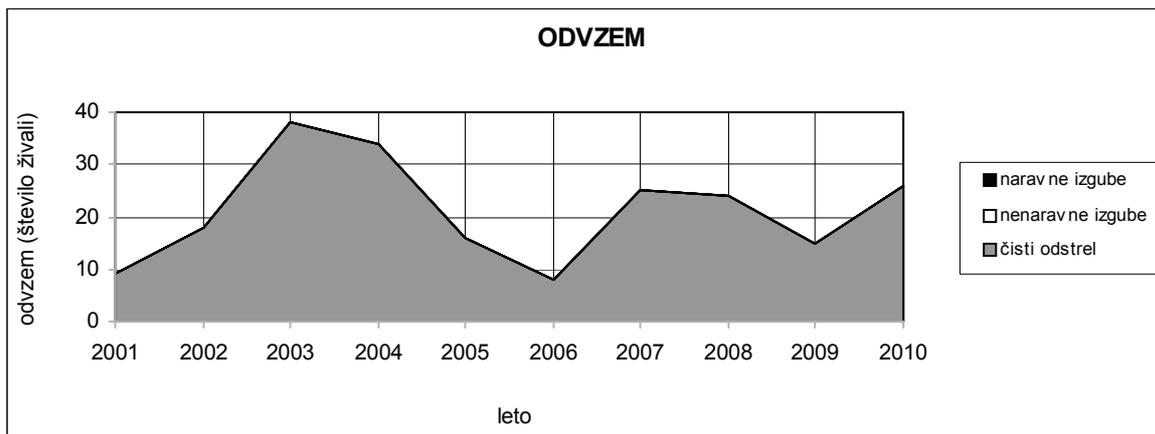
Preglednica 7.29: Pregled podatkov o šoji za obdobje 2001 - 2011

Odstrel in izgube (kos ali %)												
Odstrel in izgube / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	
skupaj odstrel in izgube	63	127	130	131	151	105	133	255	263	257	1615	
načrt - skupaj	249	217	249	167	142	227	208	223	350	320	2352	
odstrel in izgube / načrt	25,3	58,5	52,2	78,4	106,3	46,3	63,9	114,3	75,1	80,3	68,7	
Izgube												
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube											0	
naravne izgube											0	
skupaj izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
% izgub	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
čisti odstrel	63	127	130	131	151	105	133	255	263	257	1615	

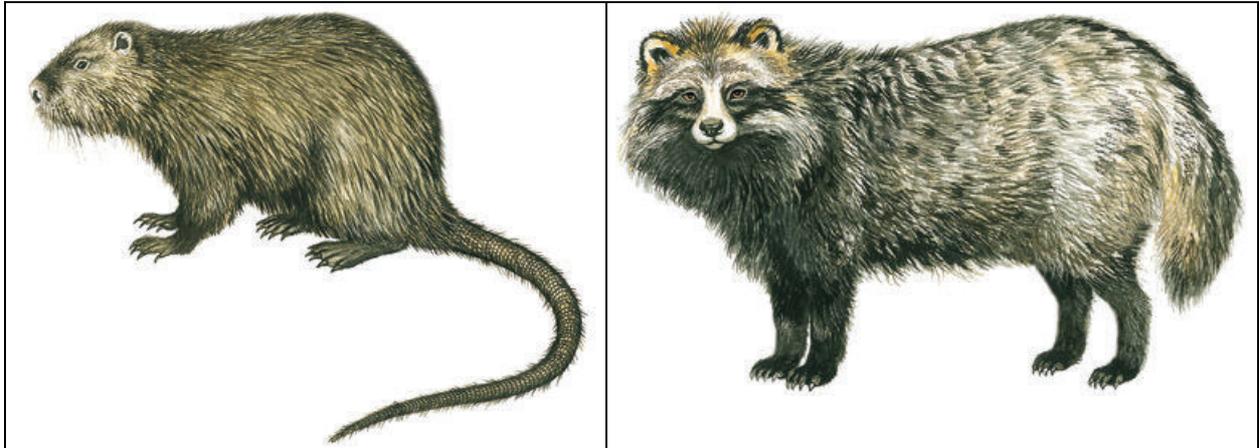

Preglednica 7.30: Pregled podatkov o sivi vrani za obdobje 2001 - 2011

Odstrel in izgube (kos ali %)												
Odstrel in izgube / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	
skupaj odstrel in izgube	9	18	38	34	16	8	25	24	15	26	213	
načrt - skupaj	57	87	94	98	86	93	74	66	81	75	811	
odstrel in izgube / načrt	15,8	20,7	40,4	34,7	18,6	8,6	33,8	36,4	18,5	34,7	26,3	
Izgube												
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube											0	
naravne izgube											0	
skupaj izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
% izgub	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
čisti odstrel	9	18	38	34	16	8	25	24	15	26	213	

7.20 NUTRIJA (*MYOCASTOR COYPUS MOLINA.*) IN RAKUNASTI PES (*NYCTEREUTES PROCYONOIDES GRAY.*)

Slika 7.25: Slika nutrije in rakunastega psa

Nutrija po sedanjih podatkih v LUO (še) ni prisotna. Prisotnost je zabeležena v nekaterih sosednjih LUO, predvsem po pobegu iz vzrejališč v prosto naravo. Vrsta ima veliko sposobnost reprodukcije in osvajanja novih teritorijev. Ob morebitnem pojavu nutrije, ki je tujerodna in invazivna vrsta, se v LUO načrtuje popolna izločitev. Odvzema v celotni lovni dobi (vrsta nima delnega lovopusta) se ne omejuje, potrebno je odstreliti vse opažene osebkke.

Podobno velja za rakunastega psa. Želimo, da v prostoru območja kot tujerodna in invazivna vrsta ni prisoten. V primeru pojavljanja se upošteva lovno dobo odstreliti vse opažene osebkke rakunastega psa. Lov rakunastega psa naj se intenzivira v loviščih z malo poljsko divjadjo in v habitatih gozdnih ter poljskih kur.

8 ZAKLJUČEK

Načrt smo pričeli sestavljati v sredini aprila 2011, ko smo zaključili z izdelavo letnega načrta LUO. Takrat smo pridobili tudi zadnje manjkajoče podatke za leto 2010. Analize so obsegale izdelavo in dopolnitev datotek ter popravljanje napak v datotekah, ter same analize. Opravili smo še nekaj dodatnih analiz, predvsem glede vloge LUO med ostalimi LUO v Sloveniji in glede prostorske porazdelitve odvzema v LUO. Slednja analiza nam je služila predvsem za določitev ekoloških enot. Načrt smo pisali od sredine maja do sredine junija. Sledil je postopek sprejemanja načrta.

Tolmin, 5. marec 2012

Načrt izdelal:

mag. Iztok Koren, univ. dipl. inž. gozd.

Vodja Odseka za gozdne živali in lovstvo na OE Tolmin

Marko Janež, univ. dipl. inž. gozd.

Vodja OE Tolmin

Marko Jonozovič, univ. dipl. inž. gozd.

Vodja Oddelka za gozdne živali in lovstvo

Jošt Jakša, univ. dipl. inž. gozd.

v.d. Direktor Zavoda za gozdove Slovenije

9 PRILOGE

9.1 ZAVAROVANA OBMOČJA Z VARSTVENIMI REŽIMI

1. TOČKE					
EVID. ŠT.	IME	STATUS	PREDPIS	OBJAVA	VARSTVENI REŽIM
133	Cerkljanski vrh, Zaganjalka - presihajoči izvir v Volkovi grapi pod Cerkljanskim vrhom	naravni spomenik	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Idrija	(Uradni list SRS, št.16/86)	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.
162	Čendova jama	naravni spomenik	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Tolmin	(Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št.5/90)	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.
212	Črnelsko brezno	naravni spomenik	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.
184	Geološke plasti pri Ključu	naravni spomenik	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Tolmin	(Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št.5/90)	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.
165	Golobaršček	naravni spomenik	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št.52/2010	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.
176	Krn: skalna goba	naravni spomenik	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Tolmin	(Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št.5/90)	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.
205	Podor in skali pri Plajerju	naravni spomenik	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.
187	Pološka jama	naravni spomenik	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št.52/2010	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.
199	Srnica (jama)	naravni spomenik	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Tolmin	(Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št.5/90)	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.
204	Trenta: Tonov kamen (pri Furlanu)	naravni spomenik	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št.52/2010	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.

2. OBMOČJA						
EVID. ŠT.	IME	STATUS	PREDPIS	OBJAVA	VARSTVENI REŽIM	POVRŠINA (ha)
154	Log pod Mangrtom - Ruševa glava	naravni rezervat	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št.52/2010	Prepovedano je izvajati posege, dejavnosti in ravnanja, razen gibati se po obstoječih poteh (prepovedan lov in umeščanje lovskih objektov).	152,0
	Kukla-Razor	naravni	Zakon o	Uradni list RS,	Prepovedano je izvajati posege,	

		rezervat	Triglavskem narodnem parku	št.52/2010	dejavnosti in ravnanja, razen gibati se po obstoječih poteh.	
153	Krn - Rdeči rob	naravni spomenik	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št.52/2010	Na ožjih zavarovanih območjih je po Zakonu o Triglavskem narodnem parku (člen 17) je prepovedano graditi vse vrste objektov (tudi lovskih objektov).	492,5
155	Mangrt - vrh sedlo in južna pobočja ter jama pod Rdečo skalo	naravni spomenik	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št.52/2010		302,3
156	Morež: južna pobočja	naravni spomenik	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št.52/2010		159,5
157	Trenta - Kloma (soteska s slapovi)	naravni spomenik	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št.52/2010		11,4
158	Dolina Triglavskih jezer	naravni spomenik	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št.52/2010		38,5
163	Dupeljsko jezero	naravni spomenik	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št.52/2010		0,3
170	Jezero v Lužnici	naravni spomenik	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št.52/2010		2,3
172	Mala korita Koritnice	naravni spomenik	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št.52/2010		0,4
173	Soteska Koritnice in Klužka korita	naravni spomenik	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št.52/2010		8,4
181	Možnica (soteska, korita, slapovi in naravna mostova)	naravni spomenik	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št.52/2010		30,6
182	Loška stena	naravni spomenik	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št.52/2010		634,9
177	Krnsko jezero	naravni spomenik	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št.52/2010		4,4
189	Predilnica (potok, soteska, korita in pritoki)	naravni spomenik	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št.52/2010		74,6

201	Tolminka (reka, soteska in korita)	naravni spomenik	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št.52/2010		5,0
206	Trenta: Mlinarica	naravni spomenik	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št. 52/10;		6,1
209	Zadlaščica-korita	naravni spomenik	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št. 52/10;		3,1
1348	Špica v Sedelcih	naravni spomenik	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št. 52/10;		24,4
1654	Mala Pišenca pri Kranjski gori	naravni rezervat	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št. 52/10;		6,0
3904	Gorska skupina Martuljek	krajinski park	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št. 52/10;		614,3
1274	Poključka soteska	naravni spomenik	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št. 52/10;		55,0
1412	Triglavski narodni park	narodni park	Zakon o Triglavskem narodnem parku	Uradni list RS, št.52/2010		51577,9
159	Boka	naravni spomenik	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Tolmin	(Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št.5/90)	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.	38,9
160	Jugovzhodna bovške terase	naravni spomenik	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Tolmin	(Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št.5/90)	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.	21,8
169	Grahovo ob Bači: rastišče venerinih lascev	naravni spomenik	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti	(Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št.5/90)	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.	0,5

			na območju občine Tolmin			
174	Kostanjevec (soteska in jame)	naravni spomenik	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Tolmin	o (Uradni list RS, št.52/2010)	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.	29,9
175	Kozjak (slap in korita)	naravni spomenik	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Tolmin	o (Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št.5/90)	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.	6,0
179	Kuk: rastišče kratkodlakave popkorese	naravni spomenik	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Tolmin	o (Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št.5/90)	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.	0,6
185	Reka Nadiža	naravni spomenik	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Tolmin	o (Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št.5/90)	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.	242,0
186	Kocnpoh (potok, slapovi, korita in soteska) Podbrdo	naravni spomenik	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Tolmin	o (Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št.5/90)	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.	30,4
188	Porezen (vrh in greben)	naravni spomenik	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih	o (Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št.5/90)	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.	29,9

			znamenitosti na območju občine Tolmin			
191	Ročica, Stopnik, Potok in Brsnik	naravni spomenik	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Tolmin	(Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št.5/90)	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.	65,3
193	Slapova Beri in soteska Godiče	naravni spomenik	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Tolmin	(Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št.5/90)	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.	32,6
194	Slapovi in korita pod Vrsnim	naravni spomenik	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Tolmin	(Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št.5/90)	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.	123,7
196	Soča (reka)	naravni spomenik	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Tolmin	(Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št.5/90)	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.	1785,6
145	Porezen - Porezen v območju občine Idrija	naravni spomenik	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Idrija	(Uradni list SRS, št.16/86)	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.	43,4
148	Cerkno - soteska potoka Zapoška	naravni spomenik	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih	(Uradni list SRS, št.16/86)	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.	11,1

			znamenitosti na območju občine Idrija			
152	Črna prst: vrh in pobočja pod vrhom	naravni spomenik	Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Tolmin	(Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št.5/90)	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim.	618,3

3. CONE					
EVID. ŠT	IME	STATUS	PREDPIS	VARSTVENI REŽIM	LOVNA POVRŠINA (HA)
6011	Triglavski narodni park - prvo varstveno območje	narodni park	ZTNP-1	Na območju ni dovoljen lov, zato naj se izloči iz lovnih površin! Dopustne so izjeme določene 4. odstavku 15.člena ZTNP-1.	ni lovne površine
6012	Triglavski narodni park - tretje varstveno območje	narodni park	ZTNP-1	Prepoved lova s pogonom, prepoved postavljanja obor	14662,3
6013	Triglavski narodni park - drugo varstveno območje	narodni park	ZTNP-1	Prepoved lova s pogonom, prepoved postavljanja obor	29148,2

9.2 NARAVNE VREDNOTE Z VARSTVENIMI REŽIMI

ZVRST	OPIS ZNAČILNOSTI	NV-TOČKE	NV-OBMOČJA	NV-OBMOČJA (V)
Botanična	Rastišča redkih vrst. Pomembni ekosistemi za rastline (mrazišča, travišča, strma pobočja, vrhovi, alpska flora).	2	7	4
Drevesna	Izjemna drevesa ali skupina dreves.	17 (1)	0	0
Ekosistemska	Dobro ohranjeni ekosistemi (predvsem gozdovi, poplavno območje, mrazišča).	1	5	5
Geološka	Izjemna oblika zemeljske skorje, procesi v njeni notranjosti, nahajališča mineralov in fosilov.	28	13	5
Geomorfološka	Izjemna oblika površja doline pritokov, udornice, ponori, ponikalnice, spalovi.	85	98	31
Geomorfološka podzemeljska	Jame, brezna.	2	0	0
		861		
Hidrološka	Izviri, vodotoki, slapovi, ponikve.	18	39	10

KONKRETNE VARSTVENE USMERITVE

IDENT. ŠT.	IME	ZVRST	KONKRETNE USMERITVE	POVRŠINA (ha)
1908 V	Lopata	EKOS	Lov naj se ne izvaja (ostanek pragozda)	123

9.3 EKOLOŠKO POMEMBNA OBMOČJA Z VARSTVENIMI REŽIMI

ID	IME	KONKRETNE VARSTVENE USMERITVE	POVRŠINA (ha)
21100	Julijske Alpe	Upošteva naj se usmeritve za: posebna varstvena območja Julijske Alpe-Triglav (SI5000019), Julijske Alpe (SI3000253), Pokljuška barja (SI3000278), Upošteva naj se režime za naslednja zavarovana območja: Triglavski narodni park, Zgornji slap Peričnika, Spodnji slap Peričnika, Slap Črne vode, Triglavski ledenik, Triglavsko brezno, Veliko Prisojnikovo okno, Triglavska severna stena, Okno v Rjavini, Okno v južni steni Škrlatice, Okno v grebenu Dovški križ – Škrnatarica, Naravni most nad Zgornjim Peričnikom, Malo Prisojnikovo okno, Hornovo okno, Fosili v Kozji dnini, gorska skupina Martuljek, Triglav, Pokljuška soteska, Mala Pišenca pri Kranjski gori, Izvir in slap Nadiže, Sleme nad Tamarjem in Slemenova Špica, Grapa pod Travnikom, Špica v Sedelcih, Šum v Blejskem Vintgarju.	77468,4
54400	Matajur	Krmišč za divjad, še posebej krmišč za divjega prašiča, solnic in lovskih prež naj se ne postavlja v 500 m pasu pomembnih delov življenjskega prostora divjega petelina (rastitveni prostor, valitveno območje itd.).	2078,8
54600	Blegoš	Na območju naj se: - ohranja naj se stara drevesa, dupline, grmovno in zeliščno podrast, - ohranja naj se obstoječe rastiščne razmere; - kjer so bivališča živali (gneзда, dupla, brlogi, jazbine,...) naj se ohranja obstoječe stanje in na kakršenkoli način ne vznemirja živali zlasti v času paritve, gnezdenja, poleganja jajc ali kotitve mladičev, - v spomladanskem obdobju naj se ne posega v drevesno mladje, - v plodonosno drevje naj se ne posega, zlasti v času zorenja plodov.	1,6
55300	Porezen - Cimprovka	Veljajo usmeritve za Natura 2000 območje Porezen.	1746,1
55400	Soča	V Mostu na Soči se mlakarice združujejo v večje jate v katerih se pojavljajo tudi ogrožene in zavarovane vrste ptic, ki jih ni dovoljeno vznemirjati. Zato naj se odstrel izvaja tako, da se zavarovanih vrst ne vznemirja.	1911,2
55500	Korada - Kolovrat	Na območju beloglavega jastreba naj se gostota populacij gamsa bistveno ne znižuje.	80,3
55600	Cerkno - Zakriž	Veljajo usmeritve za Natura 2000 območje Cerkno - Zakriž.	575,8
55900	Otalež - Lazec	Veljajo usmeritve za Natura 2000 območje Otalež - Lazec.	0,2
56900	Podbrdo	Veljajo usmeritve za botanične naravne vrednote.	72,3
57300	Krasnica	Veljajo usmeritve za Natura 2000 območje Krasnica.	84,0
56800	Nadiža s pritoki	Veljajo usmeritve za Natura 2000 območje Nadiža s pritoki.	126,1
26800	Sava Dolinka od Zelencev do Hrušice	Upoštevali naj se usmeritve za varstvo hidroloških in vrstnih vrednot in usmeritve za vodne in obvodne habitatne tipe.	147,4
27700	Zelenci in Ledine pod Ratečami	Upošteva naj se varstvene usmeritve za naravno vrednoto Ledine pod Ratečami.	9,5
58400	Pod Mijo	Veljajo usmeritve za Natura 2000 območje Pod Mijo - melišča.	61,8
58700	Kobariško Blato	Veljajo usmeritve za Natura 2000 območje Kobariško blato.	68,4
58900	Znojile	Veljajo usmeritve za Natura 2000 območje Znojile.	10,2
59100	Driselpoh	Veljajo usmeritve za botanične naravne vrednote.	8,0
59200	Mali vrh	Veljajo usmeritve za Natura 2000 območje Mali vrh nad Grahovim ob Bači.	6,1
59400	Lipovšček	Veljajo usmeritve za Natura 2000 območje Lipovšček.	3,5
59500	Gorska grapa	Veljajo usmeritve za Natura 2000 območje Gorska grapa.	3,0

9.4 POSEBNA VARSTVENA OBMOČJA (OBMOČJA NATURA 2000)

KODA	STATUS	OBMOČJE	POVRŠINA (ha)
SI5000019	OIP	Julijske Alpe	32,3
SI3000133	SCI	Radovna most v Sr. Radovni - jez HE Vintgar	46,3
SI3000254	SCI	Soča z Volarjo	1399,5
SI3000196	SCI	Breginjski Stol	1574,5
SI3000119	SCI	Porezen	847,5
SI5000020	SPA	Breginjski Stol in Planja	1541,4
SI5000019	SPA	Julijske Alpe	84550,2
SI3000031	SCI	Pod Bučnico - melišča	4,1
SI3000033	SCI	Pod Mijo - melišča	28,9
SI3000124	SCI	Krasnica	76,7
SI3000127	SCI	Mali vrh nad Grahovim ob Bači	6,1
SI3000230	SCI	Idrijca s pritoki	258,3
SI3000167	SCI	Nadiža s pritoki	135,3
SI3000023	SCI	Otalež- Lazec	518,9
SI3000027	SCI	Lipovšček	3,5
SI3000236	SCI	Kobariško blato	58,8
SI3000090	SCI	Pesjakov buden	63,0
SI3000066	SCI	Huda grapa	1,7
SI3000020	SCI	Cerkno - Zakriž	567,8
SI3000253	SCI	Julijske Alpe	74158,9
SI3000065	SCI	Gorska grapa	3,1
SI3000260	SCI	Blegoš	1571,9
SI3000277	SCI	Podbrdo - skalovje	2,2
SI3000278	SCI	Poključka barja	871,7
SI3000128	SCI	Znojile	10,2

KODA	OBMOČJE	CONA	VRSTA	USMERITVE ZA UPRAVLJANJE Z DIVJADJO NA OBMOČJU LOU	POVRŠINA (LUO)
SI3000253	Julijske Alpe	3-253-SP1354	rjavi medved (Ursus arctos)	Pri upravljanju z medvedom naj se upošteva usmeritve, ki so navedene v Strategiji upravljanja z rjavim medvedom (Ursus arctos) v Sloveniji.	46921,5
		3-253-SP1361	navadni ris (Lynx lynx)	Pri načrtovanju višine odstrela srnjadi, jelenjadi in gamsa naj se upošteva prehranske potrebe risa.	46921,5
		3-253-SP1902	lepi čeveljc (Cypripedium calceolus)	Na rastišču lepega čaveljca naj se ne postavlja krmišč, solnic, lovskih prež in drugih lovskih objektov, obstoječe pa naj se odstrani.	4120,9
		3-253-HT8310	Jame, ki niso odprte za javnost	Upošteva se varstveni režim v jami (18. člen Zakona o varstvu podzemnih jam). - V jame se ne vnaša organskih snovi. - Pred vhodi v jame se ne postavlja novih krmišč, mrhovišč, solnic, lovskih prež in drugih lovskih objektov, obstoječe pa naj se postopno odstrani.	69,1

		3-253-HT3140	Trde oligo-mezotrofne vode z bentoškimi združbami parožnic (<i>Chara</i> spp.)	Površinske in podzemne vode se ne onesnažuje, na obrežju se ne uporablja mineralnih gnojil in pesticidov, itd.	325,1
		3-253-HT3220	Alpske reke in zelena vegetacija vzdolž njihovih bregov	- Čiščenje brežin se ne opravlja v razmnoževalnem času živali, temveč jeseni; opravlja se na način, ki najmanj poškoduje živiljenjske prostore.	46921,5
		3-253-HT3230	Alpske reke in lesnata vegetacija z vrbami in nemškim strojcem (<i>Myricaria germanica</i>) vzdolž njihovih bregov	- Ohranjajo se obvodni pasovi vegetacije.	46921,5
		3-253-HT3240	rrrr	- Na območje habitatnega tipa ali v njegovo neposredno bližino (manj kot 50 m od habitatnega tipa) naj se ne postavlja novih solnic, krmišč in mrhovišč, obstoječe pa naj se postopno odstrani.	46921,5
		3-253-HT4070	Ruševje z vrstama <i>Pinus mugo</i> in <i>Rhododendron hirsutum</i> (<i>Mugo-Rhododendretum hirsuti</i>)	Na območju habitatnega tipa ruševja se ne postavlja novih, lovskih prež, obstoječe pa naj se postopno odstrani.	4069,7
		3-253-HT4060	Alpske in borealne resave	Izjava se takšna raba, ki ohranja habitate grmišč in travišč:	21383,8
		3-253-HT6110	Skalna travišča na bazičnih tleh (<i>Alyso-Sedion albi</i>)	- Košnja naj se izvaja prvič po odcvetu večine travniških rastlin. Košnji naj sledi spravilo. Izjava naj se upočasnjena košnja od sredine navzven, vsaj 5 cm nad tlemi.	46921,5
		3-253-HT6150	Alpska in borealna travišča na silikatnih tleh	- Na območju se praviloma ne gnoji, če pa že, naj se gnoji le s hlevskim gnojem.	21383,8
		3-253-HT6170	Alpinska in subalpinska travišča na karbonatnih tleh	- Travišč naj se ne požiga.	21383,8
		3-253-HT6210	Prioritetni HT ob prisotnosti orhidej. Polnaravna suha travišča in grmiščne faze na karbonatnih tleh (<i>Festuco Brometalia</i>) (* pomembna rastišča kukavičevk)	- Ohranja in vzdržuje naj se najmanj obstoječa dolžina linijskih vegetacijskih struktur (omejki, žive meje, protivetni pasovi, obvodna vegetacija, v kmetijski krajini).	3694,3
		3-253-HT6230	Vrstno bogata travišča s prevladujočim navadnim volkom (<i>Nardus stricta</i>) na silikatnih tleh v montanskem pasu (in submontanskem pasu v celinskem delu Evrope)	- Ohranja naj se gozdni rob.	21383,8
		3-253-HT6430	Nižinske in montanske do alpinske hidrofilne robne združbe z visokim steblikovjem		46921,5
		3-253-HT6510	Nižinski ekstenzivno gojeni travniki (<i>Alopecurus pratensis</i> , <i>Sanguisorba officinalis</i>)		3694,3
		3-253-HT6520	Gorski ekstenzivno gojeni travniki		21383,9

		3-253-HT7140	Prehodna barja	Površinske in podzemne vode se ne onesnažuje, na obrežju se ne uporablja mineralnih gnojil in pesticidov, itd. - Čiščenje brežin se ne opravlja v razmnoževalnem času živali, temveč jeseni; opravlja se na način, ki najmanj poškodujejo življenjske prostore. - Ohranjajo se obvodni pasovi vegetacije. - Na območje habitatnega tipa ali v njegovo neposredno bližino (manj kot 50 m od habitatnega tipa) naj se ne postavlja novih solnic, krmišč in mrhovišč, obstoječe pa naj se postopno odstrani.	21383,8
		3-253-HT8120	Karbonatna melišča od montanskega do alpskega pasu (Thlaspietea rotundifolii)	Na območju habitatnega tipa se ne postavlja novih, lovskih prež, obstoječe pa naj se postopno odstrani.	21383,9
		3-253-HT8160	Srednjeevropska karbonatna melišča v submontanskem in montanskem pasu		25537,7
		3-253-HT8210	Karbonatna skalnata pobočja z vegetacijo skalnih razpok		21383,9
		3-253-HT8220	Silikatna skalnata pobočja z vegetacijo skalnih razpok		21383,9
		3-253-HT8240	Apnenčasti podi		21383,8
		3-253-HT91K0	Ilirski bukovi gozdovi (Fagus sylvatica (Aremonio-Fagion))	V gozdnih habitatnih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotopske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti.	17920,4
		3-253-HT9530	(Sub-)mediteranski gozdovi črnega bora	- Alohtonih živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov. Številčnost obstoječih populacij alohtone divjadi (muflon, damjak, ...) naj se zmanjša na minimum. - Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst. - Ohranja naj se postopen gozdni rob.	337,1
		3-253-SP4071	Zoisova zvončica (Campanula zoysii)	Na rastiščih znotraj cone naj se ne postavlja lovske infrastrukture.	46921,5
SI5000019	Julijske Alpe - Triglav	5-019-A104	gozdni jereb (Bonasia bonasia)	Lovskih prež, krmišč in solnic naj se ne umešča v 100 metrski radij od znanih rastišč gozdnega jereba, obstoječe pa naj se iz rastišč umika.	30417,6

		5-019-A108	divji petelin (Tetrao urogallus)	Lovskih prež, krmišč, mrhovšč naj se ne umešča v 100 metrski radij od znanih rastišč divjega petelina, obstoječe pa naj se iz rastišč in gnezdišč umika (divji praščič). Tam kjer je ocenjena premnožitev malih zveri naj se poveča odstrel (notranje cone).	28547,6
		5-019-A408	belka (Lagopus mutus helveticus)	Lovskih prež, krmišč in solnic naj se ne umešča v 100 metrski radij od znanih rastišč belke, obstoječe pa naj se iz rastišč umika.	2703,4
		5-019-A409	ruševca (Tetrao tetrix)	Lovskih prež, krmišč in solnic naj se ne umešča v 100 metrski radij od znanih rastišč ruševca, obstoječe pa naj se iz rastišč umika.	14062,4
SI3000031	Pod Bučnico - melišča	3-031-HT8160	Srednjeevropska karbonatna melišča v submontanskem in montanskem pasu	Na območju habitatnega tipa goličav se ne postavlja novih, in lovskih prež, obstoječe pa naj se postopno odstrani.	4,1
SI3000033	Pod Mijo melišča	3-033-HT8160	Srednjeevropska karbonatna melišča v submontanskem in montanskem pasu	Na območju habitatnega tipa goličav se ne postavlja novih, in lovskih prež, obstoječe pa naj se postopno odstrani.	28,9
		3-033-HT91K0	Ilirski bukovi gozdovi (Fagus sylvatica (Aremonio-Fagion))	V gozdnih habitatnih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotopske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti. - Alohtonih živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov. Številčnost obstoječih populacij alohtone divjadi (muflon, damjak, ...) naj se zmanjša na minimum. - Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst. - Ohranja naj se gozdni rob.	28,3
SI3000119	Porezen	3-119-HT6170	Alpiska in subalpiska travišča na karbonatnih tleh	Izvaja se takšna raba, ki ohranja habitate grmišč in travišč: - Košnja naj se izvaja prvič po odcvetu večine travniških rastlin. Košnji naj sledi spravilo. Izvaja naj se upočasnjena košnja od sredine navzven, vsaj 5 cm nad tlemi.	86,4
		3-119-HT4060	Alpske in borealne resave	- Na območju se praviloma ne gnoji, če pa že, naj se gnoji le s	846,2
		3-119-HT6430	Nižinske in montanske do alpske hidrofilne robne združbe z visokim steblikovjem		60,0

		3-119-HT8210	Karbonatna skalnata pobočja z vegetacijo skalnih razpok	hlevskim gnojem. Travišč naj se ne požiga. - Ohranja in vzdržuje naj se najmanj obstoječa dolžina linijskih vegetacijskih struktur (omejki, žive meje, protivetni pasovi, obvodna vegetacija, v kmetijski krajini). - Ohranja naj se gozdni rob.	9,8
		3-119-HT9110	Bukovi gozdovi (Luzulo-Fagetum)	V gozdnih habitatnih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost	74,0
		3-119-HT91K0	Ilirski bukovi gozdovi (Fagus sylvatica (Aremonio-Fagion))	rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotopske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti. - Alohtonih živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov. Številčnost obstoječih populacij alohtone divjadi (muflon, damjak, ...) naj se zmanjša na minimum. - Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst. - Ohranja naj se gozdni rob.	683,1
SI3000127	Mali vrh nad Grahovim ob Bači	3-127-HT8210	Karbonatna skalnata pobočja z vegetacijo skalnih razpok	Izvaja se takšna raba, ki ohranja habitate grmišč in travišč: - Košnja naj se izvaja prvič po odcvetu večine travniških rastlin. Košnji naj sledi pravilo. Izvaja naj se upočasnjena košnja od sredine navzven, vsaj 5 cm nad tlemi. - Na območju se praviloma ne gnoji, če pa že, naj se gnoji le s hlevskim gnojem. - Travišč naj se ne požiga. - Ohranja in vzdržuje naj se najmanj obstoječa dolžina linijskih vegetacijskih struktur (omejki, žive meje, protivetni pasovi, obvodna vegetacija, v kmetijski krajini). - Ohranja naj se gozdni rob.	6,1
SI3000128	Znojile	3-128-HT8210	Karbonatna skalnata pobočja z vegetacijo skalnih razpok	Izvaja se takšna raba, ki ohranja habitate grmišč in travišč: - Košnja naj se izvaja prvič po odcvetu večine travniških rastlin. Košnji naj sledi pravilo. Izvaja naj se upočasnjena košnja od sredine navzven, vsaj 5 cm nad tlemi. - Na območju se praviloma ne gnoji, če pa že, naj se gnoji le s hlevskim gnojem. - Travišč naj se ne požiga. - Ohranja in vzdržuje naj se najmanj obstoječa dolžina linijskih vegetacijskih struktur (omejki, žive meje, protivetni pasovi, obvodna vegetacija, v kmetijski krajini). - Ohranja naj se gozdni rob.	10,2

SI3000167	Nadiža s pritoki	3-167-HT3220	Alpske reke in zelna vegetacija vzdolž njihovih bregov	Površinske in podzemne vode se ne onesnažuje, na obrežju se ne uporablja mineralnih gnojil in pesticidov, itd.	134,4
		3-167-HT3230	Alpske reke in lesnata vegetacija z vrbami in nemškim strojcem (Myricaria germanica) vzdolž njihovih bregov	- Čiščenje brežin se ne opravlja v razmnoževalnem času živali, temveč jeseni; opravlja se na način, ki najmanj poškoduje živiljenjske prostore.	134,4
		3-167-HT3240	Alpske reke in lesnata vegetacija s sivo vrbo (Salix eleagnos) vzdolž njihovih bregov	- Ohranjajo se obvodni pasovi vegetacije. - Na območje habitatnega tipa ali v njegovo neposredno bližino (manj kot 50 m od habitatnega tipa) naj se ne postavlja novih solnic, krmišč in mrhovišč, obstoječe pa naj se postopno odstrani.	134,4
		3-167-HT91K0	Ilirski bukovi gozdovi (Fagus sylvatica (Aremonio-Fagion))	V gozdnih habitatnih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti. - Alohtonih živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov. Številčnost obstoječih populacij alohtone divjadi (muflon, damjak, ...) naj se zmanjša na minimum. - Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst. - Ohranja naj se gozdni rob.	21,5
SI3000230	Idrijca pritoki	3-230-SP1902	lepi čeveljc (Cypripedium calceolus)	Na rastišču lepega čeveljca naj se ne postavlja krmišč, solnic, lovskih prež in drugih lovskih objektov, obstoječe pa naj se odstrani.	29,9
		3-230-HT8310	Jame, ki niso odprte za javnost	Upošteva se varstveni režim v jami (18. člen Zakona o varstvu podzemnih jam). - V jame se ne vnaša organskih snovi. -Pred vhodi v jame se ne postavlja novih krmišč, mrhovišč, solnic, lovskih prež in drugih lovskih objektov, obstoječe pa naj se postopno odstrani.	96,0
		3-230-HT3220	Alpske reke in zelna vegetacija vzdolž njihovih bregov	Površinske in podzemne vode se ne onesnažuje, na obrežju se ne uporablja mineralnih gnojil in	64,8

		3-230-HT3240	Alpske reke in lesnata vegetacija s sivo vrbo (Salix eleagnos) vzdolž njihovih bregov	pesticidov, itd. - Čiščenje brežin se ne opravlja v razmnoževalnem času živali, temveč jeseni; opravlja se na način, ki najmanj poškodujejo življenjske prostore. - Ohranjajo se obvodni pasovi vegetacije. - Na območje habitatnega tipa ali v njegovo neposredno bližino (manj kot 50 m od habitatnega tipa) naj se ne postavlja novih solnic, krmišč in mrhovišč, obstoječe pa naj se postopno odstrani.	96,0
SI3000254	Soča z Volarjo	3-254-HT3220	Alpske reke in zelnata vegetacija vzdolž njihovih bregov	Površinske in podzemne vode se ne onesnažuje, na obrežju se ne uporablja mineralnih gnojil in	405,4
		3-254-HT3230	Alpske reke in lesnata vegetacija z vrbami in nemškimi strojvcem (Myricaria germanica) vzdolž njihovih bregov	pesticidov, itd. - Čiščenje brežin se ne opravlja v razmnoževalnem času živali, temveč jeseni; opravlja se na način, ki najmanj poškodujejo življenjske prostore.	405,4
		3-254-HT3240	Alpske reke in lesnata vegetacija s sivo vrbo (Salix eleagnos) vzdolž njihovih bregov	- Ohranjajo se obvodni pasovi vegetacije. - Na območje habitatnega tipa ali v njegovo neposredno bližino (manj kot 50 m od habitatnega tipa) naj se ne postavlja novih solnic, krmišč in mrhovišč, obstoječe pa naj se postopno odstrani.	405,4
		3-254-HT6510	Nižinski ekstenzivno gojeni travniki (Alopecurus pratensis, Sanguisorba officinalis)	Izvaja se takšna raba, ki ohranja habitate grmišč in travišč: - Košnja naj se izvaja prvič po odcvetu večine travniških rastlin.	715,1
		3-254-HT6110	Skalna travišča na bazičnih tleh (Alyssum Sedion albi)	Košnji naj sledi pravilo. Izvaja naj se upočasnjena košnja od sredine navzven, vsaj 5 cm nad tlemi. - Na območju se praviloma ne gnoji, če pa že, naj se gnoji le s hlevskim gnojem. - Travišč naj se ne požiga. - Ohranja in vzdržuje naj se najmanj obstoječa dolžina linijskih vegetacijskih struktur (omejki, žive meje, protivetni pasovi, obvodna vegetacija, v kmetijski krajini). - Ohranja naj se gozdni rob.	1350,1

		3-254-HT91K0	Ilirski bukovi gozdovi (Fagus sylvatica (Aremonio-Fagion))	V gozdnih habitatnih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotopske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti. - Alohtonih živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov. Številčnost obstoječih populacij alohtone divjadi (muflon, damjak, ...) naj se zmanjša na minimum. - Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst. - Ohranja naj se gozdni rob.	78,4
SI3000196	Breginjski Stol	3-196-HT91K0	Ilirski bukovi gozdovi (Fagus sylvatica (Aremonio-Fagion))	V gozdnih habitatnih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotopske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti. - Alohtonih živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov. Številčnost obstoječih populacij alohtone divjadi (muflon, damjak, ...) naj se zmanjša na minimum. - Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst. - Ohranja naj se gozdni rob.	340,6
SI3000124	Krasnica	3-124-HT8310	Jame, ki niso odprte za javnost	Upošteva se varstveni režim v jami (18. člen Zakona o varstvu podzemnih jam). - V jame se ne vnaša organskih snovi. - Pred vhodi v jame se ne postavlja novih krmišč, mrhovišč, solnic, lovskih prež in drugih lovskih objektov, obstoječe pa naj se postopno odstrani.	76,7
SI3000236	Kobariško blato	3-236-HT6410	Travniki s prevladujočo stožko (Molinia spp.) na karbonatnih, šotnih ali glineno-muljastih tleh (Molinion caeruleae)	Izvaja se takšna raba, ki ohranja habitate grmišč in travišč: - Košnja naj se izvaja prvič po odcvetu večine travniških rastlin. Košnji naj sledi spravilo. Izvaja naj	58,7

		3-236- HT6430	Nižinske in montanske do alpinske hidrofilne robne združbe z visokim steblikovjem	se upočasnjena košnja od sredine navzven, vsaj 5 cm nad tlemi. - Na območju se praviloma ne gnoji, če pa že, naj se gnoji le s hlevskim gnojem. - Travišč naj se ne požiga. - Ohranja in vzdržuje naj se najmanj obstoječa dolžina linijskih vegetacijskih struktur (omejki, žive meje, protivetni pasovi, obvodna vegetacija, v kmetijski krajini). - Ohranja naj se gozdni rob.	58,7
SI3000090	Pesjakov buden	3-090- HT8310	Jame, ki niso odprte za javnost	Upošteva se varstveni režim v jami (18. člen Zakona o varstvu podzemnih jam). - V jame se ne vnaša organskih snovi. -Pred vhodi v jame se ne postavlja novih krmišč, mrhovišč, solnic, lovskih prež in drugih lovskih objektov, obstoječe pa naj se postopno odstrani.	0,7
SI3000278	Pokljuška barja	3-278- HT7110	Aktivna visoka barja	Površinske in podzemne vode se ne onesnažuje, na obrežju se ne uporablja mineralnih gnojil in pesticidov, itd. - Na območje habitatnega tipa ali v njegovo neposredno bližino (manj kot 50 m od habitatnega tipa) naj se ne postavlja novih solnic, krmišč in mrhovišč, obstoječe pa naj se postopno odstrani.	29,3
		3-278- HT7140	Prehodna barja	Površinske in podzemne vode se ne onesnažuje, na obrežju se ne uporablja mineralnih gnojil in pesticidov, itd. - Na območje habitatnega tipa ali v njegovo neposredno bližino (manj kot 50 m od habitatnega tipa) naj se ne postavlja novih solnic, krmišč in mrhovišč, obstoječe pa naj se postopno odstrani.	6,2
		3-278- HT7230	Bazična nizka barja	Površinske in podzemne vode se ne onesnažuje, na obrežju se ne uporablja mineralnih gnojil in pesticidov, itd. - Na območje habitatnega tipa ali v njegovo neposredno bližino (manj kot 50 m od habitatnega tipa) naj se ne postavlja novih solnic, krmišč in mrhovišč, obstoječe pa naj se postopno odstrani.	3,7

9.5 KRONOLOGIJA IZDELAVE NAČRTA

Datum	Opravilo
2010, ½ 2011	Ureditev baz podatkov (odvzem, dela v okolju, škode, popis objedenosti...)
November in december 2010	Zbiranje pobud zainteresirane javnosti v zvezi z ON
December 2010	Izdaja obvestila o nameri izdelave ON na MOP
Januar 2011	Priprava in uskladitev enotne predloge za tekstovni in tabelarni del ON – LUN
Marec – junij 2011	Pridobitev in uskladitev naravovarstvenih smernic z ZRSVN
21. 4. 2011	Sodelovanje na delavnici o ON na BF – Oddelku za gozdarstvo
24. 5. 2011	Dokončna izdelava in uskladitev Navodil za usmerjanje razvoja divjadi, ki so vgrajena v tekst vseh ON – LUN, s predstavniki znanstveno – raziskovalnih institucij ter Lovsko zvezo Slovenije in OZUL-i
Januar – junij 2011	Izdelava osnutkov ON – LUN in priprava poglavja o živalskem svetu ter medsebojni usklajenosti živalske in rastlinske komponente za ON - GGO
2. 6. 2011	Javna obravnava na MOP glede morebitne potrebne izdelave CPVO
Junij 2011	Pregled osnutkov ON – LUN za vseh 15 LUO na Oddelku za gozdne živali in lovstvo ter posredovanje pripombe načrtovalcem na OE ZGS;
21. 6. 2011	Določitev osnutkov ON na strokovnem svetu ZGS - prvič
24. 6. 2011	Oddaja osnutkov ON v nadaljnjo proceduro sprejemanja na MKGP in glede potrebnosti CPVO na MOP
September 2011	Pridobitev in pregled recenzijskih poročil na ON – LUN, ki so jih posredovali izbrani recenzenti s strani MKGP iz BF in GIS
September in oktober 2011	Priprava drugih osnutke načrtov ON skladno s pripombami recenzentov in priprava poročila o (ne)upoštevanju pripomb le-teh
Avgust 2011	Priprava kompandija za vse ON – LUN na ravni Slovenije
14. 9. 2011	Pridobitev odločbe MOP o nepotrebnosti CPVO za vse ON
14. 10. 2011	Določitev osnutkov ON na strokovnem svetu ZGS - drugič
17. 10. 2011	Oddaja osnutkov ON na MKGP – drugič in vloga za odreditev javnih razgrnitev
10. – 24. 11. 2011	Izpeljava enotne javne obravnave in javne predstavitve ON, skupaj s kolegi iz Oddelka za gozdno gospodarsko načrtovanje
Januar 2012	Ureditev zbirnika prispelih pripomb na ON – LUN ter opredelitev do potrebnih popravkov osnutkov načrtov, ki bodo predlagani Svetom OE ZGS v obravnavo
10. 2. 2012	Svet OE ZGS, opredelitev do pripomb na ON
23. 3. 2012	Svet ZGS, določitev predloga ON
April 2012	Oddaja ON na MKO v potrditev Vladi RS